

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

GÜNÜMÜZDE CİHAD HADİSLERİNİN ANLAŞILMASI

(DOKTORA TEZİ)

Abdulbaset İBRAHİMOĞLU

BURSA 2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

GÜNÜMÜZDE CİHAD HADİSLERİNİN ANLAŞILMASI

(DOKTORA TEZİ)

Abdulbaset İBRAHİMOĞLU

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mutlu GÜL

BURSA 2022

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda 711523018 numaralı **Abdulbaset İBRAHİMOĞLU**'nun hazırladığı "**Günümüzde Cihad Hadislerinin Anlaşılması**" konulu Doktora çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, .../...../20..... günü.....:.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarsız) olduğuna(oy birliği/ çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Doç. Dr. Mutlu GÜL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

/ / 20

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:/.../2020

Tez Başlığı / Konusu: **Günümüzde Cihad Hadislerinin Anlaşılması"**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, ... tarihinde şahsım tarafından Turnitin. adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %..... 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

....../...../2020

Adı ve soyadı

Abdülbaset İBRAHİMOĞLU

Öğrenci No

711523018

Anabilim Dalı

Temel İslam bilimleri

Programı

Hadis

Statüsü

Doktora tezi

Danışman

Doç. Dr. Mutlu GÜL

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Günümüzde Cihad Hadislerinin Anlaşılması**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı ve soyadı

Abdulbaset İBRAHİMOĞLU

Öğrenci No

711523018

Anabilim Dalı

Temel İslam bilimleri

Programı

Hadis

Statüsü

Doktora tezi

ÖZET

Yazar adı ve soyadı
Üniversite
Enstitü
Anabilim Dalı
Bilim Dalı
Tezin niteliği
Sayfa sayısı
Mezuniyet Tarihi
Tez danışmanı

Abdulbaset İBRAHİMOĞLU
Bursa Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri
Hadis
Doktora Tezi
xiii + 224
Doç. Dr. Mutlu GÜL

GÜNÜMÜZDE CİHAD HADİSLERİNİN ANLAŞILMASI

Günümüzde dünya kamuoyunda maalesef İslam dini, özellikle de cihat olgusu nedeniyle istilacı ve kendisi dışındaki din ve fıkırlara hayat hakkı tanımayan baskıcı bir din olmak gibi temelsiz ve haksız birçok iftiraya maruz kalmaktadır. Bunun temelinde konu hakkındaki İslamî referansların hatalı ve yanlış yorumlanması neticesinde, şiddet yanlısı kesimlerin İslam ilkeleriyle bağdaşmayan ve pekçok sivil kayba neden olan eylemlerini cihat olarak kabul etmesi yatmaktadır. Bu çalışmada İslam siyasi tarihi ve hukuku açısından önem arz eden cihat ile ilgili hadisler, naslar ışığında bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmakta, gerek gayrimüslimlerin gerekse de İslami fırkaların bahsedilen hatalı uygulamalar sebebiyle yanlış yorumları ve bu yorumları neticesinde edindikleri düşüncelerin hatalarına işaret edilmektedir. Ayrıca cihadın öncesi, sonrası ve icrası süreçlerinde dikkat edilmesi gereken esaslara da yer verilmekte ve cihadın tüm aşamaları hakkında genel bir yaklaşım ortaya konmaktadır. Bu ilkelerin varsa istisnai durumları, Hz. Peygamberin söz ve eylemlerinden elde edilen delillerle desteklenmektedir. Sonuç olarak İslam dininin diğer toplumlarla ilişkilerinde ilkesel olarak barışın tüm dünyada hâkim olması ve toplumların özellikle din ve inanç özgürlükleri önündeki engellerin kaldırılmasını benimsediği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda İslam'da cihadın amacı, kısımları, şartları, teşri aşamaları, cihat neticesinde ortaya çıkan ganimet ve esirlerin hukuki konumu, kölelik ve cariyeliğin statüsü gibi konular, başta ilgili hadisler olmak üzere İslam dininin temel nasları zaviyesinden karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Konu hakkındaki hadislerden hareketle kendilerinin Hz. Peygamber'in uyguladığı cihat anlayışını devam ettirdiklerini iddia eden şiddet yanlısı İslamî grupların hatalı yaklaşımları ortaya konmaya çalışılarak, söz konusu hadislerin diğer İslamî ilkeler ve deliller çerçevesinde nasıl yorumlanacağına dair teklifler ve tenkitler sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sünnet, Cihat, Siyer, Barış, Savaş, Muâhede

ABSTRACT

Name and surname	Abdulbaset İBRAHİMOĞLU
University	Uludag University
Institution	Social Science Institution
Field	Basic İslamic sciences
Branch	Hadith
Degree Awarded	PhD
Page Number	xiiiI + 224
Degree Date	
Supervisor	Doç. Dr. Mutlu GÜL

Understanding The Prophetic Sunnah About of Jihad Today

This research gives an idea of how to reach a thorough understanding of Jihad and Siyar Hadiths, which can be best attained through a set of practical rules, particularly with regard to Jihad and Siyar Hadiths that relate to international relations with non-Muslims. These hadiths have been misinterpreted and misconceived by a number of thinkers and critics of religion, by other intellectuals and adherents to other schools of thought, and by authors with radical, heretical, ignorant, fanatical, or extremist approaches. This research is divided into three chapters: Chapter One: it tackles the six rules of interpreting pre-conflict Jihad and Siyar Hadiths. Chapter Two: it tackles the three rules of interpreting post-conflict Jihad and Siyar Hadiths. Chapter Three: it tackles the three rules of interpreting end of fighting Jihad and Siyar Hadiths. The research elaborates on the concepts, inferences, applications, exceptions (if any), and pitfalls of each rule included in the study. It also notes and tackles the most important hadiths that have been misconceived, and the adverse impact that can result from the misconceptions of hadiths and rules. In addition to the abstract that defines the topic of the research, the introduction to the research highlights its importance and implications on the reader. Finally, the conclusion of the research includes results and recommendations.

This research shows that the best method to reach a proper understanding of Jihad and Siyar Hadiths is to come up with a practical methodology comprised of a set of rules, and to understand the Sunnah in light of the established methodology and rules. The improper understanding of Jihad and Siyar Hadiths is due to the absence of this methodology. This research also shows that Muslim scholars have to take action to defend the Prophetic Sunnah, especially Jihad and Siyar Hadiths that have been misinterpreted and misconceived by ignorant anti-İslam thinkers.

Keyword: Sunnah (The prophetic tradition), jihad, siyar, Peace, War, Deal with the enemy .

ÖN SÖZ

İslam dininin temel esaslarından olan cihat ile ilgili hadislerin metodolojiden yoksun şekilde ele alınması, Hz. Peygamber'in bu konudaki uygulamasının ve sünnetinin yanlış anlaşılmasının temel sebebidir. Böyle bir yaklaşım dinde yanılgıya ve sapkınlığa neden olacağı gibi, İslam düşmanlarının bu dini şiddet taraftarı göstermesi yönündeki kötü niyeti ve istismar amacı düşünüldüğünde, İslam'a ve Müslümanlara karşı uluslararası bir tahrip sebebi olmaktadır. Nitekim İslam toplumu, bugünkü kadar başka hiçbir dönemde, cihat hadislerinin yanlış yorumlanmasından kaynaklı yaklaşım ve düşüncelerin sebep olduğu iç çatışmaların doğurduğu acı ve kayıpları başka hiçbir çağında yaşamamıştır. Bu nedenle özellikle de İslam toplumunun iç ve dış siyasetini şekillendiren cihat hadislerinin doğru anlaşılması ve bu hadislerden iç ve dış siyasi realitenin yanı sıra evrensel değerlere de uygun ilkelerin elde edilmesi için söz konusu hadislerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması zorunludur. Konuya dair tek bir rivayetten hareketle parçacı bir tarzda hadislerin delil olarak alınıp kullanılmasının günümüzde İslam'a ve Müslümanlara faturası acı olmaktadır.

Öteden beri bir yandan İslam düşmanları diğer yandan da İslam dinine intisap eden bazı gruplar, cihat hadislerini kendi emellerini ve sahip oldukları sapkın düşüncelerini meşru göstermek için kullanmışlardır. Batılı bazı araştırmacılar, cihat hakkındaki bazı hadisleri, barış ve rahmet dini olan İslam dinini lekelemek ve itibarına gölge düşürüp gerek kendi dindaşları gerek diğer milletlerin nazarında İslam'ın saldırgan ve istilacı olduğuna dair iftiralarını kanıtlamak amacıyla kullanagelmışlerdir. Diğer yandan İslam dinine müntesip olduklarını iddia eden şiddet ve aşırılık yanlısı sapkın gruplar da adeta söz konusu iddiaları destekler mahiyette İslam'ın ruhuna ve evrensel mesajına uygun düşmeyen eylemlerine bir meşruiyet aracı olarak yine bu hadisleri kullanmaktadırlar.

Çalışmamızın odak noktası, gerek siyasi gerekse de ekonomik yönüyle ağır sonuçları olan cihat olgusu ile ilgili hadislerin doğru anlaşılmasıdır. Ayrıca söz konusu hadislerin yanlış yorumlanmasında düşülen hatalar ve bunların tespiti ve tashihi de amaçlanmaktadır. Bu amaç kapsamında İslam dininin evrensel mesajına uygun ilkeler ortaya konularak, konu ile ilgili ayet ve hadislerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınıp Hz. Peygamber'in kastı tespit edilmeye gayret edilmiştir.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmamızın giriş kısmında konunun önemi, kapsamı, problemi ve konuyla ilgili kavramlar detaylı işlenmiştir. Cihat kavramının tanımı, çeşitleri ve teşri aşamalarına ise kısaca değinilmiştir. Ayrıca cihat ile ilgili hadislerin yanlış yorumlanması ve bu yanlış yorumlamaların İslam toplumunda sebep olduğu olumsuz durumlara da işaret edilmiştir. Birinci bölümde konu ile ilgili hadislerden elde edilen genel ilkelerin savaş öncesi ile ilgili olanlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde savaş sürecinde dikkat edilmesi gereken ilkelere işaret edilmiş, üçüncü bölümde ise savaş sonrasında ortaya çıkan esir, köle vb. konuların statüleri ve bu konularda gözetilmesi gereken ilkeler aktarılmıştır. Çalışma neticesinde elde edilen bulgular sonuç kısmında maddeler halinde sunulmuştur.

Çalışma sürecinde engin tecrübeleriyle bana rehberlik eden ve çalışmanın akademik hüviyet kazanmasında büyük emeği olan danışman hocam Mutlu GÜL'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışma boyunca ilmi desteklerini esirgemeyen başta Akif KÖTEN, Hüseyin KAHRAMAN, Abdullah KARAHAN ve Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden kendisinden istifade ettiğim tüm hocalarıma saygı ve minnettarlığımı arz ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. Konunun Önemi.....	1
2. Amacı.....	1
3. Kapsamı	3
4. Problemi.....	3
5. Takip Edilen Yöntem.....	4
6. Temel Kavramlar	6
6.1. Cihadın Hükümü.....	9
6.2. Cihadın Çeşitleri	12
6.3. Cihadın Meşru Kılınma Aşamaları	13
7. Konu Hakkında Yapılmış Çalışmalar	14

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ ÖNCESİYLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

1.1. Konuya Dair Hadislerden Deliller	24
1.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler	29
1.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Doğurduğu Sonuçlar.....	51
2. Cihadın Allah'ın Adının Yüceltilmesi Gayesiyle Meşru Kılınması.....	55
2.1. Konuya Dair Hadislerden Deliller	56
2.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler	59
2.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri.....	66
3. Cihadın Devlet Başkanının İznine Bağlı Olması.....	67
3.1. Konuya Dair Hadisler	69
3.2. İstisnai Durumlar	71
3.3. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili.....	76

4. Cihadın Maddi ve Manevi Gücün Varlığına Bağlı Olması.....	87
4.1. Konuya Dair Hadisler	89
4.2. Yanlış Yorumlanan Hadisler ve Tahlili	91
4.3. Hadislerin Yanlış Yorumlanmasının Olumsuz Etkileri	104
5. Cihatta Amacın Faydanın Sağlanması ve Zararın Giderilmesi Olması.....	104
5.1. Konu Hakkındaki Hadisler	106
5.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili.....	109
6. Cihadın Müslüman Topluma Karşı Yapılmaması	114
6.1. Konuya Dair Hadisler	116
6.2. Yanlış Anlaşılan Hadislerin Tahlili	119

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ SÜRECİYLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

1. Cihadın Amaç Değil Araç Olması	126
1.1. Konuya Dair Hadislerin Tahlili	128
1.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Bunların Tahlili.....	129
2. Antlaşmalara UymanınFarz, İhanetin Haram Olması	141
2.1. Konuya Dair Hadisler	144
2.2. Yanlış Anlaşılan Hadislerin Tahlili	146
2.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri.....	155
3. Cihatta Müslüman Olmayandan Yardım Alınması	155
3.1. Konuya Dair Hadisler	157
3.2. Yanlış Anlaşılan Bazı Hadisler	158
3.3. Yanlış Anlamanın Olumsuz Etkileri	163

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ SONRASI İLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

1. Ganimetlerin Cihadın Amacı Değil Sonucu Olması.....	165
1.1. Konuya Dair Hadisler	168
1.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili.....	169
2. Cihatta Esirlere İnsanca Muamele Edilmesi.....	176
2.1. Konuya Dair Hadisler	179
2.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler	179
2.3. Yanlış Anlaşılmanın Olumsuz Etkileri	194

3. Cihadın Kıyamete Dek Sürecek Olması	194
3.1. Konuya Dair Hadislerden Örnekler	196
3.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Bunların Tahlili.....	198
3.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri.....	203
SONUÇ	205
KAYNAKÇA.....	211
ÖZ GEÇMİŞ	224

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
a.s.	: Aleyhisselam
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
b.	: Bin, İbn
B.	: Baskı
Bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
md.	: Madde
Nşr.	: Nâşir/Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
ra.	: Radiyallahu anh / Allah ondan razı olsun.
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
Yy.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

Sünnet İslam dininin temel kaynaklarından biridir. Onun tespiti ve doğru anlaşılması, dinin de doğru yaşanması ve aslını koruması noktasında önemlidir. Çalışmamızın temel konusu, siyer ve cihat hadisleri çerçevesinde bu konuda oluşan ve kabul edilegelen sünnetin doğru anlaşılması ve tatbikidir. Bu bölümde öncelikle konunun önemi, amacı, kapsamı, sorunları, çözülmesi hedeflenen problemler, ortaya koymayı hedeflediği bulgular, yöntemi ve konu hakkında yapılmış çalışmalar gibi başlıklar kısaca sunulacaktır.

1. Konunun Önemi

Çalışmanın önemi, konu edindiği cihat ve siyer hadislerinin anlaşılması ve hadislerden elde edilecek hükümlerde hataya düşülmemesi için takip edilmesi gereken metoda bağlılığın zorunluluğunda kendini göstermektedir. Nitekim dinin önemli bir boyutunu oluşturan söz konusu hadislerin anlaşılmasında hataya düşmemek ve doğru yoldan sapmamak adına bilimsel yönteme bağlılık yadsınamaz bir önemi haizdir. Konuyu önemli kılan bir diğer husus ise modern dönemdeki uygulamalarda örneklerini gördüğümüz üzere söz konusu hadislerin yanlış anlaşılması durumunda ortaya çıkan vahim sonuçlardır.

2. Amacı

Çalışmanın amacını kısaca şu başlıklar altında özetlemek mümkündür: Cihat ve siyer hadislerinin doğru anlaşılması ve yorumlanmasındaki usul ve kuralların belirlenmesi, özellikle de devletlerarası ilişkilerde Müslümanların diğer toplumlarla ilişkilerini konu edinen siyer ve cihat hadislerinin yanlış yorumlanması sonucu ortaya çıkan hataların belirtilmesi ve düzeltilmesi, şiddet yanlısı grupların tahrifat ve hatalı yorumlamalarına karşı sünnetin korunması ve söz konusu hadislerin yanlış yorumlanması neticesinde ortaya çıkan olumsuz sonuçların açıklanmasıdır.

Çalışmamızda siyer ve cihat hadislerinin anlaşılmasındaki usul ve esaslar konusunun tercih edilmesinin nedenler hususunda da şunları söylemek mümkündür:

a. Konunun günümüzde arz ettiği önem ve İslam dünyasındaki bir takım yanlış uygulamalar,

b. Günümüzde hem akademik düzeyde hem de bireysel çalışmalarda hadis ilimleri alanında çalışmalar yoğunlaşsa da bu çalışmaların büyük çoğunluğu hadis metinlerinin doğru anlaşılması ve ortaya çıkan hatalı görüşlerin düzeltilmesinden ziyade hadislerin senet ve sıhhat boyutlarını konu edinmektedirler. Özellikle Arap dünyasındaki akademik çalışmalarda hadis alanında yapılan çalışmaların çoğunluğu hadislerin tahriri ve metinlerinin tahkikinden oluşmaktadır. Hâlbuki hadis ilminin temel gayesi metnin tahririni yapmak veya hadisin sıhhat derecesini tespit etmekten ibaret değildir. Aksine hadis metninin doğru anlaşılması ve yanlış anlaşılımların düzeltilmesi de hedeflenmektedir.

c. Hadis literatüründe çağın sorunları çerçevesinde hadislerin doğru anlaşılmasına katkı sunabilecek çağdaş bilimsel veriler dikkate alınarak, sapmalardan uzak bir yaklaşımla doğru bir anlayış için dikkatli incelenmeyi gerektiren hadisler bulunmaktadır. Bu açıdan hadis ilmine hizmet etmek ve içinde bulunulan durumla ilgili konularda sorunların çözümüne katkı sunacak çalışmalar yapmak akademisyenlerin görevleri arasındadır. Bazı nadir çalışmalar istisna edilirse, hadis alanında yapılmış modern dönem çalışmaların çoğu dinin ve hadis metinlerinin doğru anlaşılmasına özellikle de günümüzde karşılaşılan toplumsal sorunlara çözüm üretmekten ve İslam toplumunun içinde bulunduğu olumsuz şartların tedavisine katkı sunmaktan maalesef uzaktır. Bu nedenle hadisin bu boyutuyla akademik düzeyde işlenmesi ve sünnete bu doğrultuda hizmet edilmesi, özellikle de cihat ve megâzî hadislerinin doğru anlaşılması açısından önemlidir. Bu önem, konunun tercih edilmesinin temel sebeplerinden biridir.

d. Özellikle günümüzde dinin tüm alanlarında takip edilecek bir örnek olması adına Hz. Peygamber'in getirdiği öğretileri anlamak için bilimsel kurallara dayalı bütüncül yaklaşımı esas alan araştırmalara olan ihtiyaç da çalışmanın tercih edilmesine bizi sevk etmiştir.

e. Modern dönemde dinimizdeki önemi nedeniyle yanlış anlaşılan veya kötü niyetlerle istismar edilen alanlar bulunmaktadır. Cihat ile ilgili hadisler de bunlar arasındadır. Bu alana giren hadislerin doğru anlaşılmasına ve hatalı anlayışlardan uzak tutulmasına olan ihtiyaç da konunun tercih edilmesinde etkili olmuştur.

f. Cihat hadislerinin anlaşılması ve uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde takip edilecek kuralları içeren ve Müslümanlara bu hususta katkı sunacak, analitik ve uygulamalı yönetime dayalı bir çalışma yapma isteği de konunun tercih edilme sebeplerindendir.

3. Kapsamı

Tezin konusunu oluşturan cihat hadislerinin tüm boyutlarıyla ele alınması, çalışmanın asıl amacı olan cihat hadislerinin doğru anlaşılması ve uygulanması amacına yoğunlaşmayı zorlaştıracığı gibi bir tezin sınırlarını da aşacaktır. Bu nedenle çalışmamızda konu şu üç açıdan ele alınmaya çalışılmıştır:

- a. Cihat hadislerinin doğru anlaşılmasındaki ilkeler ve bu ilke ve esaslara cihat öncesi, cihat esnasında ve sonrasında nasıl uyulması gerektiğinin açıklanması.
- b. Olayların fıkhi boyutuna çok da dalmadan söz konusu kurallar çerçevesinde uygulamalı örneklerin sunulması.
- c. Cihat hadislerinin yanlış yorumlanması neticesinde ortaya çıkan hatalı anlam ve hükümlerin açıklanması. Söz konusu hatalı yorumların çıkış noktaları ile bunların ayrıştırılması ve dinin genel ilkeleri, Kur'an ve sünnet ışığında bunların tashih edilmesi.

4. Problemi

İlim dünyasında hadislerin sübutu ve sıhhati konusu hakkında önemli çalışmalar yapılmıştır. Cerh ve tadil âlimlerinin sorunu tespit etmek ve çözmek için ortaya koydukları muazzam çabayı takdir etmek ve bu konuyu onlara teslim etmek gereklidir. Ancak hadis ilmi, hadislerinin sadece sıhhat derecesinin tespiti ve senedinin ortaya konulması hususundan ibaret değildir. Hadis metinlerinin doğru anlaşılması ve yorumlanması hususu, en az senedinin tespiti kadar önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bazı hadislerin anlamlandırma ve yorumlama sürecinde hataya düşüldüğü görülür. Günümüzde yanlış anlaşılan ve yorumlanan hadislerin başında cihat ve megâzî hadisleri gelmektedir. Bu hadislerin sorunu, senetlerinin tespit edilememiş olması, zayıf veya uydurma olması değildir. Asıl sorun bu hadislerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında kendini göstermektedir. Nitekim temel kaynaklarda yer alan ve bizim de çalışmamızda esas aldığımız cihat hadislerinin çoğunun senet açısından sahih oldukları görülmektedir.

İslam dininin diğer konularını içeren hadislerde olduğu gibi cihat ve megâzî hadislerinde de sahih ve zayıf, ‘âm ile hâs, mutlak ve mukayyet, nâsih ve mensûh hadisler vardır. Aynı şekilde bağlamının farklı olması sebebiyle yanlış anlamaya müsati rivayetler de bulunmaktadır. Bu durum maalesef söz konusu hadislerden yola çıkarak cihat adıyla dine ve müslümanalara yanlış şeyler isnad etmek isteyenlere kapı aralamaktadır. Hâlbuki, bu kişiler hadis ilminde yeterliliğe sahip olmayan ve hadis adına kendi fikirlerini empoze eden ve hadisi taşımadığı anlamlara yorumlayanlardan ibarettir.

Örneğin, Kur’ân veya konu hakkındaki diğer hadislerle çelişen cihat ile ilgili sahih bir hadis görüldüğünde biri gelir ve ondan kendisine uygun olan hükmü alır, bir başkası gelir ve onun tam tersi bir hüküm çıkarır veya kendi düşüncesine göre doğru gördüğü bir hüküm çıkarımında bulunur. Bazen de bir başkası gelir kendi yöntemine uygun başka saiklerle hadisi tamamen görmezden gelir. Bu durum hadisleri ele almada ve onları sağlam bir anlayışla anlamada bilimsel bir metodolojinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu araştırma, bu sorunla başa çıkmak ve cihat hadislerini doğru bir şekilde anlamak için bilimsel yaklaşımı esas almayı hedeflemektedir. Zira hemen her konuda olduğu gibi bu hususta da sağlam bir metodoloji geliştirmedikçe ve onu takip etmedikçe sorun devam edecektir.

5. Takip Edilen Yöntem

Bu çalışmada gerek içeriğin oluşumu gerekse de yazım formatındaki sunumunda akademik kuralların yanı sıra çalışmanın doğası gereği takip edilen yöntem hakkında şunları söylemek mümkündür:

1. Araştırmada konu ile ilgili hadislerin tahlil ve tespiti yapılmak suretiyle analize dayalı tüme varım yöntemi takip edilmiştir. Bu amaçla çalışma teorik ve pratik olmak üzere iki ana unsurdan oluşmaktadır. Teori kısmında cihat hadislerinin anlaşılmasındaki usul ve esaslar zikredilmiş ve bu esasların doğruluğu, bilimsel veriler ışığında işlenmeye çalışılmıştır. Cihat hadislerinin doğru anlaşılmasında öne sürülen kuralların geçerliliği ve yanlış anlaşılan hadislerin değerlendirilmesi için konuya dair yapılan klasik ve güncel ilmî çalışmalara dayanılmıştır.

2. Pratik kısmında ise söz konusu alanda yanlış anlaşılan veya yorumlanan hadisler serdedilerek yanlış yönleri açıklanmış, doğru anlamları ve yorumları delilleriyle beraber sunulmuştur. Ayrıca yanlış anlaşılmalara doğurduğu olumsuz sonuçlara da işaret edilmiştir.

3. Konunun daha çok anlaşılması için tek bir örnekle yetinmek yerine, başlıkların altında birden fazla örneğin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Hadislerin doğru anlaşılması adına sunulan genel ilke ve kuralların sıhhatinin tespitinde hadisçilerin yöntemine uygun olarak sahih hadisler tercih edilmeye çalışılmıştır. Yanlış anlaşıldığı düşünülen ve düzeltilmeye çalışılan hadislerden de aynı şekilde sahih olanlar tercih edilmiştir. Zira cihat konusunda yanlış anlaşılan hadislerin geneli tespitimize göre sahih hadislerden oluşmaktadır.

4. Çalışmada cihat konusunda yanlış yorumlandığı düşünülen hadislerin tümü ele alınmaya çalışılmıştır. Değerlendirme sürecinde nüzul sebepleri, dil kuralları, hadisler arası ihtilafı giderme yolları gibi alimlerin hadislerin doğru anlaşılmasında gerekli gördükleri bilimsel kurallar işletilmeye çalışılmıştır.

5. Çalışmada belli bir dönemle sınırlı kalınmamış, klasik dönemdeki yanlışlar işlendiği gibi modern dönemde de cihat hadislerinde ortaya çıkan yanlış ve yanlış yorumlamalara yer verilerek klasik dönem ile modern dönemler bir arada görülmeye çalışılmıştır.

6. Hadislerin anlaşılmasında sadece önceki alimlerin söylediklerinin aktarılmasıyla yetinilmemiş, aksine kanıtların ışığında doğruyu bulmak için elden gelen çaba sarf edilmeye gayret edilmiştir. Bu sebeple hatalı görülebilecek değerlendirmeler bizim sorumluluğumuz altındadır.

7. Son olarak çalışmada fıkıh, usûlü'l-fıkıh, tefsir, akaid, şer'î siyaset gibi İslami bilim dallarının klasik ve modern kaynaklarına müracaat edildiği gibi konu hakkındaki çağdaş yayınlar da kullanılmıştır.

8. Çalışmanın sunum biçiminde ise takip edilen yönteme dair şunlar söylenebilir: Sunulan her külli kuralın alt başlığında, kuralın anlamı, doğruluğuna dair hadislerden deliller, hadislerden yanlış anlaşılan deliller ve tashihi, kuralların ve hadislerin yanlış anlaşılmasından doğan olumsuz sonuçlar ile söz konusu kuralın bir önceki kural ile olan bağlantısı gibi konuları işlenmiştir.

9. Her konu ve bilgi asıl kaynağından alınmıştır. Ayrıca her görüşün sahibi de belirtilmiştir. Eğer bir şahsa ait bilgi başka bir kaynaktan alınmışsa nakilde bulunan kişi belirtilmiştir.

10. Farklı görüş ve yaklaşımların çok olduğu konularda görüşlerin telifine yönelik çaba sarf edilerek konu detaylandırılmıştır. İmamların sözlerinin nakledildiği yerlerde onlara ait görüşün diğer yorumlardan ayrışması adına konunun tümüyle aktarılması tercih edilmiştir. Dolayısıyla tezin bazı kısımlarında görülen birkaç satırlık alıntılar genelde, o konuya dair bir mezhebin veya mezhep imamının görüşünün aktarıldığı yerler olmaktadır.

11. Çalışmada bölümler veya konular arasında sayfa sayısı veya dağılımı hakkında bir uyum için özel çaba sarf edilmemiştir. Zira özellikle de İslami ilimlerin doğası konuların dengeli dağılımını kabul etmemektedir. Zira bazen bazı konular kısa olabilirken bazı konular muhtevası gereği detaylı bilgi barındırabilmektedir. Bu nedenle de anlaşılmayı zorlaştıracak kısaltmalardan veya zaman kaybına neden olacak gereksiz detaylardan olabildiğince kaçınılmıştır.

12. Çalışma sürecinde yararlandığım kaynakların bazen birden çok baskısı kullanılmıştır. Nüshaların karışmaması adına kaynağın baskıları hem dipnotta hem de kaynakçada belirtilmiştir.

13. Konunun önem arz etmesi veya farklı görüşler barındırması halinde yararlanılan kaynakların sayısı artmaktadır. Ancak konu eğer çok detay gerektiren bir durumda değilse ana kaynaklardan bir iki kaynakla yetinilmiştir. Çalışmada adları geçen meşhur şahısların biyografisine çalışmaya katkı sunmayacağı düşüncesiyle yer verilmemiştir.

14. İhtilaflı konularda eldeki veriler neticesinde yazar tarafından tercih edilen görüşe işaret edilmiştir. Bu tercih bazen fıkıhçıların görüşleriyle uyumlu olabildiği gibi farklılık da arz edebilmektedir.

6. Temel Kavramlar

Bilimsel çalışmalarda dil birliğinin sağlanmasında kavramların belirlenmesi önem arz eder. Kaynak ile alıcı arasındaki iletişimin aracı olan kelimelerin her iki taraf için de aynı anlamı göstermesi amacıyla kullanılan kavramların terim anlamlarının ve kapsamlarının netleştirilmesi, iletişimin sağlam zemine oturtulmasının öncelikli

koşullarındandır. Bu nedenle çalışmamızda yaygın olarak kullanılacak olan, özellikle de çalışmanın başlığında geçen terimlerin açıklanmasının zorunlu olduğu kanaatindeyiz.

Bilimsel bir çalışmanın daha net anlaşılması için çalışmada kullanılan kavramların hangi anlamda kullanıldığının ortaya konması gerektiği kanaatindeyiz. Zira kavramların zihinlerde farklı çağrışımlarda bulunması, bilimsel anlamda sağlıklı bir anlayış ve iletişimin sağlanmasına yönelik büyük bir engeldir. Bu nedenle öncelikle çalışmamızın ana mihrini oluşturan “cihat ve siyer” kavramlarının kısaca tanımlanması ve tezde hangi anlam çerçevesinde kullanıldığının açıklanması uygun olacaktır.

Cihat: Arapçada işteşlik bildiren (المُفَاعَلَة) vezninden (جَاهَدَ) fiilinin mastar kipi olan cihat kelimesi, sözlükte herhangi bir amacın gerçekleşmesine yönelik olarak tarafların tüm güç ve enerjilerini harcamasıdır.¹ Terim olarak ise başta Kur’ân ve hadis olmak üzere İslamî kaynaklarda iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamda sözlük anlamı baz alınarak genel çerçevede Allah rızası gözetilerek harcanan tüm gayret ve emeği ifade eder. Buna ilim yolunda sarf edilen emek, irşat faaliyetleri, anne babaya iyilik, nefsanî duygularla mücadele gibi Allah rızasını celbeden tüm davranışlar dâhildir.²

Bu türe örnek kullanımları Kur’ân’da özellikle de özel anlamdaki cihadın meşru kılınmadığı dönemde nazil olan Mekkî ayetlerde yoğun olarak görmek mümkündür. Buna örnek olarak (وَإِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا) “*Ama onlar, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onların sözüne uyma!*”³ ayeti gösterilebilir. Nitekim burada cihat kelimesi sözlük anlamında kullanılmıştır. Hadislerdeki kullanıma da şu örneği vermek mümkündür: (وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَجَاهِدُ، قَالَ: أَلَيْكَ أَبُوَان؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَفِيهِمَا فَجَاهِدُ.⁴) “*Abdullah b. Ömer’den rivayet edildiği üzere Hz. Peygambere biri dedi ki:*

¹ el-Mübârek b. Muhammed İbnü’l-Esîr, *en-Nihâye fî garîbi’l-hadîs ve’l-eser*, thk. Mahmut et-Tenâcî, Tahîr ez-Zâvî, Kahire: Matbaatu İsa el-Halebî, 1383, 1/320; Cemâlüddîn Muhammed b. Mukrim İbn Manzûr, *Lisanü’l-Arab*, 1-15, Beyrut: Dâru sâdır, 1990, 3/133.

² Muhammed b. İsâ b. Muhammed İbn Munâsîf, *el-İncâd fî ebvâbi’l-cihâd*, thk. Abdullah b. Abdülhamîd el-Eserî, İstanbul: Dâru’l-ğurebâ, 2017, 1/26; Şemseddin Muhammed b. Ebûbekr İbn Kayyim Cevzî, *Zâdü’l-meâd fî hüdâ hayri’l-ibâd*, 3. bs., 1-5, thk., Şuayb, Abdülkadir el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1998, 3/10.

³ el-Ankebut, 48/8.

⁴ Buhârî, “Kitâbü’l-cihad”, 5972; Müslim, “Kitâbü’l-cihâd”, 2549.

“Cihat etmeli miyim?” Hz. Peygamber de: “Annen baban var mı?” diye sordu. O da evet dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Sen onlar uğruna çaba sarf et.” Görüldüğü üzere ayet ve hadiste geçen cihat kavramı çaba, gayret anlamında kullanılmıştır. İbn Hacer söz konusu hadisin açıklamasında şöyle der: “Eğer annen baban varsa sen onların hizmetinde emek ve çaba sarf et. Bu senin için düşmana karşı savaşa gitmek gibi sayılır.”⁵

Cihat kavramının has/özel olan ikinci terim anlamı ise şudur: *Yüce Allah'ın hükmünü yeryüzünde yüceltmek, bozgunculuğun yayılmasını önlemek ve mazlumları kâfirlerin zulmünden kurtarmak amacıyla kâfirlere karşı savaşımdır.* İslam literatüründe “cihat” kavramı kullanıldığında ilk akla gelen anlam genelde budur. Bir karine veya delil olmadıkça bu anlam dışına çıkılmaz. Allah yolunda gerçek anlamda savaşmak mefhumu, “cihat” kavramının has anlamıdır. Bu anlamdaki cihat sürecinde ölenler, haklarında övgü mahiyetinde birçok ayetin olduğu, yıkanmamaları, kefene sarılmamaları gibi kendilerine özgü dini hüküm olan şehitlerdir. Çalışmamızda kast edilen, cihadın bu has anlamıdır. Bu anlam tefsir, hadis ve fıkıh literatüründe kastedilen ve kavram olarak kullanılagelen anlamdır. İbn Rüşd şöyle der: “Allah için kendini yoran herkes Allah yolunda cihat etmiştir. Ancak Allah yolunda cihat kavramı gerçek anlamında kullanıldığında sadece Allah'ın dinine girmeleri veya cizye verip İslam hükümlerini kabul etmeleri için kâfirlerle yapılan silahlı çatışma kastedilir.”⁶

Cihat kelimesinin Yüce Allah tarafından sözlük anlamından alınıp savaş, direniş ve zafer anlamına özgün bir terime evrildiği görülmektedir. Cihat kavramı savaş ve direniş anlamını açıkça gösterecek biçimde Medenî ayetlerde yaygın şekilde kullanılmıştır. *جاهدوا بأموالكم وأنفسكم في سبيل الله* “Allah yolunda mallarınız ve canlarınız ile savaşın.” vb. ayetlerde örneklerini görmek mümkündür. Mekke döneminde silahlı mukavemet söz konusu olmadığından Mekki ayetlerde bu has anlamı görmek mümkün değildir.

Siyer: Siyer kelimesi sözlük olarak yol ve yöntem anlamındaki *sîret* (سيرة) kelimesinin çoğuludur. İnsanın yaşam tarzı olarak üzerinde olduğu hal ve hareketi ifade

⁵ Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî Şerhu sahîhi'l-Buhârî*, 1-13, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Muhibbuddin el-Hatip, Beyrut: Dâru'l-marife, 1379, 10/403.

⁶ Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *el-Mukaddimât el-mumehhidât*, 1-3, thk., Muhammed Hacı, Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 1988, 1/342.

eder.⁷ Terim olarak ise cihat ve megâzî ile ilintili meseleleri ve Hz. Peygamber'in düşmana karşı gazvelerinde takındığı duruş ve tavrı ifade eder. Nitekim hem hadis kaynaklarının siyer bölümlerinde hem de fıkıh eserlerinde bu anlamı karşılayacak şekilde kullanıldığı görülür. Aynı zamanda vahiy, hicret, elçiler ve gazveler gibi İslam dinine davet ile ilişkili olayları da kapsar. Bu yüzden bazı müellifler bahsi geçen konuları cihat, bazıları siyer, bazıları da megâzî başlığı altında ele almışlardır. İslam alimleri de genel olarak uluslararası konuları da siyer başlığı altında işlemişlerdir.

Siyer kavramı aynı zamanda Hz. Peygamberin ailesi, ataları, ashabı, ahlakı dâhil olmak üzere doğumundan vefatına kadar olan hayatını ve İslam dini ile ilgili olan vahiy, hicret ve gazveler gibi olayları konu edinen eserler için de kullanılmıştır. Ancak siyer kavramı İslam literatüründe tıpkı hac mevsimindeki ibadetlere özgün olan menâsik kavramı gibi yaygın olarak Hz. Peygamberin savaşlarını ve ilgili konularını ifade eder bir hale gelmiştir.⁸ Çalışmamızda siyer kavramından kastedilen de verilen son anlamdır. Dolayısıyla çalışmamızda siyer kavramı Peygamberin hayatını konu edinen kavram yerine sadece savaşlarını ve ilişkili konuları ihtiva eden kavram anlamında anlaşılmalıdır.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan cihat olgusunun İslam fıkıhındaki hükmünün ve cihadın İslam'daki aşamalarının bilinmesi, konu hakkındaki hadislerin anlaşılması ve aralarındaki çelişki gibi görünen ifadelerin çözülmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu sebeple tezimizin girişinde kısa da olsa bu hususlara değinmekte fayda görmekteyiz.

6.1. Cihadın Hükümü

Allah yolunda cihat, katî ve mütevatir delillerle ispatlanmış farz bir ibadettir. Kur'an'da (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ) “Savaşmak üzerinize farz kılındı.”⁹ buyrulurken cihadın farz olduğu açıkça belirtilmiştir. Cumhurun görüşüne göre cihat, ihtiyaca binaen emredilmiş bir ibadet olduğundan, farziyeti bu ihtiyacı giderecek düzeyde toplumsal yeterlilikle

⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 4/389.

⁸ Ahmed b. Abdülhalim b. Abdüsselam İbn Teymiyye, *Mecmû'ü'l-fetâvâ*, 1-35, thk., Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, Medine: Mecmeu'l-melik fehd li tibâati'l-mushafi's-şerîf, 1995, 7/18; el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/78; Zâfir el-Kâsımî, *el-Cihâd ve'l-hukûkü'düveliyye fi'l-İslam*, Beyrut: Dârü'l-ilm li'l-melâyin, 1982, s. 93; Vehbe Zuhaylî, *el-Fikhü'l-İslami ve edilletuhu*, 1-8, Dimaşk: Darü'l-fikr, 1985, 6/411.

⁹ el-Bakara, 2/216.

sınırlandırılmış yani farz-ı kifaye düzeyinde kabul edilmiştir.¹⁰ Namaz gibi herkesin yapması gereken bir farz değildir. Nitekim konu hakkındaki hadis şöyledir: Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Her kim Allah yolunda savaştıracak bir savaşçı donatırsa savaşmış gibidir. Her kim bir mücahidin ailesine yardım ederse savaşa iştirak etmiş gibidir.*”¹¹

Mezkur hadisten cihadın farz-ı kifaye olduğu anlaşılmaktadır. Zira eğer cihat farz-ı ayn olsaydı Hz. Peygamber herkesi cihada çağırır, birinin başkasının yerine savaşa gönderilmesini kabul etmezdi. Hz. Peygamber'in uygulamaları da cihadın farz-ı ayn olmadığını gösterir. Zira bazen bizzat savaşa gider bazen de emir tayin eder kendisi gitmezdi. Ancak eğer şartlar Tebuk savaşında olduğu gibi tüm Müslümanların katılımını zorunlu kılacaksa o vakit cihadın farz-ı ayn olacağı söylenebilir. Tüm bu verilerden aslında cihadın toplu bir savaşın gerektirdiği durumlar hariç farz-ı kifaye olduğu anlaşılmaktadır. Bir grubun vazifeyi ifa etmesi durumunda diğer bireylerden farziyet ve sorumluluk düşmektedir. Ancak yukarıda da işaret edildiği üzere bazı durumlarda cihat herkese farz olmaktadır. Bu durumları da kısaca şöyle özetlemek mümkündür:¹²

a. İslam ordusu ile kâfir ordusu karşılaşır sıcak temas sağlanırsa o vakit cihat orduda yer alan tüm bireylere farz olur. Dönmeleri de kat'î şekilde haram olur. Zira savaş durumunda meydandan kaçmak yüce Allah'ın gazabına sebep olan ve Hz. Peygamber'in büyük günahlardan saydığı bir günahıdır. Nitekim Ebû Hüreyre'den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Kişiye cehennemde kalıcı kılan yedi büyük günahıtan sakının. Allah'a ortak koşmak ve savaş meydanından kaçmak.*”¹³

b. İslam idarecisi olan imamın (devlet başkanının) belli bir şahsı veya bir grubu sefere çağırması halinde genel seferberlik durumu olmasa bile, çağırılan şahıs veya

¹⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, 1-4 Kahire, Dârü'l-hadis, 2004, 6/5; İbnü'l-Munâsıf, *el-İncâd fî ebvâbi'l-cihâd*, s.34; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, 1-15, 3. bs., Thk., Abdüllah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Riyad: Dâru alemlî'l-kitâp, , 1997, 13/6; en-Nevevî, *el-Minhâc*, 1-18, 2. bs., Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabiyyi, 1392, 13/22; el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/37.

¹¹ Müslim, “*Kitâbu'l-imâre*”, 1985.

¹² İbnü'l-Munâsıf, *el-İncâd*, s. 36-47; İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, 13/8; el-Kurtubî, *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, 1-20, 2. b. thk., Ahmed el-Berdûnî İbrahim Etfiş, Kahire: Dâru'l-kütübi'l-mısriyye, 1964, 3/27; Müslim, *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevi*, 1/365; Ahmed b. İbrahim b. Muhammed İbnü'n-Nehhâs, *Meşâri'ü'l-eşvâk ilâ mesâdiri'l-uşşâk*, 1-2, thk., İdris Muhammed Ali, Muhammed Halit İstanbûlî, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslamiyye, 2002, 1/569.

¹³ Buhârî, “*Kitâbü'l-hudûd*” 6857; Müslim, “*Kitâbu'l-iman*”, 89.

gruplar için cihat farz-ı ayn olur. Zira İslam'da cihadın yetki ve sorumluluğu devlet başkanındadır. Gerekli ve uygun gördüğü kişi ve grupları cihat ile görevlendirmede tam yetkili kabul edilir. Müslümanlar da şartlar her ne olursa olsun devlet başkanının veya vekilinin emrine uymakla mükelleftir. Nitekim Hz. Peygamber bu konuda şöyle buyurmuştur: “Fetihten sonra hicret yoktur. Ancak niyet ve cihat vardır. Sefere çağırıldığınızda cihada iştirak edin.”¹⁴ İbn Hacer de hadisin şerhinde şöyle demiştir: “İmamın belirlediği kişi veya gruplara cihadın farz-ı ayn olduğuna dair hadiste delil vardır.”¹⁵

c. Günümüzde Filistin örneğinde olduğu gibi düşmanın İslam beldelerinden bir beldeye saldırması, işgal etmesi veya kuşatması halinde saldırıya karşı koymak şehirdeki tüm Müslüman bireylere farz olur. Bu duruma da genel seferberlik durumu denir. Eğer bunlar kendilerini savunacak güce ve imkâna sahip değilse o zaman kâfire karşı cihat yakın çevrelerinden başlamak üzere tüm İslam ümmetine tedricen farz olur. Ancak Herhangi bir antlaşma hali, bu durumdan istisnadır. Bunun delili de; “Din konusunda sizden yardım isterlerse, (onlara) yardım (ve destek vermek) üzerinizde bir yükümlülük gereğidir. Ancak, sizlerle onlar arasında anlaşma bulunan bir topluluğun aleyhinde değil. Allah, yaptıklarınızı görendir.”¹⁶ ayeti ve “Sefere çağırıldığınızda cihada iştirak edin.” ile “Mümin, mümine karşı birbirini destekleyen tuğlalar gibidir.”¹⁷ hadisidir. Zira İslam diyarlarındaki herhangi bir şehir, kâfire karşı savunma ve mücadele durumunda sadece yöre sakinlerinin değil tüm Müslümanların mülkü sayılmaktadır.

d. Cihat konusunda alternatifi olmayacak şekilde teknik bilgi, birikim ve yeteneğine ihtiyaç duyulan kimseler, ihtiyaç duyulması halinde “vacibin ancak kendisi ile tamamlandığı şeyler de vacip olur” ilkesi gereğince o kişiye cihat farz kabul edilir. “Zalim de olsa mazlum da olsa din kardeşine yardım et.”¹⁸ ile “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Onu küçük düşürmez ve ona zulüm etmez.”¹⁹ hadislerinde emredildiği üzere Müslümanın din kardeşini terk etmemesi, hakarete maruz bırakmaması ve düşmana teslim etmemesi farzdır.

¹⁴ Buhârî, “Kitâbu’l-cihâd”, 2783; Müslim, “Kitâbu’l-cihâd”, 1862.

¹⁵ el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 6/39.

¹⁶ el-Enfâl, 8/72.

¹⁷ Buhârî, “Kitâbü’l-mezâlim”, 2446; Müslim, “Kitâbü’l-birri ve’sila”, 2585.

¹⁸ Buhârî, “Kitâbü’l-mezâlim”, 2443; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 11949.

¹⁹ Buhârî, “Kitâbu’l-mezâlim”, 2442; Müslim, “Kitâbu’l-birri”, 2564.

e. Günümüzde olduğu üzere savaşılan askerlerin paralı asker olması halinde, Müslümanlar için paralı askerlik yapan kimselere de cihat farz-ı ayındır. Zira onlar mal sahibi ile antlaşma yapan işçiler gibidir, cihat onun bizzat hem işi hem de bir ibadettir.²⁰

f. Düşman elinde Müslümanların esirleri var olması halinde eğer Müslümanlar onları askeri müdahale ile kurtarabiliyor ise kurtarılmaları farzdır. Eğer bu mümkün değilse ve onları kurtarmak için sarf edilebilecek bir mal var ise onları mal ile kurtarmaları zorunludur. Zira Hz. Peygamber, “*Esiri kurtarın*”²¹ buyurmuştur. Burada şunu da belirtmek gerekmektedir, cihadın farz olması için kişide şu yedi şartın bulunması zorunlu kabul edilmiştir: *Müslüman, baliğ, özgür, akıllı ve erkek*²² olup *beden ve ekonomik imkâna sahip olmak*. Bu şartlar İslam alimlerinin ittifak ettiği hususlardır.²³

6.2. Cihadın Çeşitleri

İslam dininde cihat, savunma ve saldırı olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir:

a. Savunma cihadı: Düşmanın bireysel veya topluca İslam topraklarını işgal etmek veya İslam topraklarına günümüz teknolojisinde olduğu üzere uzun menzilli hava mühimmatları veya uçaklar ile tahrip etmek üzere saldırı durumuna karşı gerçekleşen ve asıl amacı saldırıyı durdurmak ve nefis-i müdafaa olan cihattır. Bu cihat kısmında tüm Müslümanlar güçleri ve imkânları nispetinde sorumludurlar.²⁴

Hz. Peygamber’in hayatında gerçekleşen savunma amaçlı bu tür cihada örnek olarak Bedir, Uhud ve Hendek savaşları gösterilebilir. Zira bu savaşlarda düşman saldırı durumunda olup Müslümanların can ve malına kastedilmiştir. Bu nedenledir ki Yüce

²⁰ İbn Teymiyye, *el-Mecmû‘*, 28/184-185.

²¹ Buhârî, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 3046.

²² Hanbelilere göre ister savunma ister saldırı mahiyetindeki cihat kadına farz değildir. Cumhura göre ise ihtiyaç olması durumunda sadece savunma amaçlı cihat kadınlara farz olur. Savunma amaçlı savaşta lojistik vb. gerekli görevler onlar için de farz-ı ayn olur. Bk., İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 9-13; İbnü’l-Munâsîf, *el-İncâd*, s. 78; Hatib eş-Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc ilâ marifeti elfâzi’l-minhâc*, 1-5, Kahire: Mektebetü’l-bâbî el-halebî, 1377, 6/22; Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed İbn Nüceym el-Mısırî, *el-Bahrü’r-râik şerhu Kenzi’d-dekâik*, 1-8, 2. BS., Beyrut: Dârü’l-kitâbi’l-İslâmî, ts., 5/78.

²³ İbnü’l-Munâsîf, *el-İncâd*, s. 48-53; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/8.

²⁴ Ahmed b. Ali Ebûbekr er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 1-3, thk., Abdüsselam Muhammed Ali Şahin, Beyrut: Dârü’l-kutubi’l-ilmiyye, 1994, 3/17; İbnü’l-Munâsîf, *el-İncâd*, s. 45; el-Kurtubî, *el-Câmi‘ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/151; İbn Teymiyye, *el-Fetâva’l-kubrâ*, 5/538; İbn Kayyım el-Cevzî, *el-Furûsiyye*, thk., Meşhur b. Hasan b. Mahmud b. Selman, Suudi Arabistan: Dârü’l-Endülüs, 1993, s. 188.

Allah, “Onlardan bir grup, evlerimiz korunaksızdır diyerek izin istiyor. Hâlbuki evleri korunaksız değildir. Onlar ancak kaçmak istiyorlar.”²⁵” buyurarak savaştan kaçınanları yermiş ve diğer savaşlarda geri kalma izni verilmişken Hendek savaşında kimsenin geri kalmasına izin verilmemiştir. Savunma amaçlı cihat, tüm toplumların ve dinlerin meşru gördüğü ve insanlığın tartışmasız kabul ettiği bir savaş türüdür.

b. Saldırı Cihadı: Bu cihat türü ise savunmanın aksine Müslümanların kâfirleri hedeflediği ve savaşın düşman topraklarında gerçekleştiği cihat türüdür. Bu tür cihat farz-ı kifaye olup, devlet başkanının görevlendirip belirlediği kişi veya gruplar hariç, Müslümanlardan sadece bir grup tarafından yapılması halinde diğer bireylerden sorumluluk düşmektedir. Ancak şunu belirtmeliyiz ki söz konusu cihadın hedeflediği kitle olan düşman, saldırganlık ve fitne sebebi olma vasfına sahip harbî/savaşılacak gruplardır. Bunun tayin ve tespiti de yine devlet başkanının uhdesinde olan bir konudur.

6.3. Cihadın Meşru Kılınma Aşamaları

İslam’ın tadrîcîlik özelliğiyle birçok emir ve yasakları gibi cihat da toplumun hazırlığı ve şartların olgunlaşması gözetilerek bir tekâmül süreci geçirmiştir. Cihat da Mekke ve Medine dönemlerindeki şartların farklılığı nedeniyle aşamalı olarak farz kılınmıştır. Hz. Peygamber döneminde cihadın meşruiyeti dört aşamada gerçekleşmiştir:²⁶

Birinci aşama cihadın emredilmediği, düşmanın eziyetlerine göğüs germenin ve görmezden gelmenin emredildiği aşamadır. Buna “Mekke Aşaması” da denebilir. En uzun süren dönemdir. Konu hakkında İbn Abbas’tan gelen rivayete göre Abdurrahman b. Avf ve arkadaşları Hz. Peygamber’e gelerek şöyle dediler: “Ey Allah’ın Resulü! Biz müşrikken kendimizi savunan izzetli kişilerdik. Şimdi iman ettik kendimizi savunamayan zeliller olduk. Bize izin ver savaşalım.” Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Ben affetmek ile emrolundum. Savaşmayın.”²⁷ Ancak Medine döneminde savaş emredilince de bazıları isteksizlik gösterdi. Bunun üzerine şu ayet

²⁵ el-Ahzâb, 33/13.

²⁶ Ali b. Muhammed el-Maverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1-19, thk., Ali Muhammed Muavvid, Adil Ahmed Abdülmevcut, Beyrut: Dârü’l-kutubi’l-ilmiyye, 1999, 14/106-108; Muhammed b. Abdullah Ebûbekir İbn Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 1-4, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Beyrut: Darü’l-kutubi’l-ilmiyye, 2003, 1/106-116; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Fethü’l-kadîr*, 1-6, Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414, 1/219.

²⁷ Nessâî, “*Kitâbü’l-cihâd*”, 3086.

indi: “Görmez misin savaştan el çekin ve namaz kılın, zekat verin denenleri? Onlara savaş farz edilince içlerinden bir kısmı, insanlardan, Allah'tan korkar gibi, hatta daha da fazla korkmaya başladılar.”²⁸

İkinci aşama: Müslümanlara farz kılınmadan bazıları için cihada izin verilen dönemdir. Bu Medine’ye hicretin akabinde gerçekleşen aşamadır. Buna delalet eden ayet şudur: “Kendileriyle savaşılana (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.”²⁹

Üçüncü aşama: Sadece Müslümanlarla savaşlara karşı cihadın emredildiği aşamadır. Bunu da “Sizinle savaşıp vuruşanlarla Allah yolunda siz de savaşın, vuruşun, fakat haddi aşmayın, zulmetmeyin. Şüphe yok ki Allah, haddi aşanları ve zulmedenleri sevmez.”³⁰ ayetinde görmek mümkündür.

Dördüncü aşama: Bu aşama Müslümanların kuvvetlenmesi, sayıca artması ve dönemin tüm gayrimüslimlerinin harbî olması ile cihadın tüm kâfirlere karşı emredildiği aşamadır. “Sizinle topyekûn savaşanlarla siz de Allah yolunda topyekûn savaşın.”³¹ ayetiyle başlamıştır.

Yukarıda verilen evreler, nesh edilmiş veya biri diğerinin yerini tutmuş aşamalar değildir. Aksine bu dört aşama siyaset anlayışının bir tezahürü olarak Müslümanların güç ve kuvveti, ülke menfaati ve siyasi konumu ile ilgilidir. Dolayısıyla bu dört strateji Hz. Peygamber dönemindeki uygulamalarda olduğu gibi günümüzde de şartları gerçekleştiği zamanda gerektiği şekilde uygulanabilir.³²

7. Konu Hakkında Yapılmış Çalışmalar

Çalışmamızda ele alınan konu İslam toplumunun önemli bir yönünü teşkil ettiğinden, öteden beri pek çok araştırmaya konu olmuş, hadis, fıkıh ve kelam gibi İslamî ilimleri ele alan eserlerde farklı boyut ve yönleriyle dağınık olarak ele alınmıştır.

²⁸ en-Nisâ, 4/77.

²⁹ el-Hacc, 22/39-41.

³⁰ el-Bakara, 2/190.

³¹ et-Tevbe, 9/36.

³² et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli ayi'l-Kur'ân*, 1-24, thk., Ahmed Muhammed Şakir, Lübnan: Müessesetü'r-risâle, 2000, 10/34; İbnü'l-Arabi, *Ahkamü'l-Kur'ân*, 2/427; Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 8/39, 20/37.

Tüm araştırmalarımıza rağmen, gerek modern gerekse de klasik dönemde konu edindiğimiz cihat hadislerinin tümünü bir bütünlük içerisinde ve tezimizdeki yöntemle uyumlu olarak ele alan bir çalışmaya rastlayamadık. Ancak çalışmamızda kendilerinden önemli ölçüde yararlandığımız ve konunun tüm boyutlarıyla doğru anlaşılmasına katkı sunacağını düşündüğümüz özgün, faydalı ve değerli çalışmaların varlığı da inkâr edilemez. Bu çalışmalardan bazılarının ismi, bazılarının da barındırdığı muhteva tezimizle yakınlık göstermektedir. Tezimizde faydalandığımız kaynakları, hadislerin ve sünnetin günümüzde doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması konusunda yapılan çalışmalar, daha sonra da cihad ve siyer konusunda yapılan çalışmalar şeklinde iki grupta değerlendirmek istiyoruz:

a. Yusuf el-Karadâvî'nin (كيف نتعامل مع السنة النبوية) Sünnete nasıl yaklaşmalıyız?)³³ ile (فقه الجهاد/ Cihat Anlayışı)³⁴ adlı eserleri. Yazar ilk eserinde sünnetin doğru anlaşılması için gerekli ilkeleri konu edinmiştir. Bu bağlamda Kur'ân ayetleri ve nüzul sebepleri, ayrıca sebab-i vürûd ışığında sünnetin anlaşılması, aynı konudaki hadislerin tasnifi, hadis ihtilaflarında tercih veya cem gibi başlıklar işlenmiştir. Müellif her konuda örnekler vermeye özen göstermiştir. Bu çalışmadan modern dönemdeki problemlere hadisler çerçevesinde nasıl yaklaşılacağına dair istifade ettiğimizi ifade edebiliriz. Ancak bu eserde cihat hadisleri ile ilgili kayda değer bir detay görülmediği gibi verilen bazı örneklerde de bazı şüpheler vardır. Ancak çalışmamızda yararlandığımız bu eserin alanında önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülmektedir.

İkinci eserinde ise cihadın mahiyeti, şartları ve cihat anlayışı hakkında fıkıh ilmi çerçevesinde bilgi verilmektedir. Ancak eserde cihat ile ilgili hadislerin doğru anlaşılması veya yanlış anlaşılan hadislerin tashihine dair bilgiler verilmemiştir.

b. Abdullah er-Rahîlî'nin (منهجية فقه السنة النبوية) Nebevi sünneti anlamada yöntem)³⁵ adlı eseri. Yazar eserinde sünnetin anlaşılmasında gözetilmesi gereken otuzdan fazla ilke zikretmiştir. *Hadisin tahlilinde Kur'ân'ın göz önünde bulundurulması, Her iki delilin birlikte düşünülmesi, Haber-i vâhidlerin diğer tariklerine de bakılması* bu ilkelerden bazılarıdır. Genel olarak yazarın bu eserindeki

³³ Yûsuf el-Karadâvî, *Keyfe netaâmelu maa's-sünneti'n-nebeviyye*, 2. bs., Kahire: Dâru's-şurûk, 2002.

³⁴ el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd, (dirâse mukârane, li ahkâmihi ve felsefetihi, fî dav'i'l-Kur'âni ve's-sünne)*, 1-2, 3. bs., Kahire: Mektebetu Vehbe, 2009.

³⁵ Abdullah b. Dayfullah er-Rahîlî, *Menheciyyetu fikhi's-sünneti'n-nebeviyye*, Riyâd: y.y., 2009.

yaklaşımından tezimizde istifade ettiğimizi belirtebiliriz. Ancak eserde genel anlamda hadisin anlaşılması için gerekli olan ilkelere yer verilmiş, cihat konusuna dair ilkelerden hiç bahsedilmemiştir. Yani eser, cihat konusuna özgü bir çalışma değildir. Ancak sünnetin anlaşılması konusunda çalışma yapanların görmesi gereken bir eserdir.

c. Abdürrezzak el-Bedr'in (القطوف الجياد من حكم وأحكام الجهاد) Cihadın hüküm ve hikmetlerinin sonuçları) Alana dair benzer çalışmalar gibi cihat konusu bu eserde de daha ziyade fikhî açıdan irdelenmiştir. Bazen fikhî delillerin yanı sıra kelim ilminin verilerinden de yararlanılmıştır. Söz konusu eserden, tezimizde yer verdiğimiz bazı örnekler hakkındaki fıkıhçıların delilleri ve tartışmaları konusunda yararlanılmıştır.

d. Abdülkadir b. Abdülaziz'in (العمدة في إعداد العدة للجهاد في سبيل الله) Allah yolunda cihada hazırlığın esasları) adlı eseri. Yazar eserinde bazı ayet ve hadisleri referans olarak gösterip cihadın asıl amacının sükuneti ve barışı tesis etmenin bir aracı değil, saldırganlığın aracı olarak göstermektedir. Kendi fikirlerine katılmayanlar hakkında da aşırıya kaçarak kâfir oldukları ve aynı şekilde onlara karşı da cihat edilmesi gerektiği görüşünü öne sürmektedir. Tezde cihada dair nasların yanlış anlaşılması ve aşırı yorumlar konusunda bu esere atıflar bulunmaktadır.

e. Mehmet Görmez'a ait *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu* isimli çalışması.³⁶ Eser günümüzde hadislerin ve sünnetin doğru anlaşılması hususunda fıkıh ilminin, özellikle de usûl-i fıkıhın kural ve kaidelerini kullanmanın imkanı konusunda bize yardımcı olmuştur. Hadislerin yanlış anlaşılmasına etki eden tarihsel şartlar ile hadis ilminin doğasından kaynaklanan birtakım etkenlerin yanlış sünnet tasavvuruna yol açması noktasında bu çalışma bize yardımcı olmuştur.

f. Ebubekir Sifil'in *Hiz. Ömer ve Nebevî Sünnet* adlı kitabı.³⁷ Hiz. Ömer'in hadislere bakışı ve sünnet algısı, günümüzde hadis ve sünneti yorumlama konusunda bizlere ışık tutacak hususiyetler barındırmaktadır. Özellikle Hiz. Ebû Bekir dönemindeki mürtetlerle yapılan savaşta halifeye karşı tavrı ve sonradan onun yanında yer alması konusu, cihadın siyasi ve dinî yönünü ayırt etmede önemli bir duruşu sergilemektedir. Ayrıca onun halifeliği döneminde İslam devletinin toprakları neredeyse üç katı genişlemiş, sürekli cihadla ve devletin temellerini atmakla halifeliği geçmiştir. Bu

³⁶ Görmez, Mehmet, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, TDV Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2000.

³⁷ Sifil, Ebubekir, *Hiz. Ömer ve Nebevî Sünnet*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2007.

çalışma Hz. Ömer'in sünnetin anlaşılması ve uygulanması konusundaki pratiği göstermesi açısından bize yardımcı olmuştur.

Buraya kadar saydığımız eserler, tezimizde daha ziyade sünnetin günümüzde anlaşılması konusunda faydalandığımız kaynaklardır. Şimdi de cihad konusunda yapılmış çalışmaları değerlendirmeye çalışacağız.

Siyasi boyutu nedeniyle cihat konusu aşırı uçların da oldukça ilgisini çekmiştir. Kendilerine özgü yöntemlerle ilgili hadislerden çıkarımda bulunarak ulaştıkları hükümler neticesinde taraftarlarını gerçek kurtuluşa erenler olarak gördükleri, kendilerine katılmayan yönetici ve yönetilenleri de kolayca tekfir ettikleri yaklaşımları, özellikle Arap dünyasındaki çalışmalarda çokça yer almaktadır. Bu tür eserler, hadislerin yanlış anlaşılması ve bunun doğurduğu vahim sonuçların somut örneklerini göstermeleri açısından da görülmesi ve değerlendirilmesi gereken çalışmalar olarak görülebilir.

Batıdaki teknoloji ve bilim alanındaki son dönemdeki gelişimler, müslümanların cihat anlayışını ve konu hakkındaki hadislerin yorumunu bariz bir şekilde etkilemiştir. Cihat konusunda çağdaş dönemde kaleme alınan çalışmaları, akademik kaynaklar, aşırı ve sapkın düşünce ekollerinin kaleme aldığı kaynaklar ve konu bazlı entelektüel kaynaklar olmak üzere üç kısımda incelemek mümkündür. Biz bu başlıkta örneklik teşkil edecek düzeyde bilinen en meşhur eserlerden bir kaçını tanıtmakla yetineceğiz.

a. Akademik çalışmalara örnek olarak şu eserleri göstermek mümkündür:

القَتَالُ وَالْجِهَادُ فِي السِّيَاسِ الشَّرْعِيَّةِ / İslam siyasetinde savaş ve cihat³⁸ Muhammed Hayr Heykel tarafından kaleme alınan bu eser, alanında baş yapıt ve ansiklopedik bir çalışma olarak telakki edilmektedir. Yazar eserinde cihadın hükmü, çeşitleri, İslam tarihindeki uygulama biçimi gibi konu ile ilgili tüm boyutları ele almıştır. Ayrıca konu hakkında Müslüman düşünürlerin görüşleri ve cihat hakkındaki yaklaşımları da derinlemesine incelenmiştir. Ancak konu hakkındaki yanlış düşünceler ve bunlardan sakınmanın yolları gibi, tezimizin doğrudan konusunu teşkil eden hususlara dair fazla bir malumat bulunmamaktadır.

آثَارُ الْحَرْبِ فِي الْفَقْهِ الْإِسْلَامِيِّ: دراسة مقارنة / İslam hukukunda savaşın etkileri: Karşılaştırmalı bir araştırma³⁹ Vehbe ez-Zühaylî tarafından kaleme alınan bu eser,

³⁸ Muhammed Hayr Heykel, *el-Kitâlu ve'l-cihâdu fi's-siyâsti's-şer'iyye*, 1-3, 2. bs., Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1996.

³⁹ Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harbi fi'l-fikhi'l-İslamî*, 3. BS., Dımaşk: Dâru'l-fikr, 1998.

İslam'ın uluslararası ilişkilerdeki felsefesini ve kurallarını ihtiva etmektedir. Eserde cihat ve barış dönemleriyle ilgili hadisler, İslami referanslar baz alınarak detaylandırılmış ve İslam hukukçularının konu hakkındaki yaklaşımları aktarılmıştır. Eserde modern dönemin gereksinimlerine çare olabilecek özgün fikirler bulunduğundan, çalışmamızın önemli bir kaynağını teşkil etmektedir. Ancak çalışmada günümüzdeki cihatçı selefi gruplar ve bunların sapkın görüşleri hakkında bilgi bulmak pek mümkün değildir.

فقه المتغيرات الدولية في علائق الدولة الإسلامية بغير المسلمين / İslam devletinin gayr-ı müslimlerle ilişkilerinde uluslararası değişkenler⁴⁰ Sa'd b. Matar el-'Utebî tarafından kaleme alınan eserde İslam devletinin uluslararası ilişkilerdeki esasları çağdaş kanunlarla karşılaştırmalı olarak detaylı bir şekilde verilmiştir. Yazar her konu hakkında yeterli düzeyde kanıtlar sunmuş ve konuyu akademik bir üslupla aktarmıştır. Eserin özgün ve ilgi çekici yanı, uluslararası ilişkilerde İslam'ın temel prensiplerini çağdaş dönemin kanunları ile tarafsız şekilde karşılaştırmalı olarak sunmasıdır. Eserde modern dönemin kanunlarından birçok örnek bulmak da mümkündür.

İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad Sempozyumu Kitabı:⁴¹ KURAMER tarafından yapılan çalıştayın kitap haline getirilip basılmış şeklidir. Eserde cihad konusu; kutsal dinlerde, Kur'an ve sünnete ve İslam hukunda cihad olmak üzere dört oturumda ve bölümde ele alınmıştır. Tezimiz için özellikle kitabın dördüncü bölümü olan (Üçüncü oturum) Sünnette Cihad⁴² konusu, faydalandığımız kısım olmuştur. Bu bildiride "İnsanlarla savaşmakla emrolundum" hadisinin tahlili başlıklı kısmı,⁴³ bizim de tezmizde ayrıntılı olarak ele aldığımız bu rivayet konusunda oldukça aydınlatıcı ve yol gösterici olmuştur.

Ahmet Keleş, "Cihad, Kılıç, Tebliğ Bağlamında İslam'ın Yayılışı",⁴⁴ 2007 yılında Konyada *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed* başlıklı sempozyumda bildiri olarak sunulan bu çalışma, İslam'ın şiddet ve zorbalık olarak takdim edilmek istenmesi karşısında evrensel anlamda barış ve huzuru temin etmek

⁴⁰ Sa'd b. Matar el-'Uteybî, *Fikhu'l-mutegayyirâti'd-düveliyye fî alâkati'd-devleti'l-İslamiyye bi gayri'l-muslimîn*, 1-2, Suudi Arabistan, Dâru'l-fadile-Mısır: Dâru'l-hüdâ, 2009.

⁴¹ *İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad (Çalıştay ve Sempozyum Kitabı)*, KURAMER Yayınları, İstanbul 2016.

⁴² Yücel, Ahmet, "Sünnette Cihad", *İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad*, ss.217-277.

⁴³ Bk. aynı kaynak ss.235-245.

⁴⁴ Keleş, Ahmet, "Cihad, Kılıç, Tebliğ Bağlamında İslam'ın Yayılışı", *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, Fecr Yayınları, Ankara 2007, ss. 249-280.

amacıyla insanlığa gönderilen son din olduğunu vurgulamaktadır. Tezimizde özellikle cihadın savaş amaçlı değil, sulh amaçlı yapılması gerektiği hususunda bu çalışmadan faydalanılmıştır.

Saffet Köse, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?”⁴⁵, bu makalede İslam hukuku açısından cihadın nasıl yapılması gerektiğine dair genel bilgilerle birlikte, tezimizde özellikle Batıda cihad algısının yanlış olduğu, buna karşı fıkıh ilminde yer alan cihada dair ilkelerin sanılanın aksine şiddet taraflısı bir cihadı savunmadığı konusunda faydalanılmıştır.

b. Aşırı ve sapkın ekollerin eserlerine de örnek olarak aşağıdaki çalışmalar gösterilebilir:

الععدة في إعداد العدة للجهاد في سبيل الله/ Allah yolunda cihada hazırlık esasları)⁴⁶ Abdülkadir b. Abdülaziz tarafından kaleme alınan bu eser cihadın şer’î boyutunu ele almıştır. Yazar günümüzde Afganistan’daki el-Kâide gibi oluşumların cihat anlayışını temellendiren, bireyleri mücahit ruhuna büründüren, küresel cihat felsefesini savunan ve bu konuda kaynak konumunda olan bir yapıttır. Eserde özetle cihadın yerel olmadığı, günümüz şartları nedeniyle küreselleşmiş bir hal aldığı ve bu nedenle de kâfirlerle yer ve zaman gözetmeksizin savaşılması gerektiği savunulmaktadır.

الجهاد الفريضة الغائبة/Görülmeyen zorunlu cihat)⁴⁷ Afganistan’daki el-Kâide oluşumunun felsefi kurucularından olan Muhammed Abdüsselam Ferec tarafından kaleme alınan bu eser, küçük hacmine rağmen el-Kâide’nin cihat anlayışının ve icra ettiği uluslararası eylemlerinin kaynağı ve dayanağı konumundadır. Eserde el-Kâideye özgü askeri eylem yöntemlerine dair bilgiler de bulunmaktadır.

ملة إبراهيم/ İbrâhîm’in dini)⁴⁸ Ebû Muhammed el-Makdisî lakabıyla da bilinen İsmâdîn el-Berkâvî tarafından kaleme alınan bu eser, selefî cihat anlayışının temellerini ihtiva etmektedir. Yazar, silahlı cihatçı grupların fikir babası ve öncü teorisyenlerinden kabul edilir. Birçok silahlı grupların da referansı konumundadır. Yazar eserinde İslami birliğin zorunluluğundan ve şer’î bir halifenin gerekliliğinden ve bunun kanıtlarından bahseder. Suudi Arabistan yönetimini tekfir ettiğinden yönetim tarafından istenmeyen biri olarak ilan edilmiştir. Eserde özet olarak, hakimiyetin sadece

⁴⁵ Köse, Saffet, “Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy.9, Konya 2007, ss. 37-70.

⁴⁶ Abdülkadir b. Abdüaziz, *el-Umde fi i’ dâi’ l-udde li’ l-cihâdi fi sebîli’ l-lâh*, ts. yy.

⁴⁷ Muhammed Abdüsselam Ferec, *el-cihâdu el-ferîde el-ğâibe*, ts. yy.

⁴⁸ Ebû Muhammed el-Makdisî, *Milletu Ibrahim*, y.y., ts.

Allah’a ait olduğu, tüm Peygamberlerin yaptığı gibi Allah’ın düşmanlarına karşı olmanın açıkça ilan edilmesinin zorunluluğu, Allah düşmanlarının başında günümüz yöneticilerinin ve yandaşlarının geldiği, modern kanunlardan ve yasalardan beri olmanın zorunluluğu gibi konular nispeten radikal bir anlayışla işlenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ ÖNCESİYLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

Toplumsal varlık olan insanın hem cinsleriyle birlikte yaşama sürecinde, hem haklarını korumak hem de başkasına zarar vermemek için uymak zorunda olduğu kurallar vardır. Bu kurallar beşeri sistemlerde insan eliyle konurken semavi dinlerde vahiy ile Yüce Allah tarafından konulur. Ancak insanoğlu sahip olduğu ihtiras ve duygular nedeniyle gerek birey gerekse de toplumsal düzeyde bazen saldırgan olup kendi emelleri doğrultusunda başkasının özgürlük ve mülkiyet alanına müdahale edebilmektedir. Bunun neticesinde ortaya çıkan mücadele ve münakaşa zemini en nihayetinde çatışmaya ve savaşa dönüşebilmektedir.

İslam dini de oluşturduğu toplumun hak ve mülkiyet alanını korumak ve saldırılardan kendini muhafaza etmek amacıyla tüm iyi niyet ve diyalogun denenmesine rağmen karşı tarafın saldırganlığından vazgeçmemesi gibi durumlarda savaşa izin vermiştir. İslam’da savaş hukuku, savaş öncesi, anı ve sonrasıyla bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken süreçleri ihtiva etmektedir. Her bir sürecin de uyulması ve takip edilmesi gereken, takınılması gereken tavrı ve sonuçlarını etkileyen kuralları bulunmaktadır. Bu süreçler ve bunlarda uyulması gereken esaslar ıskalandığında, cihattan beklenen sonuçtan ziyade Müslümanlar için hem bireysel hem de toplumsal anlamda pek çok zarar ortaya çıkacaktır. Çalışmamızın birinci bölümünde savaş öncesi aşama ile ilgili rivayet edilen hadislerin doğru anlaşılmasında takip edilmesi gereken temel ilke ve kurallar, İslamî referanslar ile günümüz ihtiyaçları ve uygulamaları ışığında ele alınacaktır.

Konu ile ilgili hadislerin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve Hz. Peygamber’in uygulamalarından hareketle başlık yaptığımız bu esasların hem fikrî hem de referansları ile temellendirilmesi gerekir. Bu nedenle de her bir başlığın öncelikle anlamının ve çerçevesinin netleştirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

İslam dini açısından savaş zorunlu haller dışında istenilen ve arzu edilen bir olgu değildir. İslam dini, diğer toplumlarla ilişkilerde barış ve diyalogu öncelikli seçenek olarak tercih etmiştir. Ancak savaşın meşru ve zorunlu bir nedeni ortaya çıkarsa o zaman da kendi hak ve sınırlarını korumak için savaşa izin vermiştir.⁴⁹ Dinin, canın, malın, neslin ve ırzın korunması gibi meşru ve zorunlu bir durumun ortaya çıkması halinde cihat farz olur. Ancak harbî olmayan kâfirlerin küfrü cihadı zorunlu kılmamaktadır. Bu da Kur'ân ve sünnetin dile getirdiği husustur. Zira İslam herhangi bir topluma Müslüman olmadıkları gerekçesi ile saldırmayı hoş görmez. İslam sadece kendisine saldıran veya zayıflara zulmederek haddi aşanlara karşı, hidayetini herkese erişmesi ve nefsi-i müdafaaya amaçlı savaşa izin vermiştir. İslam'a yapılan bir saldırı veya insanlığa karşı işlenen bir suç ya da İslam dininin tebliğine yönelik bir engelleme olmadığı durumlarda savaş, İslam'da başvurulacak bir seçenek olarak görülmemiştir.⁵⁰

Başta Hz. Peygamberin ve ashabın hayatına ve uygulamalarına yakından bakıldığında yapılan savaş ve seferlerin karşı toplumun dine girmemiş olmasından ziyade nefsi-i müdafaaya yönelik oldukları; onların saldırganlıkları, din özgürlüğünü kısıtlamaları, başka insanların dine girmesini engellemeleri ve ihanetvari hareketleri olduğu görülecektir. İslam ordularını silah kuşanmaya sevk eden de düşmanın saldırı ve antlaşmalara olan ihanetidir. İslam düşüncesi ve medeniyetinde silahın taşınması bir amaç olarak görülmemiştir. Savunma amaçlı olarak düşmana karşı sürekli hazırlıklı olmak ve İslam düşmanlarını saldırganlıktan vazgeçirecek her türlü gücü hazırlamak emredilmişse de meşru bir neden olmadıkça esas olan diğerleriyle barış içerisinde yaşamaktır.⁵¹

⁴⁹ İslam'da barış ilkesi esas olmakla birlikte bazı durumlar savaş nedeni sayılmıştır: 1. Müslümanlara veya himayeleri altındaki zimmilere yönelik gerçek bir saldırı olması veya saldırı planlanması. 2. İslam mesajının özgürce tebliğ edilmesinin engellenmesi. 3. İnsanların dinlerinden alıkonulması ve Allah'tan başkasına kul olmaya zorlanması. 4. Zayıf ve güçsüz Müslümanlara yönelik zulüm ve saldırıların olması. Antlaşmalara aykırı davranılması veya ihanet edilmesi. Bk. Abdullah b. Ahmed el-Kâdirî, *el-Cihâd fî sebîlillah*, 2/163; Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâd ve'l-kitâl fî's-siyaseti's-şer'iyye*, 1-3, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1996, 1/605; Muhammed Ebû Zehre, *el-'Alâkâtü'd-düvelîyye fî'l-İslam*, Mısır: Dâru'l-fikri'l-Arabiyyi, , 1995, s. 50, 98; ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harbi fî'l-fikhi'l-İslamî*, 3. bs., Dimaşk: Dârü'l-fikr, 1998, s. 63, 92, 149, 392; Muhammed Said Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fî'l-İslam*, Dimaşk: Daru'l-fikr, 1993, s. 94.

⁵⁰ İbn Teymiyye, *en-Nübüvvât*, 1-2 thk., Abdülaziz et-Tuyân, Riyâd: Dâru edvâi's-selef, 2000, 1/140; *Kâidetün muhtasaratun fî kitâli'l-küffâr*, Tahkiku'l-İslamî, s. 132-135; Muhammed Ebû Zehre, *el-'Alâkâtü'd-düvelîyye*, s. 50-56.

⁵¹ İbn Kayyım, *Zâdü'l-meâd, fî hüddâ hayri'l-ibâd*, 5/232. İbn Hazm el-Endelüsî, *Cevâmiu's-siyeri'n-nebeviyye*, 2. bs., thk. Nayif Abbâs, Dimaşk: Daru İbn Kesir, 1986, s. 143.

Hız. Peygamber, davetinin başında insanları tevhide ve güzel ahlaka, kötölüklerden ve şirkten uzak kalmaya çağırıştır. Bu uğurda herhangi bir kuvvet kullandığına, kendi ailesinden dahi birini dinini terk etmeye zorladığına veya bunu emrettiğine dair bir kanıt veya rivayet yoktur. Ne zaman ki müşrikler onlara zulmedip dinlerinden döndürmeye ve yurtlarından kovmaya başlayınca Yüce Allah nefis-i müdafaa çerçevesinde savaşmalarına izin vermiştir. Savaşı meşrulaştıran nedenlerden birinin ortaya çıkması neticesinde ise savaşa başvurulmuştur. Özet olarak İslam’da kılıç, davetten sonra gelir, davet kılıçtan sonra gelmez. İbn Teymiyye konu hakkında şöyle demiştir:

Hız. Peygamberin izlediği yöntemi şöyleydi. Onunla barış içinde yaşayan kâfirlerle savaşmazdı. Siyer, tefsir, hadis ve meğâzî eserlerinin de tümü bu gerçeği göstermektedir. O hiçbir zaman kâfirle savaşı başlatan taraf olmamıştır. Eğer kâfirlerle savaşmak üzere emrolunmuş olsaydı, bunu yapardı.⁵²

İbn Kayyım da şöyle demiştir: Hız. Peygamber hiç kimseyi dine girme hususunda zorlamamıştır. O, sadece kendisiyle savaşanlara karşı savaşmıştır. Kendisiyle barışık olan ve savaşa yönelmeyenlerle asla savaşmamıştır.⁵³

Müslümanların diğer insanlarla olan münasebetlerinde temel esasın barış değil savaş olduğu ve bir kâfirle savaşmanın sebebinin düşmanlıkları değil küfürleri olduğunu söyleyenler, tebliğ bahanesiyle bütün insanları kılıç zoruyla dine sokmayı bir anlamda iddia etmektedirler. Dine zorla sokulmuş bir kalpteki imanın topluma yararı olmadığı gibi nifak olayını da artıracaktır.⁵⁴ Ayrıca “Dine zorlama yoktur. Doğru yol batıldan ayrılmıştır.”⁵⁵ ayeti gereği, dinde bu manada zorlamanın haram olduğu ve bu tavrın Müslümanları istilacı olma töhmeti altında bırakacağı da söylenebilir.

Cihadın bir çeşidini oluşturan Allah’a davette asıl olan, kılıç ve oklarla değil güzel öğüt ve hüccet ile yapılmasıdır. Zira dine davetin temel amacı insanların hidayete kavuşması ve İslam’ın insanlar arasında güzellikle yayılmasıdır. Bu konudaki emir de

⁵² İbn Teymiyye, *en-Nübüvvât*, 1/140; *Kâidetün muhtasaratun fî kitâli’l-küffâr*, s. 134.

⁵³ Muhammed b. Ebubekir b. Eyyüb İbn Kayyım el-Cevzî, *Hidâyetü’l-hayârâ fî ecvibeti’l-Yehudî ve’n-nasârâ*, thk., Muhammed Ahmed el-Hâc, Suudi Arabistan: Dâru kalem ve dâru’ş-şâmiyye, 1996, s. 12; İbn Kayyım el-Cevzî, *Ahkâmu ehli’z-zimme*, 1-3, thk. Yusuf b. Ahmed el-Bekrî, Şâkir el-Arûrî, suudi Arabistan: Ramâdî li’n-neşr, 1997, 1/79.

⁵⁴ Mahmud Şaltut, *el-Kur’ân ve’l-kitâb*, Kahire: Dâru’l-kitâbi’l-Arabiyyi, 1951, s. 12-23; el-Botî, *el-Cihâdu fî’l-İslâm*, s. 51; Muhammed Mütevellî eş-Şa’râvî, *el-Cihâdu fî’l-İslâm*, Kahire: Mektebetü’t-turâsi’l-İslâmî, 1998, s. 24.

⁵⁵ el-Bakara, 2/256.

gayet açıktır: *Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış.*⁵⁶

Savaşın fiilen meydana gelmesi ve savaşa maddi ve manevi hazırlığa yönelik ilahi emirler de “barış” ilkesi ile çelişmemektedir. Zira savaşa hazırlanmak, davetin ve davetçilerin maruz kalacağı her türlü saldırıya karşı koruma amacını gütmektedir. Savaşa hazırlığın emredilmesi, kâfirlerle kâfir oldukları için savaşmaya hazır olmak, onları İslam'a girmeye zorlamak veya bazılarının iddia ettiği gibi bizimle onlar arasındaki ilişkinin barış değil savaş esaslı olduğundan değildir.

1.1. Konuya Dair Hadislerden Deliller

Cihat hadislerinin doğru anlaşılması için konulan kuralların sağlam bir referansa sahip olması gerekir. Bu nedenle çalışmamızda verilen her bir kuralın ayet, hadis ve Hz. Peygamber'in uygulamaları ışığında temellendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır. Yukarıda verilen kuralın kanıtlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

H. Peygamberin Davet Mektupları: Söz konusu kuralın sıhhatine en büyük kanıt Hz. Peygamber'in Hudeybiye antlaşması sonrasında etraftaki ülke yöneticilerine gönderdiği davet mektuplarıdır. Bu davet mektuplarına bakıldığında barındırdığı hiçbir ifadenin İslam'ın yayılmasındaki esasın savaş olduğuna ve İslam'a girmeyenlere harp ilan edileceği ve zorla İslam'a dâhil edileceğine dair bir ifade bulunmamaktadır. Hz. Peygamber'in o dönemde Kisra, Mukavkis ve Hirekl'a gönderdiği davet mektuplarının içeriğine ve üslubuna bakıldığında bunların birbirine yakın oldukları görülecektir.⁵⁷ Örneklik teşkil etmesi amacıyla söz konusu mektuplardan iki tanesine aşağıda kısaca yer verilecektir. Hz. Peygamber'in Rum meliki Hirekl'a gönderdiği mektup şöyledir:⁵⁸

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Abdullah oğlu Muhammed'den Rum Meliki Hirakl'a. Selam olsun hidayete uyanlara. İmdi: seni İslam mesajına davet ediyorum. Müslüman ol kurtuluşa eresin. Böylece Yüce Allah ecrini iki katıyla verir. Eğer yüz çevirirsen Erîsilerin günahı da senin boynunadır. “De ki: Ey kitap ehli, aramızda eşit olan şu söze gelin, anlaşalım: Ancak Allah'a kulluk edelim, ona hiçbir şeyi eş ve ortak etmeyelim, Allah'ı bırakıp da bazılarımız,

⁵⁶ en-Nahl, 16/125.

⁵⁷ Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1774; Abdülmelik İbn Hişam b. Eyyüb el-Himyeri el-Basrî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3. bs., 1-4, thk. Mustafa es-Sekâ - İbrahim el-Ebyârî, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabi, 1971, 2/607.

⁵⁸ Buhârî, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2940; Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1773.

bazılarımızı tanrı tanımayalım. Gene de yüz döndürürlerse deyin ki tanık olun, özümüzü tanrıya teslim edenleriz biz.”

Hiz. Peygamberin Mısır hükümdarı Mukavkıs’a gönderdiği mektup:⁵⁹

Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla. Abdullah oğlu Muhammed’den Kıptîlerin büyüğü Mukavkıs’a. Selam olsun hidayete uyanlara. İmdi: seni İslam mesajına davet ediyorum. Müslüman ol ki kurtuluşa eresin. Böylece Yüce Allah ecrini iki katıyla verir. Eğer yüz çevirirsen Kıptîlerin günahı da senin boynunadır. *“De ki: Ey kitap ehli, aramızda eşit olan tek söze gelin uyalım: Ancak Allah’a kulluk edelim, ona hiçbir şeyi eş ve ortak etmeyelim, Allah’ı bırakıp da bazılarımız, bazılarımızı tanrı tanımayalım. Gene de yüz döndürürlerse deyin ki tanık olun, özümüzü tanrıya teslim edenleriz biz.”*⁶⁰

Yukarıda verilen mektupların barındırdığı ifadelerde de görüldüğü üzere herhangi bir tehdide veya dine zorla boyun eğdirmeye dair imalar bulunmamaktadır. Bu gayr-ı Müslimlerle ilişkilerde esas olanın barış olduğunu göstermektedir. Ayrıca eğer gerçekten savaş asıl amaç olsaydı, zikredilen ayet yerine savaştan bahseden bir ayet tercih edilirdi.

Söz konusu ayete bakıldığında cihadın nedenlerine dair işaretler taşıdığı görülür. *“Allah’ı bırakıp da bazılarımız bazılarımızı tanrı tanımayalım”* ifadesi, Yahudi ve Hristiyanların geçmişte kendi toplumlarına uyguladıkları duruma işaret eder. Zira onlar *“Allah’ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesîh’i rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı’ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka tanrı yoktur; O yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır.”*⁶¹ ayetinin işaret ettiği üzere sanki teşri yetkisine sahipmişler gibi dinin ayetlerini kendi heva ve arzularına uygun olarak değiştirmekte ve toplumu kendilerine kul etmekteydiler.⁶² Cihadın hedeflediği durumlardan biri de beşeriyetin yüce Allah’a kul olmasını sağlamaktır. Yani bir anlamda Hiz. Peygamber’in, şayet insanları Allah’tan başka tanrılara tapmaya zorlar, onların hak dini yaşamalarına izin vermezseniz, aramızdaki ilişki dostane olmaktan çıkıp hasmane ilişkiye dönebilir imasında bulunduğu söylenebilir.

⁵⁹ Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Ya‘murî İbn Seyyidi’n-nâs, *Uyûnü’l-eser fî funûni’l-meğâzi ve’s-şemâili ve’s-siyer*, 1-2, thk., İbrahim Muhammed Ramazan, Beyrut: Dâru’l-kalem, 1993, 2/332.

⁶⁰ Âli İmrân, 3/64.

⁶¹ et-Tevbe, 9/31

⁶² Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiü’l-beyân an tevîli ayi’l-Kur’ân*, 5/473; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmî’l-Kur’ân*, 4/105; ez-Zühaylî, *et-Tefsîrü’l-munîr*, 1-30, Dimaşk: Dâru’l-fikr, 1991, 3/250.

Mektuplarda dikkat çeken bir diğer husus Hz. Peygamber'in "kavminin büyüğü, meliki" gibi sıfatlarla dönemin yöneticilerine mutlak hâkim sıfatı ile hitap etmemesidir. Zira mutlak anlamda gerçek hakim ve yasa koyucu Allah'tır. İslam'ın taşıdığı ve uğruna cihat ettiği önemli mesajlardan biri de budur.⁶³ Ayrıca Hz. Peygamber kâfir olmalarına rağmen mektubunda muhataplarını yermemiş, onlara karşı herhangi aşağılayıcı bir ifade kullanmamış, aksine onları övmüştür. Onlardan ilk istediği şey de Müslüman olmaları ve kurtuluşa ermeleridir. Tüm bu veriler İslam'da gayrimüslimlerle ilişkide esas olanın barış olduğunu, davetin güzel bir üslupla yapılması gerektiğini göstermektedir.

İmam Nevevî söz konusu hadisi şerh ederken şöyle demiştir: "Hz. Peygamber *"Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır"⁶⁴*, *"Allah'ın rahmetiyle onlara yumuşak söz söyleyin"⁶⁵* ayetlerinde işaret edilen irşat yöntemine uygun olarak Hirakl'a sadece ismi ile hitap etmemiş ona "Rumların büyüğü, meliki" diyerek iltifat etmiştir."⁶⁶

"Davet edilen bu toplumların İslam'ı reddetmesi ve davete icabet etmemesi durumunda, sonuç savaş ve cihat mı olacaktır?" sorusuna şu cevabı vermek mümkündür: Hadisin ifadelerinde reddetmeleri halinde savaş açılacağına dair bir işaret görülmemekte, sadece yüklenecekleri günahla yani manevi sorumlulukla tehdit edildikleri görülmektedir. Herhangi bir düşmanca tavır ve ifade taşımayan bu mektupların karşılığı, düşmanca ve çirkince olmuştur. Örneğin Kisra, Hz. Peygamberi öldürmeleri için iki adam görevlendirmiş, Hirakl ise Arabistan'da Müslüman olanları taciz ederek öldürmüştür. Bu nedenle de onlarla savaş vacip olmuştur. Hz. Peygamber başlangıçta savaş veya zorlamaya başvurmamıştır. Aksine onlara güzel dil kullanmış ve barış mesajı içeren mektuplar göndererek verecekleri cevabı beklemiştir. Mısır meliki Mukavkıs ve Habeş hükümdarı Necaşi gibileri hariç diğerleri İslam'a düşmanca yaklaşım sergilemiş hatta Müslümanlara saldırmışlardır. Bu durum karşısında da Hz.

⁶³ İyâd b. Musa b. iyâd el-Yahsubî, *İkmâlu'l-mu'lim bi fevâidi'l-Müslim*, thk., Yahya İsmail, 1-9 Mısır: Dâru'l-vefâ, 1998, 6/123; en-Nevevî, el-Minhâc Şerhu Sahîhi'l-Müslim, Beyrut: Dâru ihyai't-turâsi'l-Arabi, 12/108; Askalanî, *Fethü'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-fikr, 1/56.

⁶⁴ en-Nahl, 16/125

⁶⁵ Taha, 20/44.

⁶⁶ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 12/108.

Peygamber ve Müslümanlar elçilerini ve davetlerini korumak amacıyla savaşmak durumunda kalmışlardır.⁶⁷

Müslümanlar etraflarını kuşatan devletler iyi niyet taşımadığı için ve kendi dinlerine inanan kitleyi ve ilahi mesajı korumak için savaşa hazırlıklı olmuşlardır. Ayrıca karşı tarafın kötü niyet taşıdığının netleşmesi sonucunda Hz. Peygamber onların gelip İslam diyarını işgal etmesini veya İslam toplumunu zayıf görüp tümünden yok etmesini beklemek yerine düşmanı ansızın hazırlıksız yakalamak suretiyle fitnenin önüne geçmeyi tercih etmiştir. Hz. Peygamber'in ve onun ardından gelen sahabe ve tabiinin gerek Rum gerekse de Fars ülkelerine yönelik fetihlerinin sebebi budur. Yoksa Müslümanlar sadece kâfir oldukları için karşılarındakine sebepsiz yere savaş açan taraf olmamıştır. Amaç, kendilerine yönelik herhangi bir saldırıdan emin olmak, antlaşmalara uymayan düşmana cevap vermek ve korunmaktır.⁶⁸

Müslümanlar ile Yahudiler Arasındaki Vesika:⁶⁹ Hz. Peygamber'in hicret sonrasında Medine'de oluşturduğu siyasi yapı içerisinde Müslümanların yanı sıra Yahudilerin de aynı bayrak altında dini özgürlük ve güven içinde yaşayabilmelerini teminat altına alan vesikası da Müslümanların diğer toplumlarla olan ilişkilerinde esas olanın barış olduğunun kanıtlarındandır.

İbn İshâk konu hakkında şöyle der: *Hız. Peygamber, Muhacir ve Ensar ile Yahudiler arasında üzerinde antlaşmaya varılan bir vesika yazmıştır. Bu vesikada kendilerine din, mal ve can konusunda teminat vermiş ve bazı sorumluluklar yüklediği gibi haklar da tanımıştır.*⁷⁰

Vesikadaki maddelerden biri şudur:

Müslümanlara uyan Yahudilere yardım edilecek, kendilerine hiçbir şekilde zulüm edilmeyecek ve onlara karşı kimseye destek olunmayacaktır. Bir diğer madde şöyledir: Benî Avf Yahudileri de Müslüman toplumundan bir parçadır. Onların din, mal ve canları, Müslümanların din, mal ve canları gibidir. Ancak

⁶⁷ Muammed Ebû Zühre, *el-Alakâtü'd-düveliyye fi'l-İslam*, s. 54; Mahmut Şeltût, *el-Kur'ân ve'l-kitâl*, s. 63; Abdullah b. Zeyd Alu Mahmûd, *el-Cihâdü'l-meşrû' fi'l-İslam*, ts., yy., s. 40.

⁶⁸ Muammed Ebû Zühre, *el-Alakâtü'd-düveliyye fi'l-İslam*, s. 54, 97-99; Mahmut Şeltût, *el-Kur'ân ve'l-kitâl*, s. 63; Abdullah b. Zeyd Alu Mahmûd, *el-Cihâdü'l-meşrû' fi'l-İslam*, ts., yy., s. 40.

⁶⁹ Vesikanın varlığı hakkında rivayetler vardır. Tarikleri açısından toplamda sahîh hadis mesabesine çıkacak konumdadır. Bk., Ekrem Ziya el-Ömerî, *es-Siretü'n-nebeviyye es-sahiha*, 6. bs., Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1994, 1/274-276.

⁷⁰ İbn Hişâm *es-Sire*, 2/147.

zulmeden ve hata yapanlar hariç. Onlar da ancak kendilerini ve ailelerini helak ederler.⁷¹

Vesikanın içeriğine bakıldığında “dine zorlama yoktur” ilkesiyle uyumlu olduğu, diğer dinlerin müntesiplerine karşı herhangi bir düşmanlık veya saldırganlık iması dahi taşımadığı görülür. Öne sürdüğü şartlar ve getirdiği hak ve yükümlülükler, tamamen bir toplum oluşturma gerektirdiği sosyal, ekonomik ve ahlaki zorunluluklardan ibarettir.

İslam dini diğer toplumlara İslam’ın kurduğu anayasal sistemle etkileşim ve uyum içerisinde olmaları, mensubu oldukları topluma zarar verecek her türlü düşmanlık ve ihanetten uzak durmaları, kendi inançlarıyla ters düşmeyen toplumsal düzene sadık olmaları, düşman lehine gizli işler çevirmemeleri şartıyla dini, ekonomik ve siyasi anlamda tam bir özgürlük sunmuştur. Vesikada da yukarıda sayılan şartlar dâhilinde gayr-ı Müslimlerin özgürlüklerini teminat altına alınmış, Yahudi ve Hristiyanların İslam toplumu içerisinde kendi dini değerleriyle yaşamalarına imkân verilmiştir.

Vesikada geçen “İslam’a uymaları” ifadesinden kasıt, dini anlamdaki uyum değil toplumsal düzeydeki uyumdur. Yani devlet olarak İslam dininin hakimiyetini kabul edip, herhangi bir düşmanlık beslemeden, saldırı için fırsat kollamadan İslam toplumuyla uyumlu bir şekilde yaşamayı ifade etmektedir. Vesika baştan sona okunduğunda gayr-ı Müslim toplumlarla kâfir oldukları gerekçesiyle cihat etmeyi ifade eden veya emreden bir kelime görülmemektedir. Eğer küfrün kendisi cihat için geçerli sebep olsaydı, böyle bir vesika hazırlanması da mümkün olmazdı.⁷²

İslam dünyasındaki Musevi ve Hristiyanların özellikle Anadolu, Balkanlar, Mısır ve Şam bölgelerinde bugüne kadar varlıklarını sürdürmeleri ve dinlerini yaşayabilmeleri, Müslümanların silah zoruyla kimseyi İslam’a girmeye zorlamadıklarının ve aralarındaki ilişkinin barış temelinde olduğunun bir kanıtıdır. İslam dininde esas olan savaş olsaydı, bugüne kadar İslam coğrafyasında bu kadar çok gayr-ı Müslim görmek de mümkün olmazdı. Konu hakkındaki şu ayetler de açıklayıcı ve kuralı destekleyici konumdadır: “*Ama onlar sizi bırakır savaş açmaktan vazgeçer ve barış teklif ederlerse, Allah onlara zarar vermenize müsaade etmez.*”⁷³ “*Rabbin*

⁷¹ İbn Hişâm es-Sire, 2/149.

⁷² Zafir el-Kâsımî, *Nizâmü'l-hukmi fi'ş-şeria ve't-târihi'l-İslamî*, 1-2, 6. bs., Beyrut: Dâru'n-nefâis, 1990, 1/37-43.

⁷³ en-Nisâ, 4/90.

dileseydi yeryüzünde bulunanların tümü topluca iman ederdi. Şu halde insanları mümin olmaları için sen mi zorlayacaksın? ”⁷⁴

Bu ayetler de açıkça gösteriyor ki İslam'ın temel esası barıştır. Huzurun ve tevhit inancının öncelikle barış temelinde yeryüzünde yayılması, insanların ilahi dine erişmesi önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Günümüzde Müslümanlara yakıştırılan saldırganlık, istilacılık ve barbarlık gibi vasıflar, diğer insanların inanmasına engel olmak ve onların gözünde İslam'ı hor göstermek adına yapılan bilinçli bir propagandadır. Müslümanlar tarafından uygulanan katı cihat anlayışı ise Hz. Peygamber'e ve ashabına haksızlıktır.

1.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler

Yukarıda belirtilen kuralın aksini iddia eden ve İslam'da esas olanın kâfirlerle küfürleri nedeniyle cihat edilmesinin zorunlu olduğunu düşünenler de vardır. Bu kişiler kendi düşüncelerinin doğru olduğuna dair bazı hadisler öne sürmektedirler. Bizim kanaatimiz, öne sürdükleri hadislerin iddialarını doğrulayan kanıtlar olmadığı ve bu hadisleri yanlış yorumladıkları yönündedir. İddialarına dair kanıt olarak sundukları naslara örnek olarak şu rivayetler gösterilebilir:

1. Ebû Hüreyre'den rivayet edilen (*أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا (لا إله إلا الله), فمن قال (لا إله إلا الله) عصى مني نفسه وماله إلا بحقه, وحسابه على الله* /Allah'tan başka ilah yoktur diyene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Allah'tan başka ilah yoktur derlerse, şer'i cezalar hariç canlarını, mallarını korumuş olurlar. Onların hesabı ise Allah'a aittir.) Başka bir rivayette hadisin metni şöyledir: *أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله, ويقيموا الصلاة, ويؤتوا الزكاة, فإذا فعلوا عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها, وحسابهم على الله* /Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de onun elçisi olduğuna tanıklık edene ve namazı kılıp zekatı verene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu yaptıklarında şer'i cezaları hariç mal ve canlarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah'a aittir. ”⁷⁵

Buhârî ve Müslim bu hadisi ittifakla Ebû Hüreyre'den nakletmişlerdir. Rivayetin sened açısından hadisçilere göre bir problem taşımadığı ve sıhhat kriterlerini taşıdığı

⁷⁴ Yûnus, 10/99.

⁷⁵ Buhârî, “*kitabu'l-cihâd*”, 2946; Müslim, “*Kitâbu'l-iman*”, 20.

söylenebilir.⁷⁶ İsnadı açısından sahih addedilen bu hadisin anlaşılması hususunda âlimler arasında önemli bazı ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Hadisin zahir ifadeleri insanların İslam’a girmeleri için kendileri ile savaşmayı emrettiğinden yukarıda verdiğimiz kuralla çelişmektedir. Ayrıca Müslümanların diğer toplumlarla ilişkilerindeki esasın savaş üzerine kurulu olduğunu ve cihadın gerekçesinin de kâfirlerin saldırganlıkları ve düşmanlıkları değil küfrün kendisi olduğunu ifade etmektedir. Buna bağlı olarak Müslümanları, insanları zorla da olsa İslam’a dâhil etmekle yükümlü kılmaktadır. Bu da “Dinde zorlama yoktur.”⁷⁷ “De ki hak Allah’tandır. Dileyen inansın dileyen inkâr etsin”⁷⁸ gibi birçok ayetle ispat edilen din özgürlüğü ile çelişmektedir.⁷⁹

Bazıları söz konusu çelişkiyi nesh olgusu ile çözmeye çalışmıştır. Yani din özgürlüğünü ifade eden “dinde zorlama yoktur” vb. ayetler İslam’ın başlangıç aşamasında Müslümanların cihat gücüne sahip olmadıkları döneme hastır. Hadis ise Medine döneminde oluşan askeri güç neticesinde artık İslam’ın küfür ile bir arada olmasına veya onlara müsamaha göstermesine gerek kalmadığı ve ayetin kılıç ayeti⁸⁰ ile nesh edildiğini savunur. Dolayısıyla hadis sahih ve makbuldür, ayet de mensuktur.⁸¹

Bu durumun kabul edilmesi halinde, hadiste herhangi bir istisna söz konusu olmadığı için, dünyadaki tüm insanları Müslüman olmaya zorlamamız; gayr-ı Müslimlere karşı barışı ve ihsanı vurgulayan tüm muhkem ayet ve hadisleri de mensuh kabul etmemiz gerekir. Ancak hiçbir tefsir, usul ve fıkıh alimi böyle bir fetvada bulunmamıştır.

Yahudi ve Hristiyan müsteşrikler, İslam’ı şiddet yanlısı ve kılıçla yayılmış bir din gibi göstermeye çalışırken, bu sahih hadisi de delil göstererek, İslam’ı şiddetin,

⁷⁶ Celaleddin es-Süyûtî, *Tedribu’r-râvî*, 1-2 thk., Bediü’s-seyyid el-lihâm, Dimaşk: Dâru’l-kelime’t-tayyib, 2005, 1/127.

⁷⁷ el-Bakara, 2/256.

⁷⁸ el-Kehf, 18/29.

⁷⁹ Mustafa es-Sibâî, *es-Sünnetu ve mekânetuha fi’t-teşrî’l-İslamî*, 4. bs., Beyrut: el-Mektebetü’l-İslamî, 1985, 381-383; Abdülğani Abdülhâlık, *Hücciyetü’s-sünne*, Beyrut: Dâru’l-Kur’âni’l-kerîm, 1986, s. 334,496; Muhammed Ebû Zahve, *el-Hadîs ve’l-muheddîsun*, Beyrut: Dâru’l-kitâbi’l-arabiyyi, 1984, s. 20.

⁸⁰ Alimler kılıç ayeti konusunda farklı görüş belirtmişse de çoğunluk kılıç ayetinden kasıt, Tevbe suresinin 5. ayeti olduğunu ileri sürmüştür. Karadâvî, *fıkhü’l-cihâd*, 1/286.

⁸¹ Salih el-Lüheydânî, *el-Cihâdu fi’l-İslam beyne’t-talebi ve’d-difâ*, 4. bs., Riyâd: Mektebetü’l-haremeyn, 1408, s. 43-53.

çatışmanın ve terörün kaynağı olarak göstermeye çalışmaktadırlar.⁸² İslami aşırı gruplardan bazıları da onların bu fikirlerine ve yöntemlerine hizmet edercesine kendi şiddet ve savaşa meyilli düşünce ve yöntemlerine uygun olarak bu fikri savunurlar.⁸³

Kanaatimizce bu hatalı düşüncedir. Zira “*Dinde zorlama yoktur*” ayeti, savaşa izin veren ayetten ve Benî Nadr Yahudilerinin sürgününden yıllar sonra inmiştir. Dolayısıyla kendisinden önce nazil olan kılıç ayeti ile nesh edildiğini öne sürmek mümkün gözükmemektedir. Alimlerin çoğu bu ayetin nesh şartları oluşmadığından mensuh olmadığına dair de görüş belirtmişlerdir.⁸⁴ Ayrıca dinde zorlama yoktur ayeti için nesh kabul edilse bile dinde zorlamayı yasaklayan, barışı ve ahde vefayı emreden diğer ayetler de bulunmaktadır. O zaman bunları da ilgili hadisle mensûh saymak gerekecektir.

Ayrıca gerek Peygamberin gerekse de sahabenin cihatta takip ettikleri uygulamalarda, tek bir şahsa bile yönelik dinde zorlama örneği görülmemektedir. Bu konuda İbn Kayyim’ın şöyle bir tespiti bulunmaktadır:

“Hz. Peygamber dinde zorlama yoktur emrine imtisalen hiç kimseyi İslam’a girme konusunda zorlamamıştır. O sadece kendisiyle savaşanlara karşı savaşmıştır. Onunla uzlaşan ve savaşmayanlarla asla savaşmamıştır. Zira “dinde zorlama yoktur” ayeti, olumsuz bir ifade olsa da (ihbârî) anlam açısından emirdir (inşâîdir). Yani “kimseyi dini kabule zorlamayın” demektir. Hz. Peygamber’in hayatını teemmül edenler, onun kimseyi zorlamadığını göreceklerdir.”⁸⁵

Darekutnî⁸⁶ ve Beyhakî⁸⁷ Zeyd b. Eslem’den o da babasından şu hadisi rivayet etmiştir: Hz. Ömer iman etmemiş Hristiyan yaşlı bir kadına şöyle dedi: İhtiyar!

⁸² Abdullah b. Zeyd Alu Mahmud, *el-Cihâdü’l-meşrû fi’l-İslam*, s. 8-16; el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/362, 471.

⁸³ Muhammed Abdüsselam Ferec, *el-Cihâdü’l-feride el-gâibe*, s. 2; Abdülkadir b. Abdülaziz, *el-Umde fi i’dâi’l-udde*, s. 298; Ebû Abdullah el-Muhâcir, *Mesâilu min fikhî’l-cihâd*, 2. bs., Mektebetü’l-himme, 1436, s. 33.

⁸⁴ el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâm’l-Kur’ân*, 3/280; Ahmed b. Muhammed b. İsmail Ebû Cafer en-Nehhâs, *en-Nâsihu ve’l-mensûh*, thk., Muhammed Abdüsselam Muhammed, Kuveyt: Mektebetü’l-felâh, 1408, 2/99-101; et-Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 3/14; İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-azim*, 1-8, 2. bs., thk, Sâmi b. Muhammed Selame, Lübnan: Dâru’t-taybe, 1999, 1/312; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru’l-munîr*, 3/19; el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/308-322.

⁸⁵ İbn Kayyim el-Cevzî, *Hidâyetü’l-hayârâ*, s. 12; *Ahkâmu ehli’z-zimme*, 1-3, thk., Yusuf b. Ahmed el-Bekrî, 1/79.

⁸⁶ Ali b. Ömer ed-Dârekutnî, *Sünenü Dârekutnî*, 1-6, thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2004, Kitâbu’t-tahâre, 1/39 63.

⁸⁷ Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, 1-12, thk., Muhammed Abdülkadir Ata, Mekte: Mektebetü’l-bâzî, 1414, 1/52, 130.

Müslüman ol selamete er. Yüce Allah Hz. Muhammed'i hak din ile gönderdi. Bunun üzerine yaşlı kadın: "Ben ölüme yakınlaşmış yaşlı bir kadıyım." dedi. O da "Şahit ol ya Rab, ben söyledim. Ancak dinde zorlama yoktur" buyurdu.

Eğer gerçekten yukarıdaki hadisin zahiri geçerli olsaydı, Hz. Ömer'in o kadını dininde kalma konusunda özgür bırakması söz konusu olmazdı. Bilindiği üzere taşıdıkları bazı özellikleri nedeniyle sahabe hadisleri ve Allah kelamını anlama hususunda sonraki nesillerden bir adım öndedirler.

Dinde zorlama olmadığının kanıtı, söz konusu ayetin nüzul sebebinden de anlaşılmaktadır. Nitekim ayetlerin ve hadislerin doğru anlaşılmasında nüzul sebebinin önemli bir rolü vardır.⁸⁸ Ayetin nüzulü hakkında İbn Abbas'tan gelen rivayette şöyle denilmiştir: Bazı kadınların çocukları hiç yaşamazdı. Kadın da eğer çocuğum yaşarsa onu Yahudi yapacağına dair söz verirdi. Bu nedenle de bazı çocuklar Yahudi olarak yetişmişti. Benî Nadr sürgün edilince Ensar, Yahudi olan çocuklarını İslam'a zorlayacaklarına dair söylemde bulundular. Bunun üzerine "Dinde zorlama yoktur" ayeti inmiştir.⁸⁹ Ayetin nüzul sebebi dinde zorlama olamayacağını gösterdiği gibi söz konusu ayetin Medenî olduğunu ve kılıç ayetinden sonra indiğini de kanıtlamaktadır. Zira Benî Nadr sürgünü hicretin dördüncü yılında olmuştur.⁹⁰

Verilen bilgilerden de anlaşıldığı üzere ayet mensuh olmadığı gibi hadisin zahiri anlamı da murad edilmemiştir. "Dinde zorlama yoktur" ayetinin yanı sıra zorlamayı yasaklayan, antlaşmalara uymayı ve barışa yönelmeyi emreden ayet ve hadisler ile yukarıdaki hadisi bir şekilde uzlaştırmak lazımdır. Şöyle ki; "İnsanlarla iman edene kadar savaşmakla emrolundum" hadisinde geçen "insan" kelimesinin muhatapları dönemin Mekke müşrikleridir. Zira onlar İslam'a ve Müslümanlara hep düşmanlık beslemiş ve antlaşmaları bozmuştur. Onlara yönelik bu tavrın sebebi de kâfir olduklarından değil düşmanlıkları ile ahde vefasızlıklarıdır. Hadisteki *en-nâs* kelimesindeki "el" takısı cins veya istiğrak değil belli bir grubu gösteren "ahd" anlamını

⁸⁸ Said Muhammed Rafet, *Esbâbu vurûdi'l-hadîs tahlîl ve te'sîs*, Katar: Vizâretü'l-evkâf ve's-suûni'l-İslamiyye, 1414, s. 102.

⁸⁹ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 3/14; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, 3/279; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 3/19.

⁹⁰ İbn Hişâm, *es-Siyretü'n-nebeviyye*, 2/74.

ifade eder. Yani hadis “Mekkeli müşriklerle savaşmakla emrolundum” şeklinde anlaşılmalıdır.⁹¹

İnsan kelimesinin genel anlamı dışında belli bir grubu gösterecek şekilde kullanımını birçok ayette görmek de mümkündür. Örneğin, Hamrau’l-esed savaşını konu edinen ayette “İnsanlar onlara, ‘İnsanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun’ dediler. Bu, onların imanını artırdı da, ‘Allah bize yeter. O pek de güzel bir vekildir’ dediler”⁹² ayetinde geçen ilk nâs/insanlar ifadesinden Naîm b. Mesut el-Eşca’î, bazı rivayetlere göre sadece münafıklar, ikincisinden ise Bedir savaşının intikamını almaya çalışan Ebû Süfyân ve yandaşları kastedilmiştir.⁹³ Klasik ve modern dönemdeki tüm kaynaklarda da ayette geçen kelimedenden kastedilenin tüm insanlar olduğuna dair bir iz görülmemiştir. Yani ayetteki en-nâs ifadesindeki “el” takısının ahd için kullanıldığı anlaşılmıştır.

Bir diğer örnek “Yoksa Allah’ın verdiklerinden dolayı insanları kıskanıyorlar mı?”⁹⁴ ayetinde geçen insan kelimesinden kastın Hz. Peygamber veya Araplar olduğudur.⁹⁵ “İnsanları grup grup İslam’a girdiklerini gördüğünde” ayetinde de aynı durum söz konusudur. Zira rivayetlere göre ayette geçen insanlardan kasıt Araplar ya da Yemenlilerdir.⁹⁶ Çünkü ayetin nazil olduğu ortamda, Arapların kitleler halinde İslam’a girdikleri bilinmektedir. Ayette gündemde olan bu vakıya işaret ederek (ahd-i zihni), insanlara mesajını iletmektedir. Aynı durum yukarıdan beri incelemeye çalıştığımız hadis için de geçerlidir. Hz. Peygamber’in o ifadeleri kullanırken kastettiği belirli bir grup vardı. Sahabe de zaten o ifadeden Mekke müşriklerini anladılar ve Peygamber’den sonra da hiçbir grubu dine girmek için zorlamadılar, savaş zoruyla onlara kelime-i tevhidi söyletmeye çalışmadılar.

⁹¹ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 1/109; Kâdî İyâd, *İkmâlü'l-mu'lim*, 1/242; et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/138; Abdülhak b. Gâlib b. Abdürrahman İbn Atiyye el-Endelusî, *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-vecîz*, 1-10 thk., Abdüsselam Abdüşşâfi, Beyrut: Dârü'l-kutubi'l-ilmiyye, 1422, 6/412; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 1/303; Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fî'l-İslam*, s. 55.

⁹² Ali İmrân, 3/173.

⁹³ et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/139; el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/279; ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 4/160.

⁹⁴ en-Nisâ, 4/54.

⁹⁵ el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 5/250.

⁹⁶ el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 20/230; ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 30/448.

Mekkeli müşriklerin bu konuya özgü olması da şirklerinden dolayı değil aksine evvelden beri Hz. Peygambere ve müttetiklerine besledikleri düşmanlık ve saldırganca politikalarıdır. Hz. Peygamber’e Mekke’de düşmanlık yapmış ve onu yurdundan çıkarmakla yetinmeyip kökten yok etmek amacıyla Medine’de bile kuşatmaya ve öldürmeye yönelik siyasi tavır izlemişlerdir. Hz. Peygamber’in onlara yönelik bu ifadeleri, amaç ve gaye edindikleri yok etme politikalarından kaynaklanmıştır.⁹⁷ Mekke toplumu “*İnanan birisine karşı ne bir yakınlık gözetirler, ne bir ahde riayet ederler*”⁹⁸ ayetinde de işaret edildiği üzere savaşı gerektiren tüm eylemleri işleyen, Hz. Peygamber’e ve Müslümanlara zulmetmek için ellerinden geleni artlarına koymayan azgın bir toplumdur. Ahitleri bozduklarından ve haddi aştıklarından dolayı Tevbe suresinde Allah ve Resulünün onlardan uzak olduğu ilan edilmiştir.⁹⁹ “*Haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, kuşatın, hapsedin onları, gelip geçecekleri bütün yolları tutun. Fakat tövbe ederler, namaz kılarlar ve zekat verirlerse bırakın. Şüphe yok ki Allah suçları örtendir, rahimdir.*”¹⁰⁰ ayetinin haklarında indiği toplum da onlardır. Savaş dışında elçilerin, nasihatlerin ve diyalog gibi barışçıl yolların başarısız olduğu bir topluma ancak savaş ilanı kalmıştır. Dolayısıyla hadiste geçen “insanlarla savaşmak üzere emrolundum” ifadesindeki insanlardan kasıt Mekkeli müşrikler gibi düşmanca tavır ve saldırgan tutum sergileyenlerdir. Bunlar barışçıl ve zararsız olan diğer kâfir toplumlardan farklı bir muameleye tabi olur.¹⁰¹

Mekkeli müşriklerin düşmanca tavırlarından dolayı savaşa maruz kaldıklarının bir diğer kanıtı da şu kudsî hadistir: *Yüce Allah şöyle dedi: Seni ancak sınamak ve başkalarını da seninle sınamak için gönderdim. Sana suyun silemediği bir kitap indirdim. Uyanırken ve uyurken okursun. Allah, Kureyş’i yakmamı emretti. Dedim ki Ya rabbi o zaman da ekmeği parçaladıkları gibi başımı parçalarlar. Dedi ki: Onlar nasıl seni yurdundan çıkardıysa sen de onları çıkar. Onlar nasıl sana savaş açtıysa sen de*

⁹⁷ Mahmud b. Ahmed b. Musâ el-Aynî, *el-Binâye şerhu’l-hidâye*, 1-13, 2. bs., thk., Eymen Salih Şabân, Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, 2012, 7/245.

⁹⁸ et-Tevbe, 9/10.

⁹⁹ el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/477.

¹⁰⁰ et-Tevbe, 9/75.

¹⁰¹ el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/110, ez-Zühaylî, *et-Tefsîrû’l-munîr*, 10/175; el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/347; Muhammed el-Gazzâlî, *İlelun ve edviyetun*, Katar: Dâru ihyâi’t-turâs, 1984, s. 260-262; Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fi’l-İslam*, s. 52.

aç.¹⁰² Görüldüğü üzere hadiste açıkça Kureyş adı geçmekte ve onların bu muameleye tabi tutulmalarının nedeni de geçmişte yaptıkları düşmanca tavırlara bağlanmaktadır.

Dolayısıyla Ebû Hüreyre'den rivayet edilen savaşa dair hadis ile barışı önceleyen diğer naslar arasında bir çelişki söz konusu değildir. Zira Ebû Hüreyre'nin hadisi düşmanca faaliyetler yürüten Kureyş'i ve onun konumunda olan tüm saldırgan kâfirleri hedeflemektedir. Barışçıl ve kötü niyet beslemeyen milletler ve kâfirler kastedilmemektedir. Ayrıca hadisin Mekke müşrikleri ile tahsis edilmesi en nihayetinde hadisi mensuh hükmüne dâhil etmektedir. Zira Mekkeli müşriklerin çoğu sonradan iman etmiştir.

Ebû Hüreyre'nin hadisinde geçen insanlarla savaşma emri dine zorlama ile alakalı değil, düşmanca tavırlardan kaynaklı bir emirdir. Mezkur ayette ve kâfirlerle savaşı emreden benzer ayetlerde geçen savaş emri kâfirlerin küfrü nedeniyle değil harbî vasıfları nedeniyle. Emrin zorlama ile bir ilgisi yoktur.¹⁰³ Savaşın geçerli bir nedene olan ihtiyacı “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın”¹⁰⁴ ayetinde pekiştirilmiştir. Zira ayette “sizinle savaşanlar” vurgusu yapılmıştır.

Bu ilke hadiste geçen (أَقَاتِلْ) kelimesinin sözlük anlamından da anlaşılmaktadır. Zira kelimenin geldiği müfâale babı Arap dilinde işteşlik bildiren bir vezindir. Yani karşılıklı bir savaş durumu vardır.¹⁰⁵ Ayrıca İslam'da savaşa katılmayan ve taraf olmayan kadınların, çocukların, çiftçilerin ve din adamlarının öldürülmesinin yasaklanmış olması da bunu desteklemektedir. Eğer Ebû Hüreyre'nin hadisinin zahiri anlamı kastedilmiş olsaydı, kâfir olan kadınların, yaşlıların ve din adamlarının da öldürülmesi icap ederdi. Hâlbuki onlara dokunulmaması gerektiği hususunda Hz. Peygamber'in birçok hadisi vardır.¹⁰⁶

¹⁰² Müslim, “Kitâbu'l-cenneti ve'n-nâr, 2865.

¹⁰³ İbn Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/889; el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 8/110, Ebû'l-Velid Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-muctehit ve nihayetü'l-muktasid*, 1/271; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 2/1431. Bu görüş İmam Malik ve Evzaî gibi önde gelen fıkıhçıların da görüşüdür.

¹⁰⁴ el-Bakara, 2/190.

¹⁰⁵ Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, s. 58-59; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 1/321.

¹⁰⁶ Kadın, çocuk, yaşlı ve din adamları gibi grupların öldürülmesi dinen uygun görülmemiştir. Ancak savaşa sözlü veya fiziki olarak katkıda bulunmaları ya da düşman tarafından siper olarak kullanılmaları ve ayrıştırma imkânı olmaması halinde öldürülmelerinde mücahitlere bir sorumluluk yoktur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde konu hakkında detay verilecektir.

Ayrıca hadiste geçen “iman edinceye dek insanlarla savaşmakla emrolundum” hükmü, cizyenin¹⁰⁷ meşru kılınmasından öncedir. Cizye emredilince ehli kitap cizyeye tabi tutulmuş, ancak muharip kâfirler bu hükümden istisna edilmiştir.¹⁰⁸ Bu nedenledir ki ehli kitap düşmanca hallerinde üç tercih arasında özgür bırakılır: Müslüman olmak, cizye vermek veya savaşmak. Müslüman olamaya zorlanmazlar. Cizye meşru kılınmadan önce yukarıda zikredilen hadis tümünü kapsamaktaydı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlarla, Allah'la Peygamberinin haram ettiğini haram saymayanlarla ve hak dinini kabul etmeyenlerle, cizye vermeye razı olup bizzat kendi elleriyle ve alçalarak gelip verinceye dek savaşın.*¹⁰⁹ Ayette geçen ehl-i kitaptan kasıt alimlerin ittifakıyla Yahudi ve Hristiyanlardır.¹¹⁰ “Savaşın” emri ile de ehl-i kitaptan Müslümanlarla savaşanlar kastedilmiştir. Yahudi ve Hristiyanlar, kitap ehli olmaları, tanrının varlığına, şariat inancına ve dine olan yakınlıkları sebebiyle diğer müşriklerden farklı olarak cizye tercihi ile de serbest bırakılmışlardır. Ancak inkarcılar ve puta tapan müşrikler, düşmanca davranışları durumunda kendilerinden cizye kabul edilmemekte ya Müslüman olmaya veya da savaşmaya mecbur bırakılmaktadırlar.

İbn Teymiyye'nin bu hadisine dair şöyle bir açıklaması vardır: “Hadisin anlamı “sadece imana getirmek amacıyla emrolundum” şeklindedir. “Herkesi imana getirmek üzere savaşmakla emrolundum” değildir. Zira bu diğer naslara ve icmaya aykırıdır. Hz. Peygamber de böyle bir şeyi asla yapmamıştır. Aksine onun yöntemi onunla barışanla asla savaşmamaktır.”¹¹¹ Kanaatimizce hadisin harbî olan kâfirlere tahsis edilmesine yönelik yukarıda zikredilen açıklamalar, naslar arasındaki çelişkinin çözülmesi yönünde önemli tespitler barındırmaktadır.

¹⁰⁷ Cizye kavram olarak İslam fıkında vatan savunmasından sorumlu tutulmayan zimme ehli/zimmî olarak isimlendirilen gayr-ı Müslim yetişkin erkeklerin korunmalarına mukabil ekonomik durumları nispetinde devlete verdikleri bir vergi türüdür. Kadın, çocuk, yaşlı vb. silah taşıma yetisine sahip olmayan gruplar bundan muafırlar. Cizye İslam'ın son döneminde hicretin sekizinci yılında meşru kılınmıştır. Detay için bk., İbn Munâsîf, *el-İncâd*, s. 363; İbn Kayyım el-Cevzî, *Ahkâmu ehli 'z-zimme*, 1/3-7; el-Askalânî, *Fethü 'l-bârî*, 6/318; ez-Zühaylî, *Âsârü 'l-harb*, s. 691. Ramazan Boti, *el-Cihâdu fi 'l-İslam*, s. 118; Karadâvî, *Fikhu 'l-cihâd*, s. 831, 998.

¹⁰⁸ Harbi düşmanlara mecusiler de eklenir. Zira Hz. Peygamber onlardan da cizye almıştır. Bk., Buhârî, “Kitâbu 'l-cizye”, 3157; el-Askalânî, *Fethü 'l-bârî*, 6/393.

¹⁰⁹ et-Tevbe, 9/29.

¹¹⁰ el-Askalânî, *Fethü 'l-bârî*, 6/393.

¹¹¹ İbn Teymiyye, *Kâide muhtasara fî kitâli 'l-kuffâr*, s. 95-96.

Bazı alimler de hadiste geçen (الناس) kelimesinden kastedilenlerin putperest müşrikler ile onların hükmünde olan kâfirler olduğu (dinde zorlama yoktur) ilkesinin ise ehl-i kitap ve onlarla aynı hükme tabi olanlar için geçerli olduğunu öne sürmüşlerdir.¹¹² Bu görüşü öne sürenler söz konusu grupların savaşçı olup olmamaları arasında fark gözetmemişlerdir. Ancak daha önce de izah edildiği üzere tercih edilen görüşe göre söz konusu gruplarla savaşılabilmesi için harbi olmaları şarttır.

2. Süleyman b. Büreyde'nin babası Büreyde b. el-Huseyb'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber bir askeri topluluğa veya seriyyeye birini komutan olarak atadığında ona ve beraberindekilere öncelikle takvayı tavsiye eder ve şöyle derdi: *“Allah adı ile Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkar edenlerle savaşın. Savaşın ama aşırıya gitmeyin. İhanet/kalleşlik etmeyin. Ölülerin vücudunu kesmeyin. Yeni doğan bebekleri öldürmeyin. Düşmanla karşılaştığınız zaman önce onları üç şeye çağırın. Hangisini kabul ederlerse siz de kabul edin. Onları önce İslam'a davet edin. Eğer kabul ederlerse siz de edin ve onlardan elinizi çekin. Eğer reddederlerse onlara cizyeyi teklif edin. Eğer kabul ederlerse kabul edin ve onlardan elinizi çekin. Eğer reddederlerse Allah'tan yardım dileyin ve onlarla savaşın.”*¹¹³

Bu hadisin zahiri İslam'ın diğer toplumlarla ilişkilerinde esas olanın savaş olduğunu ve savaşın gerekçesinin de düşmanca tavırlar veya saldırganlık değil, karşı tarafın kâfir olmaları izlenimini vermektedir. Zira hadiste geçen “Allah'ı inkar edenlerle savaşın” emrinde herhangi bir istisna yapılmamıştır.

İslam'da esas olanın savaş olduğuna ve savaşın illetinin de küfür olduğuna dair görüş beyan edenlerin dayandığı delillerden biri de bu hadistir. Onlara göre bu hadis ehl-i kitaba has iken Ebû Hüreyre'nin hadisi müşriklere hastır. Savaşı da saldırganlıkla şartlamadan şöyle demişlerdir: Bizimle ehli kitap olanlar hariç gayrimüslimler arasındaki ilişki ya İslam'ı kabul etmeleri ya da kendilerine savaş ilan edilmesidir. Ehl-i

¹¹² Detaylardaki bazı farklılıklarına rağmen Hanefiler, Şâfiîler ve Hanbelilerin geneli bu görüşü savunmuştur. Bk. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/159; Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/223.

¹¹³ Buhârî, “Kitâbu'l-cihâd”, 1731; Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Kitâbu'l-cihâd, 2613; Tirmizi, *Sünenü Tirmizi*, Kitâbu'l-cihâd, 2857.

kitap İslam’a girmeyi reddetmeleri halinde ise üçüncü bir seçenek olarak onlardan cizye kabul edilebilir. Bu durumun düşmanca tavır sergilemeleri ile de ilgisi yoktur.¹¹⁴

Kanaatimizce sahih olan söz konusu hadisin kâfir olmaları ile bir ilgisinin olmadığı ve harb halindeki ehl-i kitabı kapsadığıdır. Zira ehl-i kitap savaş durumunda İslam’a girmek, cizye vermek veya savaş seçeneklerinden birini seçmek durumundadır. Diğer inanç topluluklarından savaş durumunda olmayanlar bu hadisin kapsamına dâhil olmamaktadır. Kâfir olmanın konu ile ilişkisi yoktur.

Hadiste savaş olgusunun harbî olanlara özgü kılınmadığı ve hadiste geçen “Allah’ı inkar edenlerle savaşın” ifadesinin mutlak olup herhangi bir kayıtle bağlanmadığı şeklinde bir itiraz haklı görülebilir. Ancak Hz. Peygamber döneminde etrafa gönderilen seriyyelerin hepsi aynı amaç ve hedefe dönük değildi. Zira Hamza b. Abdülmuttalib ile Abdullah b. Cahş’ın seriyyelerinde olduğu gibi bazıları harbî olan ve saldırı niyetinde olan kâfirlere karşı gönderilmiştir.¹¹⁵ Ka’b b. Eşref gibi müşriklerin azılı elebaşlarına yönelik suikast amacıyla gönderilen seriyyeler de vardır.¹¹⁶ Ureynelileri ele geçirip Resulullah’ın adaletine teslim eden eşkiya ve yol kesenlere karşı gönderilen seriyyeler de vardır.¹¹⁷ Ayrıca Recî ve Bi’r-i Maune olarak bilinen olayla neticelenen hafızlar seriyyesi gibi davet ve dini talim amacıyla gönderilen¹¹⁸ ve harami, eşkiya ve yol kesenler gibi suçluların cezalandırılması amacıyla yapılan seriyyeler vardır.¹¹⁹

Dolayısıyla seriyyeler tek çeşit olmadığı gibi tek amaç ve hedefe de yönelik değildir. Bu nedenle de bir seriyyeye yönelik söylenen emir ve nasihatler bir başkası için geçerli olmayabilir. Her seriyyeyi kendi şartları çerçevesinde değerlendirmek gerekir.

¹¹⁴ Detay için bk., et-Taberî, *Tefsîru’t-Taberî*, 2/189-200; el-Kurtubî, *Tefsîru’l-Kurtubî*, 2/237-260; İbn Kesîr, *Tefsîru İbn Kesîr*, İbn Teymiyye, *Kâide muhtasara fî kitâli’l-küffâr*, 87-88; İbn Kayyim, *Zâdü’l-meâd*, 2/65.

¹¹⁵ Muhammed Berik el-Ömerî, *es-Serâyâ ve’l-bu’ûsü’n-nebeviyye havle Mekke ve’l-Medine*, Riyâd: Dâru İbn Cevzî, 1996, s. 71-124.

¹¹⁶ el-Ömerî, *es-Serâyâ ve’l-bu’ûsü’n-nebeviyye*, s. 125-190.

¹¹⁷ el-Ömerî, *es-Serâyâ ve’l-bu’ûsü’n-nebeviyye*, s. 192-221.

¹¹⁸ el-Ömerî, *es-Serâyâ ve’l-bu’ûsü’n-nebeviyye*, s. 223-256.

¹¹⁹ el-Ömerî, *es-Serâyâ ve’l-bu’ûsü’n-nebeviyye*, s. 258-274.

Buna binaen Bureyde b. el-Huseyb'in hadisinde geçen "Allah yolunda kâfirlerle savaşın" ifadesini harbî olan ehl-i kitaba özgü bir ifade olarak düşünmek gerekir. Zira söz konusu seriyye onlara karşı düzenlenmişti. Harbî olmayan barışçıl toplumlar sadece küfür ehli oldukları gerekçesiyle hadisin hükmüne dâhil edilemez. Nitekim hadisin "düşmanınla karşılaştığın zaman" ifadesinden de muhatapların düşmanca tavır içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle de seriyye başkanına "Ya Müslüman olacaklar ya da cizye verecekler veya kendilerine savaş ilan edilecektir" emri verilmiştir. Eğer seriyyenin gönderildiği toplum harbî ve düşman bir toplum olmasaydı muhtemelen verilecek emir tamamen farklı olurdu.

Nitekim Ebû Bürde'nin Ebû Musâ'dan naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber ashaptan birini bir iş için göndereceği vakit şöyle derdi: *Müjdeleyin nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın zorlaştırmayın.*" Başka bir rivayette ise Hz. Peygamber onu ve Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderdiğinde onlara şöyle demiştir: *"Kolaylaştırın zorlaştırmayın. Müjdeleyin nefret ettirmeyin. Uyumlu olun ihtilafa düşmeyin."*¹²⁰

Ebû Musa rivayetindeki üslup ve tavsiyeler, görüldüğü üzere Büreyde b. el-Huseyb'in hadisinden tamamen farklıdır. Bu nedenle de her hitap ve emri seriyyenin hedef ve amacıyla uyumlu olarak kendi şartlarında değerlendirmek gerekir. Buhârî'nin *el-Megâzî* ve Müslim'in *el-Cihat ve's-siyer* bölümlerinde yer alan rivayetlere göz atıldığında, bu söylediğimiz husus daha net bir şekilde görülecektir.

"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlarla, Allah'la Peygamberinin haram ettiğini haram saymayanlarla ve hak dinini kabul etmeyenlerle, cizye vermeye razı olup bizzat kendi elleriyle ve alçalarak gelip verinceye dek savaşın."¹²¹ ayetinde daha önce Müslümanlara karşı suç işlemiş ve onlara saldırıda bulunarak ahitleri bozmuş bir topluma karşı kötülüklerinden güvende olabilme adına savaşmak emredilmiştir. Onların boyunduruk altına alınmış olmanın bir alameti olarak da cizye farz kılınmıştır. İslam'ın esası olan barış ilkesinden yola çıkarak ayetten bu anlaşılmaktadır. Ayetin bağlamı ve diğer naslarla uyumu da bunu göstermektedir. Eğer kâfirlerle savaşın illeti kâfir olmaları olsaydı onlardan cizye alınarak dinlerinde kalmalarına izin verilmezdi. Büreyde'nin hadisi de bunu işaret etmektedir. Eğer ayet ve

¹²⁰ Buhârî, "*Kitâbu'l-meğâzî*", 4341; Müslim, "*Kitâbu'l-cihâd*", 1732.

¹²¹ et-Tevbe, 9/29.

hadisi bu şekilde anlamaya çalışmazsak, naslar arasındaki tearuzu çözmek mümkün olmayacaktır. Cumhurun da kabul ettiği üzere sabit ve sahih naslar arasında çelişki mümkün değildir.¹²²

Burada şöyle bir itiraz yapılabilir: Eğer ayet ve hadiste kast edilen gruplar savaş halindeki düşman kimseler ise İslam daveti onlara ulaşmış olmakla birlikte neden tekrar İslam’a davet etmek gerekmektedir? Bu soruya cevaben şöyle söylemek mümkündür: Savaş meydanında düşmanla karşılaştığımızda dahi barışa olan bağlılık ve savaşa olan karşıtlığımıza dair bir iyi niyet göstergesi olarak onları İslam’a tekrar davet etmek müstehap sayılmıştır. Bu İslam’ın barıştan yana olduğunun bir göstergesidir. İslam’ın asıl hedefi savaş olsaydı onları İslam’a davet etmenin ardından cizye teklifi yapılmazdı. Kendilerine İslam mesajı gitmeyenlerle, İslam’a davet edilmeden kesinlikle savaş caiz değildir.¹²³

3. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde Ebû Nadr tarikiyle rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Kıyamete yakın bir evrede kılıçla gönderildim ta ki ortağı olmayan Allah’tan başkasına ibadet edilmesin. Rızkım da mızrağımın gölgesi altında kılınmıştır. Emrime muhalif olanlara zillet ve alçaklık vardır. Her kim bir topluluğa benzerse o da onlardandır.”*¹²⁴

Düşmanlıklarının varlığına veya yokluğuna bakılmaksızın Müslümanlara muhalif olanlara Yüce Allah’a kulluk edene kadar askeri güç kullanılmasının gerekliliğine dair kanıt olarak gösterilen bu hadis, konu hakkında yanlış anlaşılan rivayetlerden biridir. Günümüz İslam dünyasında kanlı şiddet eylemlerinin yaygınlaşmasının sebebi, gençlerimizin zihinlerini bulandıran bu ve benzer hadislerin yanlış anlaşılmasından ve yorumlanmasından beslenerek İslam’ın kılıç dini olduğunu iddia edip masumların kanını akıtan ve kutsalı tanımayan zihniyettir. Aynı zamanda

¹²² Abdüllatif Abdullah Azîz el-Berzencî, *et-Te’ârudu ve’t-tercîh beyne’l-edilleti’s-şer’iyye*, Irak: Matbaatü’l-ânî, 1977, s. 266.

¹²³ Eğer bir kâfire İslam daveti ulaşmış ve o da saldırı ile karşılık vermişse her ne kadar savaş ilanı öncesinde uyarmak müstehab olsa da ansızın savaşmak caizdir. Ancak eğer ona davet ulaşmamış ise ya da ulaşsa da kabul etmese de karşı da gelmemiş ve saldırganlık göstermemiş ise onunla savaşmak caiz değildir. Bu kuralın ana mihranı de budur. Bk., en-Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, 12/36; Nureddin İtr, *İ’lâmü’l-enâm şerhu Bulûğî’l-merâm min ehâdîsi’l-ahkâm*, 1-4, Dimaşk: Dâru’l-minhâci’l-kavîm, 2019, 4/220.

¹²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed*, 5114, 5115, 5667.

İslam düşmanları da bu hadisleri ve bu tür kimselerin cahilce tavırlarını referans göstererek İslam'ın şiddet yanlısı olduğunu öne sürmüşlerdir.

Söz konusu hadise yönelik biri sened biri de metni olmak üzere iki açıdan değerlendirmede bulunulabilir.

a. Senet açısından bakıldığında hadis, İbn Sevban'ın sikalığı hakkındaki ihtilafa rağmen Ahmed Şakir tarafından sahih kabul edilmiştir.¹²⁵ Aynı şekilde Elbânî¹²⁶ ve Şuayb Arnâut¹²⁷ tarafından da sahih görülmüştür. İbn Sevban münker olmasına rağmen hadis sadece ondan gelmekle münferit olmayınca hasen sayılabilir Ancak Ahmed b. Hanbel, İbn Sevban'ın sika olup olmadığı yönündeki tartışmaları naklettikten sonra ona ait münker hadisler olduğunu, bu hadisin de onlardan biri olduğunu ifade etmiştir.¹²⁸ Mizzî de *Tehzîbü'l-kemâl* adlı eserinde İbn Sevban hakkındaki tartışmalara değinmiş ve onun zayıf olduğunu söyleyenlerin sika olduğunu söyleyenlerden fazla olduğunu belirtmiştir. Söz konusu hadisin zayıf sayılması için bu yeterli bir nedendir.¹²⁹

Ayrıca İbn Sevban'ı sika kabul edenler, onu mutlak şekilde sika görmemişlerdir. Onu sika sayanlardan Ebû Hâtim şöyle demiştir: “Kaderî olmakla itham edilmiştir. Ömrünün sonlarına doğru akıl sağlığını yitirmiştir.”¹³⁰ Kaderiyeci olmakla suçlandığı gibi bazıları tarafından Haricilikle de suçlanmıştır.¹³¹ İbnü'l-Cevzî onu zayıf ravilerden saymış,¹³² İbn Hacer de *Takrib* adlı eserinde “*Hata yapan sadık bir râvi idi. Kaderi olmakla itham edilmiştir. Ömrünün sonunda hali değişmiştir*” diyerek tenkit etmiştir.¹³³

Sonuç olarak hem adalet hem de zapt açısından cerh edilen böyle bir ravinin İslam'ın kılıç dini olması gibi mühim bir konudaki hadisi ile amel edilmez. Nitekim bu hadise aykırı pek çok sahih rivayet de kaynaklarda yer almaktadır.

¹²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü Ahmed*, 5114, 5115, 5667.

¹²⁶ Muhammed Nasiruddîn el-Elbânî, *Sahîhu'l-câmi es-sağîr ve ziyâdâtühü*, 1-2, Beyrut: el-Mektebetü'l-İslami, ts., 1/545.

¹²⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 1/37.

¹²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, thk., Şuayb el-Arnâut, Adil Murşid, vd. 1-45, Beyrut: Müessesetü'r-risâle 1995, 5114.

¹²⁹ Cemaledîdîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf el-Müzzî, *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, 1-35, thk., Beşşâr Avvâde Maruf, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1983, Abdürrahman b. Sabit Tercümesi, 3775.

¹³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 5114, 5115, 5667.

¹³¹ Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Mizânü'l-itidâl fî nakdi'r-ricâl*, 1-6, thk., Muhammed Ali el-Becâvî, Beyrut: Dâru'l-marife 1963, 4828.

¹³² Şemseddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 1-23, thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1981, 7/314.

¹³³ el-Askalânî, *Takribu't-tehzîb*, thk., Mustafa Abdülkadir, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1993, s. 279.

b. Metin açısından bakıldığında ise şunları söylemek mümkündür: Hadisin sened açısından taşıdığı şüpheler göz ardı edilse bile, metin olarak İslam'ın hidayet, rahmet ve barış dini olduğunu mükerreren beyan eden ayetlerle teâruz ettiği görülecektir. Zira hiçbir ayette Hz. Muhammed'in kılıç gölgesinde din yayan bir şahsiyet olarak tasvir edildiği görülemez. Aksine “Seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik”¹³⁴, “Onu tüm dinlere zahir kılmak için Resulünü hidayet ve hak din ile gönderen odur”¹³⁵, “Ey Peygamber! Şüphesiz biz seni aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik”¹³⁶ ayetleri de açıkça onun savaştan tahrip eden ve yıkan biri olarak değil, müjdeleyen uyaran bir rahmet elçisi olarak gönderildiğini ortaya koymaktadır. Bu ayetler içerisinde hem Mekkî hem de Medenî olanlar vardır. Eğer dine karşı bir düşmanca saldırı olursa o vakit nefs-i müdafaa adına kendini savunmaktan da çekinmez. Ancak dinimizin kılıç dini olduğu söylemi, kanıtsız bir iddia olmaktan öteye geçmemektedir. Dolayısıyla bu kadar ayete rağmen söz konusu hadisin bu şekilde kabul edilmesi Kur’ân’ın açık hükümleri ile çelişmektedir. Bu da onunla bu minval üzerinde amel edilmemesi ve şeriatın ruhuna uygun başka teviller aranması gerektiğini göstermektedir.

Hadisin sahih olduğu kabul edilecek olursa, ancak ehl-i kitap dışındaki muharib ve saldırgan tavır takınan düşmanları kapsadığını söylemek mümkündür. Böylece söz konusu çelişki de ortadan kaldırılmış olacaktır.

4. Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde Urve b. Zübeyr’in Abdullah b. Amr b. As’a “Kureyş’in ortaya koyduğu düşmanlığına karşı Hz. Peygamber’den karşılık olarak gördüğü en büyük tehdit nedir?” diye sorduğunda şöyle cevap verdiği nakledilmiştir:

“Bir gün eşrafları toplanmışken yanlarına geldim. Kendi aralarında Hz. Peygamber’den konuşuyor, ilahlarına ve atalarına yönelik yaptığı hakaretlere rağmen ona fazlasıyla tahammül ettiklerinden dem vuruyorlardı. Tam da o esnada Hz. Peygamber çıkageldi. Rüknu istilâm edip Kâbe’yi tavaf ederken önlerinden geçti. Bunun üzerine kaş gözle onu taciz ettiler. Hz. Peygamber ses etmedi, ancak kızgınlığı yüzüne yansıdı. İkinci sefer tekrar aynı durum yaşandı, yine ses etmedi. Üçüncü sefer de önlerinden geçerken aynı duruma maruz

¹³⁴ el-Enbiya, 21/107.

¹³⁵ el-Fetih, 38/48

¹³⁶ Ahzab, 33/45-48

kalması üzerine onlara döndü ve şöyle dedi: Ey Kureyş! Duyuyor musunuz? Allah'a yemin ederim ki ben sizi boğazlamayla geldim.”¹³⁷

Hadisin zahir ifadelerinden Hz. Peygamber'in tüm kâfirlere yönelik savaş ve baş kesme ile emredildiği ve bunun harbî olup olmamalarına bakılmaksızın kâfirlerle ilişkilerde takip edilmesi gereken yol olduğu gibi bir anlam çıkarılabilir. Söz konusu hadisi kendi görüşlerine kanıt olarak gösteren ve hadiste geçen boğazlama ifadesinin hayvan kesercesine bıçakla boğaz kesme şeklinde zahirini ele alan el-Kâide gibi şiddet yanlısı gruplar, bu hadisi yanlış anlamakta ve uygulamaktadırlar. Delil olarak da “naslarda itibarın sebebin hususiliği değil lafzın umumu olduğu” kaidesini öne sürmektedirler.

Nitekim el-Kâide'nin fikir babalarından sayılan Muhammed b. Abdüsselam “*Kaybolan Farz: Cihad*” adlı eserinde bu hadisi kullanır ve şöyle der: “Yeryüzündeki tağutlar ancak kılıç gücü ile yok edilebilir. Bu nedenle de Hz. Peygamber “Kıyamete yakın bir zamanda ve kılıçla gönderildim” demiştir.”¹³⁸ Hz. Muhammed Mekkeli tağuta şöyle seslenmiştir: “*Ey Kureyşliler dinleyin. Allah'a yemin olsun ki sizi boğazlama emri ile gönderildim.*” Hz. Peygamber bu ilanı Mekke'nin kalbinde Mekke'nin ileri gelenlerine karşı söylemiş, neticede bu konuda takip edilecek tartışmasız ve şirin görünme kaygısı taşımayan bir yol çizmiştir. Muhammed b. Abdüsselam “yol çizmekten” şiddet, savaş ve kaba kuvvetin yöntem olarak benimsenmesi gerektiğini kastetmektedir. Nitekim eserin bir baş yerinde de şöyle der: “Boğazlamanın nasıl olacağı tartışılmayacak düzeyde açıktır. Boyunların vurulmasını emreden hadisler de oldukça çoktur.”¹³⁹ Hadiste geçen boğazlama da tıpkı hayvanın boğazlanması gibidir. Günümüzde el-Kâide'nin dünyanın çeşitli yerlerinde icra ettiği boğaz kesme eylemlerini dini olarak gerekçelendirmek için bu hadise dayandıkları görülür. Aynı zamanda bu hadise dayanarak kâfirlerle savaşın gerçek nedeni olarak kâfirlerin düşmanlık ve saldırganlığı yerine küfürlerini göstermektedirler.

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 7036; İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Balbân*, 1-18, 2. bs., thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1996, 2497.

¹³⁸ Bu aşırı grupların nazarında İslam dışındaki tüm toplumların kanı helaldir. Ancak İslam'a dâhil olmak veya eman almak sureti ile korunabilirler. Zira kâfirin öldürülme sebebi küfür vasfını taşımasıdır. Bk. Ebû Abdillâh el-Muhâcir, *Mesâilu min fıkhi'l-cihâd*, s. 29.

¹³⁹ Muhammed Abdüsselam Ferec, *el-Cihâd el-feriddü'l-ğâibe*, s. 3.

Şiddeti ve kan akıtmayı meşru göstermek için kullanılan bu hadis, metnin anlaşılmasında, tahrif edilmesi ve lafzın zahirinde kaybolmanın önemli bir örneğidir. Bu da sanki İslam'ın amacıymış gibi İslam'a mal edilerek yapılmaktadır. Verilen bu hadis bu tür grupların kendi fikirlerine meşruiyet kazandırmada kullandıkları naslara sadece bir örnektir.

Sahih olduğu tespit edilse dahi, bu hadis şiddet yanlısı grupların anladığı şekilde tüm kâfirlere karşı küfürlerinden dolayı savaşmayı ifade eden bir mana taşımamaktadır. Aksine hadisin başka tariklerinde de açıkça belirtildiği gibi, kastedilenler Hz. Peygamber'e eziyet eden ve ona düşmanlık besleyen Ebû Cehil, Übey b. Halef, Ukbe b. Ebî Muayt gibi Kureyş'in küfürde önde gelen isimleridir. Hz. Peygamber'in bu tehdidi aslında kendisine ve ashabına düşmanlık besleyen ve her fırsatta onlara saldıran bu azgın zümreye yönelik bir tehdittir. Yoksa tüm kâfirlere karşı küfürleri gözetilerek söylenmiş genel bir tehdit değildir. Nitekim İbn Hibbân'ın naklettiği şu rivayet de bunu desteklemektedir:

Ben Kureyş'in Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs ettiğini, onlar Kabe etrafında otururken Hz. Peygamber'in makamı İbrahim'de namaz kıldığı gün gördüm. Utbe b. Ebî Muayt ona doğru yöneldi ve ridasını boynuna doladı. Sonra onu dizleri üzerine çöktürdü. İnsanlar öldüğünü düşündüğünden bağırıştılar. O arada Ebû Bekr 'Adamı Rabbim Allah'tır dedi diye öldürecek misin?' diye bağırarak koşup kurtardı. Hz. Peygamber namazını tamamlayıp Kureyş'in olduğu tarafa gelerek eliyle boğazını işaret ederek şöyle dedi: Ey Kureyş topluluğu! Rabbe yemin olsun ki sizi ancak boğazlamak için gönderildim. Ebû Cehil dedi ki: Ey Muhammed sen önceden cahil değildin deyince Hz. Peygamber "Sen de boğazlanacaklardansın" dedi.¹⁴⁰

Bir diğer rivayette de şu ifadeler yer verilmiştir: *"Ya Rab! Kureyş'in azgınları olan Ebû Cehl, Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Ukbe b. Ebî Muayt, Umeyye b. Halef ve Ubey b. Halef'i sana havale ediyorum."*¹⁴¹ Hadiste kastedilenin harbî kâfirler ve düşmanlık besleyen gruplar olduğu bu rivayetten de anlaşılmaktadır. Bu şekildeki bir tahsisle hadisteki yanlış anlama izale edilmiş ve İslam'da esas olanın savaş olmadığı ispat edilmiş olur.

Muhataplar barış ve sükûnet halindeki bir kâfir toplumundan ziyade tüm öfke ve düşmanlığıyla Hz. Peygamber'e saldırmak için fırsat kollayan bir toplumdur. Bu

¹⁴⁰ İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, 6569.

¹⁴¹ Buhârî, "Kitâbu's-salât", 520; İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, 6570.

toplumun tehdit edilmesinin dinde zorlama ile ilgisi yoktur. Aksine “*Küfrün önde gelenleri ile savaşın. Zira onların hiçbir söz ve ahde vefası yoktur. Ola ki düşmanlıklarına son verirler*¹⁴²” ayetinin de işaret ettiği gibi bu ifadeler nefs-i müdafaaya yönelik bir tepkidir. Hz. Peygamber’in söz konusu gruba yönelik tehdit ve bedduası kendi şahsına yapılan saldırıdan da kaynaklanmamıştır. Onun şahsına karşı yapılan haksızlıklarda affedici olduğuna tarih şahittir. Onun bu tehdidi Hz. Peygamber’in şahsında İslam’a ve zayıf Müslümanlara olan saldırganlıklarından kaynaklanmıştır.

Hadisin hükmü kâfirlere teşmil edildiğinde onlara karşı savaşın illetini küfür olarak görmenin diğer naslarla çelişkiye neden olacağı ortaya çıkacaktır. Şiddet yanlısı aşırı gruplar bu tür hadisleri izah eden, hadisler arasında tearuz gibi görünen durumları cem ve telif eden görüşler de ortaya koymuşlardır. Bu aşırı gruplar, geçmiş alimlerin çoğunu tekfir ettiklerinden dolayı, onların görüşlerine itibar etmemektedirler. Ayrıca fikirleriyle uyumlu görünen herhangi bir nassı alıp diğer naslardan bağımsız olarak yorumlayıp hükme vardıklarından dolayı da meselelere hep tek taraflı olarak yaklaşmaktadırlar. Bu hadisin de diğer naslar gözetilmeden yorumlanması, söz konusu toplulukları savaşın düşmanca tavır sergilemelerine bakılmaksızın tüm kâfirleri kapsayacak bir hükmün kaynağı olarak görmelerine sebep olduğu ve pek çoğunun yanında düştükleri hatanın da sadece bir örneğidir.

5. Buhârî’de yer alan bir rivayette İbn Avn, Nâfi’ye hitaben yazdığı bir mektuba karşılık olarak şu cevabı almıştır: “*H. Peygamber, Beni Müstalik’a haberleri yokken ve hayvanlarını sularlarken ansızın saldırdı.*¹⁴³”

Bu hadis de bazı aşırı gruplar tarafından Hz. Peygamber’in kâfir olan bir kavme onların haberi yokken ve herhangi bir düşmanlık göstermemişlerken saldırdığı şeklinde anlaşılmaktadır. Ancak iddia edildiği gibi Hz. Peygamber’in Muraysi savaşında Benî Müstalik’a olan bu saldırısı onların dine girmemiş kâfirler olmalarında değildir. Meselenin esası şöyledir: Hz. Peygamber Benî Müstalik’in liderleri Hâris b. Ebî Dirâr komutasında Müslümanlar üzerine toplu bir saldırı için yoğun hazırlık içerisinde olduklarına dair bir istihbarat edinmişti. Buna dair de güçlü kanıtlar bulunmaktaydı.

¹⁴² et-Tevbe, 9/12.

¹⁴³ Buhârî, “Kitâbu’l-itk”, 2541; Müslim, “Kitâbu’l-cihâd”, 1730; Ebû Dâvud, “Kitâbu’l-cihâd”, 2633.

Böylece onların İslam diyarını habersizce basmalarına fırsat vermeden ve daha az zayıfların oluşması adına hızlı davranmış ve baskını önce Hz. Peygamber yapmıştır.¹⁴⁴ Hz. Peygamber'in onlara yönelik bu ansızın saldırısı, kâfir olmalarından veya İslam'da uluslararası ilişkide esas olanın savaş olmasından değildir. İslam tebliğinin ulaşmasına rağmen onların düşmanca eylem içerisine girmelerine karşılık nefis-i müdafaa amacıyla yapılmış bir baskındır. Zira Müslümanlara karşı düşmanca eylemler içerisinde olup saldırı için plan yapıyor ya da fırsat kolluyorsa Müslümanların da savunma amaçlı o kimselere savaş açmaları veya ansızın baskın yapması mümkündür. Burada herhangi bir toplumu dine zorlamak veya kâfir olan topluma kâfir olmaları nedeniyle saldırmak gibi bir durum söz konusu değildir.¹⁴⁵

İslam'ın diğer toplumlarla ilişkilerinde esas aldığı barış pozisyonunu savaş pozisyonuna çeviren düşmanlık ve saldırının bilfiil bir saldırı veya eylem olması gerekmemektedir. Herhangi bir toplumun Müslümanlara karşı eylem veya saldırı hazırlığı içerisinde olduğunun, buna yönelik hazırlık veya program yaptığının güçlü ve açık emareler ışığında kesin olarak tespit edilmesi halinde Müslümanları koruma adına onlara haber vermeden ansızın karşılık vermesi veya saldırı hazırlığını fiili eyleme dönüşmeden bertaraf etmesi caizdir. Günümüz uluslararası ilişkilerde de geçerli olan uygulama budur.¹⁴⁶ Hz. Peygamber'in Benî Müstalık, Tebük, Benî Kurayza, Hayber, Mûte ve Mekke'nin fethi gibi savaşları da bu yönteme dayanmaktadır. Bedir, Uhud, Hendek ve Huneyn gibi savaşlarda ise saldırıya karşı nefsi müdafaa söz konuydu.¹⁴⁷

Örneğin Tebük'te dönemin Bizans kralı Hirakl'in Lahm, Cüzam, ve Gassanlı müttefiklerinden devşirdiği kalabalık bir ordu ile kendisine saldırı hazırlığında olduğunu haber alması üzerine, Hz. Peygamber ashabına yer belirterek savaş için toplanmalarını

¹⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/290, 3/301; Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheyli, *er-Ravdu'l-enf fi şerhi es-siretü'n-nebeviyye*, 1-7 Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabiyyi, 1412, 4/14; en-Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, 12/36; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 2/125; Ali Muhammed es-Salâbî, *es-siretü'n-nebeviyye, arzu'l-vekâik, ve tahlilü'l-ahdâs*, 1-2, Darü'r-ravda, İstanbul, 2017, 2/185; eş-Şeyh Nezzâr Mahmud Kâsım, *en-Nebiyyu min hilâli'l-gazavâti ve's-serâyâ*, Riyad: Dâru evdiye, 2017, s. 149.

¹⁴⁵ ez-Zühayli, *Âsâru'l-harbi fi'l-fikhi'l-İslamî*, s. 149.

¹⁴⁶ Ali Muhammed es-Salâbî, *Fikhu'n-nasri ve't-temkîn fi'l-Kur'âni'l-kerîm*, 5. bs., Beyrut: Dâru'l-marife, 2009, s. 463; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 2/1419; Ramazan el-Boti, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, s. 108.

¹⁴⁷ İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 5/123; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 1/448; Ramazan el-Boti, *el-cihâdu fi'l-İslam*, s. 107.

ve düşmandan önce davranarak onlara saldırılarını emretmiştir.¹⁴⁸ Bu aslında savaş stratejisinde savaşı yönetmenin de bir kuralıdır.

Benî Kurayza gazvesinde Hz. Peygamber Hendek savaşını fırsat bilerek aralarındaki antlaşmayı tek taraflı bozan Yahudileri muhasara etmiştir. Zira antlaşmayı bozmak haddi zatında savaş sebebidir.¹⁴⁹ Hayber savaşında Hayber Yahudileri ile Gatafan kabilesinin aralarında gizli bir antlaşma yapıldığı ve saldırı için fırsat kollandığı haber alınınca, onlara ansızın baskın yapılmıştır.¹⁵⁰ Hadiste de belirtildiği üzere savaş bir hiledir.¹⁵¹

Mute savaşında Mısır melikinın kendisine gönderilen elçiyi öldürmesi üzerine alınmış bir savaş kararı vardır. Zira öteden beri uluslararası ilişkilerde elçilerin dokunulmazlığı bir kural olarak benimsenmiştir.¹⁵² Mekke fethinde ise Mekkeli müşrikler Hudeybiye antlaşmasını bozmuş ve Hz. Peygamber'in müttefiklerine baskın yaparak kan akıtmıştı. Bu ahde vefasızlık ve düşmanca saldırıya cevap olarak Hz. Peygamber, Mekke'ye savaş ilan ederek orayı fethetmiştir. Buna rağmen şehre girerken geçmişe dayalı ağır suçu olan bazı isimler hariç herkesi affetmiş, kan akıtılmamasını, kılıç kuşanmadan şehre girilip kimseye dokunulmamasını emretmiştir.¹⁵³

Örneklerde de görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in tüm gazvelerinin meşru bir nedeni bulunmaktadır. Ya karşı taraf ahdi bozmuş veya Müslümanlara karşı hain bir girişimde bulunmuştur. Saldırıda bulunan veya ahde vefa göstermeyen bir topluma Müslümanların sessiz kalması veya kendilerini savunmaması düşünülemez. Aynı şekilde Müslümanların düşmanı takip etmesi ve planlanan her türlü saldırıyı veya fiili saldırıya dönük eylem hazırlığını bertaraf etmesi gerekir. Aksi halde kendini savunmak imkânsız hale gelir ve yok olmaya mahkûm olunur.

Allah'ın meşru kıldığı cihat, bazen savunma bazen de saldırı mahiyetinde olabilir. Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında yaptığı savaşların çoğunun saldırı

¹⁴⁸ Buhârî, “*Kitâbu'l-meğâzî*”, 2788, Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2769; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Beyrut: Dâru sâdır, 1968, 2/165.

¹⁴⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/518, Ekrem Ziyâ' el-Ömeri, *es-Siretü'n-nebeviyye*, s. 313.

¹⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/328; ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harb*, s. 150; eş-Şeyh Nezzâr Mahmud, *en-nebiyyu min hilâli'l-gazavât*, s. 315.

¹⁵¹ Buhârî, “*Kitâbu'l-meğâzî*”, 3027; Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1739.

¹⁵² Sallâbî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/370; Ramazan el-Bûtî, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, s. 107-109.

¹⁵³ İbn Hazm, *Cevâmiu's-sireti'n-nebeviyye*, s. 176; es-Sallâbî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/388.

mahiyetinde olduğu gör÷lür.¹⁵⁴ Aynı şekilde Hulefâ-i râşidîn, Emeviler ve Abbasiler döneminde gerçekleşen savaşlar da saldırı mahiyetindedir. Bunlar da ya bir antlaşmanın bozulması veya yapılan bir ihanet ya da insanların din özgürlüğüne müdahale sebeplerine dayanmaktaydı. Bu savaşların hiçbirisi sadece kâfir olmalarından kaynaklanmamıştır.¹⁵⁵

Hulefâ-i râşidîn, Emeviler ve Abbasiler gibi tarih boyunca Müslümanlar tarafından gerçekleşen saldırı mahiyetindeki savaşların da perde arkasında korunma gayesi vardır. Zira İslam yönetimi gerek Rum gerekse de Farsların yeni dini ortadan kaldırmak için her türlü imkân ve fırsatı değerlendirdiklerini biliyorlardı. O nedenle cephede üstünlük kurmak amacıyla genel olarak saldırı politikası izlenmiştir. Bu pozisyon, Hz. Peygamber'in azılı Mekkeli müşriklerin hegemonyasına karşı başlatılan ve günümüz tabiriyle dünya emperyalizmine karşı tarih boyunca sürdür÷len bir mücadeledir. Amaç istila, yayılma ve diğerk toplumları boyunduruğına alıp İslam dinine dâhil etme değildir. Zira dönemin yöneticileri İslam mesajının kendi toplumlarına ulaşmasını engellemek için kalın bir perde örmüşlerdi. Aynı zamanda din özgürlüğünü ortadan kaldıran ve tarihin de şahit olduğu üzere Müslüman olan insanları katleden zorbalara karşı yapılan savaşların bir diğerk sebebi de İslam mesajının tüm toplumlara ulaşması adına söz konu engelleri kaldırmaktır. Mesajın ulaşması sonrasında ise isteyen inanır isteyen inkar eder. Ondan sonra artık ileri gitmek yoktur.¹⁵⁶

6. Sa'b b. Cessâme'den yapılan rivayete göre Hz. Peygamber'e gece baskına uğrayarak ele geçirilen müşrik çocuk ve kadınları hakkında sorulunca "Onlar da onlardandır" demiştir.¹⁵⁷ Müslim rivayeti ise şöyledir: Hz. Peygamber'e, "Eğer bir seriyye gece baskın yapsa ve çocuklara ilişse hükmü nedir?" diye sorulunca şöyle demiştir: "Onlar da babalarına tabidir."¹⁵⁸

Bu hadisin zahiri de tıpkı önceki hadisler gibi İslam'ın barış prensibi ve kâfirlerle ancak düşmanlık nedeni ile savaşılabilceğı düşüncesi ile çelişmektedir.

¹⁵⁴ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/342-358; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/281.

¹⁵⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's-sireti'n-nebeviyye*, s. 185; Mahmut Şaltût, *el-Kur'ânü ve'l-kitâl*, s. 63; Abdullah Âlu Mahmud, *el-Cihâdü'l-meşrû*, s. 39.

¹⁵⁶ Mahmud Şaltut, *el-Kur'ânü ve'l-kitâl*, s. 63; el-Karadâvî, *Fikhü'l-cihâd*, 2/385-391; Abdullah b. Zeyd Alu Mahmud, *el-Cihâdü'l-meşru*, s. 39.

¹⁵⁷ Buhârî, "Kitâbü'l-cihâd", 3012; Müslim, "Kitâbu'l-cihâd", 1745.

¹⁵⁸ Müslim, "Kitâbu'l-cihâd", 1745.

Nitekim hadisten savaş ehli olmayan kadın ve çocukların öldürülebileceği bile anlaşılmaktadır. Hâlbuki kadın ve çocuklar savaş ehli değildirler. Birçok hadiste de savaşa eylem veya söylemleri ile destek vermeyen yaşlıların, abidlerin, kadın ve çocukların öldürülmesi yasaklanmıştır. Süleyman b. Bürde'nin babasından yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber bir komutanı bir yere gönderdiği zaman ona önce takvayı ardından da şunları emrederdi: “Allah'ın adı ile Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkar edenlerle savaşın ama aşırıya gitmeyin. İhanet/kalleşlik etmeyin. Ölülerin vücudunu kesmeyin. Yeni doğan bebekleri öldürmeyin.”¹⁵⁹ Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: *Hz. Peygamber'in savaşlarında öldürülmüş bir kadın gördüm. Hz. Peygamber bunun üzerine kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladı.*¹⁶⁰

Hz. Ebû Bekir halife olunca komutanlarına şu emri vermiştir: “*Kadın, çocuk ve yaşlıları öldürmeyin. Meyve ağaçlarını kesmeyin. Binaları yıkmayın.*”¹⁶¹ Kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklayan buna benzer hadis ve eserler çoktur.

Bu hadisin de zahiri anlamı öne sürülerek İslam'da kadın ve çocukların öldürülmesinin caiz görüldüğü iddia edilmiştir. Ayrıca şiddet yanlısı bazı Müslüman gruplar tarafından eylemlerinin meşruiyetine delil olarak gösterilenler arasında bu rivayet de yer almaktadır. Özellikle el-Kâide grubu bununla birlikte bir de Hz. Aişe'den rivayet edilen şu hadisi de kullanırlar: *Hz. Peygamber bir ordunun Kabe'ye saldıracağını, beyaz bir toprağa vardıklarında ise köklerinin kazılacağını buyurdu. Ben de “Ey Allah'ın Resulü! Aralarında savaşla alakası olmayanlar varken kökleri nasıl kurutulacak? “Evet, kökleri kurutulacak, ancak kıyamet günü herkes niyetine göre hasredilecektir” buyurdu.*¹⁶²

el-Kâide vb. aşırı grupların yüzlerce sivil ve masum insanın hayatına mal olan intihar eylemlerinin arka planında bu hadisin zahiri manası vardır. Eylemlerinin meşruiyetini ve doğruluğunu buna dayandırmaktadırlar. Onlara göre patlamalarda ölen

¹⁵⁹ Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1731; Ebû Dâvud, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2613; Tirmizi, *Sünenü Tirmizi*, 1408.

¹⁶⁰ Buhârî, “*Kitâbü'l-cihâd*”, 3015; Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1744.

¹⁶¹ Mâlik, *el-Muvatta*, Kitâbu'l-cihâd, 10.

¹⁶² Buhârî, “*kitabü'l-büyû*”, 2118.

kadın, çocuk ve masumlar kıyamet günü niyetlerine göre hasredilecek, zalimler ise adaletle cezalarını çekmiş olacaktır.¹⁶³

Söz konusu hadislerin bu şekilde anlaşılması, görüldüğü üzere son derece hatalı ve İslam'ın tasvip edemeyeceği sonuçlara gebedir. Konu ile ilintili ayet ve hadislerle bir arada değerlendirildiğinde, Sa'd b. Cessâme'nin hadisini şöyle anlamak mümkündür: İslam ordusu harbî olan düşmana yapılan gece baskınlarında, kadın ve çocukların ayrıştırılması için tüm imkânlarını kullanmalıdır. Buna rağmen kasti olmaksızın ve hedef gözetmeksizin onlara gelecek herhangi bir zarardan sorumlu değildir. Hadiste Hz. Peygamber'in ifade ettiği de budur. Savaşın zorunlu kıldığı şartlar dâhilinde çocuklar da bir şekilde savaş hükmüne tabidirler. Yoksa amaç diğer hadislerden de anlaşıldığı üzere bilerek ve hedef gözeterek öldürmek kesinlikle değildir. Öldürülmeleri halinde ise onlar da birlikte oldukları harbîler gibi değerlendirilmişlerdir.¹⁶⁴

Hadisin şerhinde İmam Nevevî şöyle der:

Hadiste geçen “onlar da babalarına tabidir” ifadesi, öldürülmelerinin bir sorumluluğu olmadığı anlamındadır. Zira babalarının miras, nikâh, kısas ve diğer diyetlerdeki hükmüne tabidirler. Ancak kastedilen durum çocuk ve kadınların savaşın şartları gereği ayrıştırılmadığı durumlar içindir. Yoksa gerekmediği halde bilerek ve kasıtlı şekilde hedef alınmaları caiz değildir. Kadınların öldürülmesini yasaklayan hadisler, kadın ve çocukların düşmandan ayrıştırılabildiği durumlar için geçerlidir.¹⁶⁵

İbn Hacer de benzer ifadeler kullanarak onların ancak ayrıştırılmadığı ve harbî olan babalarına ancak o yöntemle ulaşılabildiği durumlar için caiz kılındığını belirtmiştir.¹⁶⁶

Sonuç olarak ayet ve hadisler birlikte değerlendirildiğinde net olarak ortaya çıkmaktadır ki savaşa iştirak etmeyen ve herhangi bir şekilde yardımda bulunmayan kadın ve çocukların esas hedef seçilerek ve kasıtlı biçimde öldürülmesi haramdır. Ancak savaş meydanında veya savaşın gerekli ve zorunlu kıldığı ve ayrıştırılmalarının

¹⁶³ Ebu'l-Hasen Mustafa b. İsmâil, es-Süleymânî, *Fitnetü't-tefcîrât ve'l-iğtiyâlât*, 2. bs., Riyad: Dâru'l-keyân, 2006, s. 95-122; Abdürrahman b. Nâfi' el-Mutayrî, *Fehmü'n-nusûsi's-şer'iyye ve siletuhu bi'l-irhâb*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Nayif el-Arabi Üniversitesi, Suudi Arabistan, 1428, s. 178-210, 268-284; Abdullah el-Muhâcir, *Mesâilu min fikhi'l-cihâd*, 2. bs., Mektebetü'l-himme, yy. 1436, s. 119.

¹⁶⁴ İbnü'l-Munâsîf, *el-İncâd fî ahkâmi'l-cihâd*, s. 169.

¹⁶⁵ en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 12/8.

¹⁶⁶ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/147.

mümkün olmadığı durumda babaları nedeniyle zarar görmeleri veya öldürülmeleri, İslam askerlerine herhangi bir sorumluluk da yüklememektedir.

İbn Kudâme de konu hakkında şöyle demiştir: *“Ayrıştırılmalarının mümkün olmadığı gece baskınlarında veya düşmanı mağlup etmek için savaşın zorunlu kıldığı hallerde, kadınların çocukların ve hayvanlarının öldürülmesi caizdir. Bu konuda ihtilaf yoktur.”*¹⁶⁷

Tarihte haçlıların yaptığı istila seferlerine ve günümüzde taşları ve başları bir arada eritebilen ve hatta kullanımı yasaklanmış son teknoloji zehirli ve yıkıcı silahları yaşlı, kadın ve çocuk ayırımına bakmadan sivil şehirlerin üzerine yağdıran Batılı ülkelerin savaş anlayışı ile savaşta bile her türlü ahlaki ve insani değerleri olabildiğince önemseyen İslam dininin savaş anlayışına baktığımızda aradaki bariz fark görülecektir.

a. Hz. Aişe'nin Kabe'yi yıkmaya gelen grubun kökünün kurutulacağına dair hadisi de kadın ve çocukların öldürülebileceği konusunda delil olarak kullanılan hadislerden biridir. Zira hadiste işaret edilen köklerinin kurutulacağına dair olay, İslam orduları tarafından yapılacak bir olaydan ziyade ilâhi bir azaba işaret etmektedir. Şer'i bir hükmün tespiti için de kanıt olacak bir hadis değildir. Şiddet yanlısı kişiler asıl hedefledikleri kişilere ulaşamayıp sivilleri öldürmeye yeltenirken yüce Allah dilese her birine ayrı ayrı ceza verebilir. Dolayısıyla ilahi ceza ile silahlı eylemleri birbirine kıyas etmek mümkün değildir. İbn Hacer de söz konusu hadisi şerh ederken şöyle demiştir: İbn Mâlik bu hadisten yola çıkarak içki içmese bile içenlerle oturana ceza verilebileceğini söylemiştir. İbn Munir ise semavi cezalar ile şer'i cezaların mukayese edilemeyeceğini belirtmiştir.¹⁶⁸

1.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Doğurduğu Sonuçlar

Konu hakkındaki hadislerin yanlış anlaşılması sonucunda, İslam'da esas olanın savaş ve kâfirlerle mücadelenin illeti de kâfir olmaları kabul edilmiştir. Bu da sonuç olarak ikna, irşat ve tebliğ yerine İslam'ın yayılmasının, yeni toplumların dine girmesinin ve tarih boyunca yapılan fetihlerin tümünün kaba kuvvet ve kılıçla olduğu inancına götürmüştür. Bu düşüncede olanlar küfrün varlığını bir savaş sebebi olarak

¹⁶⁷ İbn Kudâme el-Makdisî, *el-Muğnî*, 9/290.

¹⁶⁸ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 4/341.

görmekte ve gayrı müslimlerle sürekli bir savaş halinin olması gerektiğini düşünmektedirler.

Bu düşünce mensupları, Hz. Peygamber'in ve İslam tarihindeki diğer savaşların tümünün düşmanlık, ahdin bozulması veya saldırı gibi herhangi bir sebeple değil, kâfirler mücadelenin bir sonucu olarak gerçekleştirildiğini savunurlar. Bu akımın öncü isimleri Sâlih el-Lühaydânî ve *Hizbü't-tahrîrî'l-İslami* başkanı Şeyh Takiyüddîn en-Nebhânî gibi şahıslardır. Bunlar kendilerini cihatçı olarak gören bir takım aşırı gruplardır. Bunlar gayrı müslimlere karşı yürüttükleri savaşçı faaliyetlerini bu düşünceyle haklı çıkarmaya çabalamakta, barışçıl yollarla hedefe varılmayacağına inanmaktadırlar.¹⁶⁹

el-Kâide örgütünün kuruluşunda şer'î merci olan ve örgütün önde gelen isimlerinden olan Ebû Abdullah el-Muhâcir şöyle söylemektedir: *Yaratıcısına olan kibir, inkar ve inadı yüzünden kâfirin Allah katındaki değeri bir domuzun veya kuduz köpeğin değeri kadardır. Ona göre ölüm kâfir için düşmanca hareket sergilemesinin değil kâfir olmasının cezasıdır.*¹⁷⁰ Dolayısıyla Müslüman olmayan herkesin canı malı mubahtır. Kâfirin güvende olması ancak iman etmesi ile mümkün olur. Diğer bir deyişle Müslümanlar dışındaki diğer tüm din ve mezheplere mensup milyarlarca insanın canı ve malı Müslümanlara mubahtır. Hâlbuki İslam'ın hedefi, onların canını ve malını mubah görmek değil, irşat edilip dine girmelerini sağlamaktır.

Bu gruplara göre cihat da tüm insanlarla savaşmak ve silah zoruyla dine girmeye zorlamak demektir. Müslümanlarla savaşıp savaşmadığına bakılmaksızın tüm kâfir gruplar bu konuda eşittir. Din özgürlüğüne ve dinde zorlama olmayacağına işaret eden yüzlerce ayet ve hadisler bunların nazarında tedriciliği işaret eder. Yani Müslümanlar İslam'ın ilk dönemlerinde müsamaha ile emredilmiş olsa da dinin tamamlanması ile bu aşama bitmiş ve müsamahayı emreden tüm naslar kılıç ayeti olarak adlandırdıkları “*Haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, kuşatın, hapsedin onları, gelip geçecekleri bütün yolları tutun. Fakat tövbe ederler, namaz kılarlar ve zekat verirlerse bırakın onları, şüphe yok ki Allah suçları örter,*

¹⁶⁹ Abdüsselam Ferec, *el-Cihâdü'l-ferîde el-ğâibe*, s. 2,16; Abdülkadir b. Abdülaziz, *el-Umde fî i'dâi'l-üdde*, s. 286, 322; Ebû Abdillâh el-Muhâcir, *Mesâilu min fikhi'l-cihâd*, s. 29.

¹⁷⁰ Ebû Abdillâh el-Muhâcir, *Mesâilu min fikhi'l-cihâd*, s. 41.

*rahimdir.*¹⁷¹” ayetiyle nesh edilmiştir. Dinde zorlama olmadığını vurgulayan, kişinin inanıp inanmamasına imkân tanıyan ayetler, kılıç ayeti ile nesh edildiği gibi din özgürlüğü ifade eden hadisler de doğal olarak nesh edilmiştir.¹⁷²

Bu düşünce sahipleri, İslam’ın ikna ve irşat ile yayıldığını, kâfirlerle mücadele illetin düşmanlık ve saldırganlıkları olduğunu savunanları da din konusunda cahil olmak, Müslümanları cihattan soğutmak ve batının hegemonyasında olmakla suçlarlar.¹⁷³

İslam’ın kılıç zoru ile yayıldığı iddiası, Hristiyanların dillerine doladığı, okullarında okuttuğu, kitaplarında yazdıkları ve İslam dinini eleştirirken kullandıkları en önemli argümanlardan biridir. Böylece kendi dinlerine davet ederken kendilerini müjdeleyici, barış taraftarı ve insancıl olarak gösterip, insanları İslam’dan soğutmak amacıyla da İslam’ı kılıç dini olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Hâlbuki tarih boyunca kılıç kullanan ve hem kendi içindeki gruplara hem de diğer dinlerin mensuplarına hayat hakkı vermeyen genelde onlar olmuştur.¹⁷⁴

İslam’ın savaş dini olduğunu iddia edenlerden bir diğer grup da müsteşriklerdir. Mac Donald adlı müsteşrik “*Cihad: İslam’ın kılıçla yayılması tüm Müslümanlara farzdır*¹⁷⁵” adlı makalesinde insanları İslam’dan nefret ettirip muharref Hristiyanlığa çağırmak için yukarıdaki iddiayı ispatlamaya çalışmaktadır. Bir diğer müsteşrik Nicholans “*İslam kılıcı Afrika ve Asya toplumlarını teker teker dize getirdi*”, Lutfi Leyfontan da “*İslam tarihi, korkutucu düzeyde kan, boğazlama ve savaşlarla doludur*”¹⁷⁶ sözleriyle iddialarını ortaya koymaktadırlar. İbn Teymiyye İslam davetinin

¹⁷¹ et-Tevbe 9/5.

¹⁷² el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/270-275,347.

¹⁷³ Ali b. Nafi el-Ülyânî, *Ehemmiyyetü’l-cihâdi fî neşri’l-daveti’l-İslamiyye ve’r-raddi alâ tavâifi’l-dâlle*, Riyad: Dârü’t-taybe, 1997, s. 318; Seyyid Kutub, *Fî zilâli’l-Kur’ân*, Kâhire: Dârü’s-şurûk, 1997, s. 1433-1443; Abdüsselam Ferec, *el-Cihâd el-feride el-ğâibe*, s. 2; Salih Lühaydânî, *el-Cihâdu fî’l-İslam*, s. 108-123.

¹⁷⁴ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-sahîh limen beddele dine’l-mesih*, 1-6, 2. bs., thk., Ali b. Hasen, Abdülaziz b. İbrahim, Suudi Arabistan: Dârü’l-asime, , 1999, 1/245; Muhammed el-Gazzâlî, *İlêlün ve edviye*, s. 260-262; Hamd b. İbrahim Osman, *el-Cihâdi envâuhu ve ahkâmuhu ve’l-haddü’l-fasilu beynehu ve beyne’l-favdâ*, Ürdün: ed-Dâru’l-eseriyye, 2007, s. 25; Abdurrahman Hebennek el-Meydânî, *Ecnihatü’l-mekri’s-selâse ve havâfihâ*, 4. BS., Dimaşk: Dâru’l-kalem, 1985, s. 631; ez-Zühaylî, *Âsâru’l-harbi*, s. 76; Abdullah b. Zeyd Alu Mahmud, *el-cihâdü’l-meşrû’*, s. 8.

¹⁷⁵ Dâiretü’l-meârifî’l-İslamiyye el-Müterceme, “cihad”, maddesi, s. 277; Abdullah b. Zeyd alu Mahmud, *el-cihâdü’l-meşrû’*, s. 8.

¹⁷⁶ Abdullah b. Ahmed el-Kâdiri, *el-Cihâdu fî sebili’l-lâh*, 1/609.

kılıçla yayıldığı iddiasının, Hristiyan dünyadan sadır olan bir iftira olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir.¹⁷⁷

Sonuç olarak İslam dininin kılıçla yayıldığı ve İslam'da esas olanın kılıçla mücadele olduğu iddiasını ortaya atmak, Yahudi, Hristiyan ve müsteşriklerle aynı iddiayı dillendirmek anlamına gelmektedir. Onların İslam'dan nefret ettirme gayelerine de hizmet etmektir. Gerçek ise İslam'ın kendi bağlıları kadar diğer dinlerin müntesiplerinin de huzurunu tesis etme gayesi güttüğüdür. İslam dini kalpten, samimiyetle olmayan ve zorlamaya dayalı bir inancı benimsememektedir. Zira bu bir müddet sonra İslam'a düşman kazandıracak ve onu yıkmak için fırsat kollayan bir münafıklığa dönüşecektir. “Eğer rabbin dileyseydi tüm insanlar Müslüman olacaktı. İnsanları mümin olmaya sen mi zorlayacaksın?”¹⁷⁸ ayeti de bu gerçeği ortaya koymaktadır.

Söz konusu grupları İslam hakkında bu yanlış düşünceye sevk eden en önemli amil, savaşmayan kâfirlerle güzel muameleyi ve dinde herhangi bir zorlama olmadığını emreden ayetleri görmezden gelip, kâfirlerle savaşmayı emreden konu hakkındaki nasların zahiri anlamına göre hüküm vermeleridir. Ayrıca Hz. Peygamber'in yaptığı savaşların perde arkasındaki hakiki sebepleri araştırmadan, onları saldırı mahiyetinde birer savaş olarak değerlendirmeleridir.

Hâlbuki asr-ı saadet dâhil İslam tarihinde gerçekleşen savaşların çoğunda sebep, nefis-i müdafaa, ahdin bozulması, saldırının kaşı taraftan gelmesi gibi meşru bir sebebe dayanmaktadır. Bazı savaşlar da fırsat kollayan kötü niyetli düşmanın hazırlık yapmasına fırsat tanımama adına muhtemel saldırıların önünü kesme amacını gütmüştür. Bu gerçekleri görmeyenler, süregelen savaşların İslam'ın bir tercihi olduğunu zannederek, uluslararası ilişkilerde esas olanın savaş olduğu yanlılığına düşmüşlerdir.¹⁷⁹

Ayrıca o dönemde ortaya çıkan bu yeni dinin (İslam'ın) ilk muhatabı olan Arapların o dönem dünya arenasında sahip olduğu kötü imaj ve ehl-i kitabın Arapları hor görmesinin de İslam'ın yanlış anlaşılmasında büyük etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Zira İslam'ın indiği dönemde dünya milletleri Araplara ikinci

¹⁷⁷ İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-sahîh limen beddele dine'l-Mesih*, s. 244-245.

¹⁷⁸ Yûnus, 10/99.

¹⁷⁹ Muhammed Ebû Zehre, *el-Alakâtü'd-düveliyye fi'l-İslam*, s. 54.

sınıf toplum gözüyle bakmakta ve onarı hor görmekteydi. Bu nedenle de onlardan bir Peygamberin çıkmasını hem kabullenemediler hem de kışkırdılar. Bu tespit pek çok ayet ve hadiste de dile getirilmiştir: “*Ehl-i kitabın çoğunluğu, hakikat kendilerine ayan beyan belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan dolayı sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmeyi arzu ederler*¹⁸⁰” ayeti bunlardan sadece biridir. Müslüman Araplara besledikleri kin, öfke ve nefret, onları İslam’a da öfke ve nefret duymaya itmiştir.

Sahabenin İslam’a davet esnasında kılıç taşıyor olması, İslam’ın kılıç ile yayıldığını göstermez. Zira dönemin şartları gereği kılıç taşımaları kendi güvenlikleri açısından önemliydi. Sahabenin her türlü tehlikeye yönelik hazırlığı, bazı kişilerce İslam’ın kılıçla yayılmış olması olarak anlaşılmıştır. Hâlbuki onların hazırlığı ve silahlı olmaları, tedbirden öteye bir anlam taşımamaktaydı.¹⁸¹ Ayrıca pek çok hadiste geçen “İzin ver onu öldürelim, kafasını alalım” gibi ifadeleri her zaman zahiri şekliyle anlamak da doğru değildir. Bazı rivayetlerde yer alan bu tür kullanımları, her dilde bulunan abartılı, aşırı tevbih (ayıplama, vazgeçirme) ifadeleri olarak anlamak gerekmektedir.

Kâfir bir devletten Müslüman bir devlete yönelik saldırı durumunun ortaya çıkması halinde İslam’ın temel prensibi olan barış hali zorunlu olarak savaş haline dönüşecektir. Ancak İslam dini savaş için de temel esaslar belirlemiş ve evrensel ahlâki kurallar koymuştur. Bu anlamda savaşa mecbur kalan Müslüman bireyin hangi amaç ve sebeple savaştığı, savaş sürecinde bağlı kalması gereken kuralların ve yönelmesi gereken hedeflerin ne olduğu ortaya konulmalıdır.

2. Cihadın Allah’ın Adının Yüceltilmesi Gayesiyle Meşru Kılınması

Allah’ın adının yüceltilmesi, cihadın en önemli şartı ve temelidir. Müslümanın gerçekleştireceği şeyin gerçek anlamda cihat sayılabilmesi için gözetilmesi gereken en önemli husus budur. Allah rızası diğer tüm amellerde olduğu gibi cihatta da işin ruhu mahiyetindedir. Düşmanla savaşa tutuşmadan evvel müminden beklenen şey, cihadı

¹⁸⁰ el-Bakara, 2/109.

¹⁸¹ ez-Zühaylî, *Âsârü ’l-harb*, s. 74-84,94,104.

ganimet, şan şeref, vb. kişisel hedef, çıkar ve dünyevi amaç hatta uhrevi amaç dahi gözetmeden sadece Allah'ın dinini yüceltmek ve onun insanlara erişmesi önündeki engelleri kaldırmak amacıyla yapmasıdır. Allah'ın rızasına böyle nail olacaktır. Eğer kişinin niyeti Allah rızası dışında mal, mülk, şan şeref, övgü, taltif, vazifede yükselmek, bir kavmi başka bir kavme karşı desteklemek gibi dünyevi veya cennete girmek gibi uhrevi bir hedefe odaklanırsa, cihat ibadet olmaktan çıkar hedeflenen amacın uğruna verilen menfaat çatışmasına dönüşür.¹⁸² Cihadı emreden hadis ve ayetlere bakıldığında tüm nasların Allah rızası ile mukayyed olduğu görülür.

2.1. Konuya Dair Hadislerden Deliller

İslam'da cihat gibi önemli ve bir o kadar da ağır sonuçları olan bir olgunun temel hedeflerinin belirlenmesi ve cihadın, ganimet vb. dünyevi arzular hedeflenerek yapılamayacağını tespitine dair aşağıdaki hadisler konuya ışık tutacaktır.

1. Ebû Musa el-Eş'arî'den nakledilen bir hadiste şöyle gelmiştir: *Cesaret, hamiyyet ve riya niyetleriyle savaşan adamın yaptığı hangi eyleminin Allah yolunda olduğu sorulunca Hz. Peygamber şöyle dedi: Sadece Allah'ın adının en yüce olması amacıyla savaşanlar Allah yolundadırlar.*¹⁸³

İbn Hacer (ö.852), hadisin metninde geçen “Allah'ın adının en yüce olması”ndan kastın, Kur'ân ve Rasulünün sünneti olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴ Hadis açık ve net ifadelerle gerçek cihadın sadece Allah rızasının kazanılmasının ve İslam'ın yer yüzünde hakim olmasının hedeflendiği mücadele olduğunu ilan etmiştir. Bunlar dışındaki hedeflere dönük savaşların cihat sayılamayacağı ve bu uğurda ölenlerin de şehit olmayacağı vurgulanmıştır. Dünyevi veya uhrevi hedeflerin gözetildiği Müslümanların kendi aralarındaki savaşlar, cihat sayılmaz. Emîr es-San'ânî (ö. 1182/1768) hadisin serhinde şöyle der: “Hadis, cihadın ecrinin sadece onu Allah rızası için yapanlara

¹⁸² İbn Kesîr, *Tefsîru İbn Kesîr*, 4/358; Abdullah b. Ahmed el-Kâdirî, *el-Cihâdu fî sebili'l-lâh*, 2/153; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 1/258.

¹⁸³ Buhârî, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2810; Müslim, “*Kitâbu'l-imâre*”, 1904.

¹⁸⁴ el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 6/28; Ali b. Sultan el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtiḥ şerhu mişkâti'l-mesâbih*, 1-10 thk., Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994, 7/378.

yazılacağıının kanıtıdır. Allah rızası niyetiyle yapılamayan savaşlar, Allah yolunda yapılan cihat sayılmazlar.”¹⁸⁵

Yukarıdaki hadis genel olarak müminlerin düşebileceği yanlış hedefleri (cesaret, kavmiyet, riyakarlık/gösteriş) örneklendirmiştir. Yoksa Allah rızası dışındaki bu tür fasit niyetler yer ve zamana göre değişkenlik gösterebilirler. Eğer bir kişi Allah rızası dışında her ne amaç olursa olsun savaşırsa onun bu mücadelesi cihat sayılmaz.

Cihadın temel felsefesi kişinin kendisini kelimetullahın yüceltilmesi ve yeryüzünde İslam’ın hakim olması düşüncesine hizmet etmeyen her türlü hedef ve düşünceden arındırması olarak görülebilir. Mücahitlerin kendilerini riya, şöhret, cesaret, asabiyet, ırkçılık vb. soyut menfaatler veya ganimet kazanmak, esir edinmek gibi somut menfaatlerden arındırmak zorunda oldukları gibi Allah rızası dışındaki “cennete girmek, Allah için öldürmek, akrabalarına şefaathçi olmak” gibi Allah’ın vadettiği uhrevi amaçlardan da arındırılmalıdır.¹⁸⁶ Niyeti sadece kelimetullahı yüceltip Allah’ın rızasını kazanmak ve yeryüzünde İslam’ın hükmünün sağlanması olmalıdır. “Oysa onlar dini yalnız O’na halis kılan hanifler olarak Allah’a kulluk etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekten başka bir şeyle emrolunmamışlardı.”¹⁸⁷ ayeti de bu hususu ortaya koymaktadır.

2. Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *Her kim asabiyet, veya asabiye çağırmak için veya kavmine yardım için körce dikilen belirsiz bir bayrağın altında savaşır öldürülürse, onun ölümü cahiliye ölümüdür.*¹⁸⁸

Bu hadis savaşın cihat sayılabilmesi için bayrağın olmasının şart olduğunu göstermektedir. Bayrak olgusunun da bir maddî biri de manevî olmak üzere iki boyutu vardır. Maddî boyutu bayrağın sembolik biçim ve şeklidir. Manevî boyutu ise savaşın amaç yöntem ve hedeflerini işaret eden soyut kısmıdır. Bayrakların varlığıyla toplumların davaları, hedefleri ve amaçları sembolize edilir. Bayrağın düşmesi de bu

¹⁸⁵ Muhammed b. İsmâil el-Emîr es-San’ânî, *Subulu’s-selâm şerhu bulûğî’l-merâm min cem’i edilleti’l-ahkâm*, 8. bs., thk., Halil Me’mûn Şeyhâ, Beyrut: Dârü’l-marife, 2007, 2/463.

¹⁸⁶ Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *Her kim Allah yolunda savaşa çıkıp sadece deve bağını niyet ederse kendisine niyet ettiği vardır.* bk., en-Nessâi, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 3138; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 37/398, 22728.

¹⁸⁷ el-Beyyine, 98/5.

¹⁸⁸ Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*”, 1848.

hedeflerin elden kaçması olarak görülür. Bu nedenle de İslam geleneğinde savaşlarda bayrakların her türlü şaibeden uzak olarak gerçek amacı vurgulayan semboller taşıması önemsenmiştir.

Hadiste geçen “körce dikilen belirsiz bayrak” ifadesi iki anlam taşımaktadır. Birincisi herhangi bir fikir ve düşünceyi, amaç ve hedefi sembolize etmeyen, hangi amaç uğruna savaşa çağırdığı belli olmayan bayraklardır.¹⁸⁹ İkincisi ise İslam dini ve ilahi rıza dışında ırkçılık, maddi kazanımlar gibi hedeflere yönelik dikilen bayraklar, yani amaçlar ve vizyonlardır. Her kim bu tür bayrakların gölgesi altında ölürse cahiliye adeti üzere ölmüş demektir. Mücahit sayılmadığı gibi belki ateşe de müstehak olur.

Hadis ayrıca Müslümanları i'lâ-yi kelimetullah dışındaki şehvet, aç gözlülük, maddi menfaat ve ırkçılık gibi düşünceler uğruna canlarını heba etmemeleri konusunda uarmaktadır. Bu hadis bize yöntem ve hedefleri bilinen küfür ehli ve mürtetlerin bayrakları altında durmanın belirsiz bayrak altında durmak olduğunu bildirmektedir. Hadiste körce dikilen bilinmez bayrak mefhumu, bizzat Hz. Peygamber tarafından “asabiyet uğruna” diyerek açıklanmıştır. İslam dini evvelden beri evrensel insani nizamını kurmak üzere Allah'ın bayrağı altında toplanmaya çağırmış, ırkçılık ve kavmiyetçilik gibi duygulara ve bu duygularla savaşımlara karşı durmuştur. Ulus, ırk, cins gibi farklılıklar adına açılacak tüm bayrakları da reddetmiştir. Başka bir hadiste de kavmiyet ve asabiyet üzere ölenler ümmet dışı sayılmıştır.¹⁹⁰

Burada verilen ceza ile eylem arasında tam bir uyum vardır. Zira İslam bayrağı dışında bir bayrağın gölgesine giren, onların ilkelerini benimsemiş ve onlarla benzer hedefe hizmet etmiş olur. Bilindiği üzere bir topluma benzeyen de onlardan olur. Bu konuda İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Sembolik işlerdeki benzerlik gerçek benzerliğe yönelik kişinin huy ve tabiatına da sirayet eder. Nitekim alimlerin elbiselerini giyen kendini onlar gibi hisseder. Aynı şekilde donanımlı asker kıyafeti giyen de kendini savaşa hazır bir asker psikolojisinde hisseder ve onların eylemini yapma arzusuna sahip olur.”¹⁹¹

¹⁸⁹ en-Nevevî, *el-Minhâc*, 12/238.

¹⁹⁰ Müslim, “Kitâbü'l-imâre, 1848.

¹⁹¹ İbn Teymiyye, *İktidâu's-sirâti'l-mustekîm li muhâlefeti ashâbi'l-cehîm*, 1-2, thk., Beyrut: Nâsir Abdülkerim Akl, dâru alemlî'l-kutub, 1999, 1/180.

Bunun daha da ötesinde gayrimüslimlerin sembollerini benimsemek ve onlarla benzerlik taşımak, onlara yönelik bir sempatinin ve muhabbetin oluşmasına da sebep olabilmektedir. Bu durum duygu ve tecrübelerle sabittir.¹⁹² Bu durumun elbise vb. sembollerde geçerli olması gayrimüslim bir bayrak altında toplanmanın daha da etkili olduğuna kanıt olarak görülebilir. Bu yüzden de İslam davetinin dışına çıkan soy, şehir, uyruk, mezhep ve tarikat gibi tüm toplumsal bağlar cahiliye döneminin bağları sayılır.¹⁹³

Dolayısıyla hangi nedenle olursa olsun İslam bayrağı dışındaki herhangi bir bayrak altında savaşmak hadisin işaret ettiği körü körüne bilinmez bir bayrağın altında savaşmak demektir. *“İnananlar, Allah yolunda savaşırlar. Kâfir olanlar ise şeytanın yolunda savaşırlar. Şeytanın dostlarıyla savaşın, şüphe yok ki şeytanın hilesi zayıftır.”*¹⁹⁴ Ayeti bu durumu açıkça ortaya koyarken bir Müslüman İslam bayrağı dışında herhangi bir bayrağın gölgesinde nasıl savaşabilir?!

2.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler

Yukarıda cihadın temel amacı hakkında verilen kuralın geçerliliği verilen hadislerle tespit edilmiştir. Ancak bazı kimseler bu konuda farklı nasları kendi fikirlerine göre yorumlayarak hatalı bazı sonuçlar elde etmişlerdir. Söz konusu hadislerden örnekler ve bu hadislerin yukarıda verilen kuralın geçerliliğiyle uyumluluğu hakkında şunları söylemek mümkündür:

1. Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber bir savaşta şöyle buyurmuştur:

Haydi genişliği yer ve gök kadar olan cennete doğru kalkın. Bunun üzerine Umeyr b. Hammâm: “Genişliği yer ve gök kadar olan bir cennet mi?” dedi. Hz. Peygamber “Evet, genişliği yer ve gök kadar olan cennet” buyurdu. Umeyr b. Hammâm da: “Peh peh!” deyince Hz. Peygamber “Seni ‘peh peh’ demeye iten nedir?” dedi. Umeyr b. Hammâm “Hayır vallahi ya Resulellah! Bunu sadece ona erişenlerden olma ümidiyle söyledim” dedi. Hz. Peygamber “Sen o cennetin ehliindensin” buyurdu. Bunun üzerine çıkınında bulunan hurmalardan elinde bir avuç alıp yemeye başladı. Sonra da: “Eğer ben bunları yiyene kadar

¹⁹² İbn Teymiyye, *İktidâu's-sirâti'l-mustekîm*, 1/488.

¹⁹³ İbn Teymiyye, *el-Fetâva'l-kübrâ*, 28/328.

¹⁹⁴ en-Nisâ, 4/76.

yaşayacaksam valla bu uzun süredir” diyerek elindekileri atıp müşriklerle şehit olana kadar savaştı.¹⁹⁵

Cennete girmek, ganimet kazanmak ve hurilere erişmek gibi dünyevi veya uhrevi menfaatleri vadeden buna benzer hadisler, bazı kişiler tarafından bunlar için savaşabileceği ve bunların cihadın hedeflerinden olarak görülebileceği yanılgısına sebep olmuştur.

Özellikle son dönemlerde cennet, ganimet ve huri gibi kelimeler Filistin, Afganistan, Pakistan, Irak ve Suriye gibi yerlerde cihada çıkan birçok Müslümanın dilinde tekrar edilmektedir. Tüm dünya bu tür söylemleri internet aracılığı ile duymakta ve görmektedir. Bu söylem aslında cihat hadislerinin yanlış anlaşılmasının bir neticesidir. İ'lây-ı kelimetullah, dinin yeryüzünde hakim olması ve hükmün sadece Allah'ın olması, mazlumların feryadına koşmak, İslam mesajının tüm yeryüzüne yayılmasını sağlamak gibi temel hedefler göz ardı edilerek, sanki cihada sadece cennete girmek, hurilere kavuşmak ve şefaath ehli olabilmek için çıkılmaktadır. Hâlbuki temel hedefler unutulup bu tür amaçlarla savaşa çıkmak İslam nazarında cihat değil, olsa olsa söz konusu hedeflere erişmek için verilen bir mücadele olur. Mücadelenin cihat vasfı kazanması için öncelikle Allah rızası için olması gerekir. Eğer bu durumda şehadet gerçekleşir ve bunun karşılığında da cennet verilirse bu Allah'ın bir ihsanı ve keremi olur. Eğer şehit olmasa gazilik eciriyle ve ganimetle döner. Cihat şehadetin yoludur. Şehadet cihadın hedef ve amacı olamaz. Yukarıda geçen ve Ebû Musa'nın rivayet ettiği “sadece i'lây-ı kelimetullah için savaşan Allah yolundadır” hadisi, bunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle İslam alimleri, harp meydanında ölenler için kesin şehittir ifadesi yerine niyetinin farklı olma ihtimaline karşı “şehit olduğuna inanırız” demenin daha uygun olduğunu belirtmişlerdir.¹⁹⁶

Şehit olmak, cennete girmek vb. amaçlarla savaşa gitmek meşru olsaydı, Hz. Peygamber savaşta zırh giymeyi ve savaş tedbiri almayı emretmezdi. Ayrıca eğer savaşta şehit olmak tek arzulanan şey olsaydı “*Ve kim, tekrar savaşmak için bir tarafa çekilmek yahut bir bölüğe ulaşmak niyetinde olmadan öyle bir günde onlara arka*

¹⁹⁵ Müslim, “1901.

¹⁹⁶ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/186, hadis rakamı: 2898.

çevirir, dönerse muhakkak Allah'ın gazabına uğrayacaktır”¹⁹⁷ ayetinde izin verildiği üzere başka bölüğe katılmak amacıyla düşmandan kaçmaya da izin verilmezdi.

Bazı sahabe ve selef-i salihinin şehadeti ve cenneti istediğine dair haberlerin varlığına şu cevabı vermek mümkündür: Sahabenin ve selefin ölümü temenni etmesi, şehadeti fırsat olarak görmeleridir. Onlar şehit olmak için ölmeyi arzulamamışlardır. Her iki durum arasında fark vardır.¹⁹⁸ Ayrıca onlardan üstün olan enbiya ve resuller de böyle bir temennide bulunmamıştır. Zira ölümü dilemek sakındırılan bir durumdur.¹⁹⁹ Seleften bazıları dinlerinde fitneye uğrama korkusu ile ölümü dilemiştir. Dinde fitneye düşme korkusu nedeniyle ölümü dilemek ile ölümü cihadın esas hedefi haline getirmek arasında büyük bir fark vardır.²⁰⁰

Şöyle bir soru da sorulabilir: Yukarıda verilen “*Haydi genişliği yer ve gök kadar olan cennete koşun*” hadisi ile “*Allah, size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vadetmiştir.*”²⁰¹ ayeti gibi cenneti müjdeleyen nasları nasıl anlamak gerekir? Bu soruya cevap olarak şöyle söylemek mümkündür: Cenneti, hurileri ve ganimeti vadeden bu ve benzeri naslar müminin cihattaki amacının bunlar olmasını bildirmek için değil, onu cihada teşvik etmek içindir. Bu durum günümüzde savaşçıların morallerinin yüksek tutulması ve motive edilmesi olarak bilinen yöntemle benzerlik arz eder. Yani bunlar, asıl amacın dışında, savaşçıları cihada teşvik edecek ikincil, üçüncül amaçlar olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca vadedilen cennet vb. nimetler zaten istenilse de istenilmese de i'lây-ı kelimetullah uğruna ölen şehide verilecek nimetlerdir. Cihattan amaç ilahi rıza olmalıdır. Eğer tüm İslam askeri ölüm için savaşırsa o zaman İslam'ın müdafaası nasıl yapılacaktır? Dolayısıyla hadislerde geçen ifadelerden yola çıkarak cihadın asıl hedefini ölmek olarak anlamak, hadisi yanlış anlamaktır. Bu hatalı düşünce İslam etiketi taşıyan günümüzdeki birçok cihatçı örgütün üşüncesini oluşturmaktadır. Bu gruplara mensup savaşçıların geneli cahilce ve hatalı tevilleri nedeniyle bu tür hadisleri delil olarak öne sürüp cihatlarından cennete girmeyi, şehit olmayı ve hurilere kavuşmayı

¹⁹⁷ el-Enfâl, 8/16.

¹⁹⁸ Zeyneddîn Abdürrahman b. Ahmed İbn Receb el-Hanbelî, *Mecmû'u'r-resâil İbn Receb el-Hanbeli*, 1-4 thk., Ebû Mus'ab Tal'a b. Fuad el-Hilvânî, Mısır: Dâru'l-fâruk el-Hadîse, 2004, 1/151-162.

¹⁹⁹ Buhârî, “Kitâbü't-temennî”, 7235; Müslim, “Kitâbu'z-zikr, 2682.

²⁰⁰ İbn Receb el-Hanbelî, *Mecmû'u'r-resâil*, 1/158.

²⁰¹ el-Feth, 48/140.

hedeflemektedir. Cihadın birtakım hedeflerinin ve uhrevi bazı arzularının olması doğaldır. Ancak cihadın ana hedefi olarak bunları görmek ve bunlara erişmek için ölümü arzulamak hatadır.

Konu hakkında akla gelebilecek bir soru da şu olabilir: Müslüman yaptığı cihadın ana hedefi olan i'lây-ı kelimetullah'a ilaveten başka bir hedef ve amaç gözetebilir mi? Buna cevaben Müslümanın cihadın ana hedefi olan ilahi rızaya ilaveten gösteriş, şöhret, asabiyet gibi şahsi duyguları hedeflemesinin caiz olmadığı şeklinde cevap verilebilir. Bu tarz amaçlar, cihadın sevabını ve gerçekliğini iptal ettiği gibi kişiyi günahkar kılar. Nitekim bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kıyamet günü hesabı ilk görülecek kimseler şu üç kişidir: Görünürde şehit, alim ve servetini Allah yolunda harcayan zengin. Bunlardan ilki şehit düşmüş kimse olup Allah'ın huzuruna getirilir. Allah ona verdiği nimetleri hatırlatır, o da hatırlar ve nail olduğu nimetleri itiraf eder. Allah: "Peki bunca nimetlere karşı ne yaptın?" diye buyurur. Adam: "Ya Rab! Senin yolunda savaştım ve şehit düştüm." deyince: Allah: "Hayır yalan söylüyorsun. Sen cesur desinler diye savaştın. Neticede bu söz de senin hakkında söylenmiştir." Sonra bu kişi verilen emir üzerine yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılır.²⁰²

Hadis konu hakkında gayet açık ve nettir. Ancak cihattaki asıl niyet i'lây-ı kelimetullah olmakla birlikte diğer beklentilerin esas niyetin önüne geçmemesi şartıyla ilaveten cenneti kazanmak, şehit olmak gibi mahza uhrevi bir niyet taşıması, asıl niyetine olumsuz bir etki yapmaz. Ancak bunlar sevabında eksilmeye neden olabilir. Bu da cihat gibi ulvi bir amelin icracısına yakışmaz.²⁰³ Zira şeriat, ibadetlerin ilahi rızanın esas olması şartıyla dünyevi bir menfaati de sağlamasına imkan vermiştir. Ancak bu menfaatlerin ana gaye edinmesini yasaklamıştır. Burada ana hedef ile tâlî hedef olması birbirine karıştırılmamalıdır. Nitekim bu hadiste bahsedilen, kişinin ana hedefinin şöhret ve dünyalık olması durumu ile ilgilidir.

İbn Recep el-Hanbeli konu hakkında şöyle der: *Eğer mücahidin niyetine ilahi rızanın yanı sıra gösteriş dışında vazifeye karşılık ücret almak, ganimet elde etmek ya da ticaret gibi bir niyet karışırsa cihadı tamamen iptal olmamakla beraber sevabında eksilme olur. Sahih-i Müslim'de Abdullah b. Amr'dan rivayet edilen hadiste şöyle*

²⁰² En-Nesâî, *Sünenü'n-Nessâî "Kitâbu'l-cihâd"*, 3137.

²⁰³ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/28; İbnü'n-Nahhâs, *Meşâriu'l-eşvâk*, 2/612-646; Mand b. İbrâhim el-Üsmânî, *el-Cihâdu envâuhu ve ahkâmuhu*, 188-196; Nureddin İtr, *İlâmu'l-enâm*, 4/217.

rivayet edilmiştir: “Gazveye çıkanlar ganimet elde edince sevaplarının üçte biri kendilerine peşin ödenmiş olur. Elde etmeyenlerinki ise ahirette tam olarak verilir.”²⁰⁴

Bir kişi icra ettiği cihat ile sadece mal edinmeyi amaçlarsa icra ettiği savaş cihat olmaktan çıkar. Bu savaşına karşılık olarak uhrevi herhangi bir sevap elde edemeyeceği gibi bir cezaya da maruz kalmaz. Nitekim Ebû Hüreyre’den şöyle rivayet edilmiştir: *Bir adam Hz. Peygambere sordu: Ya Resulellah Allah yolunda yapılan cihada mal kazanmak için katılan kişi hakkında ne dersin? Hz. Peygamber de: “Onun eciri yoktur.” buyurdu. İnsanlar buna şaşırınca “Git tekrar sor. Belki de yanlış anlamışsın” dediler. Adam tekrar sordu. Yine aynı cevabı aldı. İnsanlar tekrar bunu şaşkınlıkla karşıladı ve tekrar sor dediler. Adam tekrar sorunca yine aynı cevabı aldı.*²⁰⁵

Bu hadis ve konu hakkındaki diğer naslardan edinilen bilgilere göre bu kişi savaşa sadece dünya malı için çıkan biridir. Hadiste i’lây-ı kelimetullahı hedeflemeden sadece dünya malı için savaşan kişinin uhrevi ecirden mahrum olduğu belirtilmişse de günah işlediğine dair bir ifade yer almamaktadır.

Bu durumda sevab ve günah kazanılmamakla birlikte “sadece dünya malı amacıyla saldırgan düşmana karşı cihat yapılmasına izin verilir mi?” sorusuna “evet” denilebilir. Zira bir işin yapılmasının caiz olması ile cihat olması arasında fark vardır.²⁰⁶

2. *Berrâ b. Azib*’ten rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: *Demir zırha kuşanmış bir adam Hz. Peygamber’e geldi ve şöyle dedi: Ey Allah’ın Resülü! Savaşayım mı yoksa önce Müslüman mı olayım? Hz. Peygamber de “Önce Müslüman ol sonra savaş” dedi. O da Müslüman oldu ve savaşa katıldı. Kısa bir süre sonra da şehit oldu. Hz. Peygamber onun hakkında şöyle dedi: “Az çalıştı ama çok kazandı.”*²⁰⁷

²⁰⁴ Kadı İyâd, *İkmâlü’l-mulim bi fevâidi’l-Müslim*, Kitâbu’l-imâre, 6/330, hadis 1906; İbn Receb el-Hanbelî, *Câmiu’l-ulum ve’l-hikem fî şerhi hamsine hadisen min cevâmi’l-kelim*, 1-2, 7. bs., thk, Şuayb Arnâut, İbrahim Bâcis, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 2001, 1/82. Ebu’l-Abbâs Ahmed b. İdris el-Karâfi, *el-Furûk*, 1-4, thk., Ömer Hasan el-Kiyâm, Müessesetü’r-risâle, 2003, 3/10-11

²⁰⁵ Ebû Dâvud, *“Kitâbu’l-cihâd”*, 2516.

²⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/457.

²⁰⁷ Buhârî, *“Kitâbu’l-cihâd”*, 2808.

Hadiste bahsi geçen zırha bürünen kişi Usayrim Amr b. Sabir el-Eşheli'dir. Allah'a tek sefer bile secde etmeden cennete giren kişi olarak bilinir.²⁰⁸ Bu hadis hakkında bazen akla: "Daha yeni Müslüman olmuş ve İslam ilkeleri hakkında herhangi bilgisi ve malumatı olmayan, ömrü küfürde geçmiş bir kişi İslam ilkelerini yüceltmek için nasıl savaşılabılır?" sorusu akla gelmektedir.

Buna şöyle cevap vermek mümkündür: Hadiste söz konusu kişinin şehit olduğuna, girdiği savaşın da cihat olduğuna dair bir ifade yoktur. Hadiste sadece adamın durumuna uygun ifadeler kullanılmıştır. Bazı rivayetlerde de şöyle geçmektedir: "Hiç namaz kılmadığı halde cennete giren bir adam söyleyin bana?" Hz. Peygamber bu şahsa şehit vasfını da vermemiş, sadece cennete gireceğini işaret etmiştir.²⁰⁹

3. Ka'b b. Malikten rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Ben Tebük gazvesi hariç Hz. Peygamberin çıktığı hiçbir savaştan geri kalmadım. Bedire de katılmadım ancak kimse beni bedire katılmaam konusunda kınamadı. Zira Bedir savaşında Hz. Peygamber kervan için yola çıkmıştı. Ancak Allah onu ve düşmanlarını bir randevulaşma olmadan karşılaştırdı.²¹⁰

İbn Hişâm da siyerinde şöyle nakleder: Hz. Peygamber Ebû Süfyân'ın Şam'dan dönüşünü haber alınca Müslümanları toplayıp şöyle dedi: İşte bu Kureyş kervanı! İçinde malları vardır. Ona doğru yola çıkın, umulur ki Allah onu size nasip eder. İnsanlar da buna icabet etti. Bazıları hafif bazıları da ağır silahlarını kuşandı. Zira onlar bir savaşçı grupla karşılaşacaklarını bilmiyordu. Ebû Süfyân ise Hicaz'a yakınlaştığında korkusundan etraftan ve gelen geçen kervanlardan bilgi ediniyordu. Hz. Peygamber'in ordusu ile kervana doğru yola çıktığını haber aldı. Bunu üzerine yolunu değiştirerek Hz. Peygamber'e yakalanmaktan sakındı.²¹¹

İslama karşı olan bazı kesimler bu hadisi örnek göstererek İslam'da cihadın Müslümanların iddia ettiği gibi Allah'ın dininin yüceltilmesinden ziyade maddi

²⁰⁸ Bedreddin Mahmud b. Ahmed b. Musa el-Aynî, *Umdetü'l-kârî şerhu sahihi'l-Buhârî*, 1/25, Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-Arabiyyi, 1996, 14/106; Muhammed b. Ali b. Abdullah eş-Şevkânî, *Neylû'l-evtâr şerhu munteka'l-ahyâr*, 1-16, 2. bs., thk., Muhammed Subhî b. Hasen Hallâk, Suudi Arabistan: Dâru İbn Cevzî, 1434, 14/55.

²⁰⁹ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 6/105.

²¹⁰ Buhârî, *"Kitâbu'l-cihâd"*, 3951.

²¹¹ İbn Hişâm, *Siretu İbn Hişâm*, 2/257.

gayelerle meşru kılındığını ve Müslümanların materyalist olduğunu iddia etmiştir. Buna kanıt olarak da sahabenin Bedir’de kervanı hedefleyerek çıkmasını göstermişlerdir. Buhârî’nin rivayeti de bunu ima eder mahiyettedir: Hz. Peygamber Kureyş’in kervanını kastederek yola çıkmıştır. Ancak yüce Allah onları ansızın karşı karşıya getirdi. İbn Hişam’ın rivayet ettiği “Hz. Peygamber ashabıyla beraber ganimet ve mallar için çıktı” sözleri de Hz. Peygamberin i’lây-ı kelimetullah olmayıp sadece ganimet amacıyla çıktığının açıkça ilanıdır.

Hadisin bu şekilde anlaşılması hatalı ve sorunlu bir yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Zira Hz. Peygamber ve ashabı Kureyş kervanına yönelik çıktıkları seferde cihat maksadı gütmemişlerdir ki çıktıkları seferin maddi amaç ile gerçekleştiği iddası kabul edilsin. Bedir gazvesi çıkış noktası itibarıyla mallarına karşılık kervanın ele geçirilmesi amacıyla başlamış bir seferdir. Cihat amacıyla başlamış bir sefer değildir. Ancak nihayetinde bu sefer cihada sebep olmuştur. Hz. Peygamber ve sahabenin Bedir savaşında mal mülk edinmek amacıyla cihada çıktıklarını söylemek, büyük bir çıkmaza sebep olacaktır. Onlar harbi ve saldırgan olan düşmanın Mekke’de gasp ettiği mallarına karşılık onların mallarına hakim olmak ve savaşa dönük hazırlıklarını engellemek amacıyla kervana doğru harekete geçmişlerdir. Düşman kitle kervanı kurtarmakla yetinmemiş, topladığı orduyla birlikte Müslümanların kökünü kurutmak amacıyla Müslümanların üzerine yürümüştür. O şartlar altında Müslümanların nefsi müdafaa için savaşmak dışında bir seçenekleri de yoktu. Savaş daha önce kurgulanmış olmaktan öte Müslümanların ona hazırlık yapmadan girmek zorunda bırakıldıkları bir savaştır.²¹²

Bu tespit Kur’ân ayetleri ile de sabittir. “*Hani Allah, o iki bölükten birinin muhakkak sizin olacağını vaat ediyordu da siz, silahı bulunmayanların, elinize düşmesini istiyordunuz. Hâlbuki Allah, sözleriyle, gerçeği yerine getirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu*”²¹³ ayeti de bunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber kervana dönük olarak sefere çıkınca Kureyş kabilesin de silahlanıp çıktığı hususu kendisine vahiyle bildirildi. Ve kâfirlerin ordusu ile karşılaşp onları yenmek ile kervana erişip ganimet kazanmak arasında tercih hakkı verildi. “*Siz, silahı bulunmayanların, elinize düşmesini istiyordunuz.*” ayetiyle işaret edildiği üzere Müslümanlar genel olarak

²¹² el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 7/363.

²¹³ el-Enfâl, 8/7.

zahmetsiz ve korunaksız olan kervana erişip ganimeti elde etmekten yanaydı. Zira insan fitratı kolay kazanımlardan yanadır. Ancak “*Hâlbuki Allah, sözleriyle, gerçeği yerine getirmek ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu*” ifadesi de işaret ettiği üzere Yüce Allah ise iki orduyu birbirinden habersiz şekilde karşılaştırıp kâfirlerin güç ve kuvvet yönünün bertaraf edilerek İslam’ın diğer dinlere karşı galip gelmesini istiyordu.²¹⁴

Bedir gazvesinin gelişmesi bu şekilde olmuştur. Allah Müslümanlara dünyevi ve uhrevi ecir arasında tercih hakkı vermiştir. “Cihadın amacı maddi kazanımlardır” söylemi ile “savaş halindeki düşmanın malına el koymak caizdir.” demek arsanda bariz fark vardır. Zira düşmanca tavır sergileyen ve saldırmaktan çekinmeyen diğer din mensuplarına ekonomik anlamda zarar vermek ve ekonomilerini zayıflatmak caiz olduğu gibi gasp edilmiş Müslüman mallarına karşılık harbi olan kâfirlerin malına el koymak da caizdir. Bu durum günümüzde de “ekonomik kuşatma” olarak adlandırmaktadır.²¹⁵ Konu hakkında detaylı bilgi üçüncü bölümün ilk kuralı olan “Ganimetler savaşın sonucudur, cihadın hedefi ve sebebi değildir” başlığında detaylıca verilecektir.

2.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri

Cihadın Allah rızası dışında maddi veya manevi bir kazanım amacıyla yapıldığına dair yorum ve düşüncelerin en büyük olumsuz etkisi, İslam topraklarının Müslümanların elinden kaybolması, canlarının heder edilmesi ve düşmanın onları hâkimiyetine alarak boyun eğdirmesidir. Söz gelimi her mücahidin cihadı ganimet kazanmak, cennete girmek, şehit olmak veya riyakârlık için yaptığını varsaydığımızda düşmana karşı durarak İslam diyarının izzet ve şerefini muhafaza edecek bir güç kalmayacaktır. Bunun yanı sıra cihadı şehit olmaya ve cennete girmeye vesile görmek, gece gündüz bize karşı fırsat kollayan düşmana karşı modern anlamda savaş teknolojisi alanında gelişimde de rehavete sebep olacaktır. Zira şehadeti ve ölüp cennete girmeyi amaç haline getiren bir düşünce düşmana karşı savunma tedbirlerine ehemmiyet vermeyi önemli ve ehemmiyetli görmeyecektir.

Cihadın ana hedefinin küfrü yok etmek ve tüm insanları dine zorla sokmak olduğu ve ganimet elde etme düşüncesinin olumsuz etkilerinin başında Müslümanların

²¹⁴ İbn Kesîr, *Tefsîru İbn Kesîr*, 4/12-14.

²¹⁵ ez-Zühaylî, *Âsârü 'l-harb*, s. 551.

sürekli istilacı olma töhmeti altında bırakılması da gelir. Günümüzde batı dünyasında İslam’a çizilen imaj da budur. Bu düşünce nedeniyle “cihad” kavramı öldürmek ve hakimiyet altına almak, köleleştirmek ve diğer dinlere hayat hakkı vermemekle eş değer görülmektedir.

Cihat hakkındaki söz konusu hadislerin cihadın maddi amaçla yapıldığına dair yanlış anlaşılmasının en büyük sebebi yanlış yorumlama ve cihadın gerçek hedefi hakkında bütüncül okuma yapmadan hüküm vermektir. Bu bireysel düzeyde olması nedeniyle derin ve eleştirel bir araştırma ile düzelebilecek bir hatadır. Ancak cihadın temel hedefinin küfrü yeryüzünden silmek olduğuna ve Allah yolunda savaşın kendisinin kutsallaştırılmasına dair yaklaşım ise cihadın ana gayesini açıkça belirten Kur’ân ve hadislere aykırı ekolleşmiş yöntemsel bir hatadır. Bu yönüme inanana her türlü şer’î nasları da kendi fikirlerine istihdam etmekte bir engel görmemektedir. Bu hatanın tedavisi elbette ki yukarıdaki kadar kolay değildir.

Cihadın ana hedefinin açıklandığı bu kuraldan sonra hedefi i’lây-ı kelimetullah olan bir kişinin bu niyetinden sonra cihadı hangi şartlar ve düzen içerisinde gerçekleştireceği hususu üçüncü kuralda ele alınacaktır. “Bir mücahit sadece niyetine dayanarak hiç kimseden izin alma ve bir komuta altına girmeden düşmana cihat ilan edip başına buyruk eylemlere kalkışabilir mi? Yoksa cihat sahih niyetin ardından İslam dininde bireysel kararlarla alınmış bir hareket olmasından ziyade bir komuta zinciri altında olma şartına bağlanmış bir olgu mudur? Bir imam olmadan cihat yapılabilir mi? Emri altında cihada herhangi bir imamın komutasında gidilir mi yoksa imamın da sahip olması gereken bir takım şartlar var mı? Cihada günümüz devlet başkanları idaresinde savaşa girmenin hükmü nedir? gibi soruların cevabı, üçüncü kuralda verilecektir.

3. Cihadın Devlet Başkanının İznine Bağlı Olması

İslam dini, önemi ve doğurduğu sonuçlarının vahameti nedeniyle cihadı hedef ve gayeleri kadar icra yöntemi açısından da önemsemiştir. Bu da her bireyin Allah rızası adına cihada kalkışıp kargaşaya sebebiyet vermesine engel olmak amacıyla yapılmıştır.

İslam toplumunda meşru imam/halife olması halinde esas olan, savaşın başlatılması, bitirilmesi, yürütülmesi gibi hususlarda ona başvurulmasıdır.²¹⁶ Bu durumda imama karşı gelmek haramdır. Savaşa gitmek veya geri çekilmek gibi tüm hususlarda imamın izni şarttır.²¹⁷ Bunun aksini iddia etmek cumhurun görüşüne aykırıdır.²¹⁸ “*Ey inananlar, Allah'a, Peygambere ve içinizden emredecek kudret ve liyakata sahip olanlara itaat edin. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız bir şeyde ihtilafa düştünüz mü o hususta Allah'a ve Peygambere müracaat edin; bu hareket, hem hayırlıdır, hem de sonu pek güzeldir*”²¹⁹ ayeti de buna işaret eder. İmamın da yönetimde diktaya dönüşmemesi adına tüm kararları şura yöntemi ile alması gerekir.²²⁰ Cumhura göre ayette geçen “ulü'l-emr”²²¹ ifadesi, yönetici ve amirleri ifade eder.²²²

Verilen ayette tüm hallerde imama uymanın zorunluluğu açıkça bildirilmektedir. Topluma yönelik derin etkisi nedeniyle cihat hususu, itaat konusunda ayrı bir önem arz etmektedir. Kur'ân ve hadislerde imamın varlığına yönelik şart olmadan geçen cihada teşvik ve terkine yönelik tahzir ifadelerinin tümü de naslar arası uyumun sağlanması zorunluluğu nedeniyle ayette işaret edilen ulü'l-emre itaat etme şartına bağlıdır.

²¹⁶ İslam devletinin en üst yönetim makamı hilafettir. Detaylı bilgi için bk., Casim Avcı, “Hilâfet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), TDV Yayınları, 1998, XVII, ss. 539-546.

²¹⁷ Burada “İmam”dan kasıt, devleti idare edebilecek güç ve kudretteki müslüman hakimlerdir. Fıkıhın imamet için zorunlu gördüğü diğer nitelikleri de taşıması farzdır. Bk, İbn Teymiyye, *Minhâcû's-sünne*, 1-9, thk., Muhammed Reşad Salim, Camiatu Muhammed b. Suud, 1986, 1/527.

²¹⁸ el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 1-11, 2. bs., thk., Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003, 7/117; el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 1/286; en-Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, 1-11, thk., Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 10/238; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 2/364; ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harb*, s. 46.

²¹⁹ en-Nisâ, 4/59.

²²⁰ Şura veya diğer adıyla istişare İslam dininin önemli esaslarındandır. Bazı alimler şuranın vacip olduğunu ve onu terk edenin azledilmesi gerektiğini savunmuştur. Bazıları da şuranın mendup olduğunu öne sürmüşlerdir. İslam'da hâkimin İslam, baliğ, akıl, hürriyet, erillik, adalet ve duysal engellerden beri olmak gibi vasıfları haiz olması gerekli görülmüştür. Şuranın sadece savaş sürecinde farz olduğu söylenmişse de doğru olanın şuranın toplumsal olayların tümünde farz olduğudur. Nitekim Hz. Peygamber ve sahabenin uygulaması bu yöndeydi. Her alanın uzmanı kendi alanını ilgilendiren konularda şura ehli olarak görülebilir. Geniş bilgi için bk., Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 3/386; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, 4/284; Muhammed Rafet Osman, *Riyaseti'd-devleti fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire: Dâru'l-kitâbi'l-câmiî, 1976, s. 358-369; Tuğrul Tezcan, “Kur'ân'da Şûra Kavramı ve Çağdaş Yorumları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 2010; Talip Türcan, “Şûra”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, XXXIX, ss. 230-235.

²²¹ Kavram hakkında geniş bilgi için bk., Türcan, Talip, “Ülü'l-emr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, XXXII, ss. 295-297.

²²² el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, 5/167; en-Nevevî, *el-Minhâc*, 1-5, thk., Mustafa Dibu'l-boğa, Dimaşk: Dâru'l-ulûmi'l-insâniyye, 1997, 5/222; Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, 2/1096. Bazı alimler de ayette geçen ulü'l-emr kavramının alimleri işaret ettiğini öne sürmüşlerdir. Bk., el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 8/254.

İmamın varlığı durumunda savaşa dair tüm işlerde onun izninin zorunluluğu, savaşa dair tüm hususlarda bilgi sahibi olmaları, onların zararlarından korunmanın ve zafere ulaşmanın yöntemi hakkında bireylerden daha fazla bilgi ve beceriye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.²²³

Zira savaşta İslam toplumuna yönelik fayda sağlayacak zafer, ancak düşmanı korkutacak ve onları saldırıdan caydıracak şekilde askerlerin kendisine boyun eğdiği ve emirlerine uyduğu güçlü bir emir komuta zincirinin varlığına bağlıdır. Özellikle de savaş tekniklerinin ve yönteminin eskiye nazaran köklü bir değişime uğradığı modern çağda, devlet başkanının emrine uymanın farziyeti dışında bir iddiada bulunmak mümkün değildir.

Ayrıca ister dindar isterse fasık olsun veya tüm Müslümanların ya da günümüzde olduğu gibi belli bir coğrafyanın yöneticisi olsun cihatta devlet başkanına itaat farzdır. Ancak bu farz oluş da onun emirlerinin Allah’a bir isyan taşımaması durumu ile sınırlıdır. Eğer Allah’a karşı bir şeyi emrederse ona ne cihat ne de diğer konularda itaat farz değildir. Hatta karşı durmak daha doğrudur.²²⁴

3.1. Konuya Dair Hadisler

Söz konusu kuralın sıhhatini gösteren bir takım naslar vardır. Bunlardan biri şu hadistir: *Ebû Hüreyre, Hz. Peygamberin şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Bana itaat eden Allah’a itaat etmiştir. Bana isyan eden Allah’a isyan etmiştir. Emîre uyan bana uymuştur. İsyân eden de bana isyan etmiştir. İmam, arkasında savaşılan bir kalkandır. Onunla korunulur.”*²²⁵

Konu hakkında kanıt teşkil eden cümle, hadisin “İmam, arkasında savaşılan bir kalkandır” ifadesidir. Hadislerde geçen imam ve emirden kasıt cihat esnasındaki komuta kademesidir. Günümüz tabiriyle şer’î devlet başkanı ve onun atadığı askeri komutadır. Bu hadis, emire itaati gerektirmekle kalmayıp, ona itaati Cenab-ı Hakk'a ve Resûlüne tam itaat, emirlerine isyanı da Cenab-ı Hakk'ın emirlerine ve Resûlünün emirlerine tam

²²³ Emirlerine itaat konusunda imamın askeri veya yönetim gibi işlerde görevlendirdiği veya atadığı kişiler de imam ile aynı konumdadır.

²²⁴ Abdulbaset İbrahimoğlu, “Cihat Hususunda Devlet Başkanının İzni Meselesi”, *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, 6, sayı: 11, (2019) sayfa, 41-88.

²²⁵ Buhârî, “Kitâbu’l-cihâd”, 2957, 7137; Müslim, “Kitâbu’l-imare, 1835,1841.

isyan olarak kabul etmiştir. Emir de bu konumunu meşru devlet başkanı tarafından atanmış olmaktan almaktadır. Hadisin zahirinden de anlaşıldığı üzere devlet başkanının takva sahibi olması şart koşulmamış, aksine insanların sancağı altında savaşacakları bir imamın olması gerektiği vurgulanmıştır.²²⁶

Hiç kimse bu emrin, Müslümanların halifesi olarak Peygamber'e itaate mahsus olduğunu düşünmesin diye, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) itaatin kendisine has olmadığını, imamın tayin ettiği amirler için de geçerli olduğunu teyit etmiştir. Ayrıca amire itaati kendine ve Allah'a itaate bağlamıştır. Bunun hikmeti hadisin şu ifadelerinde açıklanmıştır: “*Fakat imam, onun arkasında savaşılan ve kendisi ile korunulan bir kalkandır.*” İmamın kalkan olması demek düşmanın Müslümanlara zarar vermesini engellemesi demektir. “Arkasında savaşılan olması” ise onunla birlikte kâfir ve bağılere karşı savaşılan kişi olması demektir.²²⁷

Hadisin ve konu hakkındaki nasların ifadelerinden anlaşıldığı üzere cihat bir imamın komutasında olmaksızın yapılamaz. Varlığı halinde ondan izin alınmadan ve ona danışılmadan cihat icra edilemez. Zira imam ancak kendisinden izin alınan ve emrine uyulan kişi olması durumunda imam vasfını kazanır. Hz. Peygamber'in Tebuk savaşında yüzü düşmana dönük iken şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Sizden hiçbiriniz saldırmasın.*” Ancak bir adam saldırıya geçti ve düşmanla çarpışmaya başladı. Düşmanlar da onu öldürdüler. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e: “Adam şehit oldu” dediler. Hz. Peygamber de: “Ben savaşı yasakladıktan sonra mı?” deyince, “Evet” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de şöyle buyurdu: “*Asiler cennete giremez.*”²²⁸ Bu hadis imamın emir ve yasaklarına uymanın zorunluluğunu ve ondan izinsiz savaşa çıkılamayacağını, çıkılması halinde yapılan savaşın cihat olarak görülemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır.²²⁹

Hudeybiye antlaşması yapıldığında Kabe'yi ziyaret edememesine ve zahiren şartların Müslümanların aleyhinde olmasına karşın hiçbir sahabe Hz. Peygamber'e karşı

²²⁶ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 6/56.

²²⁷ en-Nevevî, *Şerhu sahihi Müslim*, 12/230; İbn Esîr *en-Nihâye fî garîbi'l-hadis*, 1/192.

²²⁸ Abdürrezzak es-San'ânî, *el-Musannef*, 5/179, 9296.

²²⁹ İslam'da asıl olan imamın ordunun başında cihada çıkmasıdır. Hz. Peygamberin de genel uygulaması böyleydi. Ancak istisnai bazı durumlarda yerine bir komutan tayin ettiği de olmuştur. Buna dayanarak alimler özellikle zarar görme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda imamın sefere çıkmadan yerine birini görevlendirebileceğini beyan etmişlerdir.

çıkıp düşmana savaş ilan etmemiş ve antlaşmaya aykırı davranmamıştır. Bu teslimiyet kısa bir süre sonra apaçık bir fethe dönüşmüştür.²³⁰

Taif savaşında da Hz. Peygamber şehri kuşatmış ancak şehir teslim olmadan muhasarayı kaldırarak geri dönmüştü. Onun geri dönmesine hiçbir sahabe itiraz etmemiş, onlar da onunla geri dönmüştü. Bir yıl sonra da bu şehir gönderilen davetçiler vasıtası ile savaşılmadan İslam dinine girmiştir.²³¹ Ayrıca başta İbn Ömer, İbn Abbâs, İbn Mesud olmak üzere tüm sahabenin Hz. Muaviye'ye olan itaati de meşhurdur.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Hz. Peygamber döneminde icra edilen tüm savaşlarda ve civar topluluklara gönderilen tüm seriyyelerde ya Hz. Peygamber bizzat bulunmuş veya tayin ettiği bir komutan veya Mute savaşında olduğu gibi kendi aralarında seçtikleri bir kişi onlara komutanlık yapmıştır. Mute savaşında cihat ordudaki tüm mücahitlere farz-ı ayn olmakla birlikte sonradan komutan seçilen Halid b. Velid'in emri ile geri çekilmiş ve kimse de buna itiraz etmemiştir. Zira o komutan olarak seçilmişti.²³² Tüm bu örneklerle, ulü'l-emre itaat konusu hakkında tevatür derecesine ulaşmış hadisleri de eklemek mümkündür.

3.2. İstisnai Durumlar

Hemen hemen tüm kurallarda olduğu gibi “İmam olmaksızın cihat olmaz” kuralında da bazı istisnai durumları vardır. Bu durumlarda cihadı icra etmek için imamın bulunması veya izin vermesi gerekmemektedir.²³³ Bunları şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

a. İslam toplumuna önderlik edecek imamın hakikaten veya hükmen olamaması durumu. Bunu imamın vefatı, kaybolması, esir düşmesi gibi istisnai durumlar oluşturmaktadır. Bu tür hallerde yetki, toplumun ileri gelen alim, kanaat önderleri ve akil insanlarına geçer. Onların da bir an önce bir meclis teşkil ederek savaşı sevk ve idare edecek ve kendilerini yönetecek birini atamaları gerekir. Böylece imamın

²³⁰ Buhârî, “Kitâbu'l-cizye”, bab sayısı: 18, hadis 3181; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd, 1785.

²³¹ Buhârî, “Kitâbu'l-meğâzî”, 4325; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd, 1778.

²³² Buhârî, “Kitâbu'l-meğâzî”, 4262.

²³³ İmam, halife, emîrü'l-mu'minîn ve reisü'd-devle kavramlarının tümü de İslam devletinin devlet başkanını ifade diyor. bk., Ahmed b. Ömer b. İbrahim el-Kurtûbî, *el-Mufhim li mâ eşkele min telhisi kitâbi'l-Müslim*, 1-7, thk., Muhyiddîn Dîb Müstevi, Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, , 1996, 4/49; en-Nebhânî, *Nizâmü'l-hükm*, 2. bs., Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1988, s. 402-405.

vazifesini icra ederler. Bunun için genel yetkiye sahip imamın varlığına ihtiyaç yoktur. Ancak kendi aralarında bir emir seçmeden savaşmaları caiz değildir. Zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Üç kişi bir yolculuğa çıkacağı zaman dahi başlarına bir yönetici atasınlar.”²³⁴

Ebû Basîr ve Ebû Cendel b. Süheyl b. Amr ile etraflarına toplanan arkadaşlarının Hudeybiye antlaşması sürecinde Kureyş’e karşı uyguladığı strateji buna örnek gösterilebilir. Nitekim onlar antlaşma gereği Hz. Peygamber’in yetki alanına girmedikleri için yaptıkları mücadelelerinde Hz. Peygamber’den izin almış değillerdi. Ancak Hz. Peygamber’in buna itiraz etmemesi de imamın hükmen mevcut olmaması durumunda cihadın meşru olduğunu göstermektedir.²³⁵ Bu durumun bir diğer örneği de Moğolların Bağdat’ı işgali ve akabinde halifenin şehit edilmesi dönemlerini (h. 656-659) kapsayan zaman diliminde hakiki bir halifenin olmaması nedeniyle ‘İz b. Abdüsselam gibi toplumun önde gelen simaları tarafından yürütülen cihat faaliyetidir. Bu dönemde dahi Müslümanlar cihattan geri kalmamış, faaliyetlerini kanaat önderleri riyasetinde yürütmüşlerdir.²³⁶

b. İmamın küfre düşmesi durumu.²³⁷ Bu durumda imamın mevcut olmadığı varsayılır ve cihat için imamın izni beklenmez. Hatta onun bayrağı altında savaşmak caiz olmaz. Zira yüce Allah, “Allah’a, Resul’e ve sizden olan yani Müslüman olan ulü’l-emre itaat edin” buyurmuştur. Bir diğer ayette de “Allah, kâfirlere, müminler aleyhine bir yol, bir başarı vermez.”²³⁸ buyurmuştur. Bir kâfirin Müslümanlara imamette bulunmasından daha büyük zillet yoktur. Ayrıca imam imamet makamını dini korumak amacıyla yüklenmiştir. İmamın kâfir olması durumunda bu amacın

²³⁴ Ebû Dâvud, “Kitâbu’l-cihâd”, 2608. Hadis sahihtir.

²³⁵ Olayın detaylı anlatımı için bk., Buhârî, “Kitâbu’l-cihâd”, 2731.

²³⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-nihâye*, thk., Ali Şîrî, Beyrut: Dâru ihyâi’t-turâs, 1988, 13/216231.

²³⁷ Tekfir konusu detaylı ve geniş bir alandır. Dinler ve mezhepler tarihi, akaid ilimleri gibi alanların konusudur. Birinin tekfir edilmesi ancak alanda uzman ve gerekli ilmi yeterliliğe sahip kişilerin verebileceği bir karardır. Bu nedenle günümüzde kendi yanlış düşüncelerinden kaynaklı fetvaları ile insanları ve devlet idarecilerini tekfir eden grupların fetvaları kale alınamaz. Zira İslam tarihinde en büyük siyasi sorunlar öteden beri devlet yöneticilerinin tekfir edilmesi neticesinde onlara karşı Allah adına cihat düşüncesi ile isyan edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu yöntem harîrîlerin ve uzantılarının yöntemidir. Tekfir bayrağını açıp etraflarına topladıkları bilinçsiz cahillerle müslümanlara saldıranlar bu yanlış düşüncenin takipçileridir. Günümüzdeki el-Kâide, Boko Haram, Daiş, Cezair’deki silahlı İslami cemaat grubu gibi şiddet yanlısı örgütler bu düşüncenin ürünüdürler. Nitekim öncelikle devlet idarecilerini ve onların yönetiminde çalışan insanları tekfir eder ardından da cihat adı altında onlarla savaşarak Müslümanlar arasında büyük bir fitnenin ateşini yakmış olurlar.

²³⁸ en-Nisâ, 4/141.

gerçekleşmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra kâfir bir imamın Müslüman toplumuna ihanet edip düşmanla işbirliği içine girme ihtimali de yüksektir. Bu sebeple bir kâfir i'ly-ı kelimetullah için meşru olan cihada ehil olarak görülemez.²³⁹

Übade b. Samit'ten rivayet edilen şu hadis bunun delilili olarak gösterilebilir: *Hiz. Peygamber bizi biat için çağırıldı. Biz de biat ettik. Biat ettiklerimiz arasında sevinç ve hüznünde, darlık ve bollukta onu dinleyip itaat edeceğimize dair bizden aldığı söz de vardı. Ayrıca konu hakkında açık bir küfür belirtisi görmeden yetkililerle tartışmayacağımıza dair de söz aldı. Açık küfür görmemiz halinde Allah nezdinde ona karşı bir gerekçemiz olduğunu söyledi.*²⁴⁰

c. İzin almanın mümkün olmaması durumu: Zorunlu hal veya diğer adıyla seferberlik durumu. Bu durum düşmanın ansızın Müslümanlara saldırdığı ve devlet başkanından izin almak için elverişli şartların olmadığı durumdur. Bu durumda saldırıya uğrayan Müslümanlar uygun gördükleri şekilde savaşarak düşmanı geri püskürteceklerdir. Savaşmak için izne gerek yoktur. Çünkü bu hal nefsi müdafaa adına tehlikeyi savuşturmak için savaşmayı gerektirir. Bu durumda onlarla savaşmak ve tehlikeyi kendilerinden uzaklaştırmak, saldırganı püskürtmeye benzer. Bu süreçte olağan olaylar esnasında gerekli olan şartlar aranmaz. Saldırı anında izne gerek kalmaksızın düşmanla savaşılması gerekir.²⁴¹

Bunun delili olarak şu olay gösterilebilir: Hz. Peygamber'in çölde bulunan seçkin deve sürüsüne müşrikler saldırdı. Onlarla Medine'de tesadüfen karşılaşan Selme b. el-Ekva onları takip edip Hz. Peygamber'den izin almaksızın onlarla savaştı. Bunu duyan Hz. Peygamber onu överek şöyle dedi: En iyi adamımız/piyademiz Selme b. el-Ekva'dır. Ona bir süvari ve bir de piyade hissesi verdi.²⁴² Bu olay imamın bulunmasına rağmen izin almanın zor olduğu, düşmanın ansızın saldırısına karşı savaşılabilceğini göstermektedir.

²³⁹ Kâfir olan bir kişiye imamet verilmesi hakkındaki detaylı bilgi için bk., en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*, Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabiyyi, 12/229.

²⁴⁰ Buhârî, *"Kitâbu'l-fiten"*, 7056; Müslim, *"Kitâbu'l-imâre"*, 1709.

²⁴¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/367; el-Aynî, *el-Binâye şerhu'l-hidâye*, thk., Eymen Salih Şaban, 1-13, 2. BS., Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2012, 7/109; el-Uteybî, *Fikhu'l-muteğayyirâti'd-düveliyye*, 1/795.

²⁴² Müslim, *"Kitâbu'l-cihâd"*, 1807; Buhârî, *"Kitâbu'l-meğâzi"*, 4194.

Bunun bir diğerk kanıtı Halid b. Velid'in Mute savaşında İslam askerinin kılıçtan geçirilmesinden korkması üzerine geri çekilmeyi emretmesi ve sahabenin de buna uymasıdır. Halit b. Velit bu konuda Hz. Peygamberden bir izin almamış olmasına rağmen sahâbeden hiçbir emre itiraz etmeden geri çekilip Medine'ye dönmüşlerdir.²⁴³

Konu hakkında İbn Kudâme şöyle der:

İmamın izni olmadan savaşa gidilmez. Zira imam savaşın taktiklerini, düşmanın sığınaklarını, sayılarını daha iyi bilir. Bu nedenle de onun görüş ve iznine başvurmak gerekir. Ancak düşmanın ansızın saldırısı ve karşı saldırıda gecikmesi halinde zarara uğrama korkusu veya fırsatın kaçırılması gibi bir durum olması halinde izni olmadan da hareket edilebilir.²⁴⁴

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. İmam adil ve güvenilir ise ve düşmana mukavemeti de yasaklamışsa, ona uymak gerekir. Zira belki de askerin hazırlığı, disiplinin sağlanması, stratejik planın devreye alınması ve uygun zamanın beklenmesi gibi bir takım nedenler, saldırıyı yararsız kılıyor olabilir. Bu nedenle de imamdans habersiz saldırıya karşılık vermek İslam ordusunun hazırlıklarını tam yapamadan savaşa sokulmasına, neticede de bir hezimete neden olabilir. Ancak eğer imamın savunma savaşına engel olması bir amaca ve hedefe dönük olmaktan ziyade korkudan, ihanetten, düşmanla işbirliğinden ve vatana ihanetten kaynaklandığı ortaya çıkmışsa, o vakit emri ve izni beklenmeden vatan savunmasının yapılması aşağıda detaylı açıklaması verildiği üzere tüm İslam toplumuna farz olur.²⁴⁵

d. Yönetici olan imamın veya yetkili kişinin hain olması, düşmanla işbirliği yapması, korkaklığı nedeniyle savaşa girmek istememesi, bozguna uğraması, dünya zevklerine dalması veya düşmanın saldırısı esnasında herhangi bir amaç taşımadığı halde savunmaya izin vermemesi gibi gayr-ı meşru durumların oluşması halinde imamdans izin alınması zorunlu olmaz. Zira bu tür durumlarda ona uymak Allah'a isyan anlamına gelir. "Yaratana isyanda yaratılana uyulmaz" ilkesi gereğince bu yasaktır.²⁴⁶

²⁴³ Buhârî, "*Kitâbu'l-meğâzi*", 4262.

²⁴⁴ İbn Kudâme el-Makdisi, *el-Kâfi*, 1-6, thk., Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Dârü'l-hicre: Merkezü'l-buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, 1997, 5/497.

²⁴⁵ İbn Teymiyye, *Mecmûu'l-fetâvâ*, 5/538; Muhammed Hayr el-Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, 1/229-270; el-Uteybî, *Fikhu'l-muteğayyirâti'd-düveliyye*, 2/784-801.

²⁴⁶ İbn Teymiyye, *Minhâcü's-sünne*, 6/116.

e. Zarara uğrama durumu. Eğer imamın izni toplumsal bir zarara sebebiyet verecekse izni aranmaz. Zira imamın da yapacağı tüm tasarruflar ümmetin yararını gözetme ilkesine bağlıdır.²⁴⁷ Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Zarar vermek ve zarara zararla karşılık vermek yoktur.*”²⁴⁸

f. Nefs-i müdafaa durumu. Hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Malı, dini, canı ve ailesi uğrunda ölen şehittir.*”²⁴⁹ Görüldüğü üzere hadisin metni, şahsi saldırılara karşı nefs-i müdafaa için imamdan izin alınmasını gerektiren bir kayıt barındırmamaktadır.

g. İmamın veya devlet reisinin namazı yasaklaması durumunda izne gerek yoktur. Zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: İmamlarınızın en hayırlıları sizi seven ve sizin de onları sevdiklerinizdir. En şerlileri ise size kin güden sizin de onlara kin güttüğünüz, sizi sevmeyen ve sizin de onları sevmediğiniz sürekli birbirinize lanet ettiğiniz emirlerinizdir. Bunun üzeriniz sahabe: “*Ya Rasulallah bu durumda onlarla savaşmayalım mı?*” deyince, Hz. Peygamber “*Hayır! Size namazı ikame ettikleri sürece onlarla savaşmayın.*”²⁵⁰ Diğer bir rivayete göre de “*namaz kıldıkları sürece*”²⁵¹ buyurmuştur. Bu hadisler de açıkça göstermektedir ki namazı terk eden ve ona çağırmayan yöneticilere karşı savaşılır. Yöneticilere karşı savaş ise ancak azli gerektiren suçlarda olur. Bu hadisten hareketle bazı fıkıhçılar namaz kılmamayı azlin bir sebebi olarak görmüşlerdir. İmamın azli hak etmesi, imamlık vasfını ortadan kaldırdığı gibi iznine olan ihtiyacı da ortadan kaldırmaktadır. Kadî İyâd konu hakkında şöyle demiştir: “Ulema, kâfir birinin imametinin sahih olmadığı ve küfre düşüren bir harekette bulunduğu onun azledileceğini söylemiştir. Aynı şekilde namazı kılmayı ve insanlara namazı emretmeyi bıraktığında da azledilir.”²⁵²

Yukarıda açıklanan bu yedi istisnai durumda şartlarının oluşması halinde cihatta imamın iznine olan zorunlu ihtiyaç ortadan kalkmaktadır. Zira bu tür durumlarda cihadı terk etmek küfrün baskın olmasına, İslam’a galebe çalmasına ve İslam toplumunun

²⁴⁷ Muhammed Hayr el-Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, 1/229; Muhammed Rafet Osman, *Riyâsetü'd-devleti fi'l-fikhi'l-İslamî*, s. 433-435.

²⁴⁸ İbn Mâce, “Kitabu'l-cihâd”, 2340.

²⁴⁹ Buhârî, “babu men katele dune malihi”, 2480; Müslim, “140; et-Tirmizi, *Sünenü Tirmizi*, 1421.

²⁵⁰ Müslim, “Kitâbu'l-imâre, 1855.

²⁵¹ Müslim, “Kitâbu'l-imâre, 1854.

²⁵² en-Nevevî, *el-Minhâc*, 12/299.

zarar görmesine sebep olabilir. Bu nedenle de izin alınmadan da cihada çıkılması meşru görülmüştür.

İslam siyaseti alanında öncü isimlerden olan İmam Cüveynî (ö. 478/1085) konu hakkında şöyle demiştir:

“İslam dünyasında birliği sağlayacak güçlü, dirayetli ve yetenekli bir imamın olmaması durumunda siyasi işlerde sorumluluk bölgenin alimlerine düşer. Toplumun da farklılıklarına rağmen alimlerine başvurması ve her şehirdeki önde gelen kanaat önderi alimlerin görüşünü almaları onların boyunlarının borcudur. Eğer bunu yaparlarsa şüphesiz hidayeti bulmuş olurlar. Alimler de toplumun sorumluları haline gelir.”²⁵³

Yukarıda verilen bilgiler ışığında şunları söylemek mümkündür: Fasık dahi olsalar imam ve yöneticilere itaati emreden ve onlara karşı gelmekten sakındıran hadisler yukarıda beyan edilen istisnai haller dışında geçerlidir. Zira imama karşı gelmek ve onu azletmek üzere onunla savaşmak ondan sadır olacak basit hatalara tahammül etmenin vereceği zarardan daha büyüktür. Ayrıca İslam toplumunu dış düşmana karşı koruyan gücünü zayıflatarak düşmanın Müslümanlara galip gelmesine yol açacaktır. Ancak yukarıda saydığımız istisnai durumlar gibi onun izin ve emrine bağlılığı gerektirmeyen durumlarda söz konusu itaat ortadan kalkmaktadır. Cihatta esas olan ilahi emirler doğrultusunda i'lây-ı kelimetullahı hizmet etmektedir. İmam da beşer olması hasebiyle hatalara düşebilir. Bu nedenle ümmetin imama olan bağlılığı imamın Allah'ın hükümlerine olan bağlılığıyla paralellik arz eder. Eğer İslam'a ve Müslümanlara hizmet etmeyen bir yol tutar veya yöneticilik ehliyetine hanel getirecek bir tasarrufta bulunursa meşruiyetini kaybeder ve ona itaat zorunluluğu da ortadan kalkar.²⁵⁴

3.3. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili

İmam olmadan ve izni alınmadan cihadın olamayacağına dair yukarıda beyan edilen kural hakkında bazı hadisler delil gösterilerek kişinin kendi başına da küfre kaşı savaşabileceği bazıları tarafından iddia edilmiştir. Söz konusu kuralın sıhhati ve kurala aykırı öne sürülen fikirlerin dayandığı hadisler ve bu hadislerin tahlili hakkında örnekler ışığında şunları söylemek mümkündür:

²⁵³ el-Cüveynî, *Giyâsü'l-ümem fi'ctiyâsi'z-zulem*, 2. bs., thk., Abdülazim ed-Dîb, Mektebetu imâmi'l-haremeyn, 1401, s. 391.

²⁵⁴ Muhamemd Rafet Osman, *Riyâsetü'd-devle*, s. 440.

a. Buhârî'nin rivayet ettiği Hudeybiye sulhu hakkında varit olan uzun hadiste geçen ifadelere göre: Hz. Peygamber (s.a.v) Hudeybiye musalahası sonrasında Medine'ye döndü. Eb Basr Hz. Peygamber'e geldi. Bu zat Kureyş'tendi ve Müslüman olmuştı. Kureyş, Eb Basr'i geri götürmek üzere Medine'ye iki kişi gönderdiler ve dediler ki: 'Bize verdiğin sözü yerine getir!' Bunun zerine Hz. Peygamber, Eb Basr'i o iki kişiye verdi. Onunla birlikte Medine'den çıkarak Z'l-Huleyfe'ye vardılar. (Z'l-Huleyfe, Medine'den altı mil uzakta bulunan ve Medinelilerin hacca giderken mikatları olan bir yerdir). Onlar develerinden indiler. Hurmalarını yiyorlardı. Eb Basr, onlardan birisine: 'Ey falan adam! Senin bu kılıcın ne güzelmiş' dedi. Bu kişi kılıcı çıkardı. 'Evet, gerçekten bu kılıç çok güzeldir, onu defalarca denedim, hiçbir kusuru yoktur' dedi. Eb Basr: 'Verir misin? Ona bakayım' dedi. O da kılıcı Eb Basr'e verdi. Eb Basr kılıçla onu öldürdü. Diğeri katı, Medine'ye vardı. Mescide girdi. Hz. Peygamber (s.a.v) onu gördüğü zaman 'Bu kişi dehşetli bir şey görmüştür' buyurdular. Hz. Peygamber'in yanına vardığında, 'Benim arkadaşım öldürüldü' dedi, 'Ben de ldrlecektim'. Biraz sonra da Eb Basr Medine'ye geldi. 'Ey Allah'ın Rasl! Beni onlara vermekle anlaşmanın şartını yerine getirdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı' dedi. Hz. Peygamber: 'Allah iyiliğini versin! Eğer bir arkadaşı olsaydı bu harbi alevlendirecekti' buyurdu. Eb Basr bunu işitince anladı ki Hz. Peygamber (s.a.v) tekrar onu Mekkelilere verecektir. Böylece Medine'den çıkıp deniz sahiline doğru gitti. O arada Eb Cendel b. Amr da müşriklerin elinden kurtulmuştı. O da hemen Eb Basr'e katıldı, müşriklerin elinden Müslüman olup kurtulan kim varsa hepsi gelip Eb Basr'e katıldılar, böylece orada fak da olsa bir topluluk meydana gelmişti. Ondan sonra şam'a çıkan Kureyş kervanını duydukları ve gördükleri zaman, hemen yollarını kesip adamlarını öldürüp mallarını da almaya başladılar. Bunun zerine Kureyş, yemin edip aralarındaki akrabalığı da öne sürerek: "Artık bizden size kim giderse ona ilişilmeyecek; o güven içinde olacak" diye and verdiler. Raslllah da onlara bunu kabul ettiklerine dair haber saldı.²⁵⁵

Bazı insanlar bu hadise dayanarak imamın mevcut olması halinde bile onun iznine gerek olmadığını savunmuşlardır. Zira onlara göre Eb Basr ve arkadaşı Eb Cendel kendilerine tabi olan Mekke Müslümanlarla birlikte bir oluşum ortaya koymuş

²⁵⁵ Buhâr, "Kitabu'ř-şurt", 2731.

ve Hz. Peygamber'den izin almaksızın Mekkeli müşriklerin adamlarını öldürüp mallarını almışlardır. Dönemin mutlak imamı olan Hz. Peygamber de bu duruma tepki göstermemiştir. Eğer izin zorunlu olsaydı Hz. Peygamber onları bundan men edecekti.²⁵⁶

Bu fikri savunanların başında el-Kaide ve kendilerini cihatçı gruplar olarak lanse eden örgütler gelmektedir.²⁵⁷ Hadisi “imamın izni olmadan da savaşılabılır” şeklinde yorumlamak, rivayetleri bütüncül olarak ele almadan, sadece hadislerin zahir metinlerinden yola çıkarak düşülen sapmaların örneğini teşkil etmektedir.

Söz konusu bu hadisin ve konu hakkındaki diğer hadislerin doğru yorumu şudur: Ebû Basîr ve arkadaşlarının olayı İslam tarihinde istisnai durumu oluşturmaktadır. Zira yukarıda açıklaması hakkında detay verilen istisnai durumlardan biri de imamın hakikaten veya hükmen olmama durumuydu. Bu örnekte de Hz. Peygamber karşı tarafla belirli şartlarda imzaladığı antlaşma gereği onları himayesine alamamış, bu durum da onlar için imamın hükmen olmaması durumunu oluşturmuştur. Hükmen de olsa imamın olmaması, izin zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla istisnai bir hal olan bu örneğin cihadın olağan hali olarak gösterilmesi hatadır.

Ayrıca Ebû Basîr ve arkadaşları Hz. Peygamber'in himayesine dâhil olmadıklarından iznine de ihtiyaçları olmadığı gibi Hz. Peygamber'in ve ashabın oluşturduğu taraf ile Kureyş arasında varılan antlaşma hükümleri ile yükümlü de değillerdi. Antlaşmanın Hz. Peygamber'in Ebu Basîr'i ve arkadaşlarını Kureyşe iade etmeyi kapsamaması da Ebû Basîr ve arkadaşlarının Kureyşin sorumluluğunda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de Müslümanlar onların eylemlerinden sorumlu olmadıkları gibi onların bu eylemleri Müslümanlara örneklik de teşkil etmez.²⁵⁸

Nitekim Hudeybiye antlaşmasının şartlarından biri şuydu: Müslümanlardan Mekke'ye katılanlar iade edilmeyecek ancak Mekke'den Müslümanlara sığınanlar iade edilecektir. “*Bu maddeyi böyle mi kabul ediyorsun ya Rasulallah*” denilince “*Evet. Zira*

²⁵⁶ es-Süleymânî, *Fitnetü't-Tefcîrât ve'l-iğtiyâlât*, s. 330.

²⁵⁷ el-Mutayrî, *Fehmu'n-nusûsi's-şer'iyye*, s. 305-306

²⁵⁸ İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/309; el-Uteybî, *Fikhu'l-muteğayyirâti'd-düveliyye*, 2/793; es-Süleymânî, *Fitnetü't-tefcîrât*, s. 330.

*bizden onlara gidenleri Allah bizden uzaklaştırsın. Onlardan bize gelene de muhakkak ki Allah bir yol gösterecektir.” diye buyurmuştur.*²⁵⁹

Mekkelilerin Ebû Basîr’in yaptıklarından Hz. Peygamberi sorumlu tutmaması ve antlaşmaya aykırı davranmakla suçlamaması, aksine sonradan antlaşmanın söz konusu maddesinin iptali için başvurması da bu durumu teyit etmektedir. Dolayısıyla bu örnekten yola çıkarak cihadın imamın izni olmadan da yapılabileceği düşüncesinin hata olduğunu söylemek mümkündür. Konu hakkında İbn Hacer şöyle söylemektedir:

Ebû Basîr’in yaptığı antlaşma ihanet sayılamaz. Zira o, antlaşma öncesinde Hz. Peygamber’in himayesinde değildi. Mekke’de tutsaktı. Ancak Hz. Peygamber tarafından teslim edildiği müşrik adamın kendisini müşriklere teslim etmesinden ve dinine bir hanel gelmesinden korktuğu için dinini muhafaza adına onu öldürdü. Hz. Peygamber de onun bu eylemini kınamadı. Bundan da anlaşıldığı üzere Ebû Basîr gibi yapanlara dönük bir kısas veya diyet gerekmemektedir.²⁶⁰

Eğer gerçekten Ebû Basîr Hz. Peygamberin idaresinde olsa ve Hz. Peygamber de onun bu eylemini onaylasaydı Ebû Basîr’in eylemi imamdan izin almadan da cihada çıkılabileceğine dair bir örnek olarak görülebilirdi. Ancak olay bundan tamamen farklıdır. Bu nedenle de söz konusu iddiaya kanıt teşkil etmekten uzaktır.

Hz. Peygamber’in develerini çalanlara karşı Selme b. el-Ekva’nın sergilediği takip ve mücadeleyi imamdan izin alınmadan da cihada gidilebileceği hususuna örnek olarak gösterenler vardır. Ancak bu olay da istisnai bir durum oluşturmaktadır. Zira saldırı ansızın olmuş ve izin almak için harcanacak zaman, büyük bir fırsatın kaybına ve düşmanın elden kaçmasına sebep olacaktı. Bu durum da cihat gibi büyük bir olguya örnek olarak görülemeyecek istisnai bir durumdur. Hz. Halid b. Velid’in Mute savaşında askerleri korumak maksadıyla geri çekmesi de aynı şekilde istisnai durumun gereği olarak izinsiz gerçekleşmiştir. Zira ortada savaş hali gibi olağanüstü bir olay cereyan etmekteydi.

Cihatta izin alınmasının zorunlu olmadığını iddia edenlerin yanılğıya düştükleri bir diğer mevzu konu hakkındaki “*Hoşunuza gitmese de savaş size farz kılındı*²⁶¹” ile “*Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın. Ancak aşırıya gitmeyin*²⁶²” izin şartı gibi

²⁵⁹ Müslim, “bâbu sulhi’l-hudeybiyye, 1784.

²⁶⁰ el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 5/351.

²⁶¹ el-Bakara, 2/216.

²⁶² el-Bakara, 2/190.

herhangi bir kayıt taşımayan umumi anlamdaki ayetler ve “*Müşriklerle canlarınız mallarınız ve dilinizle cihat edin.*²⁶³” gibi ayetlerdir. Bu nasların cihada çıkma konusunda umum ifade etmesi ve izin alınmasının zorunluluğu gibi herhangi bir şart barındırmaması nedeniyle cihatta imamın izninin gerekli olmadığı öne sürülmüştür. Hâlbuki söz konusu nasların umumiyeti imamın olmadığı durumlar için geçerlidir. Ancak imamın varlığı durumunda izin alınması farzdır. İmamın izni ve ulû'l-emre itaati zorunlu olarak emreden naslardır. Bu durumda umum ifade eden ayetler, diğer naslarla çelişmemesi adına imamın olmaması gibi hususi durumlara hamledilir.

Ayette Yüce Allah Hz. Peygamber’e komutan vasfı ile hitap etmekte ve “*Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et*”²⁶⁴, buyurmaktadır. Aynı şekilde “*Hani sen sabah erkenden savaşmak için müminleri mevzilere yerleştirmek üzere aileden ayrılmıştın*”²⁶⁵ ayetinde de askerin yerleştirilmesi ve safların düzenlenmesi sorumluluğu komutan olma hasebiyle Hz. Peygambere vermiştir. Bu ayetlerin açık beyanlarına rağmen cihadın izinsiz yapılabileceğini öne sürmek nasıl mümkün olabilir?

Hz. Peygamber döneminde ondan izinsiz tek bir sefer bile düzenlenmemiştir. Ya kendisi komuta etmiş veya birini naib olarak atamıştır. Hulefai raşidin dönemi de aynı şekilde sürmüştür. Sahabenin tüm savaş ve seriyyeleri de bir idare ve komuta altında gerçekleşmiştir.²⁶⁶

Ayrıca “*Allah seni affetti. Neden onlara izin verdin*”²⁶⁷ “*Allah’a ve kıyamet gününe inananlar Allah yolunda mal ve canları ile savaşmakta geri kalmak için senden izin istemezler.*”²⁶⁸ gibi ayetlerde de savaşta imamdaki izin alınmadan hareket edilemeyeceği açıkça beyan edilmiştir. Bunun yanında muteber fıkıh kitaplarının tümü de esirlerin durumu, barışın imzalanması, cizyenin belirlenmesi gibi savaşla ilgili

²⁶³ Ebû Dâvud, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 2504; en-Nessâi, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 3095; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 12555.

²⁶⁴ el-Enfâl, 8/65

²⁶⁵ Ali İmrân, 3/121.

²⁶⁶ el-Mâverdî, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, s. 15; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13716; el-Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi’l-Kur’ân*, 5/177; İbn Teymiyye, *Mecmûu’l-fetâvâ*, 5/117; Sadreddîn, Muhammed b. Alâuddîn b. Muhammed İbn Ebi’l-izz, *Şerhu’l-akîdeti’t-Tahâneviyye*, 10. bs., thk., Şuayb Arnâut, Abdullah b. Muhsin et-Türkî, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1997, 2/555.

²⁶⁷ et-Tevbe, 9/43.

²⁶⁸ et-Tevbe, 9/44.

durumlar hakkında yetkinin tamamen imamda olduğu konusunda hemfikirdirler.²⁶⁹ Zira savaş, toplu ve disiplin çerçevesinde yapılabilecek bir durumdur. Bireysel veya grup olarak icra edilecek bir olgu değildir. Bireysel ve başına buyruklu savaşta başarıya ulaşmakta en büyük engeldir.²⁷⁰

Cihat hakkındaki hadislerle bakıldığında ulü'l-emre itaatin emredildiği ve imamın varlığı durumunda cihadın bireysel olarak ifa edilemeyeceği açıkça görülür. Buradan da yola çıkarak meşru bir hakim olmasına rağmen grupların kendi aralarında seçtiği ve cihat konusunda yetkin bir bilgisi olmadığı halde etrafında toplanarak beyat edip hakimden izin almadan düşmana karşı duran grupların beyatının meşru bir zemini ve kıymeti yoktur.

*b. Ebû Said el-Hudrî'den naklen Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İki halifeye biat edilince diğerini öldürün."*²⁷¹

Bazı insanlar günümüzde olduğu gibi imamın birden fazla olması halinde adil ve güvenilir olsalar bile tümünün imametinin geçersiz olduğu, bu nedenle de izin alınması gerekmediği doğrultusunda görüş bildirmişlerdir. Bu noktadan hareketle çağdaş dönemde birden fazla olmaları nedeniyle günümüz liderlerinden cihat için izin almaya gerek yoktur, zira hiçbirinin imameti meşru ve geçerli değildir görüşünü savunmaktadırlar.

Bu görüşü başta el-Kaide ve benzeri cihatçı gruplar savunmaktadırlar. Onlara göre amire itaati emreden ve cihatta imamdaki izin alınmasını zorunlu gören naslar, imamın asr-ı saadette olduğu gibi tek ve tüm Müslümanlarca kabul görmüş olması halinde geçerlidir. Söz konusu hadis gerekçe gösterilerek günümüzde olduğu gibi birden

²⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/468.

²⁷⁰ el-Karâfî, *el-İhkâm fî temyîzi'l-fetâvâ ani'l-ahkâm*, 2. bs., thk., Abdülfettah Ebû Gudde, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslamiyye, 1995, s. 105; Mansur b. Yûnus b. Salâhüddîn el-Behvetî, *Keşşâfû'l-kinâ' min metni'l-iknâ'*, 1-6, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1997, 3/41; ez-Zühaylî, *Âsârû'l-harb*, s. 148; Zâfir el-Kâsîmî, *el-cihâdu ve'l-hukûki'd-düveli*, s. 63. Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fî'l-İslam*, s. 112-117.

²⁷¹ Müslim, *"Kitâbu'l-imâre"*, 1853.

fazla devlet başkanının olması halinde hepsinin imameti geçersiz olur ve izin alma zorunluluğu da düşer.²⁷²

Bu fikri savunanlar kendilerini “taife-i mansura”²⁷³ adıyla adlandırırlar. Bununla da “Allah kimin hakkında hayrı dilerse onu dinde anlayış sahibi kılar. Kıyamete kadar bu din uğruna hak üzere savaşacak bir grup olacaktır. Bunlar düşmanlarına galip olacaktır”²⁷⁴ ayeti ile “Bu din hep ayakta olacaktır. Kıyamete kopuncaya kadar bu uğurda savaşan Müslüman grup olacaktır” hadislerini kendileri hakkında yorumlayarak, işaret edilen fırkanın kendileri olduğunu söylerler.²⁷⁵

Birden fazla imamın olması halinde iznin ve itaatin düştüğüne dair nakledilen iddia, hadislerin yanlış yorumlanması neticesinde varılan hatalı bir sonuçtur. Zira sahabe döneminden kısa bir süre sonra İslam toplumunun fiili durumda olduğu gibi tüm ümmetin desteğini ve onayını almış bir imamın olmaması, bir bölgeye hakim olan idarecinin itaat ve izin hakkını iptal etmez. Böyle bir iddia toplumsal ve tarihsel gerçeklerle çelişeceği gibi yeryüzünde düzenin bozulmasına da neden olacaktır. Ayrıca muteber alimlerin hiçbirinden İslam’ın herhangi bir hükmünün, genel bir imamın olmaması durumunda düşeceğine dair bir iddia ve fetva nakledilmemiştir.²⁷⁶

Konu hakkında varid olan hadisler imamın bir veya birden fazla olması gerekliliğine dair herhangi bir kayıt taşımayan mutlak ifadelerdir. Hâlbuki öteden beri alimler günümüzün mevcut durumunda olduğu gibi bir coğrafyada hakimiyet kurup yönetimi ele alan kişinin oranın imamı olduğunu zikretmişlerdir. Dolayısıyla Allah

²⁷² Abdülkâdir b. Abdurrahman, *el-Umde fi i’ dâi’l-üdde*, s. 54-84; el-Muhâcir, *Mesailu min fikhi’l-cihâd*, s. 77; el-Mutayrî, *Fehmu’n-nusûsi’s-şer’iyye*, s. 128; Abdullah b. Ahmed el-Kâdiri, *el-Cihâdu fi sebili’l-lah*, 2/383-410.

²⁷³ Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Cemaatten bir karış uzaklaşan ve o halde ölen kimse, câhiliye ölümü üzere ölmüştür.” Bk. Buhârî, “*Kitâbu’l-fiten*”, 7054; Tekfir ve hicret cemaati, kendisini Müslüman cemaati olarak isimlendirmekte ve hadiste geçen cahiliye kavramını şirk olarak anlamlandırmaktadır. Bu çağda İslam’ı en doğru yaşayan yegâne cemaat olduklarını ve kendilerine katılmayanların kâfir olduğunu söylemişlerdir. Bu özellikleri nedeniyle dünyada tekfirci cemaat olarak bilinirler. Ahmed Muhammed Ahmed Celî, *Dirase ani’l-firaki ve târihi’l-muslimîn*, 2. BS., Suudi Arabistan: Melik Faysal Araştırma Merkezi, s. 109-110; Mâni’ el-Cuheni, *el-Mevsua el-muyessera fi’l-edyan, ve’l-mezâhib ve’l-ahzâb el-muâsira*, 5. bs., Riyâd: Dâru’n-nedve el-âlemiyye, 1424, 1/336.

²⁷⁴ Buhârî, “*Kitâbu’l-ilm*”, 71; Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*, 1922.

²⁷⁵ Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*, 1922; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20985.

²⁷⁶ es-Salâbiy, *İstişhâdu Hüseyin ve mareketu Kerbelâ*, s. 39-44; Nureddin İtr, *İ’lâmu’l-enâm*, 4/95; Muhammed b. Sâlih b. Muhammed İbn Useymîn, *eş-Şerhu’l-mumti*, Riyâd: Dâru İbnü’l-Cevzî, 1428, 9/8.

yolunda cihat için bunların iznine ihtiyaç olmadığı görüşü delillere aykırı olduğu gibi ümmetin icmasına ve ehl-i sünnetin öteden beri sahip olduğu görüşe aykırıdır. Bu görüş Haricilerin sahip olduğu görüşle neredeyse aynıdır. Onların da ilk dönemlerde Müslümanların başına ne kadar fitne açtıkları bilinmektedir.

Şüphesiz İslam toplumunun tek bir imamın ve bayrağın altında birleşmesi ve yaşaması arzu edilen bir durumdur. Ancak bu durum tarih boyunca özellikle de yaşadığımız modern çağın var olan gerçekleriyle uyuşmadığı gibi ulaşılması o kadar da kolay bir durum değildir. Mevcut koşullar elverişsiz olduğu gibi uluslararası güç dengeleri ve İslam toplumunun mustarip olduğu geri kalmışlık durumu da bunu zorlaştırmaktadır. Ancak mevcut durumda da yöneticileri yok sayıp cihat gibi önemli bir olguda onların iznini gerekli görmemek Müslüman toplumları fitneye ve kaosa sürüklemekten başka bir şey de değildir.²⁷⁷

Tek imama beyatı ve farklı imamların öldürülmesini emreden hadislerde kastedilen, aynı dönemde ve aynı bölgede veya yakın bölgelerde birbiri ile çatışacak iki imamın hak iddia edip ortaya çıkması durumu ile ilgilidir. Ancak eğer bölgeler birbirinden uzak ve Müslümanların can güvenliği hakkında endişeye düşülecek olursa ve uzaklık nedeni ile tek imamın iki bölgeyi de idaresi zorlaşırsa o zaman birden fazla imamın olmasında bir sakınca görülmemiştir.²⁷⁸

İmam Kurtubi, Müslim'in "Hz. Peygamber, 'İsrail oğullarına enbiyalar hükmederdi. Bir nebi ölünce diğeri onun yerine geçerdi. Benden sonra nebi olmayacak ancak birçok halife olacaktır" buyurdu. Bunun üzerine ashab: Ne yapmamızı önerirsiniz ya resulellah deyince "ilk olana verdiğiniz beyatı yerine getirin ve emirlerin hakkını verin."²⁷⁹ buyurdu." hadisini şerh ederken konu hakkında şöyle demiştir:

Hz. peygamberin ifadesi ilk olana yapılan beyatın yerine getirilmesinin vucubuna delildir. Bu hadiste diğerlerine nasıl hükmedileceği konusunda ise sükut etmiştir. Ancak "Eğer biri gelip de imam ile iktidarı çekiştirirse boynunu vurun"²⁸⁰ hadisinde ise asi olana yönelik hüküm bildirilmiştir. Bu hüküm coğrafi bölgelerin birden fazla imama gerek bırakmayacak düzeyde yakın olmaları halinde

²⁷⁷ es-Salâbiyyu, *Salâhaddîn el-Eyyûbi ve Cuhûduhu fi'l-kadâi ala'd-devleti'l-fâtımiyye*, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2016, s. 494; el-Heykel, *el-cihâdu ve'l-kitâl*, 3/1681.

²⁷⁸ el-Kurtubî, *el-Mufhim li mâ eşkele*, 4/49; en-Nevevî, *Şerhu sahihi Müslim*, 12/232; kâdî İyâd, *İkmâlu'l-mulim*, 6/250; Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih*, 7/258.

²⁷⁹ Müslim, "Kitâbu'l-imâre, 1422

²⁸⁰ Müslim, "Kitâbu'l-imâre, 1844

geçerlidir. Ancak bölgelerin birbirinden fazla uzak olması ve tek kişinin tüm bölgeyi idare etmesinin zorlaşması halinde fakihler, uzak bölgelerin kendilerini idare edecek bir emir seçmeleri ve kendi yararlarına uygun davranmaları caiz olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş, imam Şafii'nin el-Üm'de dile getirdiği görüştür. Bu görüş doğru olan görüştür. Ve tek imam ilkesinin istisnai durumunu oluşturmaktadır.²⁸¹

İmama karşı gelen diğer imamın öldürülmesi hususu, Müslümanların birlik içerisinde güçlü ve ilk imamın diğerini bertaraf edecek düzeyde olması halinde olur. Ancak eğer Müslümanlar ayrılığa düşmüş ve her grubun imamı da güç ve kuvvet sahibi ise ve birinin diğerine baskın gelmesi kanın heder edilmesine ve İslam toplumunda birliğin dağılıp kaosa neden olacaksa her emirin kendi coğrafyasında hakim olması ve barış içerisinde yaşanması daha uygundur. Dolayısıyla ilk imamın güç ve tam bir iktidar sahibi olması ile zayıf olması veya diğerinin de çok güçlü olması arasında fark vardır.

Genel imamet veya diğer deyişle tek yönetim maalesef çok uzun zaman önce bitmiştir. Günümüzde asr-ı saadetin durumundan farklı ve istisnai bir durumu yaşamaktayız. Naslar da mutlak olup imamın bir veya birden fazla olması durumuyla kayıtlanmamıştır. İmama itaati emreden naslar imamın bir veya birden fazla olması arasında ayırım yapmamıştır. Dolayısıyla tek bir imamın varlığı söz konusu değilse de meşru bir sebep olmadıkça bölge ve ülkelerin imamlarına itaat edip onlarla cihada gitmek ve cihat için onlardan izin almak farzdır. Bunun aksini öne sürmek ümmete büyük felaketlere sebep olacaktır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Başınıza kafası üzüm habbesi gibi simsiyah Habeşli bir köle bile atansa ona itaat edin onu dinleyin.”²⁸² diye buyurmuştur. Habeşli köle” ifadesi sadece bir örneklemedir. Zira kölenin emir olması şer'an mümkün değildir. Bu ifade “amire itaati” pekiştirmek için kullanılmıştır. Bu hadis aynı zamanda İslam toplumunda imamların birden fazla olması halinde de itaatin zorunluluğuna işaretler. Bu durum günümüzde kaçınılmaz bir hal almıştır.

İbn Teymiyye şöyle der: *Sünnete uygun olan İslam toplumunun tek idare altında olmasıdır. Ancak herhangi bir nedenle ihtilaf çıkıp da yönetim bölünürse ve birden fazla*

²⁸¹ el-Kurtubî, *el-Mufhim li mâ eşkele*, 4/49; en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 12/232; Kâdî İyâd, *İkmâlu'l-Mulim*, 6/250.

²⁸² Buhârî, “babu's-sem'I ve't-tâa, 7142; et-Tirmizî, “*Kitâbu'l-cihad*” 1706; en-Nessâî, “Bâbü'l-haddi alâ taati'l-imâm”, 4192; İbn Mâce, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2860; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 16649.

*imam ortaya çıkarsa her imamın kendi bölgesinde hakkı gözetmesi ve adil olması gerekir.*²⁸³

İmam San‘ânî de Ebû Hüreyre’nin rivayet ettiği “*Kim imamın emrinden çıkar ve toplumundan ayrılıp o hal üzere ölürse cahiliye ölümüyle ölmüş olur.*²⁸⁴” hadisini şerh ederken şöyle demiştir: Hadiste geçen imamın emri” ifadesindeki imamdan kasıt toplumun üzerinde ittifak ettiği imamdır. Bu imam hangi bölgenin imamı olursa olsun fark etmez. Zira İslam toplumu Abbasîlerden beri tek bir imam etrafında toplanmamıştır. Aksine her bölge kendilerini yönetecek bir imamın gölgesinde bağımsız yaşamıştır. Eğer hadisteki imam ifadesi ümmetin üzerinde ittifak ettiği tek bir imama hamledilirse yararı azalacaktır. Hadiste geçen “toplumdan ayrılan” ifadesi ise bir imam etrafında kenetlenerek düşmana karşı birlik olmuş toplumun dışına çıkan kişileri ifade eder.²⁸⁵ Konu hakkında imam Şevkânî de benzer ifadeler kullanmış ve birden çok imamın olmasının caiz olduğu ve idarelerindeki kişilerin onlara uymasının farz olduğunu belirtmiştir.²⁸⁶

Günümüzde İslam ülkelerinde yönetimde bulunanlar kendi bölgelerinin imamı sayılırlar. Cihat konusunda onlara itaat etme hususunda ilk dönem İslam idarecilerinden farklı değillerdir. Bu nedenle de cihat konusunda emir ve yasaklarına uymak zorunludur. Cihadın başlaması ve bitirilmesinden sorumlu olanlar onlardır. Cihat konusunda emre itaatte imamın fasık veya takvalı olması arasında fark yoktur. Bu durum İslam toplumu tek imamın gölgesinde toplanana dek sürer.²⁸⁷

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki imamlara mutlak itaat, yapılan savaşın meşru cihat olması ve amacın gerçek mahiyette kâfirlere karşı i‘lây-ı kelimetullah olması durumunda geçerlidir. Eğer savaş masum Müslümanlara veya sivillere karşı yapılacaksa veya kişisel amaçlar gibi gayrı meşru hedeflere yönelik gerçekleşirse itaat etme zorunluluğu kalktığı gibi caiz de olmaz. Yaptıkları da asla cihat olarak görülemez. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Dinlemek ve itaat etmek Allah’a isyanı emretmedikleri sürece haktır. İsyanı ve haramı emrettikleri vakit itaat etmek ve*

²⁸³ İbn Teymiyye, *Mecmû‘u l-fetâvâ*, 34/175-176.

²⁸⁴ Müslim, “*Kitâbu l-imâre*”, 1848.

²⁸⁵ Muhammed b. İsmail es-San‘ânî, *Subulu’s-selâm*, 3/522.

²⁸⁶ Muhammed b. Ali b. Abdullah eş-Şevkânî, *es-Seylü l-cerrâr el-mutedeffik alâ hadâiki l-ezhâr*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997, s. 941.

²⁸⁷ Heykel, *el-cihâdu ve l-kitâl*, 1/260; el-Uteybî, *Fikhu l-mutegayyirât*, 1/784.

dinlemek yoktur.”²⁸⁸ Söz konusu itaatin bir diğer şartı da imam olanın şerî açıdan gerekli vasıfları taşıması ve ona yapılan beyatın meşru yol ile olmasıdır.²⁸⁹ Şerî açıdan imam olmaya elverişli olmayan kişiye ne cihat ne de diğer konularda itaat edilmez. Azli vacip olur. Başkaldırı şartları oluşmuşsa ona başkaldırmak da cazi hake gelir.²⁹⁰

Hadiste işaret edilen taife-i mansure türü oluşumların varlığını inkâr edilemez. Ancak bu tür oluşumlar imamın olmadığı istisnai durumlar için geçerlidir. Ayrıca bu grupların idaresine geçecek kişinin de tıpkı imam gibi şer’î yeterliliğe ve vasıflara sahip olması, kanaat önderleri tarafından seçilmiş olması gerekir. Yoksa dini anlamda geçmiş ve ilmi düzeyi bilinmeyen, cahil ve etrafına cahilleri toplamış biri İslam toplumuna yönetici olamaz. Ancak günümüzde kendilerini taife-i mansure olarak görenlerin çoğu dini, siyasi ve askeri hiçbir yeterlilikleri olmayan, toplumda da yer edinemeyen meçhul kişilerdir. Bu konuda İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Hz. Peygamber, ülke siyasetini bilen, güç sahibi ve tanınan imamlara itaati emretmiştir. Görünmeyen, hiçbir şeye güçleri yetmeyen gizli ve meçhul imamlara değil.”²⁹¹

Sonuç olarak Allah yolunda cihada çıkmak için yöneticilerden izin almanın gerekmediği ve bireysel anlamda herkesin kendi fikrine göre cihat yapabileceği iddiası, hem toplumsal hem de dünya siyaseti adına kaosa ve belki de büyük hezimetlere sebep olacaktır. Zira bağımsız ve başına buyruk hareket eden grupların düşman tarafından imha edilmesi kolaylaştığı gibi bu grupların düşman tarafından kendi emelleri ve amaçları doğrultusunda politize edilmesi ve Müslümanları zayıflatmak amacıyla kullanılması da kolaylaşır. Neticede İslam’a hizmet etmeyi hedefleyen bu tür cahilce çabalar, İslam’a zarar veren faaliyetlere dönüşür.

²⁸⁸ Buhârî, “Kitâbu’l-cihâd”, 2955; Müslim, “Kitâbu’l-imâre, 1839.

²⁸⁹ İmamet meşruiyet yolları üçtür: Biat, istihlâf, tağallüb. Tağallüb yönetimin zorla ele geçirilmesidir. Günümüzde darbe olarak isimlendirilir. Alimlerin bu üç yol hakkında farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Detay için bk., Kâmil Ali İbrahim Ribâ’, *Nazariyyetü’l-hurûcî fi’l-fikhi’s-siyâsi’l-İslâmî*, s. 97-104; Rafet Osman, *Riyaseti’l-devle*, s. 239-351.

²⁹⁰ İmamın azlini gerektiren en önemli husus, ridde/dinden dönme olayıdır. Eğer imam dinden dönerse azli farzdır. Görevini icra etmesini engelleyecek derecede duyu kaybı, hastalık, esir düşmesi namaz kılmaması gibi durumlar ise tartışılmıştır. Detay için bk., Rafet Osman, *Riyâsetü’l-devle*, s. 387-401; Kâmil Ali İbrahim Ribâ’, *Nazariyyetü’l-hurûcî fi’l-fikhi’s-siyâsi’l-İslâmî*, s. 97-104; Rafet Osman, *riyaseti’l-devle*, s. 107-126.

²⁹¹ İbn Teymiyye, *Minhâcû’s-sünne*, 1/115.

4. Cihadın Maddi ve Manevi Gücün Varlığına Bağlı Olması

Cihat İslam’da, din, mal ve can gibi korunması gereken şeyler adına zorunlu kalmadıkça başvurulmayan istisnai bir durumdur. Başta da belirtildiği üzere esas olan barış ve diyalogdur. Ancak her türlü iyi niyete rağmen düşman tarafından din, mal ve can güvenliği sağlanamazsa nefis-i müdafaa için savaş kaçınılmaz hale gelir. Ancak aynı zamanda akıllı da önemseyen İslam dini savaşta da zafere ulaşmak ve en az kayıpla hedefe varmak gayesi ile akıllı davranmayı emretmiştir. Bu amaçla da düşmanın güç ve kuvvetinden aşağı olmayacak şekilde maddi ve manevi hazırlığı emretmiştir.

İslam dini “*Ellerinizle kendi kendinizi tehlikeye atmayın*”²⁹² ayeti mucibince düşmana cihat ilan etmek için düşmanın kabiliyeti ve savaş yeteneğini dikkate alarak savaş için yeterli düzeyde maddi ve manevi hazırlığın olması durumunda ancak savaşa girmeyi caiz görmüştür. Zira maddi ve manevi güçten yoksun bir şekilde hazırlıksız olarak girilecek bir savaş, Müslümanları ve askerleri tehlikeye atmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Bu nedenle de oruç, zekat, hac gibi güç ve takat gerektiren diğer farzlarda olduğu gibi yeterli düzeyde hazırlık olmadığı sürece cihada çıkma sorumluluğu da düşer. Düşmana hazırlıksız savaş açan kimseler ilahi emre muhalefet etmiş ve zafere giden yolu kapatmış demektir.

Cihada hazırlık için gerekli olan maddi hazırlıkların kusursuz ve düşmandan daha güçlü veya en azından dengi olma durumu kastedilmemektedir. Bilakis İslam’ın önerdiği hazırlık tüm imkânların seferber edilerek, dönemin savaş teknolojisi de hesaba katılarak olabilecek tüm hazırlıkların yapılmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “*Allah düşmanlarıyla size düşman olanları ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz, fakat Allah’ın bildiği düşmanları korkutmak için onlara karşı kullanmak üzere gücünüz yettiği kadar kuvvet ve besili at hazırlayın.*”²⁹³ Hz. Peygamber de “*Size bir şey emrettiğim zaman gücünüzün yettiği kadarını yapın.*”²⁹⁴ buyurmuştur.

Hz. Peygamberin savaşlarına bakıldığında Müslümanların Huneyn savaşı haricinde sayısal olarak hiçbir zaman düşmandan fazla olduğu görülmemiştir. Ancak

²⁹² el-Bakara, 2/195.

²⁹³ el-Enfâl, 8/60.

²⁹⁴ Buhârî, “Kitâbu’l-I’tisâm bi’l-kitâb ve’s-sünne”, 7288; Müslim, “Kitâbu’l-hacc”, 1337.

Müslümanlar savaş için her zaman ellerinden geleni yapmışlardır. Bu da cihatta asıl olanın imkân dâhilinde hazırlığın yapılması olduğunun ve düşmandan sayısal üstünlüğün zorunlu olmadığına bir göstergesi sayılabilir.

Maddi hazırlık belli bir boyutla sınırlı değildir. Zira ayette geçen (ما) edatı umumu ifade eder. (مَنْ قُوَّةٍ وَمَنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ) ifadesindeki (من) edatı da beyan/açıklama ifade eder. Tüm bu ifadeler de filolojik açıdan hazırlığın herhangi bir boyuta mahsus olmadığını, düşman için caydırıcı olacak şekilde kara, deniz ve hava savaşları için gerekli tüm hazırlıkları kapsadığını gösterir.²⁹⁵

Düşmana yönelik hazırlıklar düşmanın mahiyet ve direnç gücüne göre farklılık gösterebilir. Bu konulardaki hazırlıklarda alanlarının uzmanı ve savaş stratejisi konusunda uzman kişilerin görüşleri alınmalıdır. Savaşlarda özellikle de çağımızda gelişen teknoloji nedeniyle savaşçıların sayısının fazla olması arzulanan bir durum olsa da çok da belirleyici rolü kalmamıştır. Dolayısıyla günümüzdeki hazırlığın eskiye nazaran farklılaştığı ve teknolojik anlamda bir hazırlığın zorunlu hale geldiği de göz ardı edilmemelidir.

Savaşa hazırlık konusunda yukarıda bahsi geçen durum, düşmana yönelik bir saldırı için söz konusudur. Ancak eğer düşman İslam topraklarına saldırıp hücumda bulunursa karşılık vermek için herhangi bir hazırlık şartı öne sürülemez. Zira bu durumda artık savaş zorunludur ve farz-ı ayındır. Zira dinin korunması canın, malın ve aklın korunmasından önce gelir. Düşmanın İslam toprağına saldırması halinde imamın taraflar arasındaki denge şartlar her ne olursa olsun düşmanın sayı ve silah üstünlüğüne bakmaksızın savunmaya geçmesi ve binlerce şehide mal olsa dahi kaçmayı veya teslim olmayı düşünmemesi gerekir. Nitekim hendek savaşında Hz. Peygamber tüm Arabistan aleyhinde toplanıp onu kuşatmışken dahi kaçmayı veya teslim olmayı düşünmemiş tüm gücü ile savunma hattı kurmuştur. Yüce Allah sonunda Müslümanları Hz. Muhammed komutasında zafere ulaştırmış ve düşmanın gerisin geriye kaçmasını takdir etmiştir.²⁹⁶

Şunun da belirtilmesinde fayda vardır. İslam'da düşmana saldırı için Müslümanların maddi imkânlara sahip olmalarının zorunlu olduğuna dair öne sürülen

²⁹⁵ ez-Zühaylî, *et-Tefsîru 'l-munîr*, 10/49.

²⁹⁶ es-Süheyli, *er-Ravdu 'l-enif*, 3/259.

şart, artık herhangi bir çalışma ve hazırlık yapılmadan boyun eğmeyi, miskince oturmayı ve ilahi bir mucizeyi gerektirmemektedir. Aksine Müslümanların düşmana galip gelmesi ve düşmana karşı caydırıcı olması için daima daha iyiye ve daha üstün duruma ulaşmak için çaba sarf etmesi gerektiğini ifade eder.

Yukarıda detayı verilen maddi hazırlıklar cihadın bir kanadını oluştururken manevi hazırlık²⁹⁷ da diğer kanadını oluşturmaktadır. Manevi, yani imani ve psikolojik olarak hazırlık da maddi hazırlık kadar önemlidir. Manevi hazırlık, düşman karşısında maddi eksikliklerin ve sayısal farkın boşluğunu doldurur. Sahabenin özellikle de Bedir savaşında düşmana karşı zafer kazanmasında önemli bir sebeptir. Manevi hazırlığın olmadığı bir savaşta, sadece sayısal ve teknolojik üstünlükle zafere erişmek zordur. Aksine bazen sayısal üstünlüklere rağmen ağır hezimetlere de maruz kalınabilir. “*Nice az sayıdaki gruplar çok sayıdaki grupları Allah’ın izni ile yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir.*”²⁹⁸ ayeti de bu duruma işaret etmektedir. Bedir’de manevi hazırlık olan inanç ve sabırla bezenen az sayıdaki sahabe kendilerinden sayıca üstün olan düşmanlarına galip gelmiştir. Bu da zaferin Allah’ın bir takdiri olduğunu gösteren en bariz delillerdendir.

4.1. Konuya Dair Hadisler

Cihatta maddi ve manevi hazırlığın zorunluluğunu ifade eden naslar vardır. Söz konusu kuralı destekleyen hadisler aşağıda ele alınacaktır.

1. *İbn Abbas’tan rivayet edildiği üzere Abdurrahman b. Avf ve bazı arkadaşları Hz. Peygamber’e gelerek savaş için izin ister mahiyette şöyle dediler: “Ya Rasulallah biz müşrikken kendini koruyan izzetli kişilerdik. İman edince kendini koruyamayan acizler gibi olduk.” Hz. Peygamber de: “Ben affetmek ve sabretmekle emrolundum. Savaşmayın” dedi. Ne zaman ki Allah bizi Medine’ye yöneltti ve belli bir güce eriştik bize o zaman cihadı emretti.*²⁹⁹

²⁹⁷ Askerin manevi olarak savaşa hazırlanmasının çeşitli yolları vardır: Dua, Allah’a yakarış, Allah’ı çokça anmak ve günahlardan sakınmak bunlardan bazılarıdır. bk., İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdu’l-meâd*, 3/9.

²⁹⁸ el-Bakara, 2/249.

²⁹⁹ en-Nessâî, “Kitâbu’l-çihâd”, 3086.

Cihada çıkıp düşmana saldırmak ve yaptığı saldırganlıklara cevap vermek için ona savaş ilan etmenin maddi yeterliliğin varlığına bağlı olduğunun en büyük kanıtların biri, Hz. Peygamberin Mekke dönemidir. Mekke döneminde İslam’a davet ederken uğradıkları zulüm, hakaret ve baskılara, işkence altında şehit vermelerine rağmen on üç yıl boyunca ellerine silah almamışlardır. Bazı sahabelerin karşı koyma istek ve tekliflerini de reddetmiştir. Zira Hz. Peygamber mevcut şartlarda düşmana karşı gelinecek imkânlarla sahip olmadığını, savaşması durumunda Müslümanların daha büyük tehlikelere maruz kalabileceğini düşünüyordu. Tüm ısrarlı teklif ve düşmanın şiddetli zulüm ve baskılarına rağmen yaptığı tek şey ashabına sabrı telkin etmekte.³⁰⁰

Eğer Hz. Peygamber’e silaha başvurma izni verilseydi imkânları elverdikçe ve mucizelerle desteklenmişken kendini ve ashabını koruma adına bir an geri durmazdı. Ancak yüce Allah dinin savunmasının esbab aleminin şartlarına uygun olarak maddi güce erişimin olduğu Medine dönemine kadar Hz. Peygamber’e ve ashabına silaha başvurmayı yasaklamıştır. Yüce Allah Mekke döneminde “*Allah’ın emri gelene dek affedin ve aldırış etmeyin*”³⁰¹ mealinde savaşı yasakladığı ve sabrı emrettiği pek çok ayette bildirmiştir. Belki o dönemde Müslümanlar güç ve silah kullansalardı, kökleri kazınacak ve İslam daha başlangıcında yok olmuş olacaktı.

Ancak Hz. Peygamber Medine’ye hicret edip yeni bir devletin temellerini atıp etrafında silah ve maddi imkânlarla sahip çok sayıda insan oluşunca, yüce Allah düşmanlarının taarruzlarına karşı nefis-i müdafaada bulunmalarına, yurtlarını ve dinlerini korumalarına izin verdi. Bu nedenle de aynı stratejiyi takip etme adına imamın da İslam düşmanlarına savaş ilan etmeden önce gerekli olan ekonomik, sosyal, siyasi, askeri ve politik şartların Müslümanların lehine olup olmadığına azami dikkat etmesi gerekir. Eğer söz konusu şartlar düşmana savaş ilanını mümkün kılıyorsa bir savaş ilanına girilebilir, aksi halde İslam ordusunu tehlikeye atmanın yarardan çok zarara sebep olma ihtimali vardır.

2. *İbn Abbas’tan gelen rivayete göre Hz. Peygamber Bedir savaşında şöyle buyurmuştur: İşte bu Cibril’dir. Atının gemini tutmuş, üzerinde de savaş teçhizatı*

³⁰⁰ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-azîm*, 1/525; es-Salâbî, *es-Siretü’n-nebeviyye*, 1/212.

³⁰¹ el-Bakara, 2/109.

vardır.³⁰² Hz. Aişe'den de rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Peygamber Hendek savaşıdan dönünce eve geldi, silahını bırakıp yıkandı. Yanına silahını kuşanmış halde başını tozdan silkeleyerek Hz. Cibril geldi ve Hz. Peygamber'e şöyle dedi: Silahını bıraktın mı? Vallahi ben daha bırakmadım. Onlara doğru çık. Hz. Peygamber "Nereye?" diye sorunca da Benî Kurayza Yahudilerini işaret etti. Hz. Peygamber de onları kuşattı, onlar da kalelerinden çıkıp teslim oldular.³⁰³

Bedir'de İslam ordusuna yardım için gelen Hz. Cibril ve beraberindeki melekler gerçekte silaha muhtaç olmadıkları halde hadiste de açıkça belirtildiği üzere silah taşıdıkları açıklanmıştır. Bu da bize esbablar aleminde olmamız hasebiyle sünnetullahın koyduğu sebeplere ve olayın gerektirdiği şartlara riayet etmenin önemini işaret eder. Ayrıca Hz. Peygamber imanı en güçlü, rabbine tevekkülü en kuvvetli ve gayret açısından en üstün insan olmakla birlikte hiçbir savaşa silahsız ve hatta gerektiğinde zırhsız çıkmamıştır. Hz. Aişe'den rivayet edilen hadis bunu açıkça göstermektedir.³⁰⁴

Eğer düşmana karşı savaşlarda gerekli maddi hazırlıklar zorunlu olmasaydı Hz. Peygamber ve Cibril silah taşımazdı. Bunların ötesinde de savaşlarda maddi hazırlığın lüzumuna dair deliller de çoktur. Ancak biz yukarıdaki iki hadisin yeterli olacağı kanaatindeyiz.³⁰⁵

4.2. Yanlış Yorumlanan Hadisler ve Tahlili

Cihada hazırlık sürecinde alınması gereken maddi ve manevi tedbirlerin gerekliliğine dair yukarıda verilen hadislere rağmen, özellikle de maddi hazırlığın tevekkülle bağdaşmayacağı gerekçesi ile söz konusu hazırlıkların gereksiz olduğu ve cihada çıkmada bunların farz olmadığı bazılarınca iddia edilmiştir. Bunu öne sürenler de iddialarını birtakım hadislerle desteklemişlerdir. Söz konu iddia ve iddiaya kanıt olarak öne sürülen hadislere ve bunların hatalı bir şekilde nasıl yorumlandıklarına aşağıda değinilecektir.

³⁰² Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî", 3995.

³⁰³ Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî", 4122; Müslim, "Kitâbu'l-cihâd, 1769.

³⁰⁴ el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 7/398 hadis rakamı: 3995.

³⁰⁵ Geniş bilgi için bk., İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/373; İbn Kayyim el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/336; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/653.

a. Ukbe b. Âmirden rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber minberde “Onlara gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın³⁰⁶” ayetini okuduktan sonra üç kez şöyle demiştir: Bilin ki ayetteki kuvvet kelimesinden kastedilen ataktır.³⁰⁷ İbn Abbas da ayette geçen kuvvet kelimesinden kast edilenin silah ve ok olduğunu belirtmiştir.³⁰⁸ Urve el-Bârî’den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Kıyamete kadar atın ayağında hayır yani ganimet ve sevap vardır.³⁰⁹ Ukbe b. Âmirden de şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamberin şöyle dediğini duydum. Size yeni topraklar açılacak ve Allah size yetecektir. Hiçbiriniz oklarıyla ilgilenmekten aciz olmasın.³¹⁰

Bildiğimiz kadarıyla İslam tarihinde savaş için maddi hazırlığın zorunluluğu hakkında aykırı görüş beyan ederek bunun gerekmediğini söyleyen bir grup görülmemiştir. Zira yukarıda aktarılan “onlara gücünüzün yettiği kadar kuvvet hazırlayın” ayeti ile her iki hadis bunu net olarak emretmektedir. Ancak sorun bazı grupların hazırlığın mahiyeti ve biçimi konusunda yaptıkları yorumlardır. Zira onlar savaşlarda dönemin gelişimlerini, düşmanın eriştiği gücü, uluslararası denklemi, dünyada özellikle askeri anlamdaki gelişimi hesaba katmadan düşman gücünü küçümseyip hadis ve ayetin sadece zahirinden yola çıkarak cihatta asıl olanın hazırlık olduğunu, bu hazırlığın modern silahlarla olabildiği gibi at, deve, ok, taş hatta asa ile olabileceğini savunmaktadırlar.³¹¹

Bu düşünce, şer’î nasların zahirine odaklanmanın doğurduğu hatalı bir düşüncedir. Bugün ortaya çıkan teknolojik tank ve uçaklara karşı tüfek kuşanan, ata binen ve ok atan birinin düşmana zarar vermesi mümkün değildir. Hâlbuki ayette yüce Allah “Onunla Allah’ın ve sizin düşmanını korkutursunuz” buyurmuştur. Dolayısıyla konu hakkındaki ayet ve hadislerin doğru anlamı düşmanı korkutacak dönemin modern silahlarına sahip olmakla cihada hazırlık yapılması şeklindedir.³¹²

³⁰⁶ el-Enfâl, 8/60.

³⁰⁷ Müslim, “Kitâbu’l-imâre, 1917.

³⁰⁸ el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/35.

³⁰⁹ Buhârî, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 2852; Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*”, 1873.

³¹⁰ Müslim, “*Kitâbu’l-imare*”, 1918.

³¹¹ Abd b. Ferîh el-Akl, *Muavvikâtü’l-cihâdi fi’l-asri’l-hâdir*, 1-2, Riyâd: Mektebetü’r-rüşd, 2002, s. 719-902.

³¹² el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/38; İbn Kesîr ed-Dımaşkî, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-azîm*, 4/73.

Bazı kişiler tarafından at ve ok gibi kendi dönemlerinde düşmana karşı caydırıcı olan bazı silahların özellikle hadiste yer alması, söz konusu aletlerin günümüzde düşmanın elindeki gelişmiş silahlara karşı kullanılmasına kanıt olarak öne sürülmesi mümkündür. Ancak bu düşüncenin hadisi yanlış yorumlamaktan kaynaklandığı açıktır. Zira hadiste atın anılması bu hayvanın kıyamete kadar her dönemde savaşın en önemli aracı olacağını göstermez. Burada vurgulanmak istenen, dönemin en gelişmiş savaş teknolojinin edinilmesi gerektiğidir. Zira at savaş meydanlarındaki hızı, çevikliği ve savaşçıyı rahatlatması gibi özellikleri nedeniyle o dönemin en gelişmiş savaş aracıydı. İslam'da süvariye ganimetten iki pay verilmesi de piyadeden daha çok etkili olmasındandır. Hz. Peygamber'in atı teşvik etmesi dönemin modern silahına olan ilgisinden kaynaklanmıştır.

Hz. Peygamberin “*Bilin ki ayetteki kuvvet kelimesinden kastedilen atmaktır*” sözünde özellikle “atım” fiiline işaret etmesi de düşmana daha çok zarar vermesi ve savunmada etkin olması nedeniyledir. Savaş tekniğinde kabul gören görüşe göre de düşmana karşı en etkili silah, en etkili atım gücüne sahip olan vurucu silahlardır. Hadiste her ne kadar ok ve mızrak zikredilmişse de türünün o dönemindeki örneğine atıf olduğu için günümüzün örneğini temsil etmez.

Tüm bu yaklaşımlar hadislerin yanlış anlaşılması ve yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Hiçbir hadis savaş meydanına gözü kapalı hazırlıksız çıkmayı emretmez. Tüm hadisler cihadın tüm şartlarının olgunlaşması, imamın bulunması ve yeterli düzeyde maddi hazırlıkların tamamlanmış olmasının yanı sıra dönemin şartlarının da gözetilmesi şartına bağlıdır. Düşmana saldırma imkânlarının oluşmadığı durumlarda imkânların olgunlaşması beklenir. Doğuracağı olumsuz neticeler nedeniyle yeterli bir gücün ve hazırlığın olmadığı durumlarda düşmana savaş ilan edilemez, cihat adına eylem yapılamaz.

Günümüze cihat ilan edilmeden önce değişen dünya düzeni ve gelişen teknolojik icatların göz önüne alınarak düşmanın maddi kuvvetine en azından yakın bir hazırlık yapılması zorunludur. Savaşta bu stratejik hazırlığı da işin ehli uzmanların, devlet başkanının izin ve bilgisi dâhilinde yapması gereklidir. Savaşta duygusal davranıp gerçeklerin göz ardı edildiği ve gerekli hazırlıklar yapılmadan girişilen eylem ve savaşlar, faydadan çok zarar getirerek Müslümanların büyük tehlikelere maruz

kalmasına sebep olabilir. Bu da dinen yasak olan insanın kendi eliyle kendini tehlikeye atması anlamına gelir.

Uyguladıkları yöntem on üç yıl boyunca müşriklerin her türlü eza ve cefasına katlanarak Mekke’de şartların olgunlaşmasını ve maddi imkânların ele geçmesini bekleyen Hz. Peygamber’in yöntemiyle tezat teşkil etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber Medine’de bir devlet teşkil edip belli düzeyde bir güce erişince silahlı mücadeleyi başlatmış ve ilk kez girdiği savaşta da başarılı olmuştur. İslam tarihinde bu stratejinin örnekleri çoktur. Bunlardan biri de Mute savaşıdır. Nitekim bu savaşta sayıları üç bin olan Müslümanlar karşılarında sayıları iki yüz bini bulan Rum ve Araplardan müteşekkil bir ordu ile savaşınca komutanları Zeyd b. Haris, Cafer b. Ebû Talip ve Abdullah b. Revaha şehit düşmüştür. Bir süre sonra savaşa komutan olarak seçilen Halit b. Velit mevcut şartlar altında zafer kazanmanın imkânsız olduğunu ve savaşın sürdürülmesi halinde bir avuç askerin de kılıçtan geçirileceğini görerek İslam ordusunu geri çekmiş ve ateş çemberinden kurtarmıştır. Medine’ye döndüklerinde kendilerini Hz. Peygamber ve sahabe karşılamıştır. Bazı insanlar savaştan kaçtıklarını düşünerek üzerlerine toprak atıyordu. Bunu gören Hz. Peygamber: “Bunlar firar edenler değil bilakis tekrar saldırmak için geri çekilenlerdir.”³¹³ buyurmuştur. Hz. Peygamberin geri çekilen orduyu kınamaması ve onlara hoşgörü göstermesi, savaş esnasında maddi imkânsızlıklar veya düşman ile İslam ordusu arasında savaş gücü açısından büyük bir orantısızlığın olması halinde cihadın farz olmaktan çıktığına dair kanıt vardır.³¹⁴

Taif seferinde de buna benzer bir durum söz konusudur. Nitekim şehri kuşatan müslümanlar karşılarında etrafları aşılması ve yıkılması o dönem İslam ordusunun sahip olduğu savaş teknolojisi ile imkânsız olan yüksek surlarla kaplı bir ordu görmüştür. Karşılıklı atılan oklar ve ani çıkışlarla yapılan saldırılar sonucunda birçok sahabe şehit olmuştu. Yirmi sekiz gün süren muhasaraya ve kaybedilen yüzlerce şehide rağmen arzulanan zafer bir türlü elde edilemiyordu. Hedefin eldeki savaş teçhizatı ile elde edilmesinin mümkün olmadığını gören Hz. Peygamber sayıca düşmandan fazla olmasına rağmen düşmanın sahip olduğu surlar, savunma silahları ve depoladığı erzaktan dolayı savaşta şartlar onların lehine olduğunu görünce muhasarayı kaldırmayı

³¹³ Buhârî, “Kitâbu’l-megâzî”, 4262.

³¹⁴ İbn Hişâm *es-Siretü’n-nebeviyye*, 2/373; İbnü’n-nehhâs, *Meşâriku’l-eşvâk*, 2/891; İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdu’l-Meâd*, 3/336; el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 7/653.

ve Medine'ye dönmeyi uygun görmüştü.³¹⁵ Bu da Allah yolunda cihatta zafere ulaşmanın gerektirdiği şartların olgunlaşmaması halinde savaşı sürdürmenin gereksiz olduğunu net olarak göstermektedir.

Günümüzde yapılması gereken öncelikli olarak düşman ile aramızdaki teknolojik ve ekonomik farkı kapatmak ve düşmanı saldırılarından caydıracak imkanlara sahip olmaktır.

b. İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *İyne bey'i yapıp, ineğin kuyruğuna yapıştır, ziraatle yetinir ve cihadı terk ederseniz Allah size öyle bir zillet verir ki dininize dönünceye dek o sizden kaldırılmaz.*³¹⁶

Bu hadise dayanarak bazıları şunu iddia ederler: Hz. Peygamber ümmetine gelecek zilletin sebebini cihadın terkine bağlamıştır. Bu yüzden Müslümanların izzetlerini tekrar kazanmaları için cihada sarılmaları şarttır. Hadiste de cihat için herhangi bir hazırlığın emredilmediği görülür. Müslümanların başına bunca bela gelirken cihattan uzak kalmak vebalden başka bir şey değildir.

Bu iddiaya şöyle cevap verilebilir: Müslümanların içinde bulunduğu durumun nedenlerinden birinin Allah'ın emir ve yasaklarını ihmal etmeleri olduğu açıktır. Cihat da ilahi bir emirdir. Ancak bu durum savaş meydanına kurallar ve şartlar gözetilmeden herhangi bir hazırlık yapılmadan gelişigüzel çıkmayı gerektirmez. Aksine hadiste işaret edilen cihat, yeterli maddi hazırlık ve şartların elverişli olmasına bağlıdır. Müslümanların düşmana karşı koyabilecek bir güce erişmesi beklenir. Yoksa cihadın ilanı caiz değildir. Zira hazırlıksız girilen ve mağlubiyetle sonuçlanacağı önceden bilinen bir savaş daha fazla zillate ve kayba neden olacaktır.

*“Yeryüzünde fitne kalmayıp din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın”*³¹⁷ ayetinde de işaret edildiği üzere cihat, Allah'ın dinini yüceltme amacıyla meşru kılınmıştır. Eğer cihada hazırlıksız girilirse bu hedefin tersi ortaya çıkacaktır. Zulmü kaldırmak isterken İslam toplumunda kaos ve göz yaşı ortaya çıkacaktır.

³¹⁵ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 7/653.

³¹⁶ Ebû Dâvud, “Kitâbu'l-buyû”, 3462, 4825; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, Kitâbu'l-Buyû', 5/316. Alimler bu hadisin sıhhati hakkında farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. el-Elbânî bu hadisi sahîh görmüştür. Bk., el-Elbânî, *el-Câmiu's-sağîr*, 423.

³¹⁷ el-Enfâl, 8/39.

Yüce Allah yapmaya yönelik güç bulunmayan bir ibadeti insana yüklemeyiz. Cihat imkan dâhilinde değilse, fiili cihattan sabır cihadına dönülmelidir. Nihayetinde cihat da iyiliğin emredilmesi eyleminin bir çeşididir. Eğer emr-i bil marufta daha kötüsüne sebep olma durumu varsa ondan el çekilir. Zira fitneye sebep olan bir savaş cihat olamaz.

Nitekim güce sahip olmayan Mekke'deki Müslümanlara cihat emredilmemiş, Medine döneminde belli bir imkânın elde edilmesiyle nefsi müdafaa kapsamında savaşa izin verilmiştir. *“Kendilerine ellerinizi savaştan çekin, namazlarınıza dikkatli ve devamlı olun, zekatı yerine getirin, denilenlerden haberdar değil misin? Ama onlara Allah yolunda savaşmaları emredilir emredilmez, bazıları Allah'tan korkması gerektiği gibi, hatta daha da büyük bir korkuyla insanlardan korkmaya başladı.”*³¹⁸ ayeti buna işaret eder.

Ayrıca hadiste Hz. Peygamber “dininize dönene kadar” buyurmuştur. Cihada çıkana kadar denmemiştir. Cihat ise dinin tümünü değil bir parçasını teşkil eder. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber ümmetin başına gelenleri cihadın terkinin de içinde olduğu bir takım nedenlere dayandırmıştır. Bu da onların farzı ayn olan veya güç yetirdikleri ve imkân buldukları cihadı terk etmeleridir. Bu durum cihada güç yetirilmediği veya imkân olmadığı durumdan tamamen farklıdır. Müslümanlar bugün birçok açıdan zayıftırlar.

İbn Teymiyye bu konuya dair şöyle demiştir:

Hz. Peygamber Mekke döneminde güçten yoksun olması nedeniyle cihattan men edilmişti. Medine'ye hicret edip taraftarları ve imkânları olunca savaş için izin verildi. Ancak onlara saldırmayan onlarla barış içinde yaşayanlarla savaşmalarına izin verilmedi. Zira tüm dünya kâfirlerine savaş açma durumunda değillerdi.³¹⁹

Bu konuda yanlış anlaşılp yorumlanan ve İslam toplumunun bugün içinde olduğu geri kalma durumunu cihadın terkine bağlayanların ve har halukarda cihadın farz olduğunu iddia edenlerin kanıt olarak öne sürdüğü hadislerden biri de “*Kim savaşmadan veya savaşma niyetini taşımadan ölürse nifakın bir şubesi üzerinde ölmüştür.*”³²⁰ hadisidir. Bu hadise dayanarak maddi bir kuvvet ve hazırlığın olup olmamasına bakmaksızın hadisin zahirinden yola çıkarak cihadın herkese farz olduğunu

³¹⁸ en-Nisâ, 4/77.

³¹⁹ İbn Teymiyye, *el-Cevâbu's-sahih*, 1/237.

³²⁰ Müslim, “*Kitâbu'l-imâre*”, 1910.

öne sürmüşlerdir. Buna yönelik cevap, söz konusu hadisin hazırlık ve imkân olmadan da cihadın farz olduğunu göstermediği şeklindedir. Bu hadis diğer nasların ışığında okunduğunda cihadın imkân ve hazırlıklarla farz olduğunu belirttiği görülecektir. Buradan hareketle, hadisleri tek tek değil de diğer rivayetlerle birlikte değerlendirmenin de önemi ortaya çıkmaktadır.

Son olarak şunu söylemek gerekir: Cihada çıkmak için şartların ve imkânların oluşmasını beklemek, cihada ara verildiği ve Müslümanların boş oturacağı anlamına gelmemektedir. Nitekim cihada hazırlığın kendisi de cihattır. Çünkü cihat için maddi ve manevi imkânların hazırlanması süreci de cihadın bir aşamasıdır. Zannedildiği gibi cihat savaş meydanındaki sıcak çatışmadan ibaret değildir.³²¹

c. *Ebû Hüreyre'den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber: "Allah'tan başka ilah yoktur diyene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Allah'tan başka ilah yoktur diyen kişiler şer'i cezalar hariç canlarını, mallarını korumuş olurlar. Onların hesabı ise Allah'a aittir"* buyurmuştur.³²²

Cihadın maddi imkânlar olmadan da farz olduğunu iddia edenlerin yanlış anladıkları bir diğer hadis de cihadı umum ifadelerle emreden yukarıdaki hadisle *"Haram aylar çıkınca müşrikleri nerde yakalarsanız öldürün, yakalayın ve kuşatın"*³²³ *"Allah'a ve kıyamet gününe inanmayan ve Allah'ın ve resulünün haram kıldığını haram kılmayan müşriklerle savaşın"*³²⁴ gibi benzeri naslardır. Bazı insanlar nasların zahiri anlamından ve umumundan yola çıkarak realiteyi okumadan ve dönemin şartlarını göz önünde bulundurmadan, cihada çıkmanın farz olduğunu öne sürmektedirler. Bu tutum, düşmana karşı herhangi bir kural ve yönteme dayanmadan, İslam dünyasının içerisinde bulunduğu yokluk ve fakirlikten kaynaklı sorunları görmeden müslümanları cihada çağıran el-Kâide gibi şiddet yanlısı grupların anlayışıdır.

Oysa bu nasların tümü de İslam toplumunun güce ve belli imkâna kavuştuğu Medine döneminde ve cihadın teşri aşamasının son safhasına aittirler. Dolayısıyla bu ayetlerin hüküm ve geçerliliği ümmetin gerek savunma gerekse de saldırı açısından belli

³²¹ Abdüsselam Ferec, *el-Cihâdu'l-ferîde*, s.17-18.

³²² Buhârî, *"Kitâbu'l-cihâd"*, rakam, 2946; Müslim, *"Kitâbu'l-imân"*, 20.

³²³ et-Tevbe, 9/5. Alimlerin geneli kılıç ayetinin bu ayet olduğu görüşündedir. Karadâvî, *fikhu'l-cihâd*, 1/286.

³²⁴ et-Tevbe, 9/29.

bir güce ve imkâna sahip olması durumunda mümkün olur. Konu hakkında İbn Teymiyye şöyle der:

Müminlerden her kim bulunduğu bölgede veya zamanda eğer zayıf ve güçsüz ise ehl-i kitap ve müşriklerin eza ve cefasına karşı sabrı ve affi emreden ayetlerle imtisal etsin. Ancak güçlü ve muktedir olan Müslümanlar ise müşriklere karşı savaşı emreden, ehl-i kitaba karşı ise zelil şekilde cizye verene kadar onlarla savaşmayı emreden ayetlere imtisal etmelidirler.³²⁵

Cihat hakkındaki ayet ve hadislerin doğru anlaşılması sürecinde yapılan en büyük hatalardan biri de yokluk ve zaaf döneminde savaşı emreden nasların, güç ve kuvvet halinde ise sabrı ve affi öneren nasların öne çıkarılmasıdır. Hâlbuki önemli bu naslarla Hz. Peygamber ve ashabının amel ettiği gibi amel etmektir. Hz. Peygamber imkâna sahip olmadığı Mekke döneminde sabrı ve affi emreden ayetlerle amel etmişken, Medine döneminde savaşı ve cihadı emreden ayetlerle amel etmiştir. Biz bugün çağımızda gerek ekonomik gerekse de askeri imkânlar açısından, Müslüman olmayanlara karşı Hz. Peygamber'in Mekke dönemi aşamasında olduğumuzu söyleyebiliriz. Bu nedenle de savaşı ve cihadı emreden ayetleri öne çıkarıp onlarla amel etmemiz mümkün değildir. Zira bu durumda daha büyük faciaların yaşanmasına neden olabiliriz. Ancak bu durum bazılarının iddia ettiği gibi savaşı emreden cihat ayetlerinin nash edildiği anlamına da gelmemektedir. Bu ayetler muhkemdir, ancak icra edilme şartları elverişli değildir. Güç ve kuvvete sahip olunduğu vakitte ancak ifa edilebilirler.³²⁶

d. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber vefat edince Araplardan inkar edenler etti. Hz. Ömer onlarla savaşmayı düşünen Hz. Ebûbekr'e şöyle dedi: Hz. Peygamber "Lâ ilahe illallah diyene dek insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu dediklerimde benden can ve mallarını Allah'ın hakkı haricinde korumuş olurlar. Geri kalan hesapları da Allah'a kalmıştır" buyurduğu halde onlarla nasıl savaşırsın. Hz. Ebûbekr de şöyle dedi: Allah'a yemin olsun ki namaz ile zekatı ayıranlar ile savaşacağım. Zekat Allah'ın hakkıdır. Yemin olsun ki eğer benden Hz. Peygamber'e verdikleri bir deve yavrusunu veya deve yularını bile esirgeseler onlarla

³²⁵ İbn Teymiyye, *es-Sârimu'l-meslûl alâ şâtimi'r-resul*, s. 221.

³²⁶ ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 10/56.

*savaşacağım. Hz. Ömer de şöyle demiştir: “Vallahi sonradan Allah’ın Ebubekir’in gönlüne savaş tercihini sevdirdiğini ve bunun da doğru olduğunu anladım.”*³²⁷

Bazı insanlar bu hadise dayanarak şöyle demiştir:

Hz. Ebûbekr Peygamberin vefatı sonrasında tarihlerindeki en zorlu dönemde olmasına ve Müslümanların sayısal azlığına rağmen şartların olumsuz oluşuna bakmaksızın dinden dönen Araplara önce elçiler göndermiş ve dine dönmeyenlere karşı da savaş ilan etmiştir. Bu da sahabenin icma ile şartlar ne olursa olsun hatta Müslümanlar düşmanlarından daha az olsalar bile mürted ve kâfirlere karşı savaşın farz olduğunu gösteren bir delildir.³²⁸

Hadisin bu şekilde anlaşılması ve söz konusu iddiaya kanıt olarak öne sürülmesi birkaç nedenden dolayı hatalıdır. Birincisi şudur: Hz. Peygamber’in vefatı sonrasında dinden dönenlerin dinde sebat edenlerden daha fazla ve daha güçlü olduğunu kabul edilemez. Bilakis inançlarında sebat eden müminlerin sayısı irtidad edenlerden fazlaydı.

Bu konuda İbn Hazm şöyle der: Hz. Peygamber’in vefatı sonrasında Araplar dört kısma ayrıldı. Bir kısım Hz. Peygamberin hayatta olduğu gibi dönem gibi dinleri üzerine sebat ettiler. Bunlar toplumun genelini oluşturan kısımdır. Bir kısım da İslam dininde kalmakla beraber şerî yükümlülüklerden zekatı vermeyeceklerini söylediler. Bunlar da ilk gruba göre az olsa da sayıları azımsanmayacak derece fazla olan fırkadır. Üçüncü grup ise Tulayha ve Seccac’ın yandaşları olan ve dinden tamamen çıktıklarını ilan eden gruptur. Bunlar sayıca ikinci gruptan da azdırlar. Dördüncü grup ise çekimser kalıp hiçbir gruba imtisal etmeyen gruptur. Bunlar kimin gücü eline alacağını ve galip geleceğini bekleyen gruptur. Hz. Ebû Bekir tüm gruplara elçiler gönderip İslam’a davet etti. Feyruz ve yandaşları Esved topraklarına hâkim olmuştu. Ona karşı gönderilen ordu tarafından öldürüldü. Müseylime de Yemame’de öldürüldü. Tulayha ise tekrar tevbe edip İslam’a döndü. Dinden dönenlerin çoğu tekrar dine döndü. Süreç üzerinden bir yıl geçmeden hepsi tekrar İslam bayrağı altında toplandı.³²⁹ İbn Hazm’in bu ifadeleri de dinden dönenlerin sayısal olarak dinleri üzerinde sebat eden Müslümanlara nispeten azınlıkta kaldığını göstermektedir.

³²⁷ Buhârî, “Kitâbu’l-i’tisâm, 7284; Müslim, “Kitâbu’l-imân, 20.

³²⁸ es-Süleymânî, *Fitnetü’l-tefcîrât ve’l-iğtiyâlât*, s. 256.

³²⁹ el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 12/276.

İkinci neden şudur: Eğer gerçekten iddia edildiği gibi Müslümanlar zayıf halde olsalardı isyanların bastırılması uzayacak, mürtedlerin gücü artacak ve İslam devletinin belki de temelleri sarsılıp yıkılacaktı. Günümüzde bu hadisi kendi görüşleri doğrultusunda yorumlayanlar düşmana karşı ordu gönderecek kuvvette olmadıkları gibi gözlerden uzak gizlenmek durumundadırlar. Düşmana karşı ordu donatan o dönemin şartları ile günümüz şartlarını eşit görmek, olayı yanlış anlamak demektir.

Üçüncüsü de mürtetlere karşı savaştan Hz. Ebû Bekir ve etrafındaki sahabenin sahip oldukları bir devletleri, hazineleri ve beşerin en hayırlısı olan Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişmiş sadık askerleri vardı. Ayrıca yapılan istişareler sonrasında mürtetlerle savaşın gerekliliğine dair alim sahabeler tarafından da fetva verilmiştir. Ancak bu hadisi kendilerine ve yaptıkları eylemlerine delil olarak görenlerin günümüzde sahip oldukları bir devlet, ekonomik imkânlar ve kendilerini destekleyen İslam toplumu olmadığı gibi eylemlerinin meşruiyetine dair alimlerden aldıkları fetvaları da yoktur.

Dördüncüsü de İslam dininde sorumlulukların sahip olunan imkânlarla sınırlı olmasıdır. Bu, *“Allah’tan gücünüzün yettiği kadar korkun³³⁰”*, *“Allah insana ancak gücü yettiği kadarını yükler³³¹”* ayetlerinde görüldüğü üzere Kur’ân ve hadislerle sabit olmuş bir kuraldır. Zayıf kişinin güçlü kişiye karşı çıkmasının daha büyük zararlara neden olacağına akıl da hükmeder. Dolayısıyla maddi imkânların ve hazırlığın olmaması durumunda cihadın zorunlu olmayacağı hükmü hem dinen hem de aklen geçerli olur.³³²

e. Abdullah b. Abbâs’tan rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: *“Sizden yirmi sabırlı kişi, iki yüz düşmana galebe çalar.³³³”* ayeti inince kendilerinin on katı olan düşmandan kaçmanın yasaklanması Müslümanlara ağır geldi. Bunun üzerine *“Allah sizde bir zayıflık olduğunu bildi de şu andan itibaren yükünüzü hafifletti. Artık sizden*

³³⁰ et-Teğabun, 64/16

³³¹ el-Bakara, 2/286.

³³² es-Süleymânî, *Fitnetü't-tefcîrât ve'l-iğtiyâlât*, s. 256.

³³³ el-Enfâl, 8/66.

*sabırlı yüz kişi olursa Allah'ın izniyle iki yüz kişiyi yener*³³⁴” ayetiyle yükleri hafifletildi. Ancak hafifletilen yüklerine paralel sabırlarında da bir eksilme oldu.³³⁵

İbn Abbâs'tan gelen rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Arkadaşlığın en hayırlısı dördtür. Seriyyelerin en hayırlısı da dört yüz askerden oluşan seriyyedir. Orduların en hayırlısı da dört bin kişilik ordudur. On iki bin askerden oluşan ordu azlık nedeniyle yenilmez.*³³⁶

Bazı insanlar, kendilerinden kat kat fazla olan düşmana karşı durmayı ve mücadele etmeyi emreden yukarıdaki hadis ve ayetlerden hareketle, kendilerinden sayıca çok fazla olan düşmana karşı ellerindeki silah gücüne bakılmaksızın verilen sayıdaki asker sayısı ile yetinilebileceği ve cihat için maddi hazırlıkların gerekli olmadığı sonucunu çıkarırlar. Hadiste geçen *“on iki bin kişilik ordunun azlık nedeni ile mağlup olmayacağı”* ifadesini de düşman ile bu ordu arasındaki silah üstünlüğüne bakmaksızın aynı şekilde hatalı anlamışlardır. Onların anlayışına göre sayıları on iki bini bulan bir İslam ordusunun karşısındaki düşmanın sayı ve sahip olduğu silah teçhizatına bakmaksızın savaşması gerektiği ve düşmana karşı durmayı verilen oranlara binaen farz kılan ifadelerin Müslümanlara cihadın farz olması için yeterli olduğunu, bunun dışında askeri ve maddi herhangi bir hazırlığın gerekmediğini anlamışlardır.³³⁷

Hadislerin bu şekilde anlaşılması birkaç yönden hatalı ve yanlıştır. Birincisi, naslarda verilen sayılar yenilginin ölçüsüdür. Zannedildiği gibi savaşmanın ölçüsü değildir. İfade edilmek istenen, düşmanın Müslümanlardan belirtilen miktarda fazla ise düşmandan kaçmaları ve firar etmelerinin caiz olmamasıdır. Nitekim ayette geçen ifadeler ihbar suretinde olsa da anlam açısından emirdir. Yani sizden yirmi kişi iki yüz kişilik düşmana karşı sabretsin. Ta ki galip gelebilsin.³³⁸ Cihadın ilk aşamaları olması hasebiyle düşmanın onda biri olma durumunda da savaş emreden ayet, devamında da görüldüğü üzere hafifletilmiş, düşmanın Müslümanların iki katı olması ile sınırlandırılmıştır. Verilen bu sayıların da firarın caiz olması ile ilgili olduğu mukavemette ise bir sayı sınırlamasının olmadığı bilinmelidir. Nitekim Bedir ve Mute

³³⁴ el-Enfâl, 8/66.

³³⁵ Buhârî, “Kitâbu't-tefsîr”, 4653.

³³⁶ et-Tirmizî, “Kitâbu'l-cihâd ve's-siyer”, 1555; Ebû Dâvud, “Kitâbu'l-cihâd”, 2611; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 2682; ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, Kitâbu'l-cihâd ve's-siyer, 2482.

³³⁷ es-Süleymânî, *Fitnetü't-tefcîrât*, s. 289.

³³⁸ ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 10/58.

savaşında olduğu gibi bazen bir kişi on kişiye hatta daha fazlasına karşı durabilmektedir.

İkincisi naslarda verilen sayılardaki Müslümanlara cihadın farz olması için onların da karşıdaki düşmanın maddi gücüyle orantılı bir silaha sahip olması gerekir. Dolayısıyla silahı olmayan birinin elinde silah olan bir düşmandan kaçması ya da atım gücüne sahip silahı ve savunması olmayan birinin atım gücü daha iyi bir silaha sahip bir düşmandan kaçmasında bir mahzur yoktur. Hatta sayıları fazla olan silahsız Müslümanların silahı olan ve kendilerinden daha az sayıdaki düşmandan kaçmasının da bir mahzuru yoktur. Düşmanla savaşta önemli olan Müslümanların sadece sayısı değil, aynı zamanda denk veya yakın seviyede bir maddi imkân da sahip olmasıdır.³³⁹ Eğer düşmanın orantısız bir silah gücü varsa Müslümanların firar etmesinde veya başka bir grupla güç birliği yapmak üzere geri çekilmesine bir engel yoktur. İslam ordusunun düşman karşısında öngörülen kadarıyla alacağı hezimete veya zafere de bakmak gerekir. Eğer hezimet kuvvetle muhtemel ise “*Elinizle kendinizi tehlikeye atmayın*”³⁴⁰ ayeti gereğince savaşa girmemek gerekir. Buna örnek olarak Huneyn savaşını göstermek mümkündür. Zira Huneyn de İslam ordusu on iki bine yakinken düşman ordusu dört bin civarıydı.³⁴¹ Ancak buna rağmen ilk başta hemen hemen bütün sahabe firar etmiş, Hz. Peygamber’in etrafında sadece yüze yakın sahabe kalmıştır.³⁴²

Bir diğer örnek de Taif seferidir. Nitekim bu seferde de İslam ordusunun adedi fazla iken sonuç vermediğini gördükleri kuşatma kaldırılmış ve geri çekilmişlerdir. Çünkü askeri imkân ve şartlar düşmandan yana farklılık arz etmişti. Düşman güçlü ve sağlam surlarla korunaklı bir kale içerisindeydi. Israrlı gayretlere rağmen İslam ordusunun elindeki savaş imkânları söz konusu suru aşmaya yetmemiş, sahadaki bu gerçeği gören Hz. Peygamber de daha fazla şehit vermeme adına geri çekilmişti.³⁴³

³³⁹ es-Serahsî, *Şerhu's-siyeri'l-kebîr*, 1/124; el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 4/227.

³⁴⁰ el-Bakara, 2/195.

³⁴¹ el-Kurtubî, *tefsîru'l-Kurtubî*, 8/97.

³⁴² İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 4/83; Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed el-Halebî, *es-Siretü'l-halebiyye*, 1-3, 2. bs., Halep: Dâru'l-kutubî'l-halebiyye, 1427, 3/151; Said Havvâ, *el-Esâsu fi's-sünne ve fikhîhâ*, 1-4, Dâru's-selâm, 1989, 2/919; Ramazan el-Botî, *Fikhu's-sîre*, 10. bs., Suriye: Dâru'l-fikr, 1991, s. 416; Muhammed el-Gazâlî, *Fikhu's-sire*, 4. bs., Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1989, s. 388.

³⁴³ es-Süheylî, *Şerhu's-sireti'n-nebeviyye*, 4/149.

Bazı grupların savaşta maddi imkânın zorunlu olmadığı iddialarına dayanak kıldığı bir diğer olay, Bedir’de düşmana oranla hem sayı hem de silah açısından geride olan İslam ordusunun bu imkânsızlıklara rağmen savaşı kazanmasıdır. Ancak bu delili öne sürmek hatadır. Zira Bedir savaşı saldırıya karşılık savunma savaşıydı. Mevcut şart dâhilinde savaşı başlatan taraf Müslümanlar değil Mekkeli müşriklerdi. Bedir savaşı düşman üzerine yapılmış bir saldırı mahiyetindeki savaştan ziyade nefs-i müdafaa kapsamında saldıran düşmana karşı savunma hamlesidir. Savunma savaşlarında da cihadın farz-ı ayn olduğu ve herhangi bir maddi imkân ve silaha bakılmaksızın tüm Müslümanların imkân dâhilindeki teçhizatla karşılık vermek durumunda olduğu daha önce belirtilmişti. Ayrıca Bedir’de sahabenin iman gücü çok yüksek olduğu gibi meleklerle de desteklenmişlerdi. Tüm bunların yanı sıra günümüzde tüm İslam düşmanları bir olmuşken İslam ümmetinin yaşadığı ihtilaflar da düşman ile aramızdaki güç dengesini olumsuz etkilemektedir.³⁴⁴

Hiz. Peygamberin *“On iki bin kişilik ordu azlık nedeni ile yenilmez.”* Sözü de karşıdaki düşmanın sayı ve gücünün her ne olursa olsun cihadın farz olduğunu göstermez. Zira burada vurgulanmak istenen bu sayıdaki bir ordu birbirine verecekleri destek ve kuvvet ile yeterli bir güç oluşturur demektir. Huneyn savaşında olduğu gibi ortaya çıkacak bir mağlubiyet, sayıdan ziyade başka nedenlerle olacaktır. Nitekim *“Allah birçok yerde, bu arada Huneyn Savaşı’nda gerçekten size yardım etmiştir. O gün çokluğunuz sizi böbürlendirmiş, fakat bunun size hiçbir yararı olmamıştı. O yer geniş olmasına rağmen size dar gelmiş, nihayet geriye çekilmeye başlamıştınız.”*³⁴⁵ ayetinde işaret ettiği gibi Huneyn savaşında İslam ordusunun kendine aşırı güveni ve düşmanı küçümsemesi, mağlubiyetin başlıca sebebinin oluşturmuştur.³⁴⁶ Sonuç olarak maddi güç ve hazırlıkşartı, düşmanla karşılaşmanın ve düşmana saldırmanın ölçüsüdür. Hadiste geçen sayılar, özellikle de günümüzde, düşmanla karşılaşmanın sabit bir ölçüsünü teşkil etmez.

³⁴⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû’u’l-fetâvâ*, 5/538.

³⁴⁵ et-Tevbe, 9/25

³⁴⁶ Muhammed Eşref b. Emir b. Ali b. Haydar el-Azîm el-Âbâdî, *Avnu’l-mabûd şerhu süneni Ebî Dâvud*, 1-14, Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, ts., 7/194.

4.3. Hadislerin Yanlış Yorumlanmasının Olumsuz Etkileri

Dönemin şartlarını gerçekçi ve doğru okumadan, İslam dünyasının, birçok düzeyde içinde bulunduğu geri kalmışlığına karşın özellikle de askeri hazırlıkları önemsemeden cihat ilan etmek, düşmanla eşit olmayan şartlarda bir çatışmaya ve Müslümanlarda büyük yıkım ve hayal kırıklarına, can ve mal kayıplarına sebep olacaktır. Bu da dinen yasaklanan bir durumdur.

Cihat, dinin aziz kılınması ve fitnenin engellenmesi amacıyla meşru kılınmıştır. Amaçlanan kanın akıtılması değildir. Allah yolunda cihadın yeterli ve gerekli hazırlıklar yapılmadan ilan edilmesi, bu amaca hizmet etmediği gibi aksini de doğurabilmektedir. Ayrıca cihadın temel hedefi olan tevhidin aziz kılınması bu uğurda savaşacakların bilfiil veya İslam halifesinin desteği ile güçlü olmasını zımnen gerektirmektedir. Gücü ve kuvveti olmayan bir ordu tevhidi aziz kılamaz. İslam toplumunda bir imamın varlığı halinde bile yeterli hazırlık olmadan cihadın yasak olması, imamın olmadığı aşamada cihadın yasak olmasını daha açık bir şekilde gerektirmektedir.

Dolayısıyla yukarıda açıklanan gerekli tüm hazırlıklar yapılmadan Allah yolunda cihat ilan edenler günahkâr ve mesuldürler. Gerçekleştirdiği savaş ve eylemler de cihat sayılamaz. Zira bir işin ibadet olabilmesi için öncelikle Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olması gerekir. Bu zikrettiğimiz şartların saldırı mahiyetinde olan savaşlar için geçerli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ancak eğer düşman İslam diyarına girip istila hareketine başlamışsa o zaman eldeki imkânlarla düşmanın püskürtülmesine çalışılır. Zira bu durumda cihat herkese farz olur ve hazırlık yapılması gibi bahanelerle İslam ülkesi kâfirlere teslim edilemez.

5. Cihatta Amacın Faydanın Sağlanması ve Zararın Giderilmesi Olması

İslam literatüründe cihat, gerek meşruiyeti gerekse de uygulama ve neticeleri açısından hemen her açıdan araştırılmış ve sonuca bağlanmış önemli bir alandır. Cihadın meşruiyetinde olduğu gibi amaç ve hedeflerinde de başta İslam toplumu olmak üzere tüm insanlığın yararı gözetilmelidir.

İslam şeriatı, tüm emir ve yasaklarında temel olarak kulların yararına olan şeylerin kazandırılması, zararına olan şeylerin de defedilmesini esas alır. Bu yarar veya zararların bazıları şahsi bazıları da genel olabilir. Bir olayda hem yarar hem de zarar varsa olabildiğince yararın gözetilmesi ve zararın defedilmesine çalışılır. Hem kar hem de zararın olduğu durumlarda ise karşılaştırma yapılarak yararın ağır bastığı yön tercih edilir. Eğer yarar daha fazla ise onunla birlikte gelecek zarara bakılmaz. Eğer zararı, yararından daha fazla ise bu sefer de zararla kazanılacak cüzi yarar gözetilmez.

Yarar veya zararın hangisinin daha ağır bastığında yararın genel oluşu ve değeri belirleyicidir. Örneğin kamu yararları bireysel yararlardan önce gelir. Dine bağlı yararlar, mal ve can gibi diğer alanlarla ilişkili yararlardan önceliklidir.³⁴⁷ Zararlarda da aynı durum söz konusudur. Tüm bunların değerlendirilmesinde realite ve içinde bulunan dönemin şartları oldukça önemlidir.

Allah yolunda yapılacak cihat da bu kurala tabidir. Cihat maslahat ve mefsedet arasında dengenin gözetilmesi esasına dayanır. Bu nedenle de cihat ancak, maslahat ve yarar yönünün ağır basması halinde şartlarına uyulmak şartıyla icra edilir.

İslam dini cihadın başlatılması hususunda gözettiği yararı savaşın bitirilmesi hususunda da gözetir. Bu hususta İbn Teymiyye şöyle demiştir: “İslam fıkında gerek vacip gerekse de müstehapların tümünde maslahat boyutunun ağır basması gerekir. Tüm nebiler ve resuller bu amaçla gönderilmiştir. Yüce Allah kulları için fesadı ve zararı istemez. Emrettiği her şey yararlı, yasakladığı her şey de zararlıdır. Salih amel işleyenleri övmüştür. Yeryüzünde fesada sebep olanları da yermiştir. Bir işin zararı yararından çok ise onu Allah’ın emrettiği iddia edilemez.”³⁴⁸

Bu nedenle de zararı yararından çok olan ve zararın açık olduğu bir savaşa girilmez. Cihat meşru hedeflerini en az zararla gerçekleştirmesi için emredilmiştir. “Ta ki fitne kalmayınca ve din tamamen Allah’ın olana kadar...”³⁴⁹ ayeti de bu hedefi

³⁴⁷ İslam’da korunması gerekli olan şeyler, alimlerin geneli tarafından önem sıralamasına göre din, can, nesil, akıl ve mal olarak belirlenmiştir. Ancak akli nesle önceleyenler de vardır. Ancak dinin korunmasının önem sıralamasında ilk olduğu hususunda ittifak söz konusudur. Bk., İbrahim b. Musa el-Lahmî eş-Şâtıbî el-Gırnâtî, *el-Muvâfekât fî usulî’ş-şeria*, 1-7, thk., Meşhur b. Hasen Alu Selman, Riyâd: Dâru İbn Affân, 1997, 1/31.

³⁴⁸ İbn Teymiyye, *Mecmûu’l-fetâvâ*, 23/343, 28/126.

³⁴⁹ el-Bakara, 2/193.

açıklamaktadır. Hedef ve amacı fitnenin kaldırılması olan cihadın daha büyük bir fitneye sebep olması düşünülemez. Bu durumda amaçtan sapılmış olur. Bir fitne eğer ancak daha büyük bir fitne ile kaldırılacaksa onu kaldırmak fitne olur. Bir maslahat da eğer ondan daha büyük bir zarar ile elde edilebilecekse o maslahatı elde etmek de münker olur. Kâr ve zararını ölçmeden, bilinçli bir araştırma yapmadan düşmanın durum ve kabiliyeti hakkında yeterince bilgi sahibi olmadan cihat ilan etmek İslam ve Müslümanlar için ancak fitne ve zarar doğurur.

Cihatta kar ve zararının hesaplanması ve buna göre karar verilmesi imamın, siyasi ve askeri uzmanların ve yetkililerin uhdesinde olan bir konudur. Cihadın kar ve zararını belirlemek heva ve hevesin peşinde olan bireylerin hakkı değildir. Bu konuda din ehli ve uzman kimselerin öne geçirilmesi gerekir.³⁵⁰ Konu hakkında İbn Teymiyye şöyle demiştir: “*Cihat konusunda dinin zahirine vakıf olan ve temel gayeleri dünya menfaati olanların yerine, din ehli olan kişilerin görüşünün baz alınması vaciptir. Din ehli olup da dünya siyasetinde tecrübesi olmayanların görüşüne göre de hareket edilmemelidir.*”³⁵¹

Dolayısıyla cihadın ilanı, yürütülmesi ve sonlandırılıp barışın sağlanması gibi hususlar herkes tarafından kusursuz yürütülemez. Özellikle de yöntem ve tarz olarak öldürmeyi ve kan akıtmayı benimsemiş kişiler bunu takdir edemezler. Hz. Peygamber’in hayatı okunduğunda görülecektir ki o sürekli savaşmamış bazen de düşmanla barış antlaşması imzalamıştır. Maslahat eğer savaşta ise savaşmaktan çekinmemiş, ama maslahat barışta ise barışı da ihmal etmemiştir. Tüm icraatlarında ümmetin ve dinin maslahatını düşünmüştür. Bu yöntemi onun ardından gelen sahabe-i kiram da uygulamaya gayret etmiştir.³⁵²

5.1. Konu Hakkındaki Hadisler

Hiz. Peygamber’in hayatına baktığımızda cihadın temel felsefesinin maslahat olduğunu belirten birçok uygulama ve hadis görmek mümkündür. Bu kuralın sıhhatini gösteren bazı hadisler şunlardır:

³⁵⁰ İz b. Abdüsselam, *Kavâidu’l-ahkâm fî mesâlihi’l-enâm*, 1-2, thk., Taha Abdür-rauf sa’d, Kahire: Mektebetü’külliyyâti’l-ezheriyye, , 1991, 1/9; eş-Şâtibî, *el-Muvâfêkât*, 2/30.

³⁵¹ İbn Teymiyye, *el-Fetâva’l-kubrâ*, 5/529.

³⁵² Abdurrahman b. Nasır es-Sa’dî, *Fethu’r-rahîm’l-meliki’l-allâm fî ilmi’l-akâidi ve’t-tevhîd*, thk., Suudi Arabistan: Abdürrezzak el-Bedr, Dâru İbn Cevzî, 1421, s. 131.

a. Hz. Peygamber Mekke döneminde gizli suikastlarla dahi olsa sahip olduğu bazı imkânlarla rağmen kendisine ve Müslümanlara işkence eden, düşmanlıklarını ve küfürlerini ilan eden müşriklerle açık veya gizli hiçbir şekilde savaşmamıştır. Zira dönemin şartları gereği, herhangi bir savaşın, müşrikleri zayıf olan Müslümanlara karşı daha da saldırganlaştıracığı ve hiçbir yararı olmayan savaşın daha büyük felaketlere yol açacağı belliydi. Zira bu durumda İslam toplumu düşmanın önüne atılmış olur. Ancak bu şartlar düşmana saldırı düzeyindeki savaşlar için geçerlidir. Eğer düşman İslam diyarına hücum edip işgale kalkışırsa o vakit eldeki mevcut imkânlar dâhilinde her türlü fedakarlıkla düşmana karşı konulur. Bedir ve Hendek savaşlarında olduğu gibi cihat bu aşamada farz-ı ayn olup herhangi bir şart aranmaz. Zira dinin korunması, can ve malın korunmasından önce gelir.³⁵³

b. Enes b. Malikten rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber Mute savaşında şehit olan Zeyd, Cafer ve Abdullah İbn Revaha'nın daha şehadet haberi gelmeden yasını tutup şehadetlerini sahabeye gözü yaşlı şekilde şöyle bildirdi: *“Bayrağı Zeyd aldı ve vuruldu. Sonra Cafer aldı. O da vuruldu. Sonra Abdullah b. Revaha aldı o da vuruldu. Bayrağı Allah'ın kılıçlarından biri aldı. Allah onlara kapı açtı.”*³⁵⁴

Bu olayın söz konusu kuralla ilişkisi şudur: Hz. Peygamber Mute savaşında askerlerin canını korumak amacıyla savaş meydanından çekilen Halid b. Velid'i kınamamış ve onların geri çekilişini fetih olarak nitelemiştir. Hâlbuki savaş meydanında cihat farz-ı ayn olup geri çekilmek haramdır. Burada ilk bakışta fetih olarak nitelenecek açık bir zafer de söz konusu değildir. Ancak Halid b. Velid kazanılması zahiri şartlar dâhilinde mümkün görünmeyen savaşın sürdürülmesinde yarar görmeyerek geri çekilmiş ve İslam ordusunun hezimetini engellemiştir. Bu nedenle de Hz. Peygamber onun bu davranışını fetih olarak nitelemiştir.³⁵⁵

İbn Hacer bu konuda şöyle demiştir: *“Alimler Hz. Peygamber'in hadisinde geçen “حتى فتح الله عليهم / ta ki Allah onlara fethi açtı” ifadesiyle neyin kast edildiği konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İmad b. Kesir şöyle demiştir: Bu farklı görüşleri şöyle tevil etmek mümkündür: Hz. Halid geceleyin askerlerin savaş yerlerini*

³⁵³ İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/70; *Hidâyetü'l-hayârâ*, s. 79.

³⁵⁴ Buhârî, *“Kitâbu'l-meğâzî”*, 4262.

³⁵⁵ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 7/653, hadis 4262; İbnü'n-Nehhâs, *Meşâriu'l-eşvâk*, 2/891.

değiştirip sabah olunca da yardım alınmış izlenimi düşmana verilerek güçlü bir hücum yapmıştır. Bunun üzerine paniğe kapılan düşman safları bozulmuş ve geri çekilmişlerdir. Halid b. Velid bu kalabalık ordunun tekrar toparlanması ihtimaline karşın bir avuç askerini kurtarmak adına ve kendilerini takip etmelerinden kurtulmak için kaçan düşmanı takip etmeyerek bu durumu ganimet olarak görüp geri dönmüştür.³⁵⁶ Hz. Peygamber de bu nedenle bunu bir başarı ve fetih olarak nitelemiştir.

Medine'ye döndüklerinde kendilerini Hz. Peygamber ve sahabe karşılamıştır. Bazı insanlar savaştan kaçtıklarını düşünerek üzerlerine toprak atıp şöyle diyordu: “Ey cihattan kaçan firariler!” Bunu gören Hz. Peygamber: “*Bunlar firar edenler değil bilakis tekrar saldırmak için geri çekilenlerdir*” buyurmuştur.³⁵⁷”

Bu olay açıkça gösteriyor ki Müslüman kanını korumak ve İslam askerlerini askeri bir plan olmadan tehlikeye atmamak, arzulanan ve emredilen bir durumdur. Büyük bir zararı def etmek küçük bir fayda kazanmaktan daha iyidir. ‘İz b. Abdüsselam bu hususa şöyle der:

Savaş meydanından kaçmak büyük bir fesat ve zarardır. Ancak düşmana hiçbir zarar vermeden öldürüleceğini kesin olarak bilmesi durumunda vacip olur. Zira canın tehlikeye atılması dinin izzet ve saygınlığının korunması için caiz kılınmıştır. Eğer düşmana herhangi bir zarar verilmeden karşı konulacaksa, bu sadece canların tehlikeye atılması ve kâfirlerin gönlünü rahatlatılmasına sebep olacaktır. Bu tür durumlarda sebat etmek, içerisinde maslahat olmayan mutlak zararı doğurur.³⁵⁸

Mücahitler Mute savaşındaki uygulamayı örnek alarak eğer düşmanın kendilerini kılıçtan geçireceğini bilse veya güçlü kanıtlarla tahmin etse en az zayıyat ile geri çekilmeli ve tekrar toparlanmak için fırsat kollamalıdır. Zira yüce Allah “ kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın³⁵⁹” buyurmuştur. Ayet her ne kadar hususi bir nedenle inmişse de lafzı umumdur.³⁶⁰

c. Taif seferinde askeri anlamda kuvvet düşman ordusundan yanaydı. Zira düşman, İslam ordusunun yıkmaya güç yetiremediği güçlü ve kuvvetli surların arkasında korunaklıydı. İslam ordusu o surları aşacak imkânlarla sahip değildi. Bu

³⁵⁶ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 7/513-514.

³⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/373; İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/336.

³⁵⁸ İz b. Abdüsselam, *Kavâidu'l-ahkâm fî mesâlihi'l-enâm*,

³⁵⁹ el-Bakara, 2/195.

³⁶⁰ eş-Şevkânî, *el-Mütedaffik alâ hadâiki'l-ezhâr*, 1/950.

nedenle de yirmi günden fazla süren muhasaradan bir türlü olumlu sonuç alınamamıştı. Karşılıklı ok atışları ile devam eden çatışmalar birçok sahabenin şehadetine sebep olsa da kuşatmadan bir netice çıkmamıştı. Şartları değerlendiren Hz. Peygamber, sahabenin sayısal üstünlüğünü bilmesine rağmen kuşatmanın bir sonuç doğurmayacağını fark edince kuşatmayı kaldırıp Medine'ye geri dönmüştür. Zira eldeki maddi imkânlar düşman surlarını aşmaya yeterli değildi. Aşılamayacağı bilinen surların dibinde savaşmak bir fayda da doğurmayacaktı. Düşman askeri sayı olarak az olsa da sahip oldukları ok, mancınık, erzak ve onları koruyan surlar, üstünlüğün onlara geçmesine neden olmuştu. Bu nedenle de Hz. Peygamber muhasarayı terk edip geri dönmüştür. Zira maslahat bunu gerektiriyordu.³⁶¹

5.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili

İmam Ahmed'in Müsned'inde rivayet ettiği üzere Numan b. Beşir şöyle demiştir: *Hz. Peygamber ile mescitte oturuyorduk. Ebû Sa'leb el-Huşeni geldi ve Beşir b. Sa'd'a şöyle seslendi: Hz. Peygamberin emirler hakkındaki hadisini ezber misin? Ebû Hüzeyfe "Ben ezberim" dedi ve Hz. Peygamber'in şu hadisini nakletti: "Nübüvvet sizin içinizde Allah'ın dilediği kadar kalacaktır. Sonra onu dilediği zaman kaldıracaktır. Ardından Allah'ın dilediği kadar nübüvveti yöntem olarak takip eden hilafet olacaktır. Allah dilediği zaman onu da kaldıracaktır. Sonra da parçalanmış bir idare olacaktır. Allah'ın dilediği kadar sürecek sonra Allah dilediği zaman onu da kaldıracaktır. Ardından zorba bir yönetim olacaktır. Allah'ın dilediği kadar sürecek ve Allah dilediği zaman onu da kaldıracaktır. Sonra yine nübüvvet yolunda ve menhecinde bir yönetim olacaktır. Hz. Peygamber bu ifadesinden sonra artık sükut etti.*³⁶²

Hadisi rivayet edenler içerisinde olan Süleyman b. Davud et-Teyâlisi sika olduğu konusunda ittifak vardır. Aynı zamanda Davut b. İbrahim de İbn Hibbân ve Ebû Davud et-Teyalisi tarafından sika sayılmıştır.³⁶³ Habib b. Salim ise Ebû Hatim ve İbn Adiyy tarafından sika sayılmışsa da Buhârî onun şüpheli olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁴ Sonuç olarak hadisin sened açısından hasen olduğu söylenebilir.

³⁶¹ es-Süheyli, *er-Ravdu'l-ünf*, 4/149; Said Havvâ, *el-Esâs fi's-sünne*, 2/949.

³⁶² Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 18406.

³⁶³ İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, 6/280.

³⁶⁴ el-Askalânî, *Tehzibu't-tehzib*, 1-12, Hind: Matbaatu daireti'l-maarifi'n-nizâmiyye, 1326, 2/184.

Metin açısından ise hadis daha gerçekleşmemiş gaybi bir konu olan “idarenin nübüvvet menhecine dönüşü”nü kapsamaktadır. Bunun tahakkuk edeceğine şüphesiz inanırız. Ancak hiç kimse ne zaman ve nasıl olacağını bilmemektedir. Bu İslam’ın altın çağı olan nebevi asra dönüleceğinin müjdesidir. Ancak bunun hemen bugün gerçekleşeceğine inanılıp düşmana savaş ilan etmek, hadisi doğru anlamamak olduğu kadar, kendini bile bile tehlikeye atmak anlamına da gelmektedir.

Uluslararası siyasi denklemlerdeki değişiklikler ışığında İslam toplumu olarak içerisinde bulunduğumuz başta askeri ve ekonomik alan olmak üzere tüm alanlardaki geri kalmışlık ve parçalanmışlığa karşın düşmanın bariz üstünlüğü, mücahitlerin kısmî başarılarına rağmen genel anlamda cihadın ilanının büyük bir fitne ve fesada sebep olacağını göstermektedir.

Ancak tüm bu hedeflerin içerisinde bulunduğumuz şartlar dâhilinde gerçekleştirilmesi mümkün görünmemektedir. Yukarıda verilen hadise dayanarak şartlar değişmedikçe günümüzde cihat ilan etmek cüz’î yararlar karşın külli zararlar barındırmaktadır. İslam toplumunun içerisinde bulunduğu yokluk, sefalet ve siyasi parçalanmışlık gerçeğine karşın düşmanların teknolojik ve askeri teçhizat alanındaki gelişmişliklerini göz önüne almadan ve uygun zemin oluşturmada cihat ilan etmek, doğacak kar ve zarar muvazenesi yapmadan hareket etmek anlamına gelmektedir.

Tüm bu saydıklarımıza rağmen, Irak Şam İslam devleti örgütü (İŞİD), yukarıda izah ettiğimiz cihatta yarar ve zarar arasındaki dengenin dikkate alınması ve maddi hazırlığın zorunluluğu gibi esasları dikkate almadan kısa bir süre önce, bahsi geçen hadislere dayanarak Irak ve Şam’da “İslam Hilafet Devletinin kurulduğunu” duyurmuş ve tüm Müslümanları kâfir olan veya kâfir ilan ettikleri Müslüman devletlere karşı cihada çağırmıştır. Hilafet devletinin kurulmasının gerekliliğinden bahsederken de kuruluşunun olumsuz etkilerine, hatta bu devleti inşa etmek için askeri bir gücün gerekliliğine ve benzeri diğer gerekliliklere bakılmaksızın, söz konusu hadis ve şeriatın dünyaya hakim olacağını müjdeleyen ve imama beyatı emreden benzeri naslardan hareketle teoride kolaylıkla hilafetin kurulmasının gerekliliğini dile getirmişlerdir. Ardında da bu düşüncelerinin gereğini pratiğe dökerek hilafeti ilan etmiş ve kendilerini hak üzerinde, kendi dışındakileri de batıl yolda gören bu gruplar seçtikleri kişinin biat edilmesi farz olan bir halife olarak görüp “kim bir imama biat etmeden ölürse cahiliye

ölümü üzerine ölmüş sayılır.³⁶⁵” gibi hadisleri delil göstererek insanları seçtikleri kişiye biat etmeye çağırmışlardır.

Işid’in fikir babalarından Muhammed b. Abdüsselam şöyle der: “İslam devletini ilan etmek Allah’ın emrinin gereğidir. Biz onun doğuracağı sonuçlardan sorumlu değiliz.”³⁶⁶ Muhammed b. Abdüsselam, oluşabilecek olumsuz hiçbir etkiyi düşünmeden, çağdaş gerçekliğe ve onun büyük ve hızlı gelişmelerine bakmadan yarar ve zarar denklemi ilkesine dikkat etmeden İslam devletinin kurulmasının bu basitlik ve kolaylıkta olduğuna inanmaktadır. Konuşmasının devamında “İslam devletinin ilanı bazı Müslümanların görmezden geldiği ve inkar ettiği bir farzdır. Hâlbuki tüm İslam toplumu İslam hilafetinin kurulmasının farz olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Hilafetin ilanı da İslam devletinin temelini olmasına bağlıdır. İmama biat etmeden ölen kimse cahiliye ölümü üzerine ölmüştür. Hadisin işaret ettiği gruba girmemek için her Müslümanın hilafetin ihyasına ciddiyetle çalışması gerekir”³⁶⁷ diyerek, düşüncesini izah etmektedir.

Onun ve takipçileri olan şiddet yanlısı grupların nazarında hilafetin ilanında çözümün yegane yolu savaş ve güçtür. Ona göre İslam devletinin kurulması tüm Müslümanlara farzdır. Bunun için de cihat gerekir, neticede cihat da farzdır. Zira farzın ancak kendisi ile elde edildiği her şey farz olur. İslam devletinin savaştan başka ikame edilme yolu bulunmadığına göre kafirlere karşı savaş tüm Müslümanlara farz olmaktadır.³⁶⁸

Onlara göre barışçıl yollarla yapılan cihat korkaklık ve ahmaklıktır, güç kullanımı zorunludur. Güç kullanımından da daha önceki kurallarda beyan edildiği üzere hadislerin zahiri boyutlarına bakarak düşmanın sahip olduğu imkân ve teçhizata bakmadan taş veya sopa, ok veya kılıç olması arasında fark gözetmeden eldeki imkânlar kast edilmektedir.

Bu meselenin gerektirdiği ilk şey, İslam ülkelerini yöneten mevcut tüm yöneticilere isyan etmektir. Çünkü bugün İslam ülkelerini yöneten yöneticiler, çok azı

³⁶⁵ Müslim, “Kitâbu’l-imâre, 1851.

³⁶⁶ Muhammed Abdüsselam Farac, *el-cihâdü’l-farida el-ğâibe*, s. 19.

³⁶⁷ Muhammed Abdüsselam Farac, *el-Cihâdü’l-farida el-ğâibe*, s. 4.

³⁶⁸ Muhammed Abdüsselam Farac, *el-Cihâdü’l-farida el-ğâibe*, s. 13.

hariç hilafetin yeniden kurulmasına herkesten önce itiraz edecek olanlardır. Zira tabiri caizse bundan ilk zarar görecekteler onlardır. Çünkü iktidarlarını kaybedeceklerdir. Bu yüzden de böyle bir şeyin olmasını önlemek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır.

Bu mesele aynı şekilde yöneticileri destekleyen bakanlara, askerlere, subaylara ve genel olarak yönetimi destekleyen insanlara karşı da isyanı gerektirir. Çünkü bu yönetimler kendilerini kolay kolay aşılmayacak, geçilemeyecek ve erişilemeyecek bir güvenlik duvarı arkasına almıştır. Hilafet fikrine ikna da edilemeyeceklerdir. Ayrıca bu değişimi engellemek ve başarısızlığa uğratmak için büyük felaketlerle sonuçlanacak her türlü silahı kullanmaktan da çekinmeyeceklerdir. İslam devletlerindeki birçok asker ve güvenlik güçleri söz konusu idarecilerin şahsi koruması konumuna getirilmiştir. En önemli soru da şudur: günümüz yöneticilerinden hangisi yerine gelecek halife için konumundan feragat eder ki? Hepsi de kendilerinin hadiste işaret edilen halife olduğuna ve diğerlerin kendisine uyması gerektiğine inanmaktadırlar.

Günümüzde Işid örgütü, olayın basit olduğunu zannedip işi hafife alarak tüm şart ve kriterleri görmezden gelip hilafeti ilan etti. Buna karşı çıkanları da korkaklık, cahillik, batının maşası olmak, ihanet ve bidatla itham etti. Tüm bu düşüncelerinde de dayandıkları delil hilafet devletinin ikamesine davet eden yukarıdaki hadistir.

Mısır'daki cihat cemaati de hilafetin günümüzde ilanını destekleyen bir oluşum olarak kabul edilebilir. Savaşı ve kan akıtılmasını hilafetin geri getirilmesinde etkili yöntem olarak görürler. İslam devletinin ilanına müteakip gelecek olumsuz tepkiler neticesinde kazanımların da kaybedileceği ve büyük felaketler olacağını ileri sürenlere karşı da şu cevabı vermektedirler:

İslam devletini kurmak ilahi emrin yerine getirilmesidir. Doğacak neticelerden sorumlu değiliz. Olumsuz tepkilerden çekinenlerin görüşü ve ileri sürdükleri iddialar da Müslümanları cihattan alıkoymak ve soğutmaktan başka bir şeye yaramıyor. Bir gün her şey İslam hâkimiyetine girecektir. Ve İslam devletinin yıkılması imkânsız olacaktır. Ayrıca İslam kanunları Allah'ın emrinin dışına çıkan bozgunculara boyun eğdirmekten aciz değildir.³⁶⁹

³⁶⁹ Heykel Muhammed Hüseyin, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, s. 294; Muhammed Abdüsselam Farac, *el-Cihâdu'l-farida el-ğâibe*, s. 19.

İslam devletinin günümüz şartlarında dahi ilanını vacip görenlerin kanıt olarak öne sürdükleri nas yukarıda verilen hadisi şeriftir. Ayrıca günümüz yöneticilerin tümünü de beşeri kanunlarla hükmettiklerinden dolayı tekfir ederler. Yönetimlerini gayrı meşru ve onlara biatı haram görürler. Buna dayanarak da onlara karşı gelmeyi farz görürler. İslam devletinin ikamesini farz görmekle yetinmeyip günümüz yöneticilerini ve yandaşlarını tekfir ederler. Eylem ve fikirlerinin doğruluğuna da fıkıhın “vacibin ancak onunla tamamlandığı şeyler de vaciptir” külli kuralına dayandırırılar. Buradan hareketle neticede doğacak kar ve zararı göz ardı ederek şöyle bir söylem geliştirmişlerdir: Allah’ın indirdikleriyle hükmetmek farzdır. Bu da ancak İslam devletinin mevcudiyeti ile olur. O zaman İslam devletinin ikame edilmesi farzdır.³⁷⁰

Burada söz konusu ilkeye mukabil “İslam’da zarar vermek, zarara zararlar karşılık vermek de yoktur” ile “fesadın giderilmesi faydanın sağlanmasından önceliklidir” vb. genel ilkeleri ise görmezden gelmektedirler. Pakistan’daki İslami grubun emiri olan Ebu’l-Ala el-Mevdudi, 1381 yılında hac günlerinde Mekke’de verdiği “Bugün Müslüman Gençliğin Görevi” başlıklı konuşmasının sonunda şöyle der: Sevgili kardeşlerim, sonuç olarak size tavsiyem şudur: Hedeflere ulaşmak için gizli dernekler kurmayın ve durumu değiştirmek için şiddet ve silah kullanmaktan kaçının. Çünkü bu yöntem hiçbir işe yaramayan aceleciliğin bir biçimi ve amaca kısa yoldan ulaşma çabasıdır. Doğru ve isabetli yol, çağrınızı alenen yaymanız ve insanların kalplerini ve zihinlerini en geniş kapsamda düzeltmenizle olandır. Ancak bu konuda acele edip inkılabınızı şiddet kullanarak yaparsanız bir nebze başarıya ulaşabilirsiniz ama bu başarınız da kapıdan girip pencereden çıkan hava gibi olur.³⁷¹

Kâr ve zarar arasında doğru bir denge kurulmadan Allah yolunda cihat ilan etmenin en büyük olumsuz etkisi, Müslümanların can ve mallarının tehlikeye atılması sonucunda ortaya çıkan trajediler, üzüntüler, yıkım, para ve mal kaybının yanı sıra masumların can kaybıdır. Hâlbuki zarara uğramak ve Müslümanların zararına dönüşecek şeylere nefsi indî görüşlerle kalkışmak şer’an ve aklen yasaklanmıştır..

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere İslam dininde cihat kar ve zarar denklemi üzerinde kurgulanmıştır. Eğer ortada fayda sağlayacak şartlar ve imkânlar

³⁷⁰ Muhammed Abdüsselam Farac, *el-Cihâdü’l-farida el-ğâibe*, s. 4.

³⁷¹ Heykel Muhammed Hüseyin, *el-Cihâdu ve’l-kitâl*, s. 289.

varsa düşmana savaş ilan etmek caizdir. Eğer savaşta bir maslahat yoksa ya da kazanılacak maslahattan daha büyük zararlar ortaya çıkacaksa savaş yasak olur. Buradan ortaya çıkan soru şudur: Müslümanlara karşı savaş ilan etmek ve onlarla Allah adına savaşmaktan İslam'ın ve Müslümanların ne gibi çıkarı olabilir? Cihat adına Müslümanlarla savaşmanın kime ne faydası vardır? Bir Müslümanın âsi, haddi aşan veya saldırgan da olsa Müslüman kardeşine karşı yaptığı savaşa cihat denir mi? Aşağıda gelecek olan altıncı kuralda bu sorulara cevap verilmeye çalışılacaktır.

6. Cihadın Müslüman Topluma Karşı Yapılmaması

İslam dininde cihadın meşruiyeti, keyfiyeti ve icra sürecindeki kurallar bellidir, fıkıh kaynaklarında ve konuya dair eserlerde ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Cihadın en önemli yanlarından biri de söz konusu savaşın kime karşı yapılabileceğidir. Nitekim cihat için maddi imkânlar vb. şartlar zorunlu olduğu gibi cihadın kime karşı yapıp yapılmayacağı hususu da oldukça önemlidir.

Cihadın, Allah'ın hükmünün yüceltilmesini, İslam dininin tüm beşeriyete ulaştırılması ve diğer dinlere karşı galip gelmesi, bu kutlu hedef önündeki engellerin bertaraf edilmesi ve insanların birbirine haksızlık yapmasının engellenmesi amacıyla yapıldığı ikinci kuralda anlatılmıştı. Buradan anlaşıldığı üzere kelime-i şahadet getiren, namazı kılan ve ezan okuyan iki grup Müslüman arasında cereyan eden mücadeleye, cihat denilemez. Zira iki taraf da Müslümandır. Zira cihat kâfire karşı meşru kılınmış bir mücadeledir. Amacı İslam'ı yaymak olan cihat, Müslüman olana karşı nasıl icra edilebilir.

Öte yandan Müslümanın din kardeşine karşı savaşını yasaklayan pek çok hadis vardır.³⁷² Hatta bazı hadislerde din kardeşine karşı yapılan savaş küfür olarak nitelendirilmiştir.³⁷³ Tüm bu naslardan sonra dindaşlar arasında yürütülen bir savaşı cihat olarak nitelemek mümkün değildir. Sadece kâfire, müşriğe ve mürtede karşı mücadele cihat sayılabilir. Yüce Allah “Ey Nebî, kâfirlere ve münafıklarla cihat et.

³⁷² Bu naslara örnek olarak Hz. Peygamberin şu hadisi verilebilir: İki müslüman birbirine kılıç çektikleri zaman öldüren de öldürülen de ateştedir. Bk., Buhârî, “Kitâbu'l-imân, 31.

³⁷³ Nitekim Hz. Peygamber şöyle demiştir: Müslümana sövmek fık, onunla savaşmak ise küfürdür. Buhârî, “Kitâbu'l-imân, 48; Müslim, “Kitâbu'l-imân, 64.

Onlara karşı sert ol.³⁷⁴” buyurarak bu gruplara karşı verilen mücadeleyi cihat olarak adlandırmıştır. Buna mürtedler de dâhildir.³⁷⁵ Hadiste de Hz. Peygamber: “Müşriklerle mallarınız, canlarınız ve dillerinizle cihat edin³⁷⁶ buyurmuştur.

İbn Rüşd el-Kurtubî konu hakkında şöyle demiştir: Allah yolunda kendisini yoran çaba sarf eden herkes cihat etmiş olur. Ancak cihat denildiğinde, İslam dinine girmeleri veya alçalmış halde elden cizye vermeleri için kâfirlere karşı silahlı mücadele kastedilir.³⁷⁷

Dolayısıyla cihat olarak isimlendirilebilecek tek savaş kâfire karşı verilen savaştır. İki Müslüman grup arasında vuku bulan çatışmalar ise cihat olmayıp, bunlara “bağilerle savaş”, “yolkesenlerle savaş”, “fitne savaşı”, “asilerle savaş”, “mezhep mücadelesi” veya kabileler arasında yaşanan çatışmalar olan “asabe savaşları” gibi isimler verilebilir. Tüm bu çatışmaların herbirinin kendine özgü hükümleri vardır. Ancak bilinmesi gereken husus bu çatışmaların cihat sayılmadığıdır. Müslümanların sebebi her ne olursa olsun birbirleriyle olan mücadeleleri, çatışmaları cihat kapsamına girmemektedir.³⁷⁸ “Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin; ikisinden biri diğerinin hakkına tecavüz etmiş olursa -Allah’ın emrine geri dönünceye kadar- haksızlığa sapanlara karşı savaşın; dönerlerse aralarındaki anlaşmazlığı adaletle çözüme bağlayın ve herkese hakkını verin. Allah hakkı yerine getirenleri sever.³⁷⁹” ayetinde Yüce Allah çatışan Müslüman iki grubu savaşmalarına rağmen küfürle anmamış bilakis mümin olarak nitelemiş ve aralarında vuku bulan çatışmalar hakkında hükmünü açıklarken de cihat kavramı kullanmamış, kital/savaş ve bağy/saldırganlık olarak isimlendirmiştir.³⁸⁰

³⁷⁴ et-Tahrîm, 66/9.

³⁷⁵ Hatta mürtedlerin savaşı asli kâfirlerin savaşından daha da önem arz eder. Zira onların işlediği suç küfrün yanı sıra ihaneti de barındırmaktadır. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/95; el-Karadâvî, *Fikhu’l-cihâd*, 1/198.

³⁷⁶ Ebû Dâvud, “Kitâbu’l-cihâd”, 2504; en-Nessâî, “Kitâbu’l-cihâd”, 3095.

³⁷⁷ İbn Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukaddimât ve’l-mumehhidât*, 1/342.

³⁷⁸ Eğer taraflardan biri zalim ve dikta bir yönetici ise o zaman yapılan mücadele cihat değil de “zalim hakime başkaldırı” olarak isimlendirilir. Bu tür savaşların da kendine özgü hükümleri vardır. Ancak eğer hakim kâfir olmuş ise o vakit ona karşı verilen mücadele cihat olarak isimlendirilebilir.

³⁷⁹ el-Hucûrât, 49/9.

³⁸⁰ İbn Teymiyye ayetin zahir ifadesine dayanarak bağı olan tarafın tekfir edilemeyeceğini öne sürmüştür. Bk., İbn Teymiyye, *Mecmûu’l-fetâvâ*, 35/57.

6.1. Konuya Dair Hadisler

a. Enes b. Malik şöyle rivayet etmiştir: *Hz. Peygamber bir gruba karşı bizimle savaşa çıktığı zaman sabah olup duruma bakmadan oraya ansızın saldırmazdı. Eğer oradan ezan sesi duysaydı onlardan elini çekerdi. Ezan sesi duymadığı taktirde hücum ederdi.*³⁸¹ Bir başka rivayette de şöyle geçmektedir: *Hz. Peygamber bir yere seriyye göndereceği zaman onlara şöyle derdi: “Bir cami gördüğünüzde veya ezan sesi duyduğunuzda kimseyi öldürmeyin.”*³⁸²

Bu hadisler açıkça gösteriyor ki Müslüman bir topluluğa karşı savaşılmaz. Ayrıca yapılacak bir savaşın cihat olarak isimlendirilmesi de caiz değildir. Zira eğer Müslüman bir toplumla savaşmak caiz olsaydı Hz. Peygamber içinde cami bulunan veya ezan sesi duyulan yere saldırmayı yasaklamazdı. Zira ezan ve mescit bölgenin Müslüman olduğunun belirtisidir. Hz. Peygamber de bu iki sembolü Müslüman olmaya yorumlayarak o bölge ile savaşı yasaklamıştır. Biz de namaz kılan ve ezan okuyan bir toplumun müslüamn olduğuna inanmak durumundayız. Yoksa gerçek Müslüman olup olmadıklarını anlamak için kalplerini yarmak veya onları sorguya çekmekle mükellef değiliz. İslam zahire bakar. Sırlar Allah’a havale edilir.

b. Ebû Hüreyre’den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber şöyle demiştir: *“Allah’tan başka ilah olmadığına inanana kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Allah’tan başka ilah yoktur diyen şer’î cezaları hariç mal ve canlarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah’a aittir.* Bir diğer rivayete göre ise şöyle demiştir: *Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de onun elçisi olduğuna tanıklık edene ve namazı kılıp zekatı verene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu yaptıklarında şer’î cezaları hariç mal ve canlarını benden korumuş olurlar. Hesapları ise Allah’a aittir.*³⁸³

Daha önceki bölümlerde hadis hakkında detaylı bilgi verilmiş ve bu hadiste her ne kadar genel bir ifade kullanmış ise de özel anlam kastedildiği ve savaş halindeki kâfirlere işaret ettiği açıklanmıştı. Eğer karşımızda harbî olan bir kâfir var ise hadisin işaret ettiğine göre kelime-i şهادet getirinceye kadar onlarla savaşmak vacip olur.

³⁸¹ Buhârî, “Kitâbu’l-ezân, 610.

³⁸² Ebû Dâvûd, “Kitâbu’l-cihâd”, 2635; et-Tirmizî, “Kitâbu’s-seyr”, 1549.

³⁸³ Buhârî, “Kitâbu’l-cihâd”, 2946; Müslim, “Kitâbu’l-imâre, 20.

Hadis mealen aslında şunu ifade etmektedir: Ben harbî olan kâfirlerle sadece kelime-i şهادet getirmeleri için savaşmakla emrolundum. Hadiste onlarla savaşın meşruiyetini sağlayan amaç zikredilmiştir. Bu amaç hasıl olduğunda artık onlarla savaş caiz olmaz. Hadisin anlamı “ben harbî olup olmamasına bakmaksızın dünyadaki tüm kâfirlerle İslam’a dâhil olmaları için savaşmakla emrolundum” değildir. Daha önceki açıklamalarda da belirtildiği üzere bu anlam konu hakkındaki diğer naslara aykırıdır. Daha önce Müslümanlara her ne zarar vermişse de kelime-i şهادeti dillendiren harbî kâfirle savaşmak caiz değildir. Zira İslam’a girmekle can ve mal dokunulmazlığını kazanmış olur.

Üsame b. Zeyd b. Harise’den rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: Hz. Peygamber bizi Cüheyne bölgesindeki Huraka’ya gönderdi. Onlara şafak vakti ansızın saldırıp mağlup ettik. Ensardan bir adam ile kaçan birini takip ettik. Onu ele geçirince “Allah’tan başka ilah yoktur” dedi. Bunun üzerine ensardan olan adam ondan elini çekti. Ancak ben onu mızrağımla vurup öldürdüm. Döndüğümüzde Hz. Peygamber bunu duydu ve bana defalarca “Allah’tan başka ilah yoktur” dediği halde onu öldürdün ha? dedi. Ben de “Ey Allah’ın Rasulü o kendini korumak için bunu söyledi” dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Allah’tan başka ilah yoktur” dediği halde onu öldürdün ha” ifadelerini defalarca tekrarladi. Öyle ki o güne kadar İslam’a girmemiş olmayı temenni ettim.³⁸⁴

Konu hakkındaki en güzel örneklerden biri bu hadisi şeriftir. Zira eğer kelime i şهادeti dillendirenlerle savaşmak caiz olsaydı Üsame, öldürdüğü bu kişi için kınanmayacaktı. Bazı rivayetlerde de niye onu öldürdün diye soran Hz. Peygamber’e “Ya Resulellah Müslümanların canını çok yaktı. Falanca ve falancayı öldürdü. Ben ona doğru hamlede bulundum. Kılıcı görünce de hemen kelime-i tevhidi söyledi.” dediği rivayet edilmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de ona “kıyamet günü kelime-i tevid senden davacı olursa ne yapacaksın? deyince, benim için istiğfar et demiş, Hz. Peygamber ise aynı sözü tekrar etmekten başka bir şey dememiştir.³⁸⁵

Üsame’nin öldürdüğü adamın birçok Müslümanı şehit etmesine rağmen Hz. Peygamber onun eylemini tasvip etmemiştir. Zira İslam insanların zahiri hallerine göre

³⁸⁴ Buhârî, “*Kitâbu’l-meğâzî*”, 4269; Müslim, “*Kitâbu’l-imân*”, 96.

³⁸⁵ Müslim, “*Kitâbu’l-imân*”, 96.

muamele eder. Öldürülen adam şehadeti dile getirmekle can ve mal dokunulmazlığını kazanmış olur.

İmam Nevevî, Hz. Peygamber'in "*kalbini yarsaydın ya*" ifadesi hakkında şöyle demiştir: Bu ifade İslam fıkhnın meşhur "Hükümler zahire göredir. Kalptekiler ise Allah'a kalmıştır" ilkesinin delili mahiyetindedir.³⁸⁶ Yüce Allah da şöyle buyurmuştur: "*Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selâm verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mümin değilsin" demeyin*³⁸⁷." Bu ayet de aynı şekilde fıkhıdaki zahire göre hükmedilir ilkesini ispat etmektedir.

Bu ayet Hz. Peygamber'in bir seriyye ile düşmana karşı gönderdiği Mikdad b. Esved hakkında inmiştir. Zira seriyye ile birlikte düşmana saldırmış, kaçan düşmandan geride kalan birini kendilerine selam verip Müslüman olduğunu belirtmesine rağmen öldürmüştü.³⁸⁸

Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyar, Mikdat b. Esved'ten rivayet ettiğine göre o Hz. Peygamber'e şöyle demiştir: *Ya Rasulallah söyler misiniz? Bir kâfirle dövüşsem ve o da bir elimi kesse, sonra da ben ona galip gelsem ve o bir ağacın arkasına sığınıp "iman ettim dese ben onu öldürebilir miyim?"* Hz. Peygamber hayır öldürme buyurmuştur. *Dedim ki: Ya Yesulellah ama elimi kestikten sonra böyle dedi. Hz. Peygamber: Yine de öldürme. Eğer öldürürsen o senin onu öldürmeden önceki konumunda sen de onun o kelimeyi söylemeden önceki konumunda olursun.*³⁸⁹ Bu hadiste Hz. Peygamber savaş meydanında dahi kelime-i tevhidi söyleyenin öldürülmesini yasaklamakla yetinmemiş, bunu küfür ile eşdeğer görmüştür.

Aktarılan tüm naslar da gösteriyor ki Müslümanın Müslümanla savaşı ve öncesinde ne yapmışsa yapmış olsun tevhit kelimesini telaffuz edeni öldürmek haramdır. Bu konuda insanların zahirine hükmetmek, niyetleri araştırmamak esastır.

Hz. Ali dönemindeki karışıklıklar üzerine Sad b. Ebî Vakkâs'a: *Sen şura ehlisin ve bu işe diğerlerinden daha layıksın, savaşmayacak mısın?* denilince şöyle demiştir:

³⁸⁶ en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 2/107.

³⁸⁷ en-Nisâ, 4/94.

³⁸⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru İbn Kesîr*, 1/611; el-Kurtubî, *Tefsîru Kurtubî*, 5/319.

³⁸⁹ Müslim, "Kitâbu'l-imân", 95.

*Bana kimin Müslüman kimn kâfir olduğunu söyleyecek iki gözü ve dili olan bir kılıç verilmedikçe savaşmam. Ben önceleri çok cihat ettim ve cihadın ne olduğunu iyi bilirim.*³⁹⁰ Bu hadis de açıkça Müslümana karşı savaşın haram olduğu ve cihat sayılamayacağını, bilakis Müslümanla savaşın Allah'ın gazabına sebebiyet veren bir eylem olduğunu göstermektedir.³⁹¹

Müslüman kanı ancak üç şey ile mübah olur. Hz. Peygamber hadisinde buna şöyle işaret etmiştir: “Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Peygamber olduğuma inanan Müslümanın kanı ancak üç şey ile mübah olur: Cana karşı can. Evli iken zina etmek, İslam toplumundan ayrılıp din değiştirmek.”³⁹²

Kurtubi şöyle demiştir: Bir Müslüman tevhit kelimesini söylemesine rağmen birini öldürürse kısas olarak o da öldürülür. Hadiste geçen Üsame ile Mikdad b. Esved'in kısasla öldürülmemelerinin sebebi İslam'ın ilk dönemlerinde olmaları ve o hareketi canlarını korumak için söylenmiş samimi olmayan bir hareket olarak yorumlanmaları sebebiyledir. Ancak bu durumun haram olduğu ve yasaklandığı artık herkesçe bilinmektedir. Bu nedenle de tevhit kelimesini söyleyen kâfiri öldüren de kısas sonucu öldürülür.³⁹³

6.2. Yanlış Anlaşılan Hadislerin Tahlili

Amaçlarını sorgulamadan ve geçmişte yaptıklarına bakmadan kelime-i şehadeti telaffuz edenlerle savaşılmayacağına dair yukarıdaki kuralın aksini iddia edenlerin delil olarak öne sürdükleri bazı hadisler vardır. Bu hadisleri kendi fikirlerine uygun şekilde yorumlayarak yaptıkları şeyi meşru göstermeye çalışırlar. Öne sürdükleri hadislerden bazılarını şunlardır:

a. Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber vefat edince Araplardan inkâr edenler oldu. Hz. Ömer onlarla savaşmayı düşünen Hz. Ebûbekir'e şöyle dedi: Hz. Peygamber “Lâ ilahe illallah diyene dek insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu dediklerimde benden can ve mallarını Allah'ın hakkı haricinde

³⁹⁰ Nureddin Ali b. Ebî Bekr, b. Süleyman el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, 1-10, thk., Hüsamuddin el-Kudsî, Kahire: yy., 1994, 7/299.

³⁹¹ es-Selâbiyyu, *Hakikatü'l-hilâfi beyne's-sahâbeti fî mareketeyi'l-cemeli ve's-sıffîn*, İstanbul: Daru'r-ravda, 2017, s. 37-46.

³⁹² Buhârî, “Kitâbu'd-diyât, 6878; Müslim, “Kitâbu'l-kasâme 1676.

³⁹³ Kurtubî, *Tefsîrü'l-Kurtubî*, 5/338.

korumuş olurlar hesapları da Allaha kalmıştır” buyurduğu halde onlarla nasıl savaşırsın. Hz. Ebûbekr de şöyle dedi: Allah’a yemin olsun ki namaz ile zekatı ayıranlar ile savaşıcağım. Zekat Allah’ın hakkıdır. Yemin olsun ki eğer Hz. Peygamber’e verdikleri bir deve ipini bile benden esirgeseler onlarla savaşıcağım. Hz. Ömer de şöyle demiştir: Vallahi sonradan Allah’ın Ebubekir’in gönlüne savaş tercihini sevdirdiğini ve bunun da doğru olduğunu anladım.³⁹⁴

Bu hadisin zahiri iki yanlışı kanıyı zihinde uyandırmaktadır. Birincisi zekatı vermekten imtina edenler her ne kadar kelime-i tevhidi telaffuz etseler de savaşılmaları vacip olan mürted grubundadırlar. Zira hadiste geçen “inkar edenler etti” ifadesi bunu göstermektedir. Ayrıca Hz. Ebubekir döneminde zekat vermeyenlere karşı yürütülen savaşlara hadis ve siyer eserlerinde mütevatir şekilde “ridde savaşları” adı verilmiştir. Kelime-i şehadeti telaffuz ettiklerinin kanıtı ise Hz. Ömer’in onlara karşı savaşılmaya karar veren Ebubekir’e sorduğu sorudur. Zira eğer bunlar tevhit kelimesini telaffuz edenlerden olmasaydı Hz. Ömer “şehadet getirinceye dek insanlarla savaşa emrolundum” hadisi ile itiraz etmezdi.

İkincisi ise bu insanlar namaz kılan şehadeti telaffuz eden Müslümanlar olup sadece zekâtı vermek istememişlerdir. Zira Hz. Ebubekir’in Ömer’e verdiği cevap bunu göstermektedir. Nitekim Hz. Ebubekir onların kâfir olduklarını iddia etmemiş sadece şöyle demiştir: Vallahi namaz ile zekât arasını ayıranlarla savaşıcağım. Bu da onların namaz kılanlardan olduğunu göstermektedir. Hadiste söz konusu toplumların zekatı vermemelerinin sebebinin zekatının farziyetini inkar mı yoksa cimrilikten kaynaklı bir durum olduğu hususunda bir detay bilinmemektedir. Hâlbuki Ömer’in itirazı söz konusu toplumların zekatın verilmemesinin inkar olmadığına işarettir. Zira zekatın farziyetini inkar etmek küfürdür. Bu durumda da Ömer’in itirazının bir gerekçesi olmazdı. Ayrıca hadiste geçen ayıranlar” ifadesi zekatın inkar edildiğine dair net bir ifade değildir. Buna rağmen Hz. Ebubekir ve tüm sahabeler bunlara karşı savaşmış ve onlardan esirler almıştır. Hâlbuki esir sadece kâfirlere karşı olan cihatta alınabilir.

Hadisin bu şekildeki zahiri manası yukarıda verilen kurala aykırıdır. Zira inkar etmediği halde cimrilikten dolayı zekat vermeyen kişiler mürted değil Müslümandır.

³⁹⁴ Buhârî, “Kitâbu’l-i’tisâm”, 7284; Müslim, “Kitâbu’l-imân”, 20.

Ancak hadiste onlara karşı savaşıldığı ve onlara yönelik bu savaflara da ridde savafları denildiğini görmekteyiz.

Sapkın bazı fırkalar bu hadisi ve benzerlerini delil olarak gösterip zekat vermeyenlerin yanı sıra büyük günah işleyen tüm insanları mürted olarak görmektedir. Bunlar da Hariciler ve tekfirci yandaşlarıdır. Günümüzdeki en önemli temsilcileri “tekfir ve hicret cemaati”dir.³⁹⁵

Rafiziler ise hadisin başı ve sonu arasında çelişki olduğunu iddia etmişlerdir. Zira hadisin başında zekat vermedikleri ve esir edildiklerini belirten ifadeler mürted olduklarını gösterirken, hadisin sonunda namaz kılanlardan dolayısıyla Müslüman olduklarından bahsedilmektedir.³⁹⁶

Şimdi tüm bu anlatılanlardan zihinlerde beliren soru şudur: Şehadet getiren namaz kılan bir gruba karşı savaşmak, bu savaşı cihat olarak isimlendirmek, ailelerini esir almak ve mallarını ganimet olarak ele geçirmek nasıl caiz olabilir? Hâlbuki zekatı inkar etmediği halde, vermeyen kimsenin kâfir veya mürted olmadığı cumhur tarafından kabul edilmiştir.

Bu çelişkiye yönelik verilecek cevapları şöyle özetlemek mümkündür:

Birincisi ehl-i sünnet ve'l-cemaat âlimlerinin çoğunluğu arasında, zekatı inkar edenin şehadeti telaffuz etse dahi mürted olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Zira dinin nasları ile sabit olan bir hükmü inkar etmiştir. Bu durum zekata özgü olmayıp, dinin zorunlu olarak bilinen herhangi bir meselesini inkar etme durumunda da geçerlidir. “Dinini değiştireni öldürün³⁹⁷” hadisi icabı mürtedin hükmü de ister birey ister toplum olsun ölümdür. Eğer mürted olan kişi Müslümanlara karşı silaha başvurursa o zaman ona harb ilan edilir ve bu da cihat sayılır.³⁹⁸

İkincisi ise irtidat, küfürden daha tehlikelidir. Eğer buna silah taşımak da eklenirse veya Ebû Bekir es-Sıddık devrinde olduğu gibi maksadı insanları dinlerinden uzaklaştırmak ve İslam'a zarar vermekse, o zaman mesele daha da kötü bir hal alır. ve

³⁹⁵ el-Mutayrî, *Fehmu'n-nusûsi 'ş-şer'iyye*, s. 212.

³⁹⁶ el-Askalânî, *Fethü'l-bârî*, 12/277.

³⁹⁷ Buhârî, “Bâbu hukmi'l-murteddi”, 12/277

³⁹⁸ Kadı İyâd, *ikmâlu'l-mulim*, 1/243.

onlarla mücadele edilmeli farz olur. Çünkü onlar insanların dinlerinde fitneye uğramasına sebep olmuşlardır. Eğer bunlar bastırılmazsa ilerleyen süreçte daha tehlikeli bir hal alacaklardır.

Üçüncüsü farziyetini inkar etmemekle beraber zekatını vermeyenler, kâfir olmaz. Büyük günah işleyen günahkar bir Müslüman sayılır. Bu durumdakilerden zekatlarını ödemesi istenir, eğer vermezse, zorla alınır. Eğer vermemek için silah kuşanırsa onunla savaşılr, ancak bu savaş cihat sayılmaz.

Dördüncüsü hadiste geçen (أَفَاتِلَ) kelimesi ile (أَفْتُلَ) kelimesi arasında fark vardır. Birinci kelime işteşlik bildiren bir kalıp olup karşı tarafında mücadele ettiği ve çatışmanın karşılıklı olduğunu ifade ederken ikinci kelime tek taraflı eylemi işaret eder. Bu nedenle de hadiste geçen (أَفَاتِلَ) ifadesinden zekatı vermeyenlerin sadece zekat vermemekle kalmadıkları bunun yanı sıra daha taze ve tam yerleşme imkânı bulamayan İslam devleti ve Müslümanlara tehlike arz edecek şekilde silaha sarılıp saldırdıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle de sahabe onlara karşı ordu hazırlamış ve savaşmıştır. Bu durum kök salmış ve tam yerleşmiş bir İslam devletinin bulunması durumundan farklılık arz eder.³⁹⁹

Beşincisi ve en önemlisi de şudur: Hz. Ebubekir'in savaş ilan ettiği insanlar iki kısma ayrılır.⁴⁰⁰ Birinci kısım, Hz. Peygamberin vefatı sonrası dinlerinden eski inançlarına dönen insanlardır. Bunlardan bir kısmı Yemâme yerlileri gibi Müseylime adındaki yalancı birini Peygamber olarak tanıyanlardır. Bunlar silaha sarılıp Müslümanlara savaş ilan etmişler, beldelerindeki Müslüman yöneticileri de kovmuşlardır. Ebû Hüreyre'nin "küfre düşenler düştü" ifadesi ile işaret ettiği bu gruptur. Bu grup Hz. Peygamber'in nübüvvetini inkâr edip yalancı birinin Peygamberliğine razı olan kâfirlerdir. Hz. Ebubekir bunlara karşı savaşmıştır. Bunlarla savaş farz olup Allah yolunda cihat sayılır. Birinci grubun diğer kısmı ise dinlerinden dönüp eski cahiliye inançlarına dönen insanlardır. Namazı, zekatı vb. tüm emirleri terk etmişlerdi. Bu kısım insanlar da mürted sayıldıklarından kendileriyle savaş farz olup cihat sayılmaktadır.

³⁹⁹ Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, s. 58-59.

⁴⁰⁰ Kadı İyâd, *İkmâlu'l-mulim*, 1/243; en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 1/391; el-Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 1/183; el-Kirmânî, *el-Kevâkibu'd-derârî*, 24/47; Musâ Şahin Lâşin, *Fethu'l-mun'im şerhu sahîhi Müslim*, 1/82.

İkinci kısım insanlar ise zekatı men edip vermeyelerdir. Bunlar dinlerini terk etmediklerini ancak mallarına kıyamadıklarından zekatı vermek istemediklerini ilan edenlerdir. Halife bunlardan zekâtı vermeye zorlayınca da İslam ordusunun Üsâme b. Zeyd komutasında Rum ordusuna karşı çıkmış olmasını fırsat bilerek Müslümanlara karşı silah kuşanıp düşmanlığa başladılar. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir tümüyle savaşmayı uygun gördü. İlk başta Hz. Ömer karşı çıksa da sonradan o da bunun doğru olduğuna ikna oldu.

Dolayısıyla ikinci sınıf olan insanlarla savaşması şüpheye konu olan kısımdır. Zira bunlar dinden dönmemiş ve zekatın farziyetini de inkar etmemişlerdi. Bunlarla savaşılmasının nedeni zekatın istenilmesine rağmen verilmemesi, bu isteğe karşı kılıçla cevap verilmesi ve İslam idaresinden kopuşun ilanı yüzündendir.

Zekatı vermeyen bu ikinci sınıfın da dayandığı bir delil vardı. Onlar da “*Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al! Bir de onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah her şeyi çok iyi işitmekte ve bilmektedir.*”⁴⁰¹” ayetine dayanarak kendilerini temizleyecek ve arındıracak zekâtın Hz. Peygambere has bir durum olduğunu öne sürmüşlerdir. Zira ondan başkasının zekât vesilesi ile onları arındırması ve onlara salat etmesi mümkün değildir. Ancak o vakit sahabe onlarla tevile dayanan asiler olmaları hasebiyle hemen savaşmıştır. Bu savaş kâfir olmaları nedeniyle değildir. Nitekim Hz. Ömer’in itirazında Hz. Peygamberin Allah’tan başka ilah olmadığına inanana kadar insanlarla savaşmaya emrolundum hadisini delil olarak kullanması da bunların dinden çıkmadıklarını göstermektedir. Zira eğer Müslüman olmasalardı Hz. Ömer’in bu hadisle itirazda bulunması uygun olmazdı.⁴⁰²

Hz. Ebu Bekir’in cehaletleri nedeniyle onları mazur görmeyip onlarla savaşmasının sebebi Müslümanlara karşı silahlanmalarıdır. Hz. Ebu Bekir onlara nasihat eden ve vazgeçmeye davet eden bir heyet göndererek onları ikna etmeye çalıştı. Ancak kendi fikirlerinde ısrar edince de onlarla savaştı. Zekatın farz olduğunu kabul edip zekatı vermeyenlerden zekat zorla alınır. Eğer zekatı vermemenin yanı sıra silaha da sarılırsa o zaman ona karşı savaş açılır. Onlarla gelişen savaşlara “ridde savaşı”

⁴⁰¹ et-Tevbe, 9/103.

⁴⁰² Kadı İyâd, *İkmâlu’l-mulim*, 1/243; en-Nevevî, *Şerhu’n-Nevevî*, 1/202; el-Askalânî, *Fethu’l-bârî*, 12/276; İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, 3/391; el-Aynî, *Umdetü’l-kârî*, 1/183.

denilmesinin nedeni ridde hareketi gölgesinde gelişmesidir. Yoksa bunlar mürted değillerdir. Bu tamamen dil kuralları gözetilerek kullanılmış bir ifadedir. Fıkhi boyuta işret etmez. Fıkhi olarak onlar isyankar Müslümanlardır. Zira isyan imama karşı gelmeyi ve emrinden çıkmayı işaret eder. İmamın inad ve tevil kısımları olmak üzere iki kısma ayrılan bağilerle savaşma hakkı vardır. Hz. Ebu Bekir'in savaştığı kısım, tevil ehli bağileri sayılabilir.⁴⁰³

Eğer bunlar İslam ordusuna silah doğrultmayıp sadece zekat vermemekle kalsalardı onlarla savaşmak caiz olmazdı. Zira zekat vermemek kişiyi bağı, mürted ve savaşan harbiler konumuna sokmaz. Ancak bunlar silah kuşandıklarından kendileriyle savaşılmıştır.

Hariciler, söz konusu hadisin zahirine dayanarak zekatı vermeyenlerin kâfir olduğunu ve zekatı vermemeleri nedeniyle mürted olduklarından onlara karşı cihadın ilan edilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. İster farziyetini inkar ettiklerinden isterse de cimrilikten dolayı zekatı vermeyenler arasında bir fark gözetmemişlerdir. Hatta bu insanlar şehadeti telaffuz edip namaz kılsa dahi aynı hükme tabidirler. Bu da mürted oldukları ve kendilerine karşı cihadın farz olduğu yönündeki hükümdür. Bu görüş Haricilerin büyük günah işleyenin kâfir olduğuna dair genel görüşleriyle uyumludur. Hariciler zekatı vermeyeni tekfir etmekle yetinmemiş, onlara karşı savaşın farz olduğu ve bu savaşın aynı zamanda cihat olduğunu öne sürmüştür. Hariciler, Müslüman toplumdan ayrılarak onlara karşı savaşı ve ailelerini esir almayı mubah gördükleri için İslam toplumu dışına çıkanlar anlamında bu isimle anılmıştır. Hâlbuki ibadeti en fazla olan gruplar içerisinde gösterilmektedirler.⁴⁰⁴ Ancak sapkınlığa ve dalalete düşmüşlerdir. Konu hakkındaki nasları görmezden gelip, İslam toplumuna karşı savaşçı kesilmiş, bununla da Allah'tan ecir beklemişlerdir. Hâlbuki İslam dini Müslüman kanı hakkında hassas davrandığı kadar hiçbir konuda hassas davranmamıştır.

Haricilerin doğru yoldan sapmalarının bir takım sebepleri vardır. En önemlileri de cehalet, âlimlerden uzak kalmak, kitapları herhangi bir anlayış ve fikir olmadan

⁴⁰³ Kadı İyâd, *İkmâlu'l-mulim*, 1/244; en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî*, 1/203; Musa Şahin Laşin, *Fethu'l-mun'im*, 1/82.

⁴⁰⁴ Hz. Peygamber sahabeye “Sizden biriniz onların namazına kıyasla kendi namazını, onların orucuna kıyasla kendi orucunu küçümseyecektir.” diyerek onların bu özelliğine dikkat çekmiştir. Bk. Buhârî, “Babu men tereke kitâle'l-havâric”, 6933; Müslim, “Babu zikri'l-havârici”, 1064.

okumak, dinde aşırıya kaçmak, şeriatın emrettiği sınırların aşılması ve yaptıkları eylem ve yöntemlerini meşrulaştırmak için şerî nasların asıl anlamlarından uzaklaştırılarak tahrif edilmesidir. Nitekim hadisleri ve ayetleri şeriatın esas ve usulüne uymayan bir şekilde, sadece kendi heva ve nefislerinin arzusuna uygun olarak istedikleri şekilde yanlış tevil edip yorumlamışlardır. Nasların zahirine bakıp içeriğine ve barındırdığı derin anlamlarına vakıf olmadıklarından, nasları olmadık şekillerde yorumlamış ve bu yorumlar neticesinde yanlış hükümlere varmışlardır. Yöntem olarak zorlama, sınırlama ve kısıtlamayı benimsemeleri cihat konusundaki hadislerden yanlış anlamlar edinmelerine ve sapkın uygulamalarına sebep olmuştur.

Bu kural hakkında verilen hadislerin yanlış yorumlanmasından kaynaklanan en olumsuz neticelerin başında, günümüz Arap devletleri arasında vuku bulduğu gibi Müslümanların gerçek düşmanları olan kâfirleri, işgalcileri ve gaspçıları kendi ülkelerinde güven içerisinde yaşamla baş başa bırakıp cihat adı altında kendi aralarında savaşı ve İslam toplumunun gücünü gün be gün tüketmeleridir. Bu da İslam düşmanlarının tam da arzuladığı gibi Müslümanların güç kaybına uğrayarak zayıflamasına ve kolay istila edilebilir hale gelmesine neden olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ SÜRECİYLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

Cihat kavramı, Allah yolunda yapılan savaşın başlaması, sürdürülmesi ve sonuçlandırılması aşamalarının tümünü kapsamaktadır. Birinci bölümde savaş öncesi ve başlama aşaması ile ilgili hadislerle, bu hadislerden çıkarılabilecek kurallara ve bu hadisler ekseninde gelişen hatalı yorumlara yer verilmişti. İkinci bölümde ise gerek savunma gerekse de hücum mahiyetindeki cihadın sürdürülmesi ve bu süreçte uyulması gereken ilkelerle ilgili hadislerden elde edilen genel kurallara değinilecek ve bu hadislerden yola çıkılarak öne sürülen yanlış fikirlerin tahlili yapılacaktır.

1. Cihadın Amaç Değil Araç Olması

İslam dini insanın hayatına ve iki dünya saadetine önem vermiştir. İslam'daki tüm emir ve yasaklar, insanın selameti ve yeryüzünde huzurlu bir hayatı temine dönüktür. Bu önemli amacın temini bazen güç kullanımını gerektirebilir. Zorunlu olmadıkça güce ve şiddete başvurmamayı ilke edinen İslam dini, gerekmesi halinde gerektiği kadarına izin vermiş ve haddi aşmayı yasaklamıştır. İslam'da önemli ve kutsal bir görev olan cihat, doğurduğu ağır sonuçları nedeniyle üzerinde önemle durulan bir olgudur. En nihayetinde hem Müslümanların hem de İslam düşmanı da olsa diğer insanların hayatına mal olacağı için zorunlu olmadıkça başvurulması tercih edilmeyen bir yoldur. Bir diğer deyişle cihat arzulanan ve olması için temennide bulunulacak bir ibadet değildir. İslam, olabildiğince antlaşmalara bağlı kalınarak barış halinde yaşamayı emreder.

Savaşın bilfiil başlaması sürecinde Allah yolunda savaşan mücahitlerden beklenen husus, birinci bölümde aktarılan tüm kurallar ve ilkelerin yanı sıra, cihadın ve bunun için yapılacak tüm eylemlerin amaç olmadığı, İslam düşmanlarının öne sürdüğü gibi cihadın insanları öldürmek, mallarını gasp etmek, muhalifleri susturmak ve ortadan kaldırmak için meşru kılınmadığını bilmesidir.

Cihat, Allah'ın dininin yüceltilmesi ve İslam mesajının tüm dünyaya erişimi önündeki engellerin kaldırılmasını hedefleyen ve ancak ihtiyaç olması halinde başvurulacak zorunlu bir araçtır. Dinimiz, muharip düşmana karşı cihadı, onları öldürmeyi, memleketlerini yıkmayı veya mallarını gasp etmeyi istediği için meşru kılmamıştır. Aksine saldırgan düşmana karşı korunmak ve evrensel tevhit inancını tüm insanlığa yaymanın önündeki engelleri kaldırmak için emretmiştir.

Cihadın kargaşa çıkarmak, kan dökmek, malları yok etmek, sivillere saldırmak ve korkutmak gibi amaçlarla yapıldığına dair öne sürülen iddiaların tümü sağlam dayanağı olmayan kötü niyetli yaklaşımlardır. İslam'da savaşmak ve şehirleri yıkmak arzu edilen bir şey değildir, ancak bunlar kutsal amaçlara ulaşmak için zorunlu durumlarda başvurulacak arızî araçlardır. Bu düşünce dışındaki tüm fikir ve uygulamalar İslam'dan sapma ve cihat hakkındaki nasları yanlış yorumlama sayılır.

Öyle ki eğer hedefe savaş dışında başka yöntemlerle ulaşılabilirse bu yöntemler tercih edilir. Bu konuda Hatib Şirbinî şöyle der: “*Cihadın farziyeti, amacının farziyetinden kaynaklanmaktadır. Zira cihattan kasıt hidayet vb. amaçlardır. Kâfirlerin öldürülmesi değildir. Eğer amaç irşat veya ikna yolu ile elde edilebilecekse savaşa tercih edilir.*⁴⁰⁵ “*Yeryüzünde fitne kalmayıp din Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın.*⁴⁰⁶” ayetinde geçen “fitne” kelimesinden kasıt müşriklerin Müslümanlara yaptığı çeşitli eza ve eziyetlerin yanı sıra insanlara dinlerinden dolayı eziyet etmek ve İslam mesajının tüm dünyaya erişimini engellemektir. Zira “fitne” kelimesi nekre bir kelime olup olumsuzluk edatından sonra kullanılmıştır. Bu da umum ifade ettiğinden akla gelebilecek her türlü fitneyi kapsayan genelliği ifade eder.⁴⁰⁷

Söz konusu ayette Allah cihadın hedefinin i'lâ-yi kelimetullah olduğunu açıkça belirtmiştir. Eğer bu hedef bir şekilde elde edilirse savaş söz konusu olmayacaktır. Zira yüce Allah hiçbir ayette kâfirlerin mal ve canlarının asıl hedef olduğunu belirtmemiştir.

⁴⁰⁵ Hatib Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 6/9.

⁴⁰⁶ el-Enfâl, 8/39.

⁴⁰⁷ Fahreddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebîr*, 5/145; Vehbe ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-munîr*, 2/175.

1.1. Konuya Dair Hadislerin Tahlili

Yukarıda verilen kuralın doğruluğunu teyit eden bazı hadisler bulunmaktadır. Bu hadislere şu örnekleri vermek mümkündür:

a. Üsame b. Zeyd b. Harise'den rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: “Hz. Peygamber bizi Cüheyne bölgesindeki Huraka'ya gönderdi. Onlara şafak vakti ansızın saldırıp mağlup ettik. Ensar'dan bir adam ile kaçan birini takip ettik. Onu ele geçirince “Allah'tan başka ilah yoktur” dedi. Bunun üzerine Ensar'dan olan adam ondan elini çekti. Ancak ben onu mızrağımla vurup öldürdüm. Döndüğümüzde Hz. Peygamber bunu duydu ve bana defalarca “Allah'tan başka ilah yoktur” dediği halde onu öldürdün ha? dedi. Ben de: Ey Allah'ın resulü o kendini korumak için bunu söyledi, dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Allah'tan başka ilah yoktur” dediği halde onu öldürdün ha” ifadelerini defalarca tekrarladı. Öyle ki keşke o güne kadar İslam'a girmemiş olmayı temenni ettim.”⁴⁰⁸

Bu hadis apaçık gösteriyor ki cihadın asıl hedefi kâfirin öldürülmesi değil i'lây-i kelimetullah'tır. Eğer kâfir kişi hidayete erse veya saldırmaktan vazgeçse cihadın savaş boyutu da durdurulur. Savaş halindeki biri de Müslüman olduğunu ilan ederse can güvenliği kazanır. Kalbindeki niyetini araştırmaktan kimse sorumlu değildir. Zira sırları Allah bilir. Nitekim Üsame hadisinde aktarıldığı üzere kaçarken yakalanan ve İslam'a girdiğini o an ilan eden şahsın öldürülmesi Hz. Peygamber tarafından kınanmıştır. Eğer gerçekten amaç kâfirin öldürülmesi olsaydı İslam'a girmekle amacın elde edilmesine vesile olan ve savaştan el çeken kişinin öldürülmesi kınanmazdı. Her ne kadar bu kişi birçok sahabenin şehadetine ve Müslümanların acı çekmesine sebep olmuşsa da öldürülmesi hoş karşılanmamıştır.⁴⁰⁹ Hadisin şerhini yapan Kastalânî şöyle demiştir:

Hadisin anlamı şudur: Kişinin kalbindekine ancak Allah vakıf olabilir. Şehadet getirmesi, kişinin Müslüman olduğuna dair delil olarak yeterlidir. İç niyeti Allah'a kalmıştır. Zira şehadet getireni öldürmeye teşebbüs etmek zulüm sayılır. Onunla

⁴⁰⁸ Buhârî, “*Kitâbu'l-meğâzî*”, 4269; Müslim, “96.

⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12/196; el-Aynî, *Umdetü'l-kârî*, 18/184; en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 2/104; Kâdî İyâd, *İkmalu'l-mulim*, 1/371; el-Hattâbî, *Meâlimu's-sünne*, 2/270.

savaşmaktan el çekmek daha evladır. Hz. Peygamber'in can alma gibi bir amacı yoktur. Amacı hidayete davettir.⁴¹⁰

Cihat hedeflediği amaçlarla sınırlıdır. Bu amaçların elde edilmesi durumunda cihat biter ve savaş durur. Nitekim Hz. Peygamber: *Ben Allah'tan başka ilah olmadığına iman edene kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. İnandıkları takdirde can ve mallarını korumuş olurlar. Hesapları da Allah'a aittir.*" buyurarak önemli olanın amacın elde edilmesi olduğunu ilan etmiştir.

Hz. Peygamber Mekke fethinde Kabe'ye sığınıp kendileri hakkında verilecek hükmü korku içerisinde bekleyen Mekkelileri yaptıkları tüm zulüm ve haksızlığa ve İslam ordusunun intikam alma ve tüm Mekkelileri kılıçtan geçirme kudretine sahip olmasına rağmen affetmiş ve onlara şöyle demiştir: *Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?* Onlar da: *Sen iyi bir kardeş ve iyi bir kardeşin oğlusun.*" diyerek affedilmeyi istemişlerdir. İslam hukuku tüm intikam ve duygusal davranışların üstünde olduğundan Hz. Peygamber genel af ilan ederek hepsini affetmiştir.⁴¹¹ Eğer cihadın hedefi kâfirleri öldürmek olsaydı Mekke'nin ileri gelen zorbalarından daha çok ölümü hak eden yoktu. Ancak Mekke'de hedef gerçekleşmiş ve düşmanın zulmüne son verilmişti. Artık savaşmaya ve can almaya lüzum kalmamıştır.

1.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Bunların Tahlili

Yukarıda verilen kurala karşı çıkanların iddiaları için öne sürdüğü bazı hadisler vardır. Ancak derinlemesine bakıldığında söz konusu hadislerin iddialarını desteklemekten uzak olduğu ve bu hadisleri yanlış yorumladıkları açıkça görülecektir. Bu tür hadislere ve buna dayanılarak öne sürülen iddialara şu örnekleri vermek mümkündür:

1. İmam Ahmed'in Müsned'inde Urve b. Zübeyr yolu ile Abdullah b. Amr b. As'tan yaptığı rivayete göre göre Urve b. Zübeyr şöyle demiştir: "Abdullah b. Amr b. As'a Kureyş'in Hz. Peygamber'e yönelik düşmanlığında ortaya koyduğu en şiddetli olay nedir? diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: Bir gün eşrafları toplanmışken yanlarına geldim. Kendi aralarında Hz. Peygamber'den konuşuyor ve ilahlarına,

⁴¹⁰ Ahmeb b. Muhammed el-Kastalânî, *İrşâdu's-sârî*, 6/272.

⁴¹¹ es-Salâbî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/408.

atalarına yönelik yaptığı hakaretlere rağmen ona fazlasıyla tahammül ettiklerinden dem vuruyorlardı. Tam da o esnada Hz. Peygamber çıkageldi. Rûknü istilam edip Kabe'yi tavaf ederken önlerinden geçti. Bunun üzerine kaş gözle onu taciz ettiler. Hz. Peygamber ses etmedi ancak kızgınlığı yüzüne yansıdı. İkinci sefer tekrar aynı durum yaşandı yine ses etmedi. Üçüncü sefer de önlerinden geçince aynı duruma maruz kalması üzerine onlara döndü ve şöyle dedi: Ey Kureyş! Duyuyor musunuz? Muhammed'in ruhunu elinde tutan Allah'a yemin ederim ki ben sizi boğazlamaya geldim.”⁴¹²

Hadisin zahir ifadelerinden sanki Hz. Peygamber tüm kâfirlere yönelik savaş ile gönderilmiş ve bunun harbî olup olmamalarına bakılmaksızın kâfirlerle ilişkilerde yegâne yol ve cihadın esas gayesi olduğu, İslam şeriatında kâfirlerin öldürülmesinin istenen ve rağbet gösterilen bir iş olduğu anlaşıyor. Bu düşünce, kuralın başında aktarılan bilgilerle çeliştiği gibi İslam düşmanlarının öne sürdüğü bir iddiadır.⁴¹³ Bu anlam aynı zamanda söz konusu hadisi kendi görüşlerine kanıt olarak gösteren ve hadiste geçen boğazlama ifadesinin hayvan kesercesine bıçakla boğaz kesme anlamındaki zahirini ele alan el-Kâide gibi şiddet yanlısı grupların yanlış yöntemleri sonucu vardıkları ve öne sürdükleri anlamdır. Çünkü hadislerde itibar sebebin hususuna değil lafzın umumunadır.

el-Kâide'nin yetmişli yıllardan beri icra ettiği şiddet eylemlerinin fikir babalarından olan Muhammed b. Abdüsselam “*Cihad: Kaybolan Farz*” adlı eserinde bu hadisi kanıt olarak kullanırken şöyle der:

Şüphesiz yeryüzündeki tağutlar ancak kılıç gücü ile yok edilebilir. Bu nedenle de Peygamber “Kıyamete yakın zamanda kılıçla gönderildim.” demiştir. Hz. Muhammed Mekkeli tağuta şöyle seslenmiştir: Ey Kureyşliler dinleyin. Muhammedin ruhunu elinde tutana yemin olsun ki sizi boğazlama emri ile gönderildim. Hz. Peygamber bu ilanı ile Mekke'nin kalbinde Mekke'nin ileri gelen tağuta yönelik takip edilecek tartışmasız ve şirin görünme kaygısı taşımayan bir yol çizmiştir. Boğazlamanın nasıl olacağı ise iki kişi arasında tartışılmayacak düzeyde açıktır. Boyunların vurulmasını emreden hadisler

⁴¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 7036; İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, 6567; el-Bezzâr, *Müsnedu Bezzâr*, 2497.

⁴¹³ Corc Buss, *Muhammed Müessisu dini'l-İslam ve imparatoriyye'l-Müslimîn*, 2. bs. trc. Abdurrahman eş-Şeyh, Suudi Arabistan: Dâru'l-muriğ, 2004, s. 75.

gerçekten de çoktur. Hadiste geçen boğazlamanın da tıpkı hayvanın boğazlanması gibi olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁴

Muhammed b. Abdüsselam, böylece söz konusu hadisi günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde icra ettikleri eylemlerinin meşruiyetinin temellendirilmesinde kullanmıştır. Aynı zamanda bu hadise dayanarak kâfirlerle savaşın gerçek nedeni olarak kâfirlerin düşmanlık ve saldırganlığı yerine küfürleri olduğunu göstermiştir. Şüphesiz bu anlayış şiddeti ve kan akıtmayı meşru gösterme hedeflerinin bir tezahürü olarak, metni anlamama, tahrif etme ve metnin zahirinde kaybolmadır. Bunu da sanki İslam'ın amacıymış gibi İslam'a mal ederek yapmaktadırlar.

Sahih oluşuna kanaat getirildiği durumda bu hadisin doğru anlaşılması nasıl mümkün olur? Bu soruya şu cevabı vermek mümkündür: Şüphesiz bu hadis zahiri anlamının verdiği genelliği ve umumu ifade etmemektedir. Aksine hadisin başka rivayet yollarında açıkça belirtildiği gibi kastedilenler Hz. Peygamber'e eziyet eden, ona düşmanlık besleyen Ebû Cehil, Ümeyye b. Halef, Ukbe b. Ebî Muayt gibi Kureyş'in zalim elebaşlarıdır. Hz. Peygamber'in bu tehdidi aslında kendisine ve ashabına düşmanlık besleyen ve her fırsatta onlara saldıran bu belirli azgın zümreye yönelik bir tehdittir. Yoksa tüm kâfirleri küfürleri gözetilerek söylenmiş genel bir tehdit değildir.

Nitekim İbn Hibbân'ın şu rivayeti de bunu desteklemektedir. İbn Hibbân, Amr b. As'tan rivayetle şöyle rivayet eder:

Ben Kureyş'in Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs ettiğini Hz. Peygamber'in makam-ı İbrahim'de namaz kılarkenki gün gördüm. Utbe b. Ebî Muayt ona doğru yöneldi ve ridasını boynuna doladı. Sonra onu dizleri üzerine çöktürdü. İnsanlar öldüğünü düşündüğünden bağıştılar. O arada “Ebû Bekr “Adamı, Rabbim Allah'tır dedi diye öldürecek misin?” diye bağırarak koşup kurtardı. Hz. Peygamber namazını tamamlayıp Kureyş'in olduğu tarafa gelerek eliyle boğazını işaret ederek şöyle dedi: Ey Kureyş topluluğu! Nefsim elinde olan rabbe yemin olsun ki sizi ancak boğazlamak için gönderildim. Ebû Cehil dedi ki: “Ey Muhammed sen cahil değildin” Hz. Peygamber “Sen de boğazlanacaklardansın” dedi.⁴¹⁵

⁴¹⁴ Muhammed el-Ferec, *el-Cihâdu el-feride el-ğâibe*, s. 3.

⁴¹⁵ İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, 6569.

Bir diğerk rivayette de řu ifadelere yer verilmiřtir: *Ya Rab! Kureyř'in azgınları olan Ebû Cehl, Utbe b. Rebia, řeybe b. Rebia, Ukbete b. Ebî Muayt, Umeyye b. Halef ve Ubey b. Halef'i sana havale ediyorum.*⁴¹⁶ Hz. Peygamber'in ismi geçen bu dūřmanlarına bedduası Buhârî'de de geçmektedir.⁴¹⁷ Tūm bunlar da hadisten kastedilenin harbî kâfirler ve dūřmanlık besleyen gruplar olduėunu gōstermektedir. Bu řekildeki bir tahsisle hadisteki çeliřki izale edilmiř olur.

Unutulmamalıdır ki Hz. Peygamber, sōz konusu gruba yōnelik tehdit ve bedduaları şahsına yapılan saldırıdan dolayı yapmamıştır. Hz. Peygamber tūm bunları İslam'a olan dūřmanlıklarından, onun nūbüvvetini inkar etmelerinden ve mesajın insanlara ulaşmasını engellemelerinden dolayı yapmıştır. Nitekim kendisine yaptıkları birçok zulmū affetmiştir.

Konu hakkındaki hadis ve ayetler bir bütūn olarak okunduėunda hadisin hūkmūnū umuma teřmil etmenin, cihadın esas gayesinin öldürmek olduėunu iddia etmenin, hadiste geçen (الذبح) ifadesini bugūn bařta İřid olmak üzere ařırı u örgütleri tarafından uygulanan kafa kesmeye yorumlamanın, hatalı ve diğerk naslarla çeliřkiye neden olan bir anlayıř olduėu ortaya çıkacaktır. řiddet yanlısı ařırı grupların iddia ettiėinin aksine Hz. Peygamber'in rahmet olarak gōnderildiėi ve dinde zorlama olmadıėı ayetle belirtilmiřtir. Tūm bu hadislere ve rivayetlere raėmen hadiste geçen (الذبح) ifadesini "boėazlama" olarak tevil etmek, naslara aykırıdır.

İslami nasları anlamamanın en doėru yolu âlimlere ve konunun uzmanlarına dayanmaktır. Ancak bu grupların esas sorunu âlimleri hesaba katmamaları ve onları bařka güçlerin aleti, mürted ve kâfir olmakla itham etmeleridir. Ardından bazı nasları ele alıp diğerk nasları göz ardı ederek Kur'ân ve sūnnete bütūncūl bir yaklařım sergilemek yerine arzularına uygun řekilde bir nasla hūkūm vermeye bařlamalarıdır. Sahip oldukları diğerk büyük sorun ise mūřrikler hakkındaki nasları Mūslūmanlar hakkında da geçerli kılmalarıdır.

Cihadın kendisini ana gaye edinerek başka hedef gütmeden gayret sarf edenler hatalıdırlar. Cihat İslam'da Allah'ın dinini aziz kılmak ve İslam diyarını korumak

⁴¹⁶ İbn Hibbân, *Saħihu İbn Hibbân*, 6570.

⁴¹⁷ Buhârî, "*Kitābu's-salāt*", 520.

dışında bir amaç için meşru olmamıştır. Üsame b. Zeyd'in başından geçen yukarıda olay da bun u göstermektedir. Bunu bir diğer benzer kanıt Züheyrî'nin Salim'den onun da babasından rivayet ettiği şu olaydır:

Hiz. Peygamber Halit b. Velid'i Benî Cezime kabilesine gönderdi. "أَسْلَفْنَا" Müslüman olduk anlamındaki ifadeyi kullanmayı beceremediler onun yerine "صَبَأْنَا" ifadesini telaffuz ettiler. Bunun üzerine Halit b. Velit saldırıp kimini öldürdü kimini de esir aldı. Esir aldıklarını askerlere dağıtıp herkesin kendi esirini öldürmesini emretti. Ben, "vallahî esirimi öldürmem arkadaşlarımdan da kimse esirini öldürmeyecektir." dedim. Dönüşte olayı Hiz. Peygamber'e anlattım. Bunun üzerine Hiz. Peygamber iki defa üst üste şöyle dedi: Allah'ım ben Halid'in yaptıklarından sana sığınırım.⁴¹⁸

Hiz. Peygamber'in teberri etmesi, Halit b. Velid'in yaptıklarının hata olduğunu göstermektedir. Yapması gereken ise kılıç kullanmadan önce gerekli ve yeterli araştırma yapmasıydı. "Affetmekteki hata cezalandırmadaki hatadan daha hayırlıdır" ilkesi usulde meşhur bir ilkedir. Hiz. Peygamber teberri etmekle Halid'in hatalı olduğunu ve cihadın asıl hedefinin şüphe üzerine öldürmek olmadığı, başka ulvî amaçlara ihtiyaç halinde başvurulmuş bir araç olduğunu ilan etmiştir.

2. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiği üzere Hiz. Peygamber şöyle buyurmuştur: Kıyamete yakın bir evrede kılıçla gönderildim, ta ki ortağı olmayan Allah'tan başkasına ibadet edilmesin. Rızkım da mızrağımın gölgesi altında kılınmıştır. Emrime muhalif olanlara zillet ve alçaklık vardır. Her kim bir topluluğa benzerse o da onlardandır.⁴¹⁹

3. Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: Hiz. Peygamber Benî Nadr'ın hurmalıklarını yaktı ve kesti.⁴²⁰ Bunun üzerine de "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz de kökleri üzerinde ayakta bırakmanız da Allah'ın izniyledir⁴²¹" ayeti indi.

4. Cessâme'den yapılan rivayete göre Hiz. Peygambere gece baskına uğrayarak ele geçirilen müşrik çocuk ve kadınları hakkında sorulunca "onlar da onlardandır."

⁴¹⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-cihâd", 4339.

⁴¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, rakam 5114,5115, 5667.

⁴²⁰ Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî", 4031; Müslim, "Kitâbu'l-cihâd", 1746.

⁴²¹ el-Haşr, 59/5.

demıştır.⁴²² Müslim'in rivayeti ise şöyledir: Hz. Peygambere, “eğer bir seriyye gece baskın yapsa ve çocuklara ilişse hükmü nedir?” diye sorulunca şöyle demıştır: Onlar da babalarına tabidir.

Yukarıdaki hadislerin zahiri, cihadın esas amacının öldürmek olmadığına dair ifadelerimizin aksini işaret ediyor. Cihat i'lâ-yi kelimetullahı, mazlumlara yönelik zulmü, Müslümanlara yapılan düşmanlık ve saldırıları durdurmak gib ulvi amaçlar ve apaçık hikmetler için meşru kılınmıştır. Bu ulvi amaçları hedefleyen cihadın öldürmeyi, yok etmeyi ve tahribatı hedefleyip yeryüzünde fesad sebebi olması düşünülemez. Nitekim Yüce Allah “Sizlerle savaşımlarla siz de Allah için savaşın. Ancak aşırıya kaçmayın. Allah aşırıya gidenleri sevmez.”⁴²³ buyurmuştur. Ayette işaret edildiği üzere saldırganlık ve haddin aşılması her türü ile yasaklanmıştır. Ağaç kesmek, kadın ve çocukları öldürmek Allah'ın yasakladığı fesat ve bozgunculuk kapsamına giren bir aşırılıktır.

Süleyman b. Bürde'nin babasından yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber bir komutanı bir yere gönderdiği zaman ona önce takvayı ardından da şunları emrederdi: *Allah adı ile Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkar edenlerle savaşın ama aşırıya gitmeyin. İhanet/kalleşlik etmeyin. Ölülerin vücudunu kesmeyin. Yeni doğan bebekleri öldürmeyin.*⁴²⁴ Abdullah b. Ömer şöyle demıştır: Hz. Peygamber'in savaşlarında öldürülmüş bir kadın gördüm. Hz. Peygamber bunun üzerine kadınları ve çocukları öldürmeyi yasakladı.⁴²⁵ Hz. Ebû Bekr halife olunca komutanlarına şu tavsiyede bulundu: *Kadın, çocuk, yaşlı öldürmeyin. Meyve ağaçlarını kesmeyin. Binaları yıkmayın. Koyun ve develeri yemek amacı dışında kesmeyin. Bağ bahçe yakmayın. Aşırıya gitmeyin korkaklık göstermeyin.*⁴²⁶

Sebepsiz yere malların itlaf edilmesini, kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklayan buna benzer hadisler ve naslar çoktur. Ancak ağaçların kesildiğini ve kadın ile çocukların da büyüklerin konumunda olduğunu ifade eden yukarıdaki iki hadisin zahiri, aktarılanın aksini söylemektedir. Zira düşmanın mallarını itlaf etmek, ağaçlarını

⁴²² Buhârî, “Kitâbu'l-cihâd”, 3012; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd”, 1745.

⁴²³ el-Bakara, 2/190.

⁴²⁴ Müslim, “Kitâbu'l-cihâd”, 1731; Ebû Dâvud, “Kitâbu'l-cihâd”, 2613.

⁴²⁵ Buhârî, “Kitâbu'l-cihâd”, 3015; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd”, 1744.

⁴²⁶ İbn Mâlik, el-Muvatta', Kitâbu'l-cihâd, 10.

kesmek ve yakmak, evleri yıkmak, hayvanları kesmek, yaşlılar, çocuklar, kadınları çiftçiler ve din adamları gibi savaşa bizzat iştirak etmeyen insanları öldürmek, haddi aşma ve fesat çıkarma kapsamına dâhildir. Bu durumda söz konusu eylemleri yapmak nasıl caiz olur ve bunu ifade eden hadisleri nasıl anlamak gerekir?

Bazı İslam düşmanları bu hadislerin zahirinden yola çıkarak İslam'ın öldürme ve şiddeti hedeflediğini ve cihadın da bunun için meşru kılındığını iddia etmişlerdir. Bu hadisler şiddet yanlısı Müslüman gruplar tarafından da eylemlerinin meşruiyetine delil olarak gösterilmiştir. Özellikle de günümüzde başta el-Kâide grubu olmak üzere şiddet yanlısı Müslüman gruplar sözde Allah adına yaptıkları tahribat, kan dökme, malları itlaf gibi kendi şiddet içerikli eylemlerinin meşruiyetini ispat için Sa'b b. Cüsame'nin hadisinde geçen gece baskını olayını öne sürmektedirler.

Söz konusu grupların iddialarını şöyle cevaplamak mümkündür: İslam alimleri çeşidi ve sebebi ne olursa olsun cihat adına haddin aşılmasının yasak olduğunu belirtmişlerdir. Haddin aşılmasının birtakım şekilleri vardır:

a. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve din adamları veya savaştan çekilmiş ya da daha önce elini kana bulamamış yaralı ve hasta esirler gibi düşünce ve eylem adına herhangi bir şekilde düşmanla olan savaşa iştirak etmeyenlerin öldürülmesi şeklinde. İslam'da bunlara karşı savaş olmaz. Zira İslam'da savaşın sebebi saldırı ve savaş durumudur. Kâfir olmaları onlarla savaşmayı gerektirmez.

b. Kendisine İslam daveti gereğince erişmeyen kişileri öldürmek. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Biz elçi göndermeden hiçbir kavme azap edecek değiliz.”⁴²⁷

c. Savaş bittikten veya zafer kazanıldıktan sonra ağaç yakmak, binaları yıkmak, hayvanları öldürmek gibi düşmanın memleketini malını yakma ve yıkmamanın yanı sıra insan saygınlığına zarar verecek her türlü davranış. Nitekim yüce Allah “Şüphesiz biz insanoğlunu saygın kıldık.”⁴²⁸ buyurmuştur. Hz. Peygamber de “Allah adı ile Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkar edenlerle savaşın ama aşırıya gitmeyin. İhanet/kalleşlik etmeyin. Ölülerin vücudunu kesmeyin. Yeni doğan bebekleri öldürmeyin.” buyurmuştur. Zira savaş bittikten sonra bu tür eylemlere ihtiyaç kalmamaktadır.

⁴²⁷ el-İsrâ, 17/15.

⁴²⁸ el-İsrâ, 17/70.

Yukarıda açıklanan eylemler aşırılık ve haddi aşmak sayılır. Ancak bunlardan birkaç durumu istisna etmek gerekir:

Birinci durum: Kadın, çocuk veya yaşlı her kim savaşa maddi veya manevi katkıda bulunursa öldürülür. Ya da savaş öncesinde ceza gerektiren bir eylem içerisine girmiş kişi kadın çocuk ve yaşlı olmasına bakılmaksızın cezası verilir. Nitekim Düred b. es-Sümme, Hevazin savaşında yüz yaşını geçmiş olmasına rağmen öldürülmüştür. Hz. Peygamber her ne kadar bilfiil savaşa iştirak etme gücünde olmasa da fikirleriyle savaşa teşvik ettiğinden yaşlı kadının öldürülmesine olumsuz bir tepki vermemiştir.⁴²⁹ Hz. Peygamber'in "*Kâfirlerin yaşlılarını öldürün. Ergenliğe girmemiş çocuklarını öldürmeyin*"⁴³⁰ hadisi de bu anlamda yorumlanmalıdır. Hz. Peygamberin öldürülmelerini emrettiği yaşlılar savaşa katılma gücünde olan veya fikirleriyle savaşa destek olanlardır. Yoksa genel anlamda tüm yaşlıların öldürülmesini emretmemiştir.

Hz. Peygamber Benî Kurayza'dan bir kadını öldürtmüştür. Zira o da erkeklerin yaptığı eylemlere katılmıştı.⁴³¹ Urve b. Zübeyir'in Hz. Aişe'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: *Benî Kurayza kadınlarından biri hariç öldürülen olmadı. Öldürülen kadın yanımdaydı Hz. Peygamber erkeklerini çarşıda öldürüyorken o benimle konuşuyor içli dışlı gülüyordu. Ansızın biri "falanca nerededir" diye onun adını seslendi. İşte o benim dedi ve kalktı. Ben de: yazıklar olsun ne oldu dedim. Öldürüleceğim galiba dedi. Ben de ama neden? dedim. İşlediğim bir olay, dedi. Daha sonra götürülüp boynu vuruldu. Allah'a yemin ederim ki öldürüleceğini bildiği halde rahatlığına ve kahkahasına olan hayretimi unutmuş değilim.*⁴³²

Kadınların öldürülmemesi esas olsa da bu kadın istisna teşkil etmektedir. İbn Hişam'ın ve İbn İshak'ın dediğine göre bu kadın Hilâd b. Süveyd'in üstüne loğ (büyük taş silindir) atarak öldüren kadındır.⁴³³ Kadının kısas veya savaşa iştiraki nedeniyle öldürülmesi özellikle de birçok devletin kadın askerlerden ordular teşkil ettiği günümüzde bilinmektedir. Hz. Peygamber'in öldürdüğü kadın, cinayet nedeniyle ve kısas hükmü ile öldürülmüştür. İbn Kudame şöyle demiştir:

⁴²⁹ Buhârî, "*Kitâbu'l-meğâzî*", 4323; Müslim, "*Kitâbu fadâili's-sahâbe*", 2497.

⁴³⁰ et-Tirmizî, "*Kitâbu'l-cihâd*", 1583; Ebû Dâvud, "*Kitâbu'l-cihâd*", 2670.

⁴³¹ Ebû Dâvud, "*Kitâbu'l-cihâd*", "2671.

⁴³² Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 26364.

⁴³³ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/242.

Bir kadın savaşılan askerler arasında olsa veya kale duvarından İslam ordusuna sövse veya askerlere ok toplasa ya da su dağıtsa veya onları savaşıa teşvik etse hedef gözetilerek vurulması caiz olur. Zira bu durumda o da savaşılan muharip sayılır. Öldürölmeleri yasaklanan yaşlı ve çocukların durumu da bunun gibidir.⁴³⁴

İkinci durum: Düşmanın çocuk kadın ve yaşlılar gibi öldürölmeleri yasak olan grupları kendine siper edinmesi veya muharipler ve bu grupların aynı yerde toplanması ve sadece muharip olanlara erişimin mümkün olmaması durumunda bilinçli şekilde bu kısımları hedef edinmeden düşmana saldırılır. Ancak bunun zaruret olduğu ve zaruretlerin ihtiyaca göre uygulandığını bilmek gerekir. Eğer bu esnada çocuk ve kadınlar ölürsa mücahitlere sorumluluk yoktur. Nitekim Hz. Peygamber Taif ehline ayrıştırma imkânı olmadığından aralarında kadın, yaşlı ve çocuklar olmasına rağmen mancınıkla saldırmıştır.⁴³⁵

Konu hakkında İbn Kudame el-Makdisi şöyle demiştir: Eğer düşman kadın ve çocukları kalkan edinirse yine de düşmanı hedefleyerek onlara ateş açmak serbset olur. Zira bu durumda saldırının yasaklanması cihadın uygulanmasına engel olacaktır. Çünkü bunu bilen düşman her dara girdiğinde çocuk ve kadınlarını siper ederek durumu istismar edecektir. Ayrıca bu durumda savaşın izdihamlı olup olmamasına bakılmaz. Nitekim Taif savaşında Hz. Peygamber savaşın şiddet veya sakinliğine bakmamıştır.⁴³⁶

Üçüncü durum: Sivillerin, çocukların ve kadınların gece baskınlarında öldürölmesi durumudur. Sa'b b. Cüsame'nin hadisinde geçen (هم منهم) ifadesi bu tür durumlar için söylenen bir söz olarak "Onlar da bu durumda babalarına tabidir" anlamında algılanmalıdır. Hadisteki ifadenin anlamı, bu kısım insanları özellikle hedef seçip öldürölmesi değil, ayrıştırma esnasında ya da ani baskınlarda istem dışı ölmeleri halinde mücahitlerin sorumluluğunun olmadığıdır. Öldürölmemelerine yönelik emir de ayrıştırma ve sakınma imkânının olduğu anlar için geçerlidir. Dolayısıyla cumhurun da kabul ettiğı gibi bu kısım insanların öldürölmesi bağımsız olarak değil büyüklerinden muharip olan güçlerden temyiz edilmediğı durumlarda caiz olur.⁴³⁷ İmam Nevevî de iki hadisi ayırarak şöyle demiştir: Sa'b b. Cüsame'nin hadisinde geçen çocuk ve kadınların da babalarına tabi olduğuna dair ifade, ayrıştırılamadıkları durumlar için geçerlidir.

⁴³⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/288.

⁴³⁵ el-Beyhekî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 9/144.

⁴³⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 9/288.

⁴³⁷ İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd fî ahkâmi'l-cihâd*, s. 169.

Ancak İbn Ömer'in rivayet ettiği hadiste geçen kadınların öldürülmemesine dair emir ise ayrıştırma ve sakınabilme imkânı olan durumlar için geçerlidir.⁴³⁸

Dördüncü durum: Düşmanın canını yakmak amaçlı mal ve mülkünün itlaf edilmesi ile bedenlerinin müsle edilmesi durumudur. Eğer bu yolla alınacak intikam düşmanın teslim olması, yenilmesi, o eşyalardan mahrum bırakılması veya kalplerine korku salınması gibi şerî bir maslahata vesile olacaksa savaş sürecinde olması şartıyla caiz olur. Zira tüm bunlar savaşın doğasında mevcut durumlardır. Hz. Peygamber'in Benî Nadr hurmalıklarını ve teslim olmaları için baskı oluşturulması amacıyla Taif bahçelerini yakması da buna hamledilir.⁴³⁹ Savaş sürecindeki intikam başta düşmanın mallarının imha edilmesi, cesetlerine müsle yapılması ve asılması olmak üzere her alanda olabilmektedir. Zira savaş sürecinde ele geçirilmeden önce düşman malının, tıpkı kanı gibi itlaf edilmesi mubahtır. Ancak savaş sonrasında ele geçen malları itlaf etmek caiz değildir. Zira bu mallar artık ganimet olarak Müslüman malı sayılır.

Yukarıda bahse konu olan mal ve memleketlerin imhası, askeri operasyonun gerektirdiği zarurete ve ihtiyaca göre belirlenir. İhtiyacın dışındaki imha ve yıkımlar İslam'ın hoş görmediği haddi aşma babına dâhil olur.

Beşinci durum: Misliyle mukabele kapsamında düşmanın malının imhası, bedeninin müsle edilmesi durumudur. Bu esas savaşın bilfiil devam ettiği süreç içerisinde geçerli olup insanın yakılması haricinde tüm durumlar için geçerlidir. Savaşın bitimi sonrasında ise caiz değildir.⁴⁴⁰ Savaşta esas olan genel kural düşmana misli ile cevap vermektir. Yüce Allah şöyle buyurdu: *Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın.*⁴⁴¹ Bunun dışında düşman da olsa sırf ona eziyet etmek maksadıyla öldürmeden önce işkence etmeye izin verilmemiştir.

Muhammed b. Hamza el-Eslemî babasından şöyle rivayet etmiştir: *Hz. Peygamber beni bir seriyyeye komutan atadı. Ben de çıkmak üzere hazırlandım. Bana şöyle dedi: "Eğer falancayı yakalarsanız onu yakın." Yanından ayrıldım ve yola çıktım. Arkamdan seslendi: "Falancayı yakalarsanız öldürün ama yakmayın. Zira ateşle*

⁴³⁸ en-Nevevî, *Şerhu Müslim*, 12/8

⁴³⁹ İbn Teymiyye, *Mecmûu'l-fetâvâ*, 24/269; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/145.

⁴⁴⁰ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsir*, 1-3, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2019, 1/107.

⁴⁴¹ en-Nahl, 16/126.

cezalandırmak sadece onun sahibine aittir."⁴⁴² Aynı meyanda bir hadis Ebû Hüreyre'den de rivayet edilmiştir.⁴⁴³

Uhud savaşında Hz. Peygamberin amcası Hz. Hamza şehit edilip bedeni tahrip edilince şöyle dedi: Eğer onlara galip gelersen onlardan otuz kişinin bedenini parçalayacağım. Bunu duyan sahabeler de şöyle dedi: Allah'a yemin ederiz ki eğer galip gelirsek onlara öyle müsle (bedenin bazı uzuvlarının kesilmesi suretiyle işkence edilmesi) yapacağız ki onun gibisini hiçbir Arap başka Arap'a yapmamıştır. Bunun üzerine "*Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın.*"⁴⁴⁴ ayeti indi. Dolayısıyla düşman malının imhası ve bedenlerine müsle yapılması eğer mütekabiliyet esaslarına dayanıyorsa caizdir.⁴⁴⁵ Ancak ateşle yakmak bundan müstesnadır. o hiçbir durumda izin verilen bir ceza değildir. Zira konunun yasaklanmasına dair açık naslar vardır.

Yukarıda verilen açıklamalardan anlaşıldığı üzere nasların zahiri manasına dayanarak bütüncül ve derinlemesine bir araştırma yapmadan cihadın, düşmanları öldürmek ve korkutmak amacıyla yapılan bizzat matlup olan ve gelişigüzel bir hareket olduğunu iddia edenlerin iddia ve görüşleri zayıftır. Hz. Peygamber'in Benî Nadr hurmalığını yakması asıl maksat değildi. Ancak düşmanın teslim olmasını sağlamak için savaşın zorunlu kıldığı stratejik ve zorunlu bir tercihti. Yahudilerin Hz. Peygamber'e: *Ey Muhammed bozgunculuğu yasakladığın ve kınadığın halde nasıl olur da bağları yakarsın?*" şeklindeki itirazları da Hz. Peygamber'in mutat uygulamalarından olmadığına bir kanıt teşkil etmektedir.

Gerçek şu ki bu mesele, Cenab-ı Hakk'ın, Yahudilerin Medine'den tahliye edileceğini Müslümanların bu hurmalıkları devralacağını ve sonuç olarak Müslümanların yararına olmadığını bildiği halde askeri bir zaruret için Peygamber'e yetki verdiği bir meseledir. Bu nedenle de Yüce Allah "*Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz de kökleri üzerinde ayakta bırakmanız da Allah'ın izniyledir*"⁴⁴⁶ ayetini indirmiştir. Yahudiler, Hz. Peygamber'in bu hareketini mecburiyetten yaptığını

⁴⁴² Ebû Dâvud, "*Kitâbu'l-cihâd*", 2673; Ahmed b. Hanbel, *Müsnevu Ahmed*, 16034.

⁴⁴³ Buhârî, "*Kitâbu'l-cihâd*", 3016.

⁴⁴⁴ et-Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 14/403; el-Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*, 10/201.

⁴⁴⁵ İslam dini mütekabiliyet esasınca her ne kadar müsleye izin vermişse de affetmeyi ve onlar gibi yapmamayı teşvik etmiştir. Bk., en-Nahl, 16/126.

⁴⁴⁶ el-Haşr, 59/5.

bildikleri halde, ona düşmanlıkları ve zihinleri bulandırmak amacıyla bu iddiayı dillendirmişlerdir. Ama Hz. Peygamber onşların bu itirazına hiç iltifat da etmemiştir.

İbn Hacer Askalânî konu hakkında şöyle der: *Evzai, el-Leys b. Sa'd ve Ebû Sevr, Hz. Ebû Bekr'in komutanlarına bu tür yakma, yıkma, tahrip eylemleri yapmamalarını tavsiyesinden hareketle bunu hoş görmemişlerdir.*⁴⁴⁷ Taberî Hz. Ebû Bekr'in bunu yapmamaları konusundaki uyarısının söz konusu eylemlerin bizzat yapılmasını yasaklamaya hamletmiştir. Ancak savaş sürecinde doğal ve zorunluluktan gelişen yakma ve tahripler yasaklanmış değildir. Bu konu tıpkı çocuk ve kadınların isteyerek ve hedef gözeterek öldürülmesinin yasaklanması, ancak düşmanla ayrıştırılmayacak durumlarda onların da zorunlu olarak savaştan zarar görmeleri durumu gibidir.⁴⁴⁸

Bu verilerle el-Kâide vb. şiddet yanlısı sapkın grupların savundukları, masum insanların öldürülmeleri görüşünün yasaklanmış olduğu; Sa'b. b. Cüsâme hadisindeki gece baskını ifadesinden yola çıkarak kadın, çocuk ve yaşlıların kanlarını mubah görmelerinin de hata ve nasların tahrifi olduğu ortaya çıkmıştır. Yüzlerce masum insanların zarar gördüğü kanlı eylemlerini meşru göstermek için söz konusu hadisin yanı sıra Hz. Aişe'nin rivayet ettiği şu hadisi de delil olarak göstermektedirler: Bir ordu Kabeye saldırarak. Beyaz bir toprağa vardıklarında kökleri kazılacak. Ben de dedim ki Ya Resulullah aralarında savaşla alakası olmayanlar varken nasıl da kökleri kurutulacak? Dedi ki *"Evet kökleri kurutulacak, ancak kıyamet günü herkes niyetine göre haşredilecektir."*⁴⁴⁹ Buna dayanarak eylemlerinde zarar gören masum insanları, kadın ve çocukları önemsemeyip onların da niyetleriyle haşrolacaklarını savunmaktadırlar.⁴⁵⁰

Sonuç olarak asıl olan savaş yanlısı olmayan kişilerin cihatta öldürülmesinin yasak olmasıdır. Zira kâfirlere yönelik cihadın asıl illeti saldırgan ve düşmanca tavır içerisinde olmalarıdır. Kâfir olmaları cihadın illeti değildir. Öldürülmeleri yasak olanlar ise yukarıda açıklandığı üzere istisnai hallerde caizdir.

⁴⁴⁷ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7/590.

⁴⁴⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/143,144.

⁴⁴⁹ Buhârî, *"Kitâbu'l-buyû"*, 2118.

⁴⁵⁰ es-Süleymânî, *Fitnetü't-tefcîrât*, s. 95-122, 370-376; el-Mutayrî, *Fehmu'n-nusûsi's-şer'iyye*, s. 178-210.

Bu kuralın ve hadislerin yanlış anlaşılmasından kaynaklanan en büyük olumsuz etki, cihadı kâfirlerden intikam almak, mal ve para yağmalamak, kâfirlerin kanlarını dökmek için bir araç olarak göstermek ve öldürmenin İslam'a göre arzu edilen bir şey olduğunu, İslam şariatında cihadın başlı başına bir amaç olduğu, Hz. Peygamber'in diğer insanlarla ilişkilerinde öldürme ve öldürülmenin tek yöntem olduğunu zannetmektir. İslam düşmanlarının, insanları dinden uzaklaştırmak ve Hristiyan dinini tebliğ etmek için istediği ve talep ettiği şey de budur. Maalesef bugün kendilerine (Cihatçı gruplar) adını veren bazı İslami gruplar tarafından Allah yolunda cihat adıyla uygulanan da budur. Bütün bunlar cehalet ve alimlerden uzaklaşmaktan kaynaklanan, bunu çağrıştıran hadislerin zahiri ifadelerinden hareketle yanlış anlaşılmasından ve doğru metodolojinin uygulanmamasından kaynaklanmaktadır.

Bu insanların Cenab-ı Hak yolunda cihat bahanesiyle sivil kâfirleri öldürüp paralarını, kanlarını ve namuslarını çiğnemelerinin Cenab-ı Hak yolunda cihatla hiçbir ilgisi yoktur, bu ciddi bir sapkınlık ve büyük bir hatadır. Bu hata, kutlu amaçları hedefleyen cihadı basite indirgemektir. Bütün bunlar, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve obaşa gruplardan müteşekkil İslam düşmanlarına hizmet ettiği gibi başkalarının gözünde cihadın imajını yıpratmakta ve hiçbir şekilde İslam'a hizmet etmemektedir.

Birinci kuralda cihadın ulvi amaç olan i'lâ-yi kelimetullahı elde etmeye vesile olan bir araç olduğu ve harbi dahi olsa kâfirlerle antlaşma yapmanın meşruiyeti olduğu belirtildi. Zira eğer cihat amaç olsaydı kâfirlerle antlaşmak caiz olmayacaktı. Düşmanla antlaşma yapmak meşru ise bunun sürecinin bir esası ve kuralı var mıdır, varsa bu kurallar nelerdir? Antlaşmaya aykırı davranmak caiz midir, hangi hallerde buna izin verilebilir? Konu hakkında yanlış yorumlanan hadisler nelerdir? Aşağıdaki başlıkta bu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

2. Antlaşmalara UymanınFarz, İhanetin Haram Olması

Birinci başlıkta cihadın amacının Allah'ın dininin yüceltilmesi ve saldırganlıkları ve düşmanlıkları dışında kâfirlere savaş açmanın uygun olmadığı belirtilmişti. Bu başlıkta ise İslam dininde gayrimüslimlerle ticari ve ekonomik ilişkileri konu edinen antlaşmalardan ziyade savaş ve barış durumları ile ilgili yapılan

antlaşmaların hükmü ve bu antlaşmaların Müslümanlar açısından doğurduğu yükümlülükler ele alınacaktır.

Dünya siyasi teamüllerinde bir toplum ile yapılan antlaşmalar barındırdığı şartların ötesinde söz konusu toplumun bir siyasi oluşum olarak kabulü anlamı da taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında İslam dininde kâfirlerle antlaşmalara cevaz verilmesi İslam dininin kâfirleri bir topluluk olarak kabul ettiği ve onlara yaşam hakkı tanıdığını göstermesi açısından önemlidir.

Gayrimüslimlerle yapılan antlaşmaları süresiz, süreli ve mutlak antlaşmalar olmak üzere üç kısım altında incelemek mümkündür.⁴⁵¹ Bu antlaşmaların mahiyeti ve özellikleri özetle şunlardır:

a. Süresiz Antlaşmalar: Bunlar devlet başkanı veya yetkilendirdiği vekili tarafından ehli kitap ve Mecusilerle “zimmet akdi” çerçevesinde belli bir miktar cizye mukabilinde yapılır.⁴⁵² Bu tür antlaşmalar sadece harbi olmayanlarla yapıp ehli kitap dahi olsa savaş durumundaki harbi olan kâfirlerle yapılamaz.⁴⁵³

b. Süreli Antlaşmalar: Bunlar, devlet reisinin veya vekilinin her gruptan savaşçı kâfirlerle yaptığı anlaşmalardır. Kısa süreliyse “ateşkes”, uzun süreli ise “antlaşma, barış antlaşması, ahit veya sözleşme” gibi isimlerle adlandırılır.

c. Mutlak Antlaşmalar: İmamın veya vekilinin güçlendikten sonra antlaşmayı bozup tekrar savaşmak veya savaşmayı gerektiren herhangi bir nedenin ortaya çıkması halinde tekrar kâfirlere harp ilan etme amacıyla savaşçı kâfirlerle, süre belirlenmeden yapılan bir barış antlaşması türüdür.⁴⁵⁴

Yukarıda verilen üç antlaşma çeşidine “eman akdi”⁴⁵⁵ de eklenebilir. Eman, devlet yetkilisinin harbî olmayan bir kişiye veya gruba İslam diyarında güvenle

⁴⁵¹ Kâfirler harbî ve gayr-i harbi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

⁴⁵² Bazı alimler harbî olmamaları kaydıyla tüm kâfirlerle cizye mukabilinde antlaşma yapılabileceğini savunmuşlardır. Tercih edilen de bu görüştür. Bk., İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 6/259; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 2/833.

⁴⁵³ ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 691; Muhammed Ebû Zehre, *el-Alakâtü'd-düvelîyye fi'l-İslam*, s. 100.

⁴⁵⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/154; İbn Kayyım el-Cevzî, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, 2/476; *Zâdü'l-meâd*, 3/146.

⁴⁵⁵ Emân savaş halinde olan bir kâfire İslam hükmüne girmesi şartıyla can ve mal güvenliğine yönelik sözlü bir akitir.

kalabileceklerine dair güvence vermesidir. Bu eman özel eman türüne dâhildir. Düşmana barışı sağlamlaştırma imkânı verir. Kendisine eman verilen kâfire müste'men denilir. Müste'men İslam diyarına eman akdi ile giren kâfiri ifade eder.

Müste'menler de elçiler, iş adamları, sığınmacı ve seyahat vb. amaçlarla ülkeyi ziyaret edenler olmak üzere dört kısımdır. Devlet yetkililerince veya devlet yöneticileri tarafından birey düzeyinde emanın verilmesi yasaklanmadıkça veya bir tehlike söz konusu olmadıkça herhangi bir Müslüman tarafından kendilerine eman verildikten sonra erkek veya kadın olmalarına bakılmaksızın bu dört kısma saldırmak veya onları öldürmek kesinlikle haramdır. Aynı şekilde mallarına veya ticaretlerine zarar vermek de yasaktır.⁴⁵⁶ Bu konuda yasaklayıcı mahiyette pek çok nas bulunmaktadır.

Antlaşma tüm çeşitleriyle İslam'da meşrudur. İslam davetinin yayılmasını veya özellikle de Müslümanlar zayıf ise barış ortamının oluşmasını sağlıyorsa antlaşma yapılmasının yolları araştırılmalıdır. Antlaşmalar şer'î bir metne aykırı olmadığı sürece, harpten önce ve harp esnasında yapılabildiği gibi paralı veya parasız olarak da yapılabilirler.⁴⁵⁷

İslam'da harbi kâfilerle antlaşma yapılmasının geçerli olmaması esastır. Çünkü bu, Cenab-ı Hakk yolunda cihada bir engeldir. Ancak Müslümanların tahammül edemediği bir meseleyi savuşturmak veya maslahatın zorunlu kıldığı durumlar gibi zaruret halinde izin verilmiştir.⁴⁵⁸

Düşmanla meşru zeminde ve şartlarına uygun olarak akdedilen tüm antlaşmalara uyulması zorunludur. Bunlara ihanet etmek, bozmak ve maddelerinden herhangi birini ihlal etmek yasaktır. Ahdi bozmadıkları müddetçe kendileriyle antlaşmaya varılanlara saldırmak haramdır. Antlaşma imzalanan taraf, özellikle de zimmiler can, mal ve ırz güvenliği konusunda Müslümanlarla eşit haklara sahiptirler.

Antlaşmalar açık veya gizli menfaatler için başlatılıp bitirilecek bir olgu değildir. Aksine antlaşma karşı taraf bozmadıkça veya gereklerine bağlı kaldıkça harbî

⁴⁵⁶ İbn Kayyim el-Cevzî, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, 2/476

⁴⁵⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 12/476; İbn Kesîr ed-Dımaşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 2/323; en-Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, 7/419.

⁴⁵⁸ İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd fî ebvâbi'l-cihâd*, s. 231; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, 2/477; *Zâdü'l-meâd*, 3/306; el-Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 3/69.

düşmanlar bile olsa Allah'ın bir emri olarak Müslümanların uyması zorunlu bir olgudur. Eğer karşı taraf antlaşmayı bozarsa o vakit varılan antlaşma geçersiz olur Müslümanlara da uyma zorunluluğu kalmaz. Ancak onlar bağlı kaldığı sürece Müslümanların antlaşmayı bozması caiz değildir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *“Eğer bir topluluğun antlaşmayı bozacağından endişe edersen antlaşmayı derhal sona erdirdiğini onlara açıkça bildir. Allah ahdini bozanları asla sevmez.”*⁴⁵⁹

Abdullah b. Ömer'den yapılan rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Antlaşmalı birini öldüren kişi, kokusu kırk yıllık uzaklıktan duyulan cennetin kokusunu alamaz.”*⁴⁶⁰ Hadiste geçen muahede kavramından kasıt ister harbi olsun isterse de olmasın cizye, ateşkes vb. bir akit ile Müslümanlarla antlaşması bulunan kişi demektir.⁴⁶¹

Aynı şekilde, küfür diyarlarından İslam topraklarına gelen elçilerin ve diplomatik misyon gibi emana sahip kişiler de dokunulmazdır. Çünkü onlar savaşçı değildirler. Devletleri ile savaşta olunsu bile bizimle onlar arasında bir antlaşma olduğu ve devlet yöneticilerinin girişlerine izin verdiği sürece onlara herhangi bir şekilde zarar vermek yasaktır. Zira bunun, dinin tebliğ edilmesinde, maslahatın sağlanmasında, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde ve gayrimüslimlerle siyasi ilişkilerin düzenlenmesinde birçok faydası vardır. Ayrıca bu ahde vefanın ve uluslararası ilişkilerin gerekliliklerindendir.

2.1. Konuya Dair Hadisler

Antlaşmaların meşruluğunu gösteren en güçlü kanıtların başında şüphesiz Hz. Peygamber'in yıllarca kendisine eziyet çektiren, Müslümanların mallarını gasp eden ve antlaşma sürecinde de olmadık isteklerde bulunan Mekkeli müşriklerle yaptığı Hudeybiye antlaşması gelmektedir. Antlaşmanın on yıl ile sınırlandırılması ise süreli antlaşmaların meşruiyetine kanıt oluşturur.

Herhangi bir süre ile sınırlandırılmadan yapılan mutlak antlaşmaların kanıtı ise *“Allah ve Resulünden, antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere karşı berâattir (fesih –*

⁴⁵⁹ el-Enfâl, 8/58.

⁴⁶⁰ Buhârî, *“Kitâbu 'l-cizye”*, 3166.

⁴⁶¹ İbn Hacer, *Fethü 'l-bârî*, 12/259.

bildirimidir). *Yeryüzünde dört ay daha serbestçe dolaşın; fakat bilin ki asla Allah'ı âciz bırakamazsınız ve Allah inkârcıları er-geç rezil rüsva edecektir*”⁴⁶² ayetidir. Nitekim Hz. Peygamber müşriklerle mutlak bir antlaşma imzalamış ancak müşrikler bunu bozmuştu. Bunun üzerine Yüce Allah, Hz. Peygamber'den müşriklere aralarındaki antlaşmanın hükmünün kalmadığı ve kendilerine dört ay süre verildiği bu süre sonunda ya İslam dinine girmeleri veya kendileri ile savaşılacağını ilan etmesini emretti.⁴⁶³

Zimmet akdi gibi süresiz olan antlaşmaların delili ise Abdurrahman b. Avf'ın Hz. Peygamber'den Hecer bölgesinin Mecusilerinden cizye aldığına dair rivayet ettiği hadistir.⁴⁶⁴

Emanın meşruiyetine dair delil ise taraflar arasında savaş durumu olmasına rağmen Hz. Peygamber'in kendisine gelen elçilere zarar vermemesi ve onlara dokunmamasıdır. Abdullah b. Mesut şöyle rivayet etmiştir: *Hz. Peygamber'in yanına Müseylime'nin elçileri geldiler. Hz. Peygamber onlara şöyle dedi: Benim Peygamber olduğuma inanıyor musunuz? Onlar da: “Biz Müseylime'nin Peygamber olduğuna inanıyoruz.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de şöyle dedi: Eğer ben elçileri öldürecek olsaydım ikinizin boynunu vururdum. Hz. Peygamber'in bu uygulaması neticesinde İslam tarihinde elçilerin öldürülmemesi gelenek haline gelmiştir.*⁴⁶⁵ Ayrıca Kureyşliler Hudeybiye antlaşmasını bozunca oluşan siyasi krizi konuşmak ve antlaşmayı yenilemek üzere Medine'ye gelen Kureyş lideri Ebû Süfyan'a harbî bir düşman konumunda olmasına rağmen herhangi bir zarar verilmemiştir. Zira o elçilik vasfı ile Medine'de bulunmaktaydı.⁴⁶⁶

Elçileri öldürmenin caiz olmamasının sebebi, gerek antlaşmalar gerekse de diğer konular için devletlerarası düzeyde iletişimin zorunlu olmasıdır. Ayrıca elçiler öldürülecek olsa karşı taraf da Müslüman elçileri öldürür, o zaman da Müslümanlarla kâfirler arasındaki iletişim kanalları ortadan kalkardı. Bu da başta cihadın temel hedefi olan İslam mesajının yayılmasını baltalardı. Bu nedenle, öteden beri ilkeli devlet idarecileri elçi ve aracılardan dokunulmazlığı ve onlara karşı saldırının yasaklanması

⁴⁶² et-Tevbe, 9/1.

⁴⁶³ İbn Kesîr ed-Dımaşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 4/102; *Tefsîrü'l-Kurtubî*, 8/69.

⁴⁶⁴ Buhârî, *Kitâbu'l-cizye*, 3157.

⁴⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 3708.

⁴⁶⁶ İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/371.

konusunda ittifak etmişlerdir. Günümüzdeki büyükelçiler ve diplomatik görevliler de bu hükme dâhildir. Hz. Peygamber'in Bi'ri Mâûne ve Reci olayında elçilerinin yanı sıra Busra hakimine gönderilen Şurahbil b. Amr el-Gassânî'nin öldürülmesi ise dönemin teamüllerine aykırı gelişen istisnai durumlardır.⁴⁶⁷

“Siz üstün durumda iken gevşeklik gösterip barış çağrısı yapmayın! Allah sizinledir, amellerinizin karşılığını asla eksiltmeyecektir”⁴⁶⁸” ayeti ile benzeri naslar, güçlü ve üstün konumda olan Müslümanların, harbî ve saldırgan olan düşmana karşı korkaklık ve gevşeklik göstermesine, Müslümanların yararına olmayan antlaşmalara yanaşmasına ve hoş görünme siyaseti izlemesine dönük bir yasaklamadır. Zira Müslümanların hele de güçlü ve üstün konumda iken çıkarına olmayan ya da bir zararı defetme amacı gütmeyen antlaşmalara yanaşması korkaklığa düşmektir. Bu şekilde saldırgan ve harbî düşmana şirin görünme ve yatıştırma siyaseti izlenmesi caiz değildir. Zira cihat saldırgan ve harbî düşmanın yararına ve isteğine olacak şekilde antlaşma için değil onun saldırı gücünü kırmak ve zararsız hale getirmek amacıyla meşru kılınmıştır.⁴⁶⁹

2.2. Yanlış Anlaşılan Hadislerin Tahlili

Bazı gruplar kâfirlerle antlaşmanın meşru olduğuna dair ileri sürülen görüşlere karşı çıkmakta ve bunun caiz olmadığını öne sürmektedir. İddiaları için de konu hakkındaki bazı hadisleri delil olarak gösterirler. Ancak söz konusu hadislerin öne sürdükleri iddialara kanıt teşkil etmediği, bilakis yanlış yorumlandıkları görülmektedir. Bu hususta şu örnek rivayetleri vermek mümkündür:

a. Cabir b. Abdullah'tan yapılan rivayete göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: Savaş hiledir.⁴⁷⁰ Ümmü Külsüm bt. Ukbe de şöyle nakletmiştir: Hz. Peygamber'in üç durum haricinde yalana cevaz verdiğini görmedim: insanların arasını düzelten ve yalanı ancak insanları barıştırmak için söyleyen, savaşta yalan söyleyen ve birbirine gönül almak için konuşan eşleri yalancı saymam.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ es-Selâbiyyu, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/161, 168, 459.

⁴⁶⁸ Muhammed, 47/35.

⁴⁶⁹ el-Cassâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 3/9; İbn Munâsıf, *el-İncâd fî ebvâbi'l-cihâd*, s. 231.

⁴⁷⁰ Buhârî, *“Kitâbu'l-cihâd”*, 3029; Müslim, *“Kitâbu'l-cihâd”*, 1739.

⁴⁷¹ Ebû Dâvud, *“Kitâbu'l-edeb”*, 4921.

Müslümanların davranışlarındaki temel ilke, söz ve eylemlerinin açık, net ve dürüst olmasıdır. Ancak bu ulvi ilke savaş sürecinde doğuracağı zararlar nedeniyle uygulanabilir değildir. Bu nedenle de hadisler savaş durumunda istisnai ve zaruri ihtiyaçtan dolayı bu ilkeye aykırı olarak düşmanın aldatılmasına dönük davranmaya ruhsat vermiş ve zafere giden yolda savaşın doğasına uygun olarak düşmana karşı stratejik ve siyasi davranmayı teşvik etmiştir. Zira savaşın doğasında hile vardır.

Hadisin işaret ettiği hile ve aldatma, savaşta gerçeği kamufle etme, düşmanın İslam ordusunun eylem planından, ana merkezlerden ve ordunun mevzilerinden haberdar olmaması için gereken her türlü hile ve çareye başvurma sanatıdır. “Hud’a” gizlediği şeyin tam tersini göstermek suretiyle kişiyi ilgili olduğundan vazgeçirmek başka şeye yönlendirmek olarak da tanımlanmıştır.⁴⁷² Açık ve kapalı yalan, kinaye, tevriye, düşmanlar arasında fitne çıkarmak, tuzak kurmak, gece baskıda bulunmak, sahte ricat, birbirine düşürmek gibi düşmanı yanıltıcı tüm eylem ve söylemler de bu kapsama dâhildir.⁴⁷³ Hz. Peygamberin savaş hayatı bu tür stratejik eylemlerle doludur. Bunların en güzel örneklerinden biri de Hz. Peygamber’in gece ansızın Benî Mustalık’a düzenlediği baskındır.⁴⁷⁴ Ebû Nuaym’ın Hendek savaşında Hz. Peygamber’in bilgisi ve izni dâhilinde Kureyş ile Yahudilerin arasını açmak için uyguladığı plan da bunlardan biridir.⁴⁷⁵

Savaşta istisnai bir durum söz konusu olduğundan diğer zamanlarda caiz olmayan bazı eylemler burada caiz olabilmektedir. Bunun hikmetlerinden biri de düşmanın aldatılması ve gücünün hızlıca kırılarak saldırıdan yoksun hale getirilmesi suretiyle savaşın en kısa zamanda nihayete erdirilmesi ve daha fazla canın heder edilmemesidir. Bu hikmet söz konusu araçların savaşta kullanımına olumlu yönde etki yapmaktadır.

Ancak yukarıda aktarılan İslam’ın esas ilkeleri olan doğruluk, şeffaflık, antlaşmalara bağlılık ve sadakatle çelişmektedir. Bu hadisler zahiri ifadeleri kapsamında bakıldığında sanki düşmanla varılan antlaşmalara ve verilen sözlere aykırı

⁴⁷² er-Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi’l-Kur’ân*, thk., Safvan Adnan ed-Dâvudî, Dimaşk: Dâru’l-kalem, 1412, s. 276; İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 8/63.

⁴⁷³ İbn Munâsîf, *el-İncâd*, s. 218.

⁴⁷⁴ Buhârî, “Kitâbu’l-itk”, 2541; Müslim, “Kitâbu’l-cihâd”, 1730.

⁴⁷⁵ İbn Hişâm, *Siretu İbn Hişâm*, 2/292; İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdu’l-meâd*, 3/244; İbn Kesîr, *es-Siretü’n-nebeviyye*, 3/214; İbn Hacer, *Fethü’l-bârî*, 2/438.

davranılabileceği gibi bir izlenim vermektedir. Ancak İslam'ın cevaz verdiği aldatma, savaş halindeki düşmana yönelik olan eylemlerdir. Antlaşma sağlanmış toplumlara, zimmilere veya eman verilenlere yapılırsa bu meşru hile/aldatma kapsamında değerlendirilemez. Bilakis ihanet ve vefasızlık sayılır. Hz. Peygamber şöyle demiştir: *Antlaşmalı birini haksızca öldürene Allah cennet kokusunu haram eder.*⁴⁷⁶ Bir diğer hadiste de *“Kim birine güvence verip sonra öldürürse kıyamet günü kendisine ihanet bayrağı verilir.”*⁴⁷⁷ *“Şu dört şey kimde varsa halis münafık olur. Kendisinde bunlardan bir tane özellik olan da bu huyu bırakana kadar münafıklığın bir özelliğini taşımış olur: Kendisine güvenilince ihanet eder, konuşunca yalan söyler, söz verince ihanet eder, düşmanlık edince de arsızlaşır.”*⁴⁷⁸ Bu sebeple ihanet haramdır. Antlaşmalı kâfirlere karşı hile ve aldatmanın her türlü de haramdır.⁴⁷⁹

Savaş ortamı sadece harbi düşmana hile ve strateji kapsamında gerçeğin aksini söylemeyi helal kılar. İslam'da yasak olan ihanet ve aldatma kapsamına giren örneklerin başında şiddet yanlısı cihatçı grupların İslam ülkelerindeki yabancı elçiliklerin bombalanması, elçilerin öldürülmesi, sivil uçakların düşürülmesi veya kaçırılması, turist ve sivillerin öldürülmesi gelir. Sayılan bu suç eylemlerin İslam'ın caiz gördüğü hud'a ile yakından uzaktan ilgisi olmadığı gibi, İslam'ın prensipleri ile de çelişmektedir. İslam'ın caiz gördüğü tek aldatma, savaş sürecinde saldırgan düşmana karşı yapılandır.

b. Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *Kab b. Eşref'in hakkından kim gelir? Zira o Allah'a ve Rasûlüne eziyet etti. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme kalktı ve dedi ki: Onu öldürmemi ister misiniz? Hz. Peygamber de “evet” dedi. Muhammed b. Mesleme bir şeyler söylememe izin verin diyerek Kab. b. Eşref'in yanına gelip Hz. Peygamber'i eleştirmeyi kastederek “Bu adam bizden sadaka istedi. Bizi zor durumda bıraktı. Bu nedenle de senden borç almaya geldim” dedi. Kab b. Eşref de “Öyle vallahi. Daha çok yorulacaksınız” dedi. Muhammed b. Mesleme onunla bir fırsatını bulup öldürene kadar konuştu, sonra da Allah Rasûlü'nün isteğini yerine getirdi.*⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ en-Nessâi, “Kitâbu'l-kassâme”, 4748; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 20383.

⁴⁷⁷ İbn Mâce, “Kitâbu'd-diyât”, 2688; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 21946.

⁴⁷⁸ Buhârî, “Kitâbu alâmeti'l-münâfiki”, 34; Müslim, “Babu beyani hisâli'l-münâfık”, 106.

⁴⁷⁹ en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 7/320.

⁴⁸⁰ Buhârî, “Babu katli Ka'b b. Eşref”, 4037; Müslim, “Babu katli Ka'b b. Eşref”, 1801.

Yahudi olan Kab b. Eşref suikastı hadis ve siyer eserlerinde uzunca ele alınan meşhur bir olaydır. Bazıları buradan hareketle sivil, müste'men ve antlaşmalı olsalar dahi kâfirlerin kanlarının mubah olduğu, onlara suikast düzenlenebileceği ve antlaşmalara aykırı davranılabileceğini ileri sürerler. Günümüzde birçok masum canın da zarar görmesine sebep olan şiddet yanlısı grupların intihar eylemleri, siyasi suikastlar, adam kaçırmalar vb. tüm eylemlerin arka planında bu ve benzeri hadislerin yanlış anlaşılması ve yorumlanması vardır. İslam düşmanları da bu suikast ve benzeri olaylardan hareketle İslam'ı hainlik ve akitleri çiğnemekle itham etmektedirler.⁴⁸¹

Söz konusu hadislerin doğru anlaşılması ve Kab b. Eşref olayına dayanılarak ileri sürülen iddialara şöyle cevap verilebilir: Kab b. Eşref ve Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen suikastların hedefinde olan hainler, herhangi bir antlaşma ve güvence kapsamında olmayan veya antlaşma olmasına rağmen bizzat antlaşmayı bozan harbî düşmanlardır. Örneğin Kab b. Eşref usta bir şair olup şiirlerinde Müslümanlara ve İslam'a hakaret ediyor, Kureyş'i savaşa kışkırtıyordu. Mekke'ye gelip Kabe örtülerine tutunarak Kureyş'le birlikte savaşma sözü vermişti. Hz. Peygamber Medine'ye yerleşince, komşu topluluklardan olan Yahudilerle iyi geçinmek istemiş, o da Hz. Peygamber'e bu sebeple düşmanlığını ve eziyetini artırmıştı. Bunun üzerine ölüm emri verildi. Kab'ın öldürülmesi meşrudur. Zira kendisi yapılan antlaşmalara aykırı davranmış, her biri tek başına ölüm cezasını gerektiren birçok eyleme girişmişti. Kureyş'e savaşmak üzere antlaşma yapan Kab en son Müslüman kadınların iffetine dil uzatınca öldürülmüştür.

Nitekim onun öldürülmesi sonrasında Yahudiler ürkmüş ve sabah öldürülmüş olduğunu gördüklerinde aralarındaki antlaşmayı hatırlatmak üzere Hz. Peygamber'e gelip şöyle demişlerdir: *Arkadaşımız ve toplumun önde gelenlerinden olan Kab b. Eşref bu gece suçsuz ve bilinmeyen bir nedenle suikasta kurban gitmiştir. Hz. Peygamber de onlara olayın rastgele olmadığını, işlediği suçlar nedeniyle infaz edildiğini işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Eğer o da diğerleri gibi yerinde durup antlaşmaya uysaydı öldürülmeyecekti. Ancak o şiirleri ile bize sövdü ve eziyet verdi. Sizden her kim böyle yapsa hakkı kılıçtır."* Ardından Hz. Peygamber onları aralarında uymaları için bir vesika yazmaya davet etti. Yahudiler de Kab b. Eşref'in öldürülmesi sonrasında korkup

⁴⁸¹ Corc Buss, *Muhammed müessisu dini 'l-İslam ve imparatoriyye 'l-müslimîn*, s. 75.

sağlanan barışa bağlı kaldılar. Hz. Peygamber de Kab'ın yaptıkların nedeniyle onları sorumlu tutmadı. Bu suçlar, Kab tarafından yapılan bireysel bir eylem olarak değerlendirildi.⁴⁸²

Kab b. Eşref'in öldürülmesi, müslümanların ihanet etmesi veya antlaşmayı bozmak değildi. Zira o muharip bir düşmandı. Antlaşmayı bozan taraf olduğundan da muhaliflerin iddia ettiği gibi öldürülmesi, antlaşmaya ihanet ve ahde vefasızlık sayılmaz.⁴⁸³ Hadisteki ifadeler de bunu göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in hadiste geçen ifadeleri de antlaşmaya uymayan ya da ihanet edip İslam'a zarar verenlerin öldürülebileceğine işaretir.

Muhammed b. Mesleme'nin Kab b. Eşrefin öldürülmesi sürecinde uyguladığı yöntem hile ve aldatmadır. İbn Hacer konu hakkında şöyle demiştir: Muhammed b. Mesleme "bir şeyler söylememe izin ver" ifadesiyle hile yapmak ve yalana başvurmak için izin isteğini ima etmiştir. Bu nedenle de hadiste "savaşta yalan" başlığı kullanılmıştır. Yalan söyleyebilmek için ima veya açıkça izin isteme de buna dâhildir.⁴⁸⁴ Rivayet edildiği üzere sahabenin tekbirlerle geri döndüğünü gören Hz. Peygamber hamdetmiş ve tekbirlerine eşlik ederek şöyle demiştir: *Gözünüz aydın*. Onlar da senin de gözün aydın olsun ya Resulellah demişlerdir.

Bazı Müslümanların gayrimüslimlerin siyasilerine ve elçilerine yaptıkları suikastlar ve şiddet eylemlerinde delil olarak Ka'b b. Eşref suikastını göstermeleri hatalı bir anlayış ve yöntemdir. Zira Kab. b. Eşref suikastı muharip düşman olmasının yanı sıra Müslümanların halifesi konumunda olan Hz. Peygamber'in izni ile olmuştur. Bu insanların yaptıkları eylemler ise aralarında antlaşmalar olmasının yanı sıra herhangi bir yöneticiden izin alınması gibi bir durum söz konusu değildir. Kab'ın suikast sürecinde hiçbir masum can zarar görmemiştir. Ayrıca bu olay bireysel bir kararla alınmamış, dönemin idarecisinin izni ile Müslümanların düşmana karşı görece güçlü olduğu bir dönemde yapılmıştır. Günümüzde imamın izni alınmadan bazı gruplar tarafından icra edilen suikastlar ise birçok masumun canının yanmasına neden olduğu gibi İslam'a ve Müslümanlara zarar vermektedir. Zira Müslümanlar düşmana nispeten zayıf

⁴⁸² İbn Teymiyye, *es-Sârimu'l-meslûl*, 1/71.

⁴⁸³ en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 12/160.

⁴⁸⁴ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/340.

olduklarından suikastlar sonrasında daha büyük saldırı ve orantısız güçle karşılaşmaya maruz kalmaktadırlar.

İbn Battâl şöyle demiştir: Kab b. Eşref antlaşmaya sadık kalmayan ve zimmet ehli olmayan saldırgan bir düşmandı. Onun öldürülmesini ihanet olarak niteleyen kâfir olur. Tövbeye çağırılmaksızın öldürülür. Zira böyle bir iddia ile Allah tarafından her türlü süfli hareketten tenzih edilen Peygamber'e büyük bir suç ve iftira isnad edilmiş olur.⁴⁸⁵

Hiz. Peygamber döneminde yaşanan bir diğer suikast olayı da Abdullah b. Atik tarafından Yahudi Ebû Rafi' Abdullah b. Ebi'l-Hukayk'a yönelik suikasttır. Berâ b. Âzib'den rivayet edildiği üzere "Resulullah (sav) Yahudi Ebû Rafi'e, Ensar'dan bir grup adam gönderip, başlarına da Abdullah b. Atik'i koydu. Hicaz bölgesindeki kendine has bir kalede ikamet eden Ebû Rafi, Hiz. Peygamber'e eza ediyor ve aleyhinde çalışmalar yapıyordu. Kaleye yaklaştıkları zaman güneş batmıştı. Halk artık sürüleriyle dönüyordu. Abdullah arkadaşlarına: "Siz burada oturun ve yerinizden ayrılmayın. Ben gidip, kapıcılara biraz iltifat edip, içeri girme imkânı arayacağım" dedi ve ilerledi. Kapıya kadar geldi. Kazayı hacet yapıyormuş gibi elbisesini topladı, insanlar içeri girmişti. Kapıcı seslendi. "Ey Allah'ın kulu, girmek istiyorsan gir. Kapıyı kapatacağım (çabuk ol)!" dedi. Ben de girdim ve (bir köşeye) gizlendim. Halk tamamen girince kapıyı kapattı. Sonra da anahtarları bir kazığa taktı. Ben uygun bir anda kalkıp anahtarları alıp kapıyı açtım. Ebû Rafi evinde gece sohbeti yapıyordu. Hususi bir köşkte otururdu. Sohbet arkadaşları dağılınca, yanına çıktım. Her bir kapıyı açıp girdikçe içeriden üzerime kapadım. "Eğer halkın haberi olur da beni öldürmeye azmederlerse, ben Ebû Rafi'i öldürmeden ona ulaşamam diye böyle yaptım. Sonunda yanına kadar geldim. Köşkün ortasında yer alan karanlık bir odadaydı. Ancak, odanın neresinde olduğunu bilemiyordum. "Ebû Rafi" diye seslendim. "Kim o?" dedi. Sese doğru yöneldim. Heyecan içerisinde bir kılıç darbesi indirdim, ama boşa gitti. Adam bir çılgılık attı. Hemen odadan çıktım. Azıcık bekleyip tekrar girdim, sesimi değiştirip, yardıma gelmiş gibi: "O ses de ne? Ey Ebû Rafi" dedim. "Kahrolası, odada biri var az önce bana kılıç

⁴⁸⁵ İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 5/191-192.

vurdu" dedi. Yerini iyice keşfetmişim, bir darbe daha indirdim ve onu orada öldürdüm.
486

Ebû Rafi Hayberli bir Yahudi'ydi. Mekkeli müşrikleri Hz. Peygamber'e karşı savaşa teşvik ediyordu. Ta ki Hendek savaşında Müslümanlara karşı tüm tarafları birleştirdi. Hendek savaşının fitilini ateşleyen de o idi. Ayrıca Gatafan'a da yardım eden oydu. Hadiste de görüldüğü üzere bu adam müste'men, zimmi veya antlaşmalı biri değildir. Aksine İslam'a ve Müslümanlar düşmanlık eden, elinden gelen zararı vermeye çalışan biri idi. O nedenle de tıpkı Kab b. Eşref gibi öldürülmesi caiz görülmüştür. Hadiste elde edilen diğer hüküm ise savaşta hile ve aldatmanın caiz olduğudur.⁴⁸⁷

c. Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen suikastlardan biri de hakkında "senden haram aylarda savaşmanın hükmünü soruyorlar"⁴⁸⁸ ayetinin indiği İbn Hadremi suikastıdır. Hudeybiye antlaşmasının imzalanması sonrasında gelişen Ebû Basîr, Ebû Cendel ve arkadaşlarının olayı da İslam'da antlaşmalara aykırı davranmanın ve ihanet etmenin caiz olduğuna delil olarak kullanılan olaylardandır.

Hz. Peygamber Hudeybiye antlaşmasını imzalayıp Medine'ye dönmüştü. İmzalanan antlaşma maddelerinden biri de Kureys'ten Müslüman olup Medine'ye gelenler Mekke'ye iade edileceğine dair maddeydi. Ebû Basîr de iman edip Medine'ye hicret ederek Hz. Peygamber'e sığındı. Antlaşmanın söz konusu maddesine istinaden Mekkeliler onu Hz. Peygamber'den teslim almak üzere iki adam gönderdiler. Hz. Peygamber antlaşmaya bağlı kalarak onu gelen iki kişiye teslim etti. Medine'den çıkıp Zühuleyfe'ye geldiklerinde mola verip yanlarındaki hurmalardan yemeye başladılar. Ebû Basîr: Ey falan adam! Senin bu kılıcın ne güzelmiş' dedi. Bu kişi kılıcı çıkardı. 'Evet, gerçekten bu kılıç çok güzeldir, onu defalarca denedim, hiçbir kusuru yoktur' dedi. Ebû Basîr: 'Verir misin? Ona bakayım' dedi. O da kılıcı Ebû Basîr'a verdi. Ebû Basîr kılıçla onu öldürdü. Diğeri kaçtı, Medine'ye vardı. Mescide girdi. Hz. Peygamber (s.a.v) onu gördüğü zaman 'Bu kişi dehşetli bir şey görmüştür' buyurdular. Hz. Peygamberin yanına vardığında, 'Benim arkadaşım öldürüldü' dedi, 'Ben de öldürülecektim'. Ardından da da Ebû Basîr Medine'ye geldi. 'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni

⁴⁸⁶ Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî", 4039.

⁴⁸⁷ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/345.

⁴⁸⁸ el-Bakara, 2/217.

onlara vermekle anlaşmanın şartını yerine getirdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı' dedi. Hz. Peygamber: 'Anası ağlasın! Eğer bir arkadaşı olsaydı bu harbi alevlendirecekti' buyurdu. Basîr bunu işitince anladı ki Hz. Peygamber (s.a.v) tekrar onu Mekkelilere verecektir. Böylece Medine'den çıkıp deniz sahiline doğru gitti. O arada Ebû Cendel b. Amr da müşriklerin elinden kurtulmuştu. O da hemen Ebû Basîr'e katıldı, müşriklerin elinden müslüman olup kurtulan kim varsa hepsi gelip Ebû Basîr'e katıldılar, böylece orada ufak da olsa bir toplum meydana geldi. Ondan sonra Şam'a çıkan Kureyş kervanını duydukları ve gördükleri zaman, hemen yollarını kesip adamlarını öldürüp mallarını da almaya başladılar. Bunun üzerine Kureyş, aralarındaki akrabalığı öne sürerek: "Artık bizden size kim giderse ona ilişilmeyecek; o güven içinde olacak" diye and verdiler. Rasûlullah (s.a.v.) de onlara bunu kabul ettiklerine dair haber saldı.⁴⁸⁹

Yukarıda verilen hadiste de görüldüğü üzere Ebû Basîr, Hz. Peygamber ile antlaşmalı oldukları halde kimseden izin almaksızın Kureyş'ten birçok insan öldürmüş ve mallarına saldırmıştır. Hâlbuki bu durum antlaşmalara bağlılık ilkesine dair yukarıda anılan külli kurala aykırılık teşkil etmektedir. Aşırılık yanlısı gruplar da bu hadise dayanarak antlaşmalı olsalar dahi kâfirlerle savaşta imamdan izin alınmasının zorunlu olmadığını ve eylemlerinin meşru olduğunu öne sürmektedirler. Zira Ebû Basîr ve arkadaşları dönemin imamı olan Hz. Peygamber'den izin almamış ve Hudeybiye antlaşması imzalamış olan Mekkelî müşriklere saldırmıştı. Eğer bu caiz olmasaydı Hz. Peygamber onlara engel olacaktı. Biz de bu eylemlerimizde Ebû Basîr'i örnek almaktayız, demektedirler.⁴⁹⁰

Söz konusu hadisten yola çıkarak yapılan gayrimeşru eylemlerine naslardan delil getirmeleri, onların nasları yanlış yorumlamak ve nasların zahirine dayanarak onlara bütüncül bir yöntemle yaklaşmamalarından kaynaklanmaktadır. Söz konusu iddiaların yanlışlığını ve hadislerin doğru anlamını şöyle açıklamak mümkündür:

a. Ebû Basîr ve beraberindekiler Hz. Peygamber'in himayesine dâhil değildi. Nitekim Mekke sözcüsü Ebû Süheyl'in Hudeybiye antlaşmasında bulunan ilgili maddeye dayanarak ısrarlı isteği üzerine Hz. Peygamber Ebû Basîr ve Ebû Cendel'i kendilerine teslim etmiştir. Eğer Hz. Peygamber'in sorumluluğunda olsalardı onları

⁴⁸⁹ Buhârî, "Kitâbu's-şurû, 2731.

⁴⁹⁰ es-Süleymânî, *Fitnetü't-Tefcîrât ve'l-iğtiyâlât*, s. 330.

Mekkelilere vermeyecekti. Bu nedenle Ebû Basîr ve arkadaşlarının yaptıklarından Müslümanlar sorumlu değillerdir. Ebû Cendel'in öldürdüğü adamın kan bedelini istemeyi önerene Ebû Süfyân'ın şu sözü de bunu destekler mahiyettedir: "Muhammed'ten unu isteyemeyiz. Zira o antlaşmanın gereğini yerine getirerek onu bizim elçilere teslim etti. Ebû Basîr'in ailesinden de diyet istenemez. Çünkü onlarla aynı dinde değildir."⁴⁹¹

b. Şüphesiz Ebû Basîr'in Kureyşe karşı duruşu Müslümanlara dönük hiçbir zarar barındırmamaktaydı. Ancak günümüzde Ebû Basîr'in olayını delil olarak gösterenler tarafından gerçekleştirilen suikast ve saldırılar düşmandan çok Müslümanlara zarar vermektedir. Nitekim güçlü olması nedeniyle düşmana yapılan her bir suikast daha sert ve ağır bir saldırı olarak Müslümanlara dönmektedir. Bugün yapılan kurlsız eylemler nedeniyle kaç insan canından olmuş ve kaç kişinin malına zarar verilmiştir?

Günümüzde şiddet yanlısı örgütlerin söz konusu hadislere dayanarak antlaşmalara ve verilen güvencelere uymadan, muharip ile antlaşmalı veya güvenceye alınmış zimmiyi ayırmadan tüm kâfirleri hedef olarak görüp cihat hakkında ileri sürdükleri düşünce ve fikirlerin yanlış olduğu ortadadır. Aynı şekilde aktarılanlardan net olarak anlaşılmıştır ki günümüzde el-Kâide'nin muharip düşman sayarak asker veya sivil fark etmeksizin tüm yabancı askerlerin öldürülmesine yönelik çağrısı ve bazı yerlerdeki uygulamaları cihat olmayıp şeriatın reddettiği eylemlerdir. Çünkü bugün bütün dünya ülkeleri arasında karşılıklı olarak diplomatik temsilcilikler bulunduğu gibi, onlarla bizim aramızda da riayet edilmesi gereken ahit ve antlaşmalar vardır ve bunlara ihanet etmek caiz değildir. Zira İslam'da savaş sadece saldırgan ve muharip kâfire karşı yapılır. Bizden eman almış elçiler, siviller ve ticari iş için ülkede bulunan insanlar güvence altındadırlar. Onlara ihanet düşünülemez. Zira yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Put a tapanlardan biri sana sığınır sa, onu güvene al; ta ki Allah'ın sözünü dinlesin. Sonra onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar bilgisiz bir topluluktur."*⁴⁹²

⁴⁹¹ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 5/414.

⁴⁹² et-Tevbe, 9/6.

2.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri

Bu kural hakkındaki hadislerin yanlış anlaşılmasının en büyük olumsuz etkilerinden biri, İslam'ın ve Müslümanların ihanet, ahit ve akitleri bozan bir din ve toplum olmakla suçlanması ve İslam'ın imajının başkaları nezdinde tahrif edilmesi; cihadın öldürmek ve mal kazanmak için meşrulaştırılmış bir araç olarak gösterilmesidir. Hâlbuki İslam, kendisine isnat edilen ithamlardan ve bütün gayrı meşru fiillerden tamamen masumdur. İslam merhamet, hoşgörü ve barış dinidir. Nitekim dünya milletleri, emniyet, güven ve sükûnetin tadını ancak Müslümanların dünyaya hakim oldukları zamanlardan tatmışlardır.

Tarih, ahitlere bağlılık ve antlaşmaların uygulanması bakımından Müslümanlardan daha iyi bir topluma şahit olmamıştır. Cihat da dini yaymak ve insanlardan zulmü kaldırmak için meşru kılınmıştır, İslam dinini milletlere dayatmak için değil. İslam'a isnat edilen ithamlar da konuya dair bazı hadislerin hatalı yorumlanıp, yanlış anlaşılmasından kaynaklanmaktadır.

İkinci kuralda kâfirlerle antlaşma yapılabileceği ve yapılan antlaşmalara bağlılığın zorunlu olduğu hususu işlenmiştir. Aşağıda gelecek üçüncü kuralda ise harbi olsun veya olmasın kendileriyle antlaşma yapılan kâfirlerle casusluk, lojistik veya sıcak cephe savaşı gibi eylemlerin icrasında başka kâfirlere karşı işbirliği yapmanın ihanet kapsamına giren yasaklanmış bir eylem olup olmadığıdır. Kâfirlerden yararlanılabileceğine dair görüşler esas alınacaksa, bunun şekli ve sınırları neler olmalıdır? Konu hakkında yanlış fikirler ve bunlara delil olarak gösterilen hadislerin değerlendirilmesi de ayrıca ele alınacaktır.

3. Cihatta Müslüman Olmayandan Yardım Alınması

İslam dini cihadı i'lây-i kelimetullah amacıyla meşru kılmıştır. Söz konusu amaca ancak Müslümanların iştirakı esas görülür. Ancak İslam tarihinde özellikle de asr-ı saadette bunun aksi görünen bir takım olaylardan hareket eden bazı fırkalar, antlaşma yapılan kâfirlerden⁴⁹³ başka kâfire karşı destek alınabileceğini ileri

⁴⁹³ Burada kâfirden kasıt kâfirlerin harbi, gayrı harbi veya zimmi tüm kısımlarıdır. Münafıklar ise bu kapsama dâhil değildir. Zira onların cihada katılma engel olunmamıştır.

sürmüştür.⁴⁹⁴ Ancak nasların bütüncül okunması ile bunun caiz olmadığını görmek mümkündür.

Daha önce de ifade edildiği üzere İslam dininin tüm dinlere galip gelmesi ve yeryüzünde dinde fitneye sebep odakların bertaraf edilmesi cihadın meşruiyet sebebidir. Bu amaca bir gayrimüslimin karşılıksız hizmet etmesi şüpheyi celp ettiği gibi hayatın olağan akışına da aykırılık teşkil eder. Zira yardım bahanesi ile Müslümanların sırlarına erişmelerinden, zayıf noktalarını öğrenmelerinden ve bunu düşmana aktarmalarından emin olunamaz.

Karşılık beklemeksizin düşmana karşı savaşan İslam ordusu saflarında bizzat savaşa katılmak isteyenlere izin verip vermemek devlet başkanının uhdesinde olan bir yetkidir. İmam bu konuda herhangi bir mahzura sebebiyet vermemek şartı ile maslahatı gözeterek uygun kararı verir. Ancak imamın kendilerinden katılım talebi gelmeyen kâfirlerden yardım istemesi ve sefere katılmalarını teklif etmesi caiz görülmemiştir.⁴⁹⁵

Ancak düşmanın askeri gücünün, mevzilerinin ve intikal yollarının öğrenilmesi, birliklerinin bozulmasına yönelik lobi çalışmaları, silah üretimi gibi cephe gerisindeki faaliyetlere katılmalarının hukuki statüsü farklıdır. Zira ihanet etmeyeceklerinden ve zarar vermeyeceklerinden emin olmak kaydıyla İslam alimleri bunun caiz olduğu hususunda icma etmişlerdir.⁴⁹⁶ Cephe hattının dışındaki savaş ile ilintili işlerde kâfirlerden yararlanmanın caiz olması, savaş ile ilintili olmayan ticari ve ekonomik faaliyet alanlarında onlardan yararlanmanın caiz olduğunun en büyük kanıtıdır.

⁴⁹⁴ Cihatta kafirlerden yardım alınamayacağını öne sürenlerin başında İbn Malik gelmektedir. Malik b. Enes, *el-Müdevven*, 1. bs., 1-4, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1978, 1/400; Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef b. Sa'd, *el-Muntekâ Şerhu'l-Muvatta*, 1-7, Mısır: Matbaatü's-saâde, 1/1332; İbn Abdülberr, *et-Temhîd limâ fi'l-muvatta*, 12/36; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/414. Cihatta belirli şartlar dahilinde kafirlerden yardım alınabileceğini öne sürenlerin başında ise İmam Ebû Hanife ve İmam Şâfiî gelmektedir. Muhammed b. Hasan, *es-Siyerü'l-kebîr*, 4/1422; eş-Şâfiî, *el-Ümm*, 4/261; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/414.

⁴⁹⁵ en-Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 12/199; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 6/179, İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/302; eş-Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, 7/255.

⁴⁹⁶ Muhammed b. Ahmed el-Gırnâtî İbn Cezzî, *Kavânînü'l-ahkâmi's-şer'iyye*, Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyin, 1985, s. 16; Ali b. Süleyman b. Ahmed el-Murâdî, *el-İnsâf fî marifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*, 4/143; Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kital*, s. 1036-1053.

3.1.Konuya Dair Hadisler

Cihatta müşriklerden yardım alınmayacağına dair ilkenin en büyük kanıtı Hz. Aişe'nin rivayet ettiği şu hadistir:

Hz. Peygamber Bedr'e doğru yola çıktı. Harretü'l-veber'e⁴⁹⁷ varınca cesareti ve atılganlığı ile meşhur bir adamla karşılaştı. Sahabeler onun gelişine sevindiler. Hz. Peygamber'e şöyle dedi: kazandığın ganimetten pay almak üzere sana katılmak isterim. Hz. Peygamber de sen Allah'a ve resulüne inanıyor musun dedi. O da hayır dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber dön dedi. Ben bir müşrike karşı başka müşrikten yardım almam. Ardından devam etti. Bir ağacın altında adam tekrar geldi ve isteğini ilettili. Hz. Peygamber aynı cevabı vererek dön ben bir müşrike karşı başka müşrikten yardım almam." dedi. Adam döndü. Son olarak Beydâ denen mevkide tekrar geldi ve katılmak istediğini söyledi. Hz. Peygamber iman edip etmediğini sordu. İman ettim deyince de katılmasına izin verdi.⁴⁹⁸

Hubeyb b. Abdurrahman'dan rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: Ben ve yanımdaki bir arkadaşım daha İslam ile müşerref olmadan sefere çıkmak üzere olan Hz. Peygamber'e geldik ve şöyle dedik: Ya resulellah biz kavmimizin çıktığı bir savaşta geri kalmaktan utanırız. Müsaade et biz de gelelim. Hz. Peygamber siz daha Müslüman olmadınız mı? diye sorunca biz hayır dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber de şöyle dedi: Biz bir müşrike karşı başka bir müşrikten yardım almayız.⁴⁹⁹

Bu her iki hadis de cihatta müşriklerden yardım alınamayacağını açıkça ifade etmektedir. İmam Buhârî *Sahîh*'inde Ebû İshak'a dayandırdığı senediyle şu hadisi rivayet etmiştir: Ben Berâ'dan şöyle dediğini duydum: Demir zırha kuşanmış bir adam Hz. Peygamber'e geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın resulü! Savaşayım mı yoksa Müslüman mı olayım önce? Hz. Peygamber de önce Müslüman ol sonra savaş dedi. O da Müslüman oldu ve savaşa katıldı. Kısa bir süre sonra da şehit oldu. Hz. Peygamber onun hakkında şöyle dedi: Az çalıştı ama çok kazandı.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Medine'ye dört mil yakınlığında yer alan bir yerleşim yerinin adıdır. en-Nevevî, *Şerhu Sahihi Müslim*, 7/477.

⁴⁹⁸ Müslim, "*Kitâbu'l-cihâd*", 1817.

⁴⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Musnedu Ahmed*, 15763; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/121-122.

⁵⁰⁰ Buhârî, "*Kitâbu'l-cihâd*", 2808.

Bu hadis de savaşta kâfirlerden yararlanmanın haram olduğunu işaret etmektedir. Zira eğer haram olmasaydı Hz. Peygamber kâfir olmakla birlikte savaşa iştirakine izin verecekti.⁵⁰¹

İbn Abbas da “Müminler müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin.”⁵⁰² ayetinin nüzul sebebi hakkında şöyle demiştir: *Bu ayet seçkin Bedir ashabından olan Ubâde b. Samit hakkında inmiştir. Onun bazı Yahudi dostları vardı. Hendek savaşında Hz. Peygamber’e şöyle dedi: Ya Rasulallah, benim yanımda Yahudilerden beş yüz adam vardır. Dilerseniz onlarla düşmana karşı üstünlük sağla. Bunun üzerine yüce Allah yukarıdaki ayeti indirdi.*⁵⁰³ Ayetteki yasak, dostluğun her türlüüne yöneliktir. Bir mümin bir kâfiri düşmanına karşı dost edinemez ve müminlerin yerine onlara güvenemez.⁵⁰⁴

3.2. Yanlış Anlaşılan Bazı Hadisler

Cihatta kâfirlerden yardım istenilemeyeceğine dair kuralın doğru olmadığı, gerektiğinde amaca ulaşma adına kâfirlerden de yardım istenebileceğini öne sürenler de olmuştur.⁵⁰⁵ Bu iddialarını temellendirmede kullandıkları bazı argümanlar vardır. Konu hakkında öne sürdükleri hadisler şunlardır:

a. *Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Biz Hz. Peygamber’le Huneyn savaşına katıldık. O sırada Müslüman olarak bilinen birine “o ateş ehliindendir” dedi. Sonra savaş başladı. Bahsi geçen adam şiddetli bir çarpışmaya girişti ve ağır yaralandı. Bunun üzerine bir kişi şöyle dedi: Ya Rasullallah demin ateş ehliindendir dediğiniz adam şiddetli şekilde düşmana karşı savaştı ve öldü. Bu nasıl olur? Hz. Peygamber sadece “ateşe gitti” dedi. Bunun yüzünden nerdeyse bazı Müslümanlar şüpheye düşeceklerdi. Ancak bir süre sonra ölmediği ağır yaraları olduğu söylendi. Geceye doğru yaraların acısına dayanamayıp ok ile intihar etti. Hz. Peygamber durumdan haberdar edilince tekbir getirip şöyle dedi: Allah’ın elçisi ve kulu*

⁵⁰¹ el-Aynî, *Ümdetü’l-kâri*, 14/106; İbn Hişâm, *es-siretü’n-nebeviyye*, 3/90.

⁵⁰² Âli İmrân, 3/28.

⁵⁰³ Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *Esbâbu nuzûli’l-Kur’ân*, thk., Kemal Besyûni Zağlul, Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, 1991, s. 105, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbn Cevzî, *Zâdu’l-mesîr fî ilmi’t-tefşîr*, thk., Abdurrezzak Mehdî, Beyrut: Dâru’l-kitâbi’l-arabiyyi, 1422, 1/371.

⁵⁰⁴ İbn Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 1/267; İbn Teymiyye, *Mecmu’u’l-fetâvâ*, 28/645.

⁵⁰⁵ Muhammed b. Hasan, *es-Siyerü’l-kebîr*, 4/1422; eş-Şâfiî, *el-Ümm*, 4/261; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 8/414.

*olduğuma şehadet ederim. Sonra Bilal'e yüksek sesle şunu haykırmasını emretti: Cennete sadece müminler girecektir. Allah bazen bu dini facir insanlar ile de destekleyebilmektedir.*⁵⁰⁶

Cihatta kâfirlerden yardım istenilebileceğini kabul eden fakihlerin geneli iddialarına söz konusu hadisi kanıt olarak görmektedirler. Zira onlara göre hadisteki “cennete sadece müminler girecektir” ifadesi bahsi geçen kişinin kâfir olduğunu göstermektedir.⁵⁰⁷

Ancak hadise ve özellikle de hadisin farklı varyantlarına bakıldığında bahsi geçen adama yönelik ağır ifadeler, kâfir olmasından ziyade kendini öldürmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

İmam Müslim'in bu rivayetinde cennete sadece müminler girer ifadesi olmadığı gibi “Allah bu dini facirlerle de destekler” ifadesi de yoktur. İmam Müslim de bu hadisi iman bahsinde intiharın haramlığının katılığı kısmında zikretmiştir. Bu da bahsi geçen adamın Müslüman olduğu onun hakkındaki bu ağır tehdidin intihar etmesi nedeniyle olduğunu göstermektedir.

Şüphesiz olayın gaybi bir olay olması hasebiyle Hz. Peygamberin adamın geleceği hakkındaki bu öngörüsünün kaynağı vahiydir. Zira burada vahiyden yoksun şekilde bir tahmin yürütülemez. Hz. Peygamber onun intihar edeceğini bildiğinden ateş ehlinen olduğunu haber vermiştir. Böylece olayın tek bir olay olduğu ve olayda bahse konu kişinin zannedildiği gibi kâfir olduğundan değil intihar ettiğinden ateş ehlinen sayıldığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu olayda cihatta kâfirden yararlanılması durumu için kanıt teşkil edecek bir durum söz konusu değildir.

Yukarıda aktarılanlar, Vâkıdî'nin *Meğâzi* adlı eserinde geçen rivayetle de çelişmemektedir.⁵⁰⁸ Vâkıdî, Katâde b. Numan'ın hadiste bahsi geçen adamın son nefeslerini verirken gördüğünde ona “*şehadetin mübarek olsun*” dediğini ancak adamın “*ne şehadeti? Vallahi ben din uğruna savaşmadım. Ben sadece kavmimin şerefi uğruna*

⁵⁰⁶ Buhârî, “*Kitâbu'l-meğâzi*”, 4207; Müslim, “*Kitâbu'l-iman*”, 178.

⁵⁰⁷ eş-Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 7/254.

⁵⁰⁸ Muhammed b. Ömer b. Vakid es-Sehmî el-Vâkıdî, *el-Meğâzi*, 1-3, 3. bs., thk., Marsiden Cones, Beyrut: Dâru'l-alemî, 1989, 1/263; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3/88; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/36; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/472.

savaştım” dediğini rivayet etmiştir. Bu rivayet adamın aslında Müslüman olmadığını bilakis münafık olduğunu, i’lâ-yi kelimetullah için savaşmadığını ve ateş ehlinin olmasının sebebinin de bu olduğunu ifade eder.

Vâkıdî’nin bu rivayeti yukarıda Sahiheynden alınan rivayete karşı delil olamaz. Zira Megâzî’deki sahih hadislerle çelişen rivayetlerle amel edilmez. Vâkıdî zayıf olması ve bazılarınca da kizb ile itham edilmesi nedeniyle birçok muhaddis tarafından merduttur.⁵⁰⁹

Aktarılan tüm bu tartışmalardan adamın münafık olması da muhtemeldir. Zira bir sahabe’nin hele de sahip oldukları takva ve yüksek iman gücüne rağmen intihar eylemine girmesi uzak bir ihtimaldir. Ama münafıklar için bu durum olasıdır. Ayrıca münafıkların başta Abdullah b. Selül olmak üzere Hz. Peygamber ile savaşlara katıldığı ve Hz. Peygamber’in de onlara Müslüman bir birey gibi davrandığı da bilinmektedir. Bu nedenle de cihatta münafıklardan yararlanmak kâfirlerden yararlanmak olarak görülemez.

Sonuç olarak hadiste bahsi geçen adam münafık olarak kabul edilebilir ve tercih edilen görüş de budur. Münafıkların da Müslümanlar gibi cihada çıktıkları kabul gören bir durumdur. Ya da bu adamın intihar etmesi nedeniyle günahkar bir Müslüman olduğu kabul edilir. Hadisin ifadelerinin zahiri de bunu göstermektedir. Günahkar olmak ateşe girmesinin sebebi olabilir. Adamın kâfir olma ihtimali ise özellikle de diğer rivayetler bunun aksini gösterirken ve kâfir olduğuna dair elimizde kesin bir kanıt yokken uzak bir ihtimaldir.

b. Hz. Peygamber’in bazı savaşlarda Yahudilerden yardım istemesi. Cihatta kâfirlerden de destek alınabileceğini öne sürenler bu iddialarını bir takım hadislerle desteklemişlerdir. Kanıt olarak kullandıkları hadislere örnek olarak şunları vermek mümkündür: Ebû Davud’un naklettiğine göre Hz. Peygamber Yahudi bazı insanlardan yardım istemiş ve savaş sonunda onlara da ganimetten pay ayırmıştır.⁵¹⁰ Beyhakî’nin rivayetine göre Hz. Peygamber Yahudilerden bazı insanlarla beraber gazveye

⁵⁰⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit Hatib el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 1-16, thk., Beşşâr Avvâd Maruf, Beyrut: Dâru’l-ğarbi’l-İslami, 2000, 3/13; Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nubelâ*, 9/454; İbn Hacer, *et-Talhîsu l-habîr*, 1-4, Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, 1989, 2/291.

⁵¹⁰ Ebû Dâvud, *el-Merâsil*, thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1408, 282; et-Tirmizî, “Ebvâbu’s-seyr”, 1558.

çıkıştır.⁵¹¹ İbn Abbas'tan rivayet edildiği üzere Hz. peygamber, Benî Kaynuka Yahudilerinden yararlanmış savaş sonunda onlara gönül alıcı hediye verse de ganimetten hisse ayırmamıştır.⁵¹² Ahmed b. Hanbel bu hadisin senedinde Hasan b. Umare'nin teferrüd ettiğini onun da metruk olduğunu söylemiştir.⁵¹³ Vâkıdî de Ebû Subre'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber Hayber'de Yahudilerden on kişiyi savaşta kullanmış onlara da Müslümanlara verdiği gibi pay vermiştir. Bazıları pay vermediğini, onlara hediye verdiğini söylemiştir.⁵¹⁴ Hatib el-Bağdadî, Süfyân b. Uyeyne'ye dayandırdığı senetle yaptığı rivayete göre Ebû Hüreyre şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in bazı savaşlarında yanında Yahudiler de savaştı. Onlara da Müslümanlara verdiği gibi pay verdi.⁵¹⁵

Bazı fıkıhçılar söz konusu hadislerden yola çıkarak cihatta müşriklerden yararlanılabileceğini öne sürmüşlerdir. Ayrıca bu hadislerin Hz. Aişe'den rivayet edilen hadisteki "ben müşrikten yardım istemem" ifadesi ile çeliştiğini belirtmişlerdir. Bu çelişkinin giderilmesi adına da söz konusu hadisin mensuh olduğunu söyleyenler olduğu gibi müşriklerden yardımın ihtiyaç olması halinde caiz, olmaması halinde ise haram olduğunu söyleyenler de vardır.⁵¹⁶

Asıl olan ise kanaatimizce kuralda da belirtildiği üzere müşriklerden yardım alınmamasıdır. Bu kurala aykırılık teşkil eden yukarıdaki hadislerle verilecek cevap ise şöyledir: Zührî tarikiyle gelen rivayetlerin tümü mürsel rivayetlerdir. Zira Zührî Hz. Peygamberi görmemiştir. Mürsel rivayetler zayıf kabul edilip fıkıhçıların belli bir kesimi ile hadisçilerin, cerh ve tadil alimlerinin geneli tarafından hüccet olarak kullanılamayacağı söylenmiştir.⁵¹⁷

⁵¹¹ el-Beyhekî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 18/182, 18028.

⁵¹² Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasânî, *el-Beyhekî, Marifetü's-süneni ve'l-âsâr*, 1-15, thk., Abdulmuti Emîn Kal'acî, Halep: Dâru'l-ve'yi, 1991, 13/176, 17831.

⁵¹³ el-Beyhekî, *Marifetü's-süneni ve'l-âsâr*, 13/176, 17831.

⁵¹⁴ el-Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 2/674.

⁵¹⁵ Hatib el-Bağdadî, *Târîhu Bağdâd*, 4/160.

⁵¹⁶ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid es-Sivâsî, *Fethü'l-kadîr*, 1-10, 2. BS., Beyrut: Dâru'l-fikr, 1979, 4/148; eş-Şâfiî, *el-Ümm*, 4/261; Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/221; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8/414.

⁵¹⁷ Salahaddîn Halil b. Keykeldî, *Câmiu't-tahsîl*, 2. bs., thk., Hamdî es-Selefi, Beyrut: Âlemu'l-kutub, 1986, s. 35; İbn Kesîr, *el-Bâisu'l-hasîs, şerhu ihtisâri ulumi'l-hadîs*, thk., Bedîu's-seyyid, el-Lihâm, Dimaşk: Dâru'l-feyhâ, 2016, s. 58; Osman b. Abdurrahman İbn Salah eş-Şehrezurî, *Ulûmu'l-hadîs*, 1-23, 21. bs., thk., Muhammed Necîb el-Mutîi, Cidde: Mektebetü'l-irşâd, 1/95; Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *Fet'hü'l-muğîs bi şerhi elfîyyeti'l-hadîs, li'l-İrâkî*, 1-4, thk., Ali Hüseyin Ali,

İmam Malik ve İmam Ahmed'in meşhur görüşleri ile Ebû Hanife'nin ve takipçilerinin görüşüne göre ravinin sika olması ve sadece sikalardan irsal yapması şartıyla mürsel hadis sahih olup hüccet olarak görülür. Eğer ravi hem sikalardan hem de zayıflardan irsalde bulunuyorsa onun mürselinin reddinde ihtilaf yoktur.⁵¹⁸ İmam Şafii ise mürselin hüccet olabilmesi için başta ravinin tabiinin büyüklerinden olması şartı olmak üzere birçok şart öne sürmüştür.⁵¹⁹

Zührî'nin mürsellerine bakıldığında hadisçilerin ve tenkitçilerin genelinin yanı sıra bir grup fakihlerce hüccet kabul edilmediği görülmektedir. Zira Zührî her ne kadar sika olsa da sika olmayanlardan da rivayette bulunmaktan sakınmamaktaydı. Tahânevî şöyle der: Muhaddisler, aralarında Zührî'nin olduğu bazı tabiinin mürselinin zayıf olduğuna işaret etmişlerdir. İbn Main ve Yahya b. Said ise zayıftır demişlerdir. İmam Şafii ise onun zayıf olduğunu söylemiştir. Zira muhaddislerin ittifaken zayıf gördüğü Süleyman b. Erkam'dan rivayette bulunduğunu görmekteyiz. Beyhakî, Yahya b. Said'in şöyle dediğini rivayet eder: Zührî'nin mürsellersi diğerlerinden daha tehlikelidir. Zira o hafızdı. İstediginde isim verir istemediginde vermezdi.⁵²⁰

İmam Beyhakî'nin rivayetinde ise senedinde teferrüd eden Hasan b. İmare vardır. İbn Hacer'in de dediği gibi o metruktür.⁵²¹ Beyhakî de "bu senedi ancak Hasan b. İmare tarikiyle buldum, o da zayıftır." demiştir. İmam Ahmed de buna benzer şekilde "Hasan b. İmare bu hadiste teferrüd etmiştir. O da metruktür." ifadesini kullanmıştır.⁵²²

Vâkıdî'nin rivayeti ise hem kendisi hem de şeyhi İbn Ebî Subre nedeniyle maluldür. Zira uydurma ile itham edilmiştir.⁵²³ Hatip Bağdadî'nin rivayeti ise

Mısır: Mektebetü's-sünne, 2003, 1/165; Nureddin İtr, *Menhecü'n-nakdi fî ulûmi'l-hedîs*, 3. BS., Dimaşk, Dâru'l-fikr, 1997, s. 371.

⁵¹⁸ Osman b. Abdurrahman İbnü's-Salâh, *Ulûmu'l-hadîs*, s. 55; İbn Kesîr, *el-Bâisu'l-hasîs*, s. 58; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 1/2; el-Alâî, *Câmiu't-tahsîl*, s. 33; İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu ileli't-Tirmizî*, 1-2, thk., Nureddin İtr, Dimaşk: Dâru'l-minhâci'l-kevîm, 2019, 1/296.

⁵¹⁹ İmam eş-Şâfiî, *er-Risâle*, 2. bs., thk., Ahmed Şâkir, Kahire: 1979, 401-408; el-Alâî, *Câmiu't-tahsîl*, s. 39-48.

⁵²⁰ et-Tehânevî, *Kavâidu fî ulûmi'l-hadîs*, 3. bs., Beyrut: Dâru'l-kalem, 1392, s. 156.

⁵²¹ İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, 1/169.

⁵²² el-Beyhakî, *Marifetü's-süneni ve'l-âsâr*, 13/176, rakam, 17831

⁵²³ İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, 2/397.

munkatıdır. Zira Yezid b. Yezid b. Cabir, Ebû Hüreyre ile karşılaşmamıştır. Yezid hicri 77 yılı civarında doğmuş Ebû Hüreyre ise 57 yılında vefat etmiştir.⁵²⁴

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber'in Yahudilerden yardım istediğine dair açık bir nas yoktur. Buradan da hareketle cihatta kâfirlerden yardım istenemeyeceği sonucuna ulaşmak mümkündür. Hatta yukarıda verilen mursel hadisler sahih olsa dahi sahih bir müsnedi reddedecek güçte değildir. Hele senet açısından bir zayıflık taşıyorsa müsned hadise karşı hüccet olması hiç mümkün değildir.

Şunu da belirtmek gerekir ki bahsedilen kural Müslümanların kendi kendilerine yetecek güç ve kuvvette olmaları halinde geçerlidir. Eğer Müslümanlar zayıf olup düşman karşısında yok olacak düzeyde güçsüzleşmişse o zaman hilelerinden emin olmak şartıyla müşriklerden yardım almakta bir sakınca görülmemiştir. “*Oysa Allah, çaresiz kalmanız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır*⁵²⁵” ayeti de bunu desteklemektedir. Zira zorda kalma durumu tüm haramları helalleştirebilmektedir. Ancak bu durumda dahi yardım istemenin bazı şartları vardır. Bu da herhangi bir Müslümanın veya zimminin mal ve can açısından zarara uğramaması şartıdır.⁵²⁶

3.3. Yanlış Anlamanın Olumsuz Etkileri

Konu hakkındaki nasların yanlış yorumlanmasının olumsuz etkileri cihat olgusu ile dünyevi savaş eylemlerinin aynı seviyeye indirgenmesidir. Zira Allah rızası için meşru kılınan cihada kâfirlerin de iştirakini caiz görmek cihadın diğer savaşlar gibi maddi kazanımlar için meşru kılındığı zannını doğurmaktadır. Bu da İslam'ın reddettiği bir amaçtır.

Hâlbuki cihat, dini bir hedefi olan ve İslam'ın en mukaddes şiarı ve kulluğun zirve nişanıdır. İ'lâ-yi kelimetullah ve İslam dininin diğer dinlere üstün kılınarak yeryüzünde fitnenin engellenmesi amacını taşır. Bu nedenle de sadece Müslümanların yürütebildiği bir görevdir. Allah'ın dinine inanmamış, İslam ve Müslümanlara yönelik bozuk niyet ve düşünceler taşıyan birinin İslam dinini yüceltmek için çalışması ve savaşması mümkün değildir. Bu da dikkatleri cihatta müşrikler yerine Müslümanlara

⁵²⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehziib*, 11/370,

⁵²⁵ el-En'âm, 6/119.

⁵²⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, 1-12, Kahire: Dâru'l-ittihâdi'l-Arabi, 1968, 12/524.

itimadı öne çıkarmaktadır. Birbirine güvenen ve yardım eden bir İslam toplumunun başka kimseye ihtiyacı kalmayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ SONRASI İLE İLGİLİ HADİSLERİN ANLAŞILMASI

İslam dininin dış siyaset ilişkilerinin en önemli konu başlıklarından biri de cihattır. Barındırdığı önem ve doğurduğu ağır neticeleriyle her aşaması İslam fıkında detaylıca işlenerek ele alınmıştır. Cihadın başlangıç, yürütme ve bitirme aşamaları ile ilgili tüm konular fakihler tarafından detaylıca ele alınmıştır. Çalışmanın ilk iki bölümde cihadın başlangıcı ve yürütülmesi ile ilgili genel kurallar ele alınmıştı. Üçüncü bölümde ise savaşın bitimi ile ortaya çıkan esir, ganimet gibi meselelere dair külli kurallar ele alınacak ve bu konuda hadislerin değerlendirilmesine yer verilecektir.

1. Ganimetlerin Cihadın Amacı Değil Sonucu Olması

İslam fıkında cihadın bitiminde özellikle zafer elde edilmesi halinde düşmandan elde edilen mal, toprak ve kıymetli eşyalar için genel olarak ganimet kavramı kullanılır. Savaş gibi zorlu ve tehlikeli bir ibadeti ifa eden mücahitlere Allah'ın bir lütfu olarak düşman malı helal kılınmıştır. Elde edilen bu malın taksim şekli de belirlenmiş ve çerçevesi çizilmiştir. Savaşın olağan bir sonucu olan ganimet insandaki mal zafiyeti nedeniyle bazen cihadın varoluş gayesi ve hedefi olarak algılanabilir. Konu ile ilgili naslara bakıldığında cihadın temel hedefinin mal veya toprak kazanımı olmadığı net bir şekilde görülmektedir.

Savaş öteden beri doğası gereği zafere erişen tarafın süreç içerisinde kaybettiklerinin bir kısmını dahi olsa telafi etme adına mağlup taraftan elde ettiği kazanımları doğururken, kaybeden taraf için yüklü bir bedel olmuştur.⁵²⁷ İslam dini de savaşın bu boyutunu görmezden gelmeyerek savaş sonucunda düşmanın geride bıraktığı değerli her şeyi Allah'ın dini uğruna canlarını öne süren mücahitlere helal kılmıştır. Bu durum Kur'ân ve sünneti seniyye ile karar kılınmış inkar edilemez bir durumdur. Ancak İslam dini bir yandan ganimeti helal kılarken diğer yandan sınırlarını çizerek bunu harbi ve savaşçı düşmana özgü bir durum kılmıştır. Dolayısıyla sadece harbi olan düşmanın malı ganimet olarak isimlendirilebilir. Ganimetlerin dağıtım ve paylaşımı da toplum

⁵²⁷ Eski dönemlerde savaşçılar savaşa giderken herhangi bir ücret almamakta, tüm masrafı kendileri karşılamaktaydı. Ganimetin askerlere verilmesi harcadıkları bu mallarının kısmen telafisine dönük bir uygulamadır. ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 551.

yararı gözetilecek şekilde belli kurallara bağlanıp devlet başkanının uhdesinde ve yükümlülüğündedir.

İslam'a ve Müslümanlara savaş açmış düşmanın malının mübah kılınması mantıklı bir durumdur. Nitekim savaşta kanı heder olan birinin malının heder olması doğaldır. Ayrıca malına el koymak düşmanın saldırganlığının önüne geçmenin bir yolu olduğu gibi İslam'ın daha da güç kazanmasının bir aracıdır. Zira düşman girişeceği herhangi bir saldırıda mal ve canının kaybolması ihtimalini düşünerek temkinli olmak zorunluluğu hissedecektir. Diğer yandan savaşta düşman malının alınması, düşmanı cezalandırmanın ve sebep olduğu savaşın intikamının alınmasının doğal bir yolu olduğu gibi, savaşın yürütülmesi için Müslümanların yaptığı harcamanın geri alınmasının da bir yoludur. Bu aslında mütekabiliyet esası nedeniyle adalettir.⁵²⁸

Ganimetin helal kılınması İslam fikhında detaylıca ele alınmasına rağmen bunlar hiçbir şekilde cihadın asıl hedefi olmamıştır. İslam'da cihat i'lây-i kelimetullah amacıyla meşru olmuş, günümüz savaşları gibi iktisadi gayelerle yapılmamış; toprak kazanmak, yeraltı ve yerüstü zenginliklerine el koymak, dünya ticaret merkezlerini ele geçirmek, küresel pazarları kontrol etmek gibi maddi amaçlar ana hedef olarak güdülmemiş ve bunun için savaş başlatılmamıştır. Bilakis ganimet hukuku savaşın doğal bir sonucu olarak tali olay olarak cihadın ardından gelen fiili durumun yönetimi olarak görülmüştür.

İslam fikhında cihat sonucunda ele geçirilen düşman malları, gruplara ayrılarak farklı isimlerle anılmıştır. Bunları kısaca şöyle tanımlamak mümkündür:

1. Ganimetler: Savaşan kâfirlerden güç ve zafer yoluyla alınan mallardır.⁵²⁹
2. Fey: Cizye ve haraç gibi harbî kâfirlerden savaş yapılmaksızın antlaşma yoluyla elde edilen mallardır.⁵³⁰
3. Enfal: İmamın savaşan mücahitler içerisinde başkasından daha çok emek ve çaba sarf edenlere standart payın dışında ganimetten fazladan verdiği paylardır.⁵³¹

⁵²⁸ İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd fî ahkâmî'l-cihâd*, s. 244; ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 549.

⁵²⁹ ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 553.

⁵³⁰ ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, 553.

4. Seleb: Savaşan mücahidin harp esnasında öldürerek el koyduğu düşmanın at, elbise ve silah teçhizatı gibi menkul mallardır. Bu mallar düşmanı öldüren mücahidin has malı olarak görülür.⁵³²

Ganimet, fey ve enfal mallarının harcama yetkisi tıpkı esirlerin durumunda olduğu gibi tümüyle devlet reisinin elindedir. Şer'î naslara uygun olarak yararlı gördüğü şekilde tasarruf eder. Kimsenin bu yetkide onunla tartışması ve ondan habersiz tasarrufta bulunması caiz değildir. Bu malların tasarrufu İslam siyasî hükümleri kapsamındadır.⁵³³

Günümüzde seleb mallarının durumu da eskiye nazaran değişen şartlar gereği imamın uhdesinde olan bir durumdur. Eskiden seleb malları düşmanı öldüren askerin hakkı olarak görülürken, günümüzde devletin savaş harcamaları artmıştır. Savaşın sürdürülebilmesi ve finanse edilebilmesi için devlet büyük harcamalar yapmaktadır. Bireysel olarak ganimet kazanma şartları günümüzde mevcut değildir. Aksine savaşı kazandıran ordunun birlikteliğinden doğan güç ve devletin sağladığı teknolojik aletlerin üstünlüğüdür. Bu nedenle de ganimet vb. tüm kazanımların tasarruf yetkisi imamdadır.

Bizi bu konuya dair asıl ilgilendiren husus, İslam düşmanlarının yanlış yorumlayarak İslam'ı yağma ve gaspçılıkla suçlamak için kullandıkları hadislerin doğru tevilidir. Zira bazı hadislerden yola çıkılarak İslam'da cihadın mal ve dünyevi kazanımlar elde etmek için meşru kılındığı, iddia edildiği gibi bir ulvi gayenin bulunmadığı öne sürülmektedir.⁵³⁴ Ganimet de hırsızlık ve yağma olarak isimlendirilmektedir.⁵³⁵ Bu iddianın ispatı için öne sürülen en önemli argüman, Hz. Peygamber'in Bedir savaşı öncesinde kervanı ele geçirmek amacıyla sefere çıkması olayıdır.

⁵³¹ el-Azîm el-Âbâdî, *Avnû'l-mabûd*, 7/296.

⁵³² İbnü'l-Esir el-Cezerî, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs*, 2/387.

⁵³³ eş-Şâfiî, *el-Ümm*, 4/238; es-Serahsî, *el-Mebsût*, 10/64; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/47; İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü'l-meâd*, 3/484-486; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, s. 989.

⁵³⁴ Bu iddialarının muhtemel kaynağı da Arapların yağma amacına dönük İslam öncesi savaşlarıdır. İslam'ın Araplardaki köklü değişimini görmezden gelip ganimet olgusunu da Arapların bu âdetiyle eş değer görmüşlerdir. Ez-zühaylî, *âsâru'l-harbi fi'l-fıkhi'l-islâmî*, s. 551; Daniel Dennett, *el-Cizyetu ve'l-İslam*, Beyrut: Müessesetü Frenglîn, 1960, s. 48; Fûn Kerîmer, *el-Hadâretü'l-islâmiyye ve mudâ teessürîhâ bi'l-müessirati'l-ecnebiyye*, Beyrut: Dâru'l-fikri'l-arabiyye, s. 84.

⁵³⁵ Daniel Dennett, *el-Cizyetu ve'l-İslam*, s. 48; Von Kerimer, *el-Hadâretü'l-İslamiyye ve mudâ teessürîhâ bi'l-muessirati'l-ecnebiyye*, Beyrut: Dâru'l-fikri'l-Arabiyyi, s. 48; Washington Irving, *Muhammed ve hulefâuhu*, Beyrut: el-Merkezü's-sikâfiyyu, 1999, s. 105.

1.1. Konuya Dair Hadisler

Bu kuralın sübutunun en bariz delili Ebû Musa el-Eşarî'nin aktardığı şu hadistir: Hz. Peygamber'e bir adam geldi ve şöyle dedi: “*Ya Rasûlallah, ganimet için, şan şöhret için veya konumunu belirginleştirmek için savaşanlardan hangisi Allah yolundadır.* Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: *Sadece i'lâ-yi kelimetullah için çalışan kişi Allah yolundadır.*”⁵³⁶

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber cihat vasfını sadece i'lâ-yi kelimetullah için yapılan savaşlar için kullanmıştır. Şan ve şöhret, ganimet ya da asabiyet için savaşanlar cihat vasfından mahrumdurlar. Nitekim Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Bilinmeyen bayraklar altında savaşıp asabiyet için kızan, asabiye çağıran ya da asabiyet adına yardımlaşan kimse öldüğünce cahiliye ölümüyle ölmüştür.*”⁵³⁷ Tüm bu naslara rağmen İslam'da cihadın ganimet uğruna veya dünyevi bir amaç uğruna yapıldığı kanaatimizce söylenemez. Cihadın hedefinin ganimet olması, cihada çıkmayı ganimete erişmek için kullananları mücahit olmaktan çıkarmaz ve onların ölümleri cahiliye ölümü olarak nitelendirilemez.

Kuralın doğruluğunu teyit eden bir diğer delil de şu hadistir: Hz. Peygamber Ali b. Ebî Talib'i sözlerinden dönen Hayber Yahudilerine gönderince ona Hayber'deki Yahudileri öncelikle İslam'a girmeye ve Allah'a karşı yükümlülüklerini yerine getirmeye davet etmeyi emretmiştir. Hz. Ali, Hz. Resulullah'a “Ben insanlarla ne üzere savaşağım? diye sorunca Peygamberimiz şöyle demiştir: “Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de onun elçisi olduğuna inanana kadar onlarla savaş. Eğer bunu yaparlarsa canlarını ve mallarını kanunun hakkı hariç sana karşı güvene almış olurlar. Hesapları ise Allah'a kalmıştır.”⁵³⁸ Hadisten de anlaşıldığı üzere cihadın esas hedefi ve temel ilkesi i'lâ-yi kelimetullahtır, bunun dışında bir şey değildir. Eğer başka bir amacı olsaydı cihadın Hz. Peygamber bunu Hz. Ali'den isterdi.

⁵³⁶ Buhârî, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 2810; Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1904.

⁵³⁷ Müslim, “*Kitâbu'l-imâre*”, 1848.

⁵³⁸ en-Nevevî, *Şerhu sahihi Müslim*, 15/177; Ekrem Ziya el-Ömerî, *es-Siretü'n-nebeviyye es-sahiha*, s. 323.

1.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Tahlili

Cihadın temel hedefini ulvi amaç yerine dünyevi menfaatlara indirgeyenlerin kullandıkları bazı hadisler vardır. Bu hadisleri, zahiri anlamlarına bakarak ve bağlamından koparıp, diğer naslardan ve şeriatın maksatkarından arındırarak kendi düşüncelerini destekleyen birer kanıt olarak öne sürerler. Öne sürdükleri bu hadislerin kendi fikirlerine delil olmadığı ve hadisin yanlış yorumları nedeniyle böyle bir anlama sevk edildiğini ortaya koymak mümkündür. Bu tür fikirlerin savunucularının iddialarına kanıt olarak gösterdiği hadislere şu örnekleri vermek mümkündür:

a. *Kab b. Malik'ten gelen rivayete göre şöyle demiştir. Ben Hz. Peygamber'in Tebuk hariç hiçbir gazvesinde geri kalmadım. Bir de Bedir'de geri kalmıştım ancak bunun için geride kalan hiç kimseye sitem edilmedi. Çünkü Hz. Peygamber Kureyş kervanını hedefleyerek çıkmıştı. Ancak Allah onu ve düşmanlarını aralarında bir randevulaşma olmaksızın bir araya getirdi.*⁵³⁹

Hadisin zahiri manası Hz. Peygamberin sefere çıkış amacı ve hedefinin Şam'dan dönen Kureyş kervanı olduğunu göstermektedir. Bedir savaşının asıl nedeni de Hz. Peygamberin düşmanla savaşmak ve i'lây-ı kelimetullah olmayıp Ebû Süfyân komutasındaki kervana el koyma girişimidir. İbn Hişam da konu hakkında şöyle demiştir:

Hz. Peygamber Ebû Süfyân'ın emri altındaki kervanla Şam'dan döndüğünü haber alınca Müslümanları sefere çıkmaya ve kervana el koymaya teşvik ederek şöyle dedi: İşte bu Kureyş kervanıdır. Ona doğru yola çıkın. Umulur ki Allah onu size nasip eder. İnsanlar bu çağrıya kulak verdi. Hz. Peygamber'in savaşa girme durumunu bilmediklerinden kimisi hafif kimisi de ağır silahlarını kuşandı. Ebû Süfyân ise kervana bir zararın gelmesinden korktuğundan Hicaz'a yaklaşınca gelip geçen kervan ve süvarilerden etraftaki gelişmeler hakkında bilgi ediniyordu. Ta ki bir süvariden Hz. Peygamber'in ona doğru yola çıktığını haber aldı. Bunun üzerine o da kendince önlem aldı.⁵⁴⁰

İbn Hişam'ın bu anlatımı da açıkça sefere çıkan Hz. Peygamber'in kervanı ele geçirme gayesiyle çıktığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in Medine'ye intikali sonrasında etrafa yolladığı seriyyelerin birçoğu da buna benzer şekillerde gerçekleşmiştir. Cihadın ganimeti hedeflediğini söyleyenler de bu rivayetleri delil

⁵³⁹ Buhârî, "Kitâbu'l-meğâzî", 3951.

⁵⁴⁰ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/257.

göstererek cihadın İslam’da Müslümanların savunduğunun aksine dini bir amaçtan ziyade mal ve mülk edinme amacıyla meşru kılındığını iddia etmektedirler.⁵⁴¹

Hadislerin bu şekilde yorumlanması şüphesiz yanlış ve hatalıdır. Zira sahabe Medine’den kervana doğru yola çıktıklarında cihat için çıkmamışlardı. Onlar zorla çıkarıldıkları Mekke’de kalan ve müşriklerce gasp edilip satılan mallarına karşılık onların kervanına el koymak amacıyla çıkmışlardı. Bunun caiz olduğu hususunda alimler arasında ittifak vardır. “*Haksızlığa uğradığı için karşılık verenlere gelince, onlar aleyhine bir yol tutulamaz.*⁵⁴²” ayeti de bunu ilan etmektedir. Bu nedenle de sahabenin cihadının dünyevi bir hedefe yönelik olduğu iddia edilemez.

Bedir savaşı mal veya ganimet elde etmek için olmamıştır. Aksine gasp edilen mallarına karşılık kervana el koyma girişimi Bedir savaşının patlak vermesine sebep olmuştur. Çünkü onlar kendi mallarına karşılık olarak haklı bir gerekçe ile kervana el koymak amacıyla yola çıkmış, ardından kervanlarını kurtarmalarına rağmen kendilerine savaş açan ve saldıran bir ordu ile karşılaşmışlardır. Bu durumda da Müslümanlara savaşmaktan başka çare kalmamıştır. Sahabe cihada hazırlıklı olmamakla beraber Bedir savaşı gerçekleşmiştir.⁵⁴³

Müslümanların ilk aşamada cihat niyetiyle çıkmadıkları hususu konu hakkındaki ayetlerden de açıkça anlaşılmaktadır. Böyle iken cihadın mal veya dünyevi bir hedefe yönelik gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Nitekim “*Hani müminlerden bir kısmı isteksiz oldukları halde rabbini seni, doğru bir kararla evinden savaşa çıkarmıştı. Doğru olan apaçık ortaya çıktıktan sonra, sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi bu konuda seninle tartışıyorlardı. Hatırlayın, Allah size “iki topluluktan biri sizindir” diye vadediyordu, siz güçsüz olanın sizin olmasını istiyordunuz, Allah ise iradesi ve sözleriyle hakkı hâkim kılmayı ve inkâr edenlerin kökünü kesmeyi murat ediyordu ki, böylece günah yolunu tutanların hoşlarına gitmese de hakkı hâkim, bâtılı geçersiz kılsın.*⁵⁴⁴” ayetlerinde de işaret edildiği üzere savaş

⁵⁴¹ es-Seyyid Abdülhalîm Muhammed Hüseyin, *el-İstişrâku ve'l-cihâdu'l-İslamî*, Mısır: Dâru't-tibâe ve'n-neşri'l-İslamî, 2004, s. 232.

⁵⁴² eş-Şurâ, 41/49.

⁵⁴³ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/363, 3951.

⁵⁴⁴ el-Enfâl, 8/7.

durumu ortaya çıktıktan sonra sahabeden bazıları sevindi bazıları da hazırlıklı olmadıkları gerekçesi ile sevinmediler.

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber kervana doğru yola çıkmışken Mekke müşrikleri de yola çıkmış ve bu durumu haber alan Hz. Peygambere Allah kervanı elde etmek veya düşmanı yenmek şeklinde iki seçenekten birini vadetti. Emeksiz bir kazanım olması ve çoğu sahabenin de savaşa hazırlıklı olmaması nedeniyle ordunun geneli kervana saldırmaktan yana tercihte bulundular. Hâlbuki Allah düşmanın keskin tarafı olan ordusunu mağlup etmelerini böylece hakkın yerini bulmasını istiyordu.⁵⁴⁵

Nitekim konu ile ilgili yukarıdaki ayetler sahabenin Medine'den Ebû Süfyân komutasındaki kervana doğru yola çıktıktan sonra inmiştir. Ancak sonrasında vahiy inince Hz. Peygamber onlara kervanın kaçtığını ve kendilerine doğru bir düşman ordusunun geldiğini belirtince bir kısmı bunu hoş görmeyip Hz. Peygambere şöyle dediler: *“Eğer düşmanla karşılaşacağımızı bilseydik tam donanımlı şekilde çıkardık.”* Ancak sonradan bu durumun onlar için kervandan daha hayırlı olduğunu gördüler.⁵⁴⁶

Sonuç olarak cihadın hedefinin ganimet olduğunu söylemek ile saldırgan ve mütecaviz düşmanın malına el koymanın caiz olduğunu söylemek arasında fark vardır. Zira savaş hali devam ettiği ve bir antlaşma sağlanmadığı sürece harbi ve saldırgan düşmanın malına el koymak caizdir. Ayrıca Mekke'den zorla çıkarılan Müslümanlar kervana Mekke'de el konulan mallarına karşılık olarak alıkoyma girişiminde bulunmuşlardır. Bunun haricinde Mekkelilerin gönderdiği bu kervan aslında Müslümanlara yönelik yapılması planlanan saldırıyı finanse etme amacı taşımaktaydı. Müslümanların Kureyş kervanına yönelik bu girişimi günümüz savaş literatüründe ekonomik kuşatma olarak adlandırılmaktadır.⁵⁴⁷

Bir diğer yönü de düşmanın Müslümanlara karşı savaşlarında güç bulduğu ve askerini silah teçhizatıyla donattığı en önemli araç ekonomidir. Mallarına el koymak bir yönüyle onların savaş kabiliyetlerini kırmak ve savaşamaz konuma getirmektir.

⁵⁴⁵ İbn Kesîr, *Tefsîru İbn Kesîr*, 4/12-14.

⁵⁴⁶ et-Taberî, *Tefsîru't-Taberî*, 13/397; el-Bagavî, *Tefsîrü'l-Bagavî*, 2/269.

⁵⁴⁷ ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 551.

Yaptıkları bozgunculuğu ve tahribatı finanse eden sahip oldukları mallardır.⁵⁴⁸ “*Hak dine inanmayanlar servetlerini, insanları Allah’ın yolundan engellemek için harcarlar, yine harcayacaklar, sonra bu onlara yürek acısı olacak, daha sonra da yenilecekler. İnkâra sapanlar sonunda cehenneme sevk edilecekler*”⁵⁴⁹ ayeti de bu duruma işaret etmektedir.

İslam tarihinde düşmandan ele geçirilen tüm mal ve değerli eşyanın helal kılınmasının temel hedefi, düşmanın savaş gücünü yok etmek ve savaş konusundaki arzusunu engellemeye çalışmaktır. Yoksa cihadın hedefi, dünya malı ve düşmanın elindekilere sahip olma isteği değildir.

b. Süleyman b. Bürde’nin babasından yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber bir komutanı bir yere gönderdiği zaman ona ve beraberindekilere önce takvayı ardından da şunları emrederdi: Allah adı ile Allah yolunda savaşın. Allah’ı inkar edenlerle savaşın ama aşırıya gitmeyin. İhanet/kalleşlik etmeyin. Ölümlerin vücudunu kesmeyin. Yeni doğan bebekleri öldürmeyin. Düşmanınla karşılaştığında onları şu üç şeyden birini kabule davet et. Hangisini kabul ederlerse sen de kabul et: onları İslam’a çağır. Eğer kabul ederlerse sen de kabul et ve elini onlardan çek. Eğer bunu kabul etmezlerse onlara cizyeyi teklif et. Eğer kabul ederlerse sen de kabul et. Eğer bunu da kabul etmezlerse Allah’tan yardım dile ve onlarla savaş.⁵⁵⁰

Bazı araştırmacılar gayrimüslimlerden cizye almanın meşrulaştırılmasının İslam’da cihadın maddi değerler ve ekonomik kaygılar barındırdığının göstergesi olduğunu iddia etmişlerdir. Cihadın bir bastırma ve yıldırmanın aracı olduğu gibi dinde zorlamanın da aracı olduğunu ve ehli kitaptan alınan cizyenin de haksızlık ve zulüm olduğu gibi onları dinlerinden dolayı cezalandırmanın bir yolu olduğunu öne sürmüşlerdir.⁵⁵¹ Hadislerin yanlış yorumlanmasından kaynaklı bu iddiaya şu şekilde cevap vermek mümkündür:

⁵⁴⁸ es-Seyyid Abdülhalim, *el-İstişrâku ve’l-cihâdu’l-İslami*, s. 232; Emîr Abdülaziz, *İftirââtün ale’l-İslam ve’l-muslimîn*, Kahire: 2002, s. 23.

⁵⁴⁹ el-Enfâl, 8/36.

⁵⁵⁰ Müslim, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 1731; Ebû Dâvud, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 2613; et-Tirmizî, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 1408; İbn Mâce, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 2857.

⁵⁵¹ Daniel Dennett, *el-Cizyetu ve’l-İslam*, s. 48.

Birinci bölümün birinci kuralında açıklandığı üzere bu hadis Müslümanlara dokunmayan, zarar vermeyen ve İslam dininin önünde engel teşkil etmeyen düşmanlardan ziyade saldırgan ve savaş halinde olan ehli kitaptan kâfirlerle ilgili bir hadistir. Ehl-i kitabın saldırgan ve savaş halinde olan İslam düşmanlarına İslam'a girmek, cizye vermek veya savaşmak seçenekleri arasında tercih etme hakkı verilir. Ehl-i kitabın cizye vermemesi durumunda savaşın emredilmiş olmasının sebebi, dönemin teamülleri ve kendi yasaları icabı düşmanlığın sonlandırılmasının bir işareti olarak cizyenin verilmesidir. İslam dini de onların yasalarına ve dönemin teamüllerine uygun olarak savaştan vazgeçip barışa yanaştıkları ve artık saldırmayacaklarına dair antlaşmanın sembolik ifadesi olan cizyenin ehli kitaptan alınmasını meşru kılmıştır.⁵⁵² İslam aleminin düşmandan yana güvende olmasının yegane yolu da antlaşmanın yapılmasıdır.⁵⁵³ Bu nedenle de yüce Allah “*Ehl-i kitaptan Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve resulünün yasakladığını yasak saymayan ve hak dine uymayan kimselerle, yenilmiş olarak ve kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.*”⁵⁵⁴ ayetinde ehli kitapla savaşın sonlandırılmasını Müslümanlarla yapacakları antlaşma sonucunda verecekleri cizyeye bağlanmıştır. Nitekim ayette geçen “صاغرون” ifadesi de İslam hükmü altına girmeyi kabul etmeleri anlamına gelmektedir.⁵⁵⁵ Bu nedenle de İslam idaresine girmeyi ve cizye vermeyi reddeden düşmanla savaşmak meşru kılınmıştır, ancak dinlerinden dönmeye dair bir zorlama bulunmamaktadır.

Bunlardan cizye alınmasının sebebi, İslam devletine yönelik saldırılara karşı savaşmak zorunluluğu olmamasına karşın İslam devletinin onlara dönük her türlü saldırıyı engellemesi ve onları korumasıdır. Aynı zamanda verdikleri cizye İslam devletinin kamu harcamalarına katılım ve İslam devletinin hakimiyetini kabul etmiş olmalarının bir sembolüdür. Bu da İslam devleti ve harbi olmayan ve İslam koruması altında yaşamayı benimseyenler arasında rızaya dayalı bir antlaşma hükmündedir.⁵⁵⁶

⁵⁵² Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harbi*, s. 691; Muhammed Ebû zehre, *el-alâkâtü'd-düveliyye fi'l-İslam*, s. 100; Mahmud Şaltut, *el-Kur'ânu ve'l-kitâb*, s. 33; Muhammed Said Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, s. 118; Abdullah b. Zeyd, *el-Cihâdu'l-Meşrûu fi'l-İslam*, s. 49; el-Kâsımî, *el-Cihâdu ve'l-hukûku'd-düveliyye*, s. 532.

⁵⁵³ Muhammed Reşid b. Ali Rıza, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Tefsîru'l-menâr, 1-12, Mısır: el-Heyetü'l-mısriyye el-âmme, 1990, 107255; Mahmud Şaltut, *el-Kur'ânu ve'l-cihâd*, s. 32-37.

⁵⁵⁴ et-Tevbe, 9/29.

⁵⁵⁵ İbn Kayyım el-Cevzî, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, 1/23-24; el-Kâsımî, *Mehâsinü't-tevîl*, 8/3106; Kasım ez-Zâfirî, *el-Cihâdu ve'l-hukûku'd-düveliyye*, s. 532.

⁵⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/567.

Zira İslam devleti cizye almak için hiç kimseyi zorla kendi topraklarında veya kendi hakimiyeti altında yaşamaya zorlamaz. Cizye sadece kendi rızası ile İslam idaresinde Müslümanlarla beraber yaşamaya razı olan zararsız kâfirler içindir. Bu durum gayrimüslim devletlerde yaşayan gurbetteki Müslümanların idaresinde yaşadıkları devlete ödedikleri vergiyle benzerlik arz etmektedir. Eğer harbi olmayan Gayrimüslim bir kişi İslam şemsiyesi altına girerse cizye ödemekle yükümlü olur. İslam devleti sınırları dışında yaşayan ve Müslümanlara düşmanlık etmeyen kâfir, İslam devleti sınırları içinde yaşayan kâfirlerden farklı olarak, istemedikçe cizye vermeye mecbur edilemez. İslam topraklarında yaşayanların ise ödemesi gerekir.

Süleyman b. Bürde'nin hadisindeki hüküm muharip olan kâfirlerden bahsetmektedir, savaşmayan ve veya emana sahip olan kâfirlerden değil. Dolayısıyla cizye, herhangi bir tehdit, zorlama ve maddi veya siyasi bir hedef unsuru barındırmadığı gibi kâfirlerin küfürleri nedeniyle verilen ceza çeşitlerinden biri de değildir. Bilakis amacı, kitap ehlinde savaştan kâfirlerin ahdini garanti altına almak, savaşmayan kâfirlerden de cizyeyi ödeyenleri korumaktır.⁵⁵⁷

Cizyenin asıl hedefinin ödeme yapan harbi olmayan gayrimüslimlerin koruması olduğunun delillerinden biri, Şam ehli ile anlaşılan Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın uygulamasıdır. Nitekim Ebû Ubeyde Şam ahalisi ile antlaşma yapmış ve onları korumaya karşın onlardan cizye almıştı. Ancak daha sonra Rumların kendisine saldırmak için ordu topladığını duyunca komutanlarına Şam ehlinde aldıkları malları iade etmelerini emretmiş ve şöyle demiştir: “Biz sizi koruma karşılığında sizden cizye almıştık. Ancak üstümüze kalabalık bir ordu gelmektedir. Cizye öderken sizi korumayı bize şart koştunuz. Ancak şuan sizi koruyacak durumda olmadığımızdan sizden aldıklarımızı iade ediyoruz. Biz düşmana karşı gidiyoruz. Eğer zafer kazanırsak sizinle yaptığımız antlaşmaya bağlı kalacağız.” Bunun üzerine de Şam ehli şöyle dedi: “Allah sizi bize geri döndürsün ve sizi onlara karşı muzaffer kılsın.”⁵⁵⁸

Kaldı ki cizye çok cüz'i bir ücret olup, ancak savaşabilecek ergin erkeklerden ve yılda bir defa alınır. Kadınlar, çocuklar, köleler, fakirler, hastalar, körler, deliler,

⁵⁵⁷ ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harbi*, s. 692.

⁵⁵⁸ Ebû Yûsuf Yakub b. İbrâhim, b. Habib b. Sa'd el-Ensârî, *el-Herâc*, thk., Abdür-rauf Sa'd, Sa'd hasan Muhammed, Mısır: el-Mektebetü'l-ezheriyye, s. 153.

sakatlar ve yaşlılar bundan muaftırlar. Aynı şekilde rahipler gibi silah taşımaya ehil olamayan meslek grupları da muaftır.⁵⁵⁹ Tüm bu açıklamalardan sonra cizyenin maddi kazanım ve ikrah aracı olduğunu söylemek, bizce hatalı veya kötü niyetli bir yaklaşımdır.

Üçüncü olarak şu söylenebilir: Cizye olgusu İslam'ın getirdiği bir uygulama değildir. O dönemde uluslararası ilişkilerde geçerli ve bilindik bir uygulamadır. İslam dini de doğduğu coğrafyanın gerçeklerini ıslah ederek kullanmıştır. Nitekim İslam dini cizyeyi dönemin ülkeleri gibi maddi bir kazanım aracı olarak kullanmamış, aksine olaya eşitlik ve mütekabiliyet esastan bakmıştır. Bu uygulama, İslam'ın getirdiği yeni bir uygulama da değildir.⁵⁶⁰

Eğer imam harbi dahi olsalar kâfirlerle cizye talebi olmaksızın dahi antlaşma yapmanın İslam toplumunun yararına olduğunu düşünürse bunu yapmasında bir sakınca yoktur. Zira Hudeybiye antlaşmasında tüm düşmanlıklarına ve saldırganlıklarına karşın Hz. Peygamber Kureyşlilerle karşılık almaksızın antlaşma yapmıştır. Hatta Hendek savaşında olduğu gibi İslam toplumunun imamı harbi bile olsalar uygun görmesi halinde gayrimüslimlerle saldırılarına son vermeleri karşılığında antlaşma yapabilir, gerekirse bedel de ödenebilir. Nitekim Hendek savaşında Hz. Peygamber Gatafanlılara Medine hurmalıklarının üçte birini vermeyi teklif etmişti. Eğer bu caiz olmasaydı Hz. Peygamber bunu yapmaya yeltenmezdi.⁵⁶¹

Konu hakkındaki hadislerin yanlış anlaşılmasının en önemli olumsuz etkisi, cihat gibi ulvi gayeleri olan bir olgunun ekonomik ve iktisadi kazanımları hedefleyen ve yeryüzünde acıya gözyaşına ve tahribata sebep olan sıradan savaşlarla eşdeğer hale getirilmesidir. Neticede cihadın ilahi kutsiyetinin yok edilmesi ve asıl hedefi hakkında zihinlerin bulandırılmasıdır.

Cihat İslam'da kutsal bir ibadet ve olup hedefi i'lây-ı kelimetullahtır. Bazılarının iddia ettiklerinin aksine Müslümanlar hiçbir zaman savaşlarında dünyevi bir amacı gözetmemiş, ticaret merkezlerini veya zengin yeraltı servetlerini ele geçirmeye yönelik

⁵⁵⁹ Cizye harbi olmayan tüm din mensubu kâfirlerden alınabilir. Ancak mürted bu hükümden istisnadır. Bk., İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd*, s. 363; ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harb*, s. 691. Ramazan el-Botî, *el-Cihâdu fi'l-İslâm*, s. 118; el-Karadâvî, *fikhu'l-cihâd*, s. 831,998.

⁵⁶⁰ Muhammed Ebû Zehre, *el-Alakâtu'd-düveliyye*, s. 51; ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harb*, s. 693.

⁵⁶¹ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/223.

ekonomik savaşların başlatıcısı olmamıştır. Tüm bu dünyevi amaçlar cihadın hedefi olamaz. Zira bu tür hedeflerle başlayan çaba ve gayretler, sıradan bir savaş olmaktan öte değildir.

İslam ordusu ile kâfirler arasında savaşın sona ermesi neticesinde iki ana konu gündeme gelmektedir. Birincisi ele geçirilen mallar ki bunlar ganimettir. İkincisi ise ele geçirilen insanlardır. Bunlar da savaş esirleri sayılır. İslam hukukunda savaş sonrasında ele geçirilen muharip asker veya aileleri hakkındaki hükümler detaylıca ele alınmıştır. İkinci kuralda İslam'ın esirlere yaklaşımı, esirlerin öldürülmesi veya köle edilmesinin cihadın hedeflerinden olup olmadığı ve esirlerin öldürülmesi veya serbest bırakılması gibi konular işlenecektir.

2. Cihatta Esirlere İnsanca Muamele Edilmesi

Daha önce de işaret edildiği üzere ganimet ve esirler, cihadın gayesi olmamakla birlikte doğasında var olan iki önemli sonuçtur. Zafer kazanılması durumunda düşmandan elde edilen esirlerin hukuki statüsü ve İslam'daki uygulamalar özellikle Batılılar tarafından eleştirilmiş ve bu noktadan hareketle İslam'a insan hakları ihlali iftirasında bulunulmuştur. Aşağıda ortaya konulacağı üzere, İslam'da esirlere yönelik muamelede asıl olan serbest bırakılmalarıdır.

İnsanlık tarihi ile yaşıt olan savaş ve çatışmaların doğasında bulunan esir gerçeği, günümüzde de hukuki açıdan tartışılan bir durumdur. Öteden beri esirler ya katledilir veya tanrılara sunulurdu. Ancak ilerleyen süreçte galip taraf, yendiği düşmanını cezalandırmak ve ondan faydalanmak adına köle edinme yöntemini keşfetti. Persler, esirlerine amansız bir gaddarlık yapmışlar, onları öç almanın aracı olarak görüp işkencelere maruz bırakmış ve çarmıha germişler. Yunanlılar da benzer uygulamalarda bulunmuştur. Araplar da cahiliye dönemlerinde komşularının âdetlerinden etkilenmiş ve bu yüzden esirlere karşı muamelelerinde merhamet ve insanlıktan pek izler görülmemiştir.⁵⁶²

⁵⁶² Ali Sâdık Ebû Hayfe, *el-Kânunü'd-düveli el-âmm*, 3. bs., Mısır: Matbaatu menşei'l-maârif ed-düveliyye, 1951, s. 618; Abdullah Nasîh el-Ulvânî, *Nizâmu'r-rikki fî'l-İslam*, Suudi Arabistan: Dâru's-selâm, s. 12; ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harbi*, s. 404.

İslam dini ise esirleri tıpkı fakir, yetim ve yoksul kesim gibi toplumda sahip çıkılması gereken bir sınıf olarak görmüş, Arapların cahiliye dönemindeki uygulamalarının aksine esirlere yönelik muamelede insanlık onurlarını ve haklarını koruyan ilkeler benimsemiştir. *“Onlar, kendileri istedikleri halde yiyeceği yoksula, yetime ve esire ikram ederler.”*⁵⁶³ ayetinde Yüce Allah esirlere bakmayı iyiliğin bir gereği olarak göstermiştir. İslam dini bu prensibiyle esirlerin İslam’ın saygınlıklarına ve hidayeti bulmalarına verdiği önemi fark etmelerini hedeflemiştir. Bu insani ilke tarihte esirlerin İslam’ı seçmesinde etkin bir rol oynamıştır.

*“Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere şöyle de: Eğer Allah sizin kalplerinizde bir düzelme görürse sizden alınandan daha iyisini size verir ve sizi bağışlar. Allah engin rahmet ve mağfiret sahibidir.”*⁵⁶⁴ ayetinde de açıkça ifade edildiği üzere Allah’ın esirlere yönelik en büyük nimetlerinden biri de inanmaları halinde dünya ve ahirette daha hayırlısını bulacakları ve fidye olarak verdiklerini geri kazanacaklarına dair vaadidir. Yüce Allah, Hz. Peygamber’e esirlere gönüllerini kazanacak ve onları İslam’a ısındıracak şekilde davranılması emretmiştir. Bu ayet esirlerin haklarının korunmasına dönük uygulamada önemli bir esası oluşturmaktadır.

Hz. Peygamber de esirlere gayet merhametli davranmış, yedirmiş, içirmiş ve onlara her türlü eziyeti yasaklamıştır. Onun bu şefkatli uygulamasının en güzel örneklerinden birini Ebû Hüreyre’den rivayet edilen şu hadiste görmek mümkündür:

Hz. Peygamber Necd tarafına bir seriyye gönderdi. Bu seriyye Benî Hanife kabilesinden Sümame b. Üsal adında bir adamı esir olarak getirdi. Onu mescidin sütunlarından birine bağladılar. Hz. Peygamber yanına gitti ve sende ne var, nasılsın ey Üsame? dedi. O da: “İyiyim ey Muhammed. Eğer beni öldürecek olsan eli kanlı birini öldürmüş olursun. Eğer iyilikte bulunursan da iyiliğe hakkıyla şükreden birine ikramda bulunmuş olursun. Eğer mal istiyorsan dilediğini isteyebilirsin” şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onu bir sonraki güne kadar yalnız bıraktı. Diğer gün yine Hz. Peygamber: “Sende ne var nasılsın ey Sümame?” diyerek halini tekrar sordu. O da: “Sana daha önce dediğim gibi. Eğer iyilikte bulunsan karşılığını veren birine iyilikte bulunmuş olursun” şeklinde cevap verdi. Hz. Peygamber onu tekrar kendi

⁵⁶³ el-İnsân, 76/8-9.

⁵⁶⁴ el-Enfâl, 8/70.

başına bırakıp gitti. Sonraki gün yine aynı şekilde geldi ve ona şöyle dedi: “Ne var nasılsın Sümame?” Sümame de: “Sana dediğim gibi. Farlı bir durum yok” diyerek cevap verince Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Sümame’yi çözün ve serbest bırakın. Bunun üzerine Sümame mescitten çıkıp yakın bir bağa girdi. Orda yıkanıp tekrar mescide geldi ve şöyle dedi: Ben Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in de Resulü olduğuna şehadet ederim.”⁵⁶⁵

Hz. Peygamber bir başka hadiste şöyle demiştir: “Esirler hakkında hayrı tavsiye edin.”⁵⁶⁶ Ayrıca rivayete göre sıcak bir günde infaz edilen Benî Kurayza Yahudileri için de şöyle demiştir: “Bağlarını canlarını acıtmayacak şekilde düzgün bağlayın. Onlara su verin. Kalanları öldürmek için öğlen istirahati verin. Ta ki hava serinleyinceye kadar. Onları hem silah hem de güneş sıcaklığına düşürmeyin.”⁵⁶⁷

Tüm bu hadisler İslam’ın esirlere yönelik ulvi ahlakını gösteren birer örnek olduğu gibi esirlerin hidayetine olan düşkünlüğünün ve esir edinmedeki asıl gayenin intikam almak için onlara işkence etmek veya öldürmek olmadığına, aksine asıl amacın İslam’a ve İslam davetçilerine yönelik saldırganlıklarına ve tahribatlarına engel olmak olduğunun da bariz göstergesidir.

İslam hukukunda esirlerin hükmü öldürmek, işkence etmek veya köle olarak kullanmak değil, ya bedelsiz (menn) veya bir bedel karşılığında (fidâ) serbest bırakılmaktır. Zira kâfirlerle olan mücadelenin asıl sebebi kâfir olmaları değil saldırganlıklarıdır. Bu nedenle ele geçirilen ve etkisiz hale getirilen bir kâfirin saldırganlığına son verildiğinden dolayı, öldürülmesi veya işkenceye tabi tutulmasının bir anlamı kalmamaktadır. Eğer buna rağmen bir zorunluluk haricinde esirin öldürülmesine, işkence edilmesine veya köle edilerek kullanılmasına kalkışılırsa, o zaman cihadın temel hedefi öldürmek, köle edinmek ve savaşmak haline getirilmiş olur.

⁵⁶⁵ Buhârî, “*Kitâbu’l-meğâzî*”, 4372; Müslim, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 1763.

⁵⁶⁶ İbn Hişâm *es-Siretü’n-nebeviyye*, 1/645; et-Taberânî, *el-Mucemu’l-kebîr*, 22/393; el-Heysemî, *Mecmeu’z-zevâid*, 6/86, 10007.

⁵⁶⁷ el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/514; Ahmed b. Ali b. Abdülkadir, *el-Mukayırzî, İmtâu’l-esmâ bi mâ li’n-nebiyyi mine’l-ahvâli ve’l-emvâli ve’l-emtâ*, 1-15, thk., Muhammed Abdülhamîd en-Nemîsî, Beyrut: Dâru’l-kutubi’l-ilmiyye, 1999, 1/250.

2.1. Konuya Dair Hadisler

İslam'da esirlere yönelik muamelede esas olan, yüce Allah'ın *“Kâfirlerle savaşa girdiğinizde hemen öldürücü darbeyi vurun, nihayet onları çökertince esirleri sağlam bağlayın. Sonra ya karşılıksız bırakırsınız yahut bedel alarak. Ki böylece savaş ağır yüklerini indirsın”*⁵⁶⁸ ayetinde açık ve belirgin ifadelerle açıkladığı hükümdür. Nitekim ayette esirlere yönelik uygulamanın iki seçenekten ibaret olduğu belirtilmiştir. Birincisi gönüllerini kazanmak ve kendilerine yapılan güzel muameleden etkilenererek İslam'a dâhil olmalarına vesile olmak adına Hz. Peygamber'in Sümame b. Üsal'e yaptığı gibi⁵⁶⁹ bedelsiz olarak serbest bırakmaktır. İslam'ın şefkat ve merhamet boyutuyla uyuşan da bu seçenektir. İkinci seçenek ise Hz. Peygamber'in Bedir esirlerine yönelik uygulamasında görüldüğü üzere bir mal veya kamu yararına yapılacak hizmet karşılığında serbest bırakılmalarıdır.⁵⁷⁰ Ya da Hz. Peygamberin diğer savaşlarında yaptığı gibi İslam esirlerine karşılık olarak serbest bırakılmalarıdır.⁵⁷¹

Kur'an'da veya hadislerde esirin öldürülmesi veya köle edilmesine yönelik bir emir bulunmamaktadır. Hz. Peygamber döneminde olduğu rivayet edilen bazı öldürme ve köle edinme olayları ise esirlere yönelik hükümde asıl değil, istisnai durumları oluşturmaktadır.

2.2. Konuya Dair Yanlış Anlaşılan Hadisler

Esirlerin hükmüne dair yukarıda beyan edilen hususları kabul etmeyip farklı görüş bildiren ve esirlerin öldürülmesi veya köle edilmesi gibi uygulamaların İslam dininin emir ve uygulaması olduğunu öne sürenler de olmuştur. Kendi fikir ve görüşlerini desteklemek adına bazı nasları öne sürmüşlerdir. Ancak bu naslar bizim açıkladığımız esasa aykırılık teşkil etmediği gibi onların görüşlerini de desteklememektedir. Zira delil olarak getirdikleri nasları kendi fikirlerine uygun olacak şekilde yanlış yorumlamaktadırlar. Öne sürdükleri naslar ve bu nasların doğru tahlili hakkında şunları söylemek mümkündür:

⁵⁶⁸ Muhammed, 47/4.

⁵⁶⁹ Buhârî, *“Kitâbu'l-meğâzî”*, 4372; Müslim, *“Kitâbu'l-cihâd”*, 1763.

⁵⁷⁰ Müslim, *“Kitâbu'n-nezr”*, 1641; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 19863.

⁵⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 2216.

1. Ebû Said el-Hudârî'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Benî Kurayza Yahudileri, Sad b. Muaz'ın kendi haklarında hüküm vermesi şartıyla teslim olduklarında, Hz. Peygamber, Sad b. Muaz'a haber gönderdi. O da bir merkebe binmiş halde Hz. Peygamber'in yanına geldi. Yaklaştığında Hz. Peygamber şöyle dedi: Büyüğünüz için ayağa kalkın. Sad b. Muaz gelip Hz. Peygamber'in yanında oturdu. Hz. Peygamber ona şöyle dedi: İşte bunlar senin hükmetmen şartıyla teslim olmuşlardır. O da şöyle dedi: Ben savaşın öldürülmesi, ailelerinin de köle edilmesi şeklinde karar verdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Sen Allah'ın hükmü ile hükmettin buyurmuştur.⁵⁷² O gün Benî Kurayza'dan öldürülen erkek sayısı altı yüz kişiydi. Bazıları yedi yüz, bazıları da dokuz yüz olduğunu söylemiştir. Konu hakkındaki en sahih rivayet ise dört yüz kişi olduklarına dairdir.⁵⁷³

Bu hadis, İslam'a ve onun cihat anlayışına yönelik istismar edilen rivayetlerin başında gelmektedir. Bu olaydan yola çıkarak İslam'ın kendi dışındakilere hayat hakkı tanımayan şiddet ve soykırım dini, müntesiplerinin ise kana susayan bir toplum olduğunu, İslam'da esirlerin öldürülmesinin farz olduğunu iddia etmektedirler. İslam'ı da kendisi ile barış antlaşması yapsalar dahi pençelerini açmış insanlığa saldırmaya hazır bir vahşi yırtıcı gibi tasvir etmektedirler. Hatta bu hadisten yola çıkan bazı Müslümanlar dahi İslam'ı esirlere şiddet uygulayan bir din olarak betimlemekte ve Benî Kurayza Yahudileri hakkında verilen hükmü garipseyip yadırgamaktadır.⁵⁷⁴

Tüm bu düşünce ve iddiaların, söz konusu hadisin yanlış yorumlanmasından ve gereğince tahlil edilmemesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira Hz. Peygamber döneminde öldürülen esirlerin ortak özelliklerine bakıldığında sıradan esirler olmayıp İslam'a ve Müslümanlara yönelik zulüm ve düşmanlıkla dolu kirli bir geçmişe sahip oldukları ve günümüzde diğer savaş esirlerinden ayrı bir muameleye ve cezalara tabi tutulan ve savaş suçluları kategorisine dâhil olan azılı suçlular oldukları görülecektir. Hz. Peygamber'in düşmanlık yapmayan veya kısas cezası olmadan sadece esir edildiği için öldürdüğüne dair herhangi bir kanıt yoktur. Aksine tüm esirlerin öldürülmeleri için savaşçı olmaları veya kısas cezasına çarptırılmaları gibi geçerli bir

⁵⁷² Buhârî, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 3043; Müslim, “*Kitâbu'l-cihâd*”, 1768.

⁵⁷³ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2/241; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 7/414; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/47.

⁵⁷⁴ Washington Irving, *Muhammed ve hulefâuhu*, s. 217; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsârü'l-harb*, s. 437.

neden vardı. Örneğin Bedir savaşında Hz. Peygamber İslam'ın öncelediği uygulamaya bağlı kalarak karşılıksız veya bir fidye karşılığında tüm esirleri salıverirken geçmişlerindeki suçları ve İslam'a dönük aşırı saldırganlıkları nedeniyle Mekke'nin ileri gelen azılı elebaşlarından Ukbe b. Ebî Muayt ve Nadr b. Haris istisna edilerek öldürülmüşlerdir. Aynı şekilde Mekke fethinde de tüm ahaliyi karşılıksız affederken bazı isimleri kirli geçmişleri nedeniyle bundan istisna etmiş ve Kabe'nin perdelerine sığınsalar dahi öldürülmeleri yönünde emir vermiştir.⁵⁷⁵ Bunların diğer esirlerle aynı hükme tabi tutulmaları ve fidye veya karşılıksız affedilmeleri hatadır. Onların geçmişteki suçlarına uygun bir cezaya çarptırılmaları adalete daha uygundur.

Bu farktan hareketle istisnai durum teşkil eden bu fertlere uygulanan cezalardan diğer tüm esirlerin öldürülmesi hükmünün çıkarılmasının ve bu hükmün genelleştirilmesinin uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Zira hâssın hükmü âmma, mukayyedin hükmü mutlaka delil teşkil etmez. Aksine söz konusu kişilere verilen ölüm cezası geçerli nedenlere dayanılarak genel kuraldan farklı olarak gerçekleşen istisnai bir durumdur.

Benî Kurayza Yahudileri ise ölüm cezasını gerektirecek büyük bir suç işlemişlerdi. Nitekim Hz. Peygamber'in iyi komşuluk ilişkisi içerisinde yaşamaya yönelik niyetine rağmen varılan antlaşmaya ihanet etmiş, Medine'yi dört taraftan kuşatan müşriklerin saldırısını ve bu hengâmede Müslümanların düşmanla savaşmasını, Müslümanların kökünü kazımak için bir fırsat görerek düşmanla işbirliği yapmış ve Hz. Peygamber'le imzaladıkları antlaşmayı tek taraflı bozarak bilfiil Müslümanlara karşı savaşan taraf olmuşlardır. Bu nedenle de Hendek savaşında düşmanın kuşatmayı kaldırmasının akabinde Hz. Peygamber onlara yönelmiş ve yirmi beş gün süren muhasara sonrasında savaşmaya ve kendilerini savunmaya güçleri olduğu halde kalplerine salınan korku ile haklarında Sad b. Muaz'ın vereceği hükme kayıtsız şartsız uymayı kabul ederek teslim olmuşlardır.

Yapılan antlaşmaya ve Hz. Peygamber'in tüm iyi niyetine karşılık içerisinde bulundukları ihanete ve vefasızlığa uygun bir ceza almaları adaletin tecellisi adına gerekliydi. Hz. Peygamber her şeye rağmen teslim olurken öne sürdükleri Sad b.

⁵⁷⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/644; Muhammed Sadık Arcûn, Muhammed Resulullah, Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1995, 3/464.

Muaz'ın kendi haklarında hüküm vermesi şartını da kabul etmiştir. Sad b. Muaz ile aralarındaki dostluğa güvenen ve kendi haklarında olumlu karar vereceğini düşünen Benî Kurayzalıları, onun eli kılıç tutanların öldürülmesi ve ailelerinin esir edilmesi hükmüne itiraz edememiş ve adalete aykırı bir durum olarak görmemişlerdir. Zira tarih boyunca antlaşmaya aykırı davrananların hükmü bu olmuştur.⁵⁷⁶

Ayrıca Benî Kurayza dışındaki Yahudilerle öncesinde ve sonrasında da savaşlar yapılmış ve Hz. Peygamber onları esir etmesine rağmen öldürmemiştir. Nitekim Benî Nadir Yahudileri de antlaşmayı bozmuş ama Hz. Peygamber onları sürgün etmekle yetinmişti. Aynı şekilde Hayber fethinde de Hz. Peygamber, Yahudileri öldürmemiş onları karşılıksız serbest bırakmıştır. Hayberin arazilerini pay eden Hz. Peygamber belli bir nisap miktarını vermek suretiyle Hayberlilerin kendi topraklarında kalmalarına ve arazileri işlemelerine izin vermiştir. Zira onlar Benî Kaynuka Yahudilerinin yaptığı ihaneti yapmamışlardı. Öldürülmelerinde bir fayda olmadığı gibi kalmaları İslam toplumu için bir kazanım olarak görülmüştür.⁵⁷⁷

Günümüzde de savaş meydanında cereyan eden olaylarla bağlantısı olmayan suçlardan aranan esirlerin hükmü bu şekildedir. Savaş suçlusu olarak isimlendirilen suçluların da cezası ölümdür. Bunlar fidye karşılığında dahi serbest bırakılmaz. Toplumsal maslahat, öldürülmelerini gerektirmektedir. Zira tekrar aynı gayelerle İslam'a savaş açma ihtimalleri veya başkalarına bu konuda kötü örnek olma ihtimalleri yüksektir. Ancak konu hakkında nihai karar yine de devlet başkanına aittir. Toplumsal menfaati gözeterek en uygun kararı onun vermesi gerekir.⁵⁷⁸

İslam'da esirlere yönelik muamelede esas olan serbest olmaları olduğuna dair kanıt olarak gösterdiğimiz *“Kâfirlerle savaşa girdiğinizde hemen öldürücü darbeyi vurun, nihayet onları çökertince esirleri sağlam bağlayın. Sonra ya karşılıksız bırakırsınız yahut bedel alarak. Ki böylece savaş ağır yüklerini indirsin”*⁵⁷⁹ ayetinin ilk emrinin öldürmeye dönük olduğundan hareketle bu esasın ayetle çeliştiği iddiası öne sürülmüştür. Ancak bu iddianın ayetin yanlış tahlilinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira ayette Yüce Allah müminlere savaşın aşamaları hakkındaki hükmünü

⁵⁷⁶ Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, s. 1560; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, s. 976.

⁵⁷⁷ İbnü'l-Munâsıf, *el-İncâd*, s. 182.

⁵⁷⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 13/46.

⁵⁷⁹ Muhammed, 47/4.

bildirmiştir. Ayetin öldürmeye yönelik emri, savaşın başlamasının ardından düşmanın tamamen sindirilmeden ve gücü kırılmadan esir almaya girişmeyi yasaklamaktadır. Zira böyle bir girişim ordunun mağlubiyetine sebep olabilir. Ancak tamamen mağlup edilen ve sindirilen düşmanın öldürülmesi yerine sınıksız bağlanarak esir edilmesi emredilmiştir. Ayetin başındaki ifadeler düşman henüz sindirilmeden esir almayı yasaklarken, ayetin devamı ise sindirilen ve esir edilen düşmanın öldürülmesini yasaklamaktadır. Bu nedenle de Yüce Allah, “*Yeryüzünde küfrün belini kırıp, tam hakimiyet sağlamadıkça hiçbir peygambere esir almak yakışık almaz.*⁵⁸⁰” buyurarak Bedir’de düşman mağlup edilmeden esir alınması nedeniyle Hz. Peygamber’i kınamıştır.

İslam dini öldürmekten ziyade düşmanın saldırganlık yetisini yok etmeyi hedeflemektedir. Asıl hedeflenen kökünü kazımak ve onu yok etmek değildir. Ayetin devamı, savaşan düşmanın esir edilmesi sonrasında ya bedel karşılığında veya bedelsiz olarak serbest bırakma olmak üzere iki seçenek sunmaktadır. Bu da açıkça gösteriyor ki ayet sabıkası olan veya kısas nedeniyle cezası bulunanlar hariç düşmanı öldürülmeyi değil saldırı gücünü ve İslam’a zarar verecek kuvvetini yok etmeyi hedeflemektedir.⁵⁸¹

Savaş esirleri hakkında serbest bırakmayı emreden ayet ile “*Yeryüzünde küfrün belini kırıp, tam hakimiyet sağlamadıkça hiçbir Peygambere esir almak yakışık almaz.*⁵⁸²” ayeti arasında bir çelişki olduğu iddia edilmiştir. Ancak Kur’ân bütüncül olarak ele alındığında bir çelişkinin söz konusu olmadığı görülür. Zira Kur’ân’da esirler hakkında hüküm bildiren tek ayet, mezkûr ayettir. Bunun dışında esir almayı, esirleri öldürmeyi veya esirleri köle edinmeyi emreden bir ayet yoktur. “*Yeryüzünde küfrün belini kırıp, tam hakimiyet sağlamadıkça hiçbir Peygambere esir almak yakışık almaz.*⁵⁸³” ayeti ise esirlerden ziyade esri almanın kendisiyle ilgili bir hüküm barındırmaktadır. Ayetin emrettiği de düşman mağlup edilmeden esir edilmesinin yasak olduğuna dair hükmüdür.⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ el-Enfâl, 8767-68.

⁵⁸¹ el-Cassâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 4/258.

⁵⁸² el-Enfâl, 8767-68.

⁵⁸³ el-Enfâl, 8767-68.

⁵⁸⁴ el-Cassâs, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, 4/257.

Cassâs da ayetin tefsirinde esirin öldürölüp öldürölmeveceğine dair tartışmaları geniş şekilde ele almıştır. Ancak sonuç olarak kuralın başında işaret edildiği gibi esirin öldürölmeveceği ya fidye veya bedelsiz serbest bırakılacağını savunmuştur.⁵⁸⁵

el-Alûsi de (فَإِمَّا مَنَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً) ayeti hakkında tefsirinde şöyle der:

Ayetin zahiri Suyûtî'nin de işaret ettiği gibi esirin öldürölmeveceğini göstermektedir. Bu görüş, Hasan el-Basrî tarafından da savunulmuştur. İbn Cerîr'in rivayetine göre Emevi valisi Haccâc bir takım esirler getirmiş ve öldürmesi için de bunlardan birini Abdullah b. Ömer'e vermişti. Abdullah b. Ömer ise şöyle demiştir: Biz bununla emredilmedik. Zira ayette "Ta ki onları mağlup edinceye kadar savaşın. Onları yendikten sonra artık ya fidye veya da bedelsiz salıverin" emredilmektedir.⁵⁸⁶

Sonuç olarak (فَإِمَّا مَنَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً) ayeti esir edilen kâfir için geçerli iken (فَاغْلُظْ) ayeti ise savaşan saldırgan savaş meydanındaki kâfirlere özgüdür. Bu durum kâfirlerin öldürölmesini emreden diğer naslar için de geçerlidir. Gerek kâfirlerin öldürölmesini emreden gerekse de salıverilmelerini emreden tüm ayetler muhkemdir ve yerine göre kendisi ile amel edilir. Kur'ân ayetlerinde asıl olan muhkem olarak görölmleridir. Zira nesh olayı ancak kesin deliller ışığında kabul edilebilen bir durumdur.

Son olarak Hz. Peygamberin neden ehli kitap olan Benî Kurayza Yahudilerinden cizye almayıp tümünü öldürdöğü sorusu akla gelebilir. Buna yönelik şu cevap verilebilir. Cizye alımını meşru kılan ayet hicretin dokuzuncu yılında nazil olmuştur. Ancak Benî Kurayza olayı ise hicretin beşinci yılında vuku bulmuştur. Bu nedenle de Hz. Peygamber Benî Kurayza'dan cizye almadan öldürölmlerine hükmetmiştir. Ayrıca Benî Kurayza hakkında verilen hüküm hakem olarak tayin ettikleri Sad b. Muaz tarafından verilmiştir.

2. Buhârî'nin İbn Avn yoluyla rivayet ettiği hadis göre İbn Avn, şöyle demiştir: *Nafi'a bir yazı yazdım. O da bana şunları söyledi: Hz. Peygamber Beni Müstalık'a haberleri yokken ansızın saldırdı. Hayvanları sulanıyordu. Savaşanlarını öldürdü.*

⁵⁸⁵ el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, 5/268-272.

⁵⁸⁶ Şihâbuddîn Mahmud el-Âlusî, *Rûhu'l-meânî*, 1-30, thk., Mahmud Şükrî el-Âlusî, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâs, 1993, 13/197.

*Geride kalanlarını da esir etti. O gün Hz. Cüveyriye ile evlendi. Bu hadisi bana Abdullah b. Ömer de anlattı. Kendisi bu seferde yer almıştı.*⁵⁸⁷

Ebû Said el-Huderi'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber Huneyn günü Evtas bölgesine bir grup asker gönderdi. Düşmanla karşılaştılar ve onlara galip geldiler. Onlardan ailelerini esirler edindiler. Ancak sanki bazı sahabeler eşlerinin varlığından dolayı onlarla ilişki yaşamaktan hoşlanmadılar. Bunun üzerine “eliniz altında bulunan cariyeler hariç evli kadınlar da size haram kılındı.”⁵⁸⁸ ayeti inmiştir. Ayet elde edilen bu kadınların da ashaba helal olduğunu işaret etmiştir.⁵⁸⁹

Ebû Said el-Hudari'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Benî Kurayza Yahudileri Sad b. Muaz'ın kendi haklarında vermesi şartıyla teslim olduklarında Hz. Peygamber de yakınlarında olan Sad b. Muaz'a haber gönderdi. O da bir merkebe binmiş halde Hz. Peygamberin yanına geldi. Yaklaştığında Hz. Peygamber şöyle dedi: Büyüğünüz için ayağa kalkın. Sad b. Muaz gelip Hz. Peygamberin yanında oturdu. Hz. Peygamber ona şöyle dedi: İşte bunlar senin hükmetmen şartıyla teslim olmuşlardır. O da şöyle dedi: Ben savaşın öldürülmesi, ailelerinin de köle edilmesi şeklinde karar verdim. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Sen Allah'ın hükmü ile hükmettin buyurmuştur.⁵⁹⁰

Konu hakkında yanlış anlaşıldığını ve yanlış yorumlanması nedeniyle de İslam'a ve Müslümanlara dönük haksız eleştirilerde bulunulduğunu belirttiğimiz konu hakkındaki hadislerin ilkinde esirlere yönelik muamele ve İslam'da esirlerin konumu hakkındaki hadisler ele alınmıştı. İkinci hadiste ise savaşlarda ele geçirilen esirlerin köle ve cariye olarak alınması ve bu uygulamanın İslam'daki konumunun yanı sıra bu uygulamadan dolayı da İslam ve Müslümanlara yönelik eleştirileri ele alacağız. Nitekim İslam düşmanları köle ve cariyeler konusunda İslam dinini ve konu hakkındaki nasları eleştirmekte ve İslam'ı kölelik sistemini icat ve sistematize etmek, özgür kadınların namuslarını zedelemek ile suçlamaktadırlar. Bu haksız suçlamalarından da İslam dininde ve ilkelerinde şüphe uyandırma çabasına girmişlerdir. İslam'ın cariye ve kölelik sistemini içselleştirdiğini, kendi yasalarının bir parçası olarak gördüğünü, insanları

⁵⁸⁷ Buhârî, “Kitâbu'l-İtk, 2541; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd”, 1730.

⁵⁸⁸ en-Nisâ, 4/24.

⁵⁸⁹ Müslim, “Kitâbu'r-redâ”, 1456.

⁵⁹⁰ Buhârî, “Kitâbu'l-cihâd”, 3043; Müslim, “Kitâbu'l-cihâd”, 1768.

özgür ve köle olmak üzere nasıl olur da iki gruba ayırdığını, Allah'ın saygın kıldığı insanoğlunun pazarlarda meta gibi satılmasını caiz gördüğünü ve eğer Allah insanın köle edinmesini istemiyor ise neden içkiyi, zinayı vb. eylemleri açık ifadelerle yasakladığı gibi köleliği de dinde açık şekilde yasaklamadığını sorgulamışlardır. Bu sorularında dayandıkları nasların başında da yukarıda verilen konu ile ilgili üç hadis gelmektedir.⁵⁹¹

İslam düşmanlarının bu mesnetsiz ve batıl iddialarına ve kanıt olarak öne sürdükleri hadislerin doğru anlamı hakkında şunları söylemek mümkündür: İddia edildiği gibi kölelik ve cariyelik sistemini ve uygulamasını İslam dini icat etmemiştir. Bu sistem İslam'dan çok uzun zaman öncesine dayanmaktadır. Bu uygulamanın tarihsel kökenine bakıldığında Hz. İbrahim dönemine kadar gitmektedir. Nitekim Hz. İbrahim'in eşi ve çocuğunun annesi Hz. Hacer kendisine Mısır meliki tarafından hediye edilen bir cariyeye idi.⁵⁹² Ayrıca Tevrat'ta Hz. Süleyman'ın üç yüz cariyesi olduğuna dair bilgi vardır.⁵⁹³ *"O nimet diye başıma kaktığın ise, (aslında) İsrailoğullarını kendine kul köle etmendir."*⁵⁹⁴ ayetinden de anlaşıldığı üzere kölelik sistemi Hz. Musa döneminde de mevcuttur.

Araplar İslam öncesinde de kölelik sistemini bilmekteydiler. Nitekim Hz. Peygamberin davet mektubunu alan Mısır hükümdarı Mukavkıs Hz. Peygamber'e iki cariyeye hediye olarak göndermiştir. Hz. Peygamber annemiz Mariye'yi eş olarak kabul etmiş diğer cariyeyi ise ashaptan biriyle evlendirmiştir. Eğer İslam öncesi toplumlarda kölelik sistemi olmasaydı Mısır meliki Mukavkıs hediye olarak Hz. Peygambere cariyeye göndermezdi⁵⁹⁵

Yahudiler, Hristiyanlar, Yunanlılar, Romalılar, Hintliler, Persler ve müşrik Araplar dâhil olmak üzere İslam öncesi bütün milletler köle ve cariyelerle geniş çapta uğraşmışlardır. Hatta kimsenin kınamadığı ve rağbet gören ekonomik ve sosyal bir

⁵⁹¹ Şevkî Ebû Halil, *el-İslamu fî kafesi'l-ittihâm*, 6. bs., Beyrut: Dâru'l-fikr el-muâsıra, 2004, s. 193; Emîr Abdülaziz, *İftirââtun ale'l-İslam*, s. 141-145; Muhammed Kutub, *Şubuhâtun havle'l-İslam*, 23. bs., Kahire: Dâru's-şurûk, 2001, s. 39; Ebu'l-alâ el-Mevdûdî, *el-İslamu fî muvâceheti't-tehaddi'l-muâsıra*, 4. bs., trc., Halil Ahmed el-Hâmidî, Kuveyt: Dâru'l-kalem, 1980, s. 80.

⁵⁹² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/411; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, 1/381.

⁵⁹³ el-Mevsua el-Fıkhiyye el-Kuveytiyye, Kuveyt: *Vizâretü'l-evkâf*, 1988, 11/297.

⁵⁹⁴ eş-Şuarâ, 26/22.

⁵⁹⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/191.

iktisadi faaliyetti. Bu nedenle de İslam'ın karşılaştığı bu realiteyi dönemin şartlarına uygun olarak kullanmasından başka bir seçeneği yoktu. İslam dini bu sistemi kendi ilkeleri arasında görmemiş, sadece denklik esasına dayanarak yapmıştır. Ancak İslam bu sisteme kendi ilkelerinin rengini katarak dizayn etmiştir. İslam'ın ilkeleri ve insana sunduğu yaşam biçimi köleliği reddeder ve ona karşı savaş açar.⁵⁹⁶

İkincisi İslam dinindeki kölelik sistemi iddia edildiği gibi insan onurunu zedeleyen bir uygulama değildir. Her ne kadar İslam dini kölelik sistemini kabul etmiş ise de diğer toplumların uyguladığı insanlık dışı biçimiyle kabul etmemiş köle statüsünde bulunanlara da insan onuru ile bağdaşır haklar ve yaşam koşullarının sağlanmasını şart koşmuştur. Nitekim Yahudi, Hristiyan ve müşrik Arap toplumlarında kölelere hayvan muamelesi yapılır, omuzları üzerinden binalar ve mabetler inşa edilir, mülkiyet haklarından mahrum bırakılır ve efendilerinin her türlü istek ve emirlerine tartışmasız uymaya zorlanırlardı. Köleye düşünce ve ibadet özgürlüğü verilmezdi. Efendilerinin onları öldürme, işkence etme ve sömürme hakkına karşın kölelerin herhangi bir şikâyet hakkı yoktu. Köleler efendilerinin dediğini yapmak, inandığı şeye inanmak zorundaydı. Kölelere insan onuruna aykırı şekilde aşağılayıcı gözle bakılır süflü ve ağır işlerde çalıştırılırdı. Hatta köleler aşağılanmak ve ağır işlerde çalışmak için yaratılmış farklı bir varlık olarak görülürdü. Bu nedenle de köleleri öldürürken veya onlara işkence ederken hiçbir acıma duygusu hissetmezlerdi. Hatta bazı toplumlarda köleler boğazlanarak tanrılara kurban olarak sunulurdu.⁵⁹⁷

İslam ise yeni ve farklı bir kölelik anlayışıyla gelmiş, o dönemde kölelerle ilgili hakim olan tüm kavramları değiştirmiş, kölelere iyi muameleyi emretmiş, köleliği tedrici olarak ortadan kaldırmak için pratik çözümlerle gelmiştir. Ayrıca bir insanın köle olarak sayılabilmesinin şartlarını daraltmış ve eski dönemde var olan adam kaçırmak, borç karşılığında köle alma, cinayet gibi köle edinme yollarını yok saymıştır. İslam dini geldiğinde tüm insanları eşit haklara sahip özgür bireyler olarak görmüştür. Kölelik kaynağı olarak da sadece Müslümanların kâfirler karşısında verdiği haklı mücadele

⁵⁹⁶ Seyyid Sâbık, *Fikhu's-sünne*, 2/688; Muhammed Ebû Zehre, *el-Alakâtü'd-düveliyye*, s. 116; Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâdu ve'l-kitâl*, 3/1551; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 441-442.

⁵⁹⁷ Ebû Hayfe, *el-Kânunu'd-düveli*, s. 618; Abdullah Nâsıh, *Nizamu'r-rıkkı fi'l-İslam*, s. 12; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 404.

sonucunda savaş meydanlarında ele geçirdiği kafiler ve aileleri ile sınırlandırmıştır.⁵⁹⁸ Ayrıca Müslümanların dini vecibelerindeki bazı telafilerinde ceza olarak kölelerin özgürleştirilmesini de emretmiştir.

İslam dinin tüm bu uygulamaları aslında köleliğe olan menfi bakışının ve bir an önce köleliği ortadan kaldırmaya dönük arzu ve iradesinin göstergesidir. İslam dini iddia edildiği gibi dönemin yaygın uygulaması biçimiyle kölelere adaletsiz davranmamış ve köleliği teşvik etmemiştir. Öte yandan İslam dini kölelerin yaşam şartlarında iyileştirme yapmış ve saygınlıklarını korumaya dönük esaslar getirmiştir. Öyle ki köleleri efendileriyle kardeş ilan etmiş, efendilerine onları aile fertleri gibi görmeyi önererek yediklerinden yedirmeyi giydiklerinden de giydirmeyi emretmiştir. Hz. Peygamber şöyle demiştir: onlar Allah'ın yetkinize amade ettiği kardeşlerinizdir. Sizden her kim bir kardeşini yetkisi altında bulunduruyorsa ona yediğinden yedirsın giydiğinden giydirsın. Güçlerini aşan işleri onlara yüklemeyin. Eğer onlara ağır iş yaptırarsanız da yardım edin.⁵⁹⁹ Kölelerin onurunu koruma adına da Hz. Peygamber şöyle demiştir: sahip olduğunuz köle ve cariyeler için “bu benim kulumdur” demeyin. Bu benim kızım ve oğlumdur.” deyin.⁶⁰⁰

İslam dini efendileri ve köleleri insani olarak aynı seviyede görmüş ve onları kardeş ilan etmiştir. İslam dini kölelere düşünce ve inanç özgürlüğü sağlayarak köleliği sadece bedensel yetilere sahip olmakla sınırlandırmıştır. İslam'a göre köle efendisinin işini ve iş ile ilgili emirlerini yapmakla mükellef olsa da düşünce ve inançta özgürdür. Efendisinin düşündüğü gibi düşünmek veya onun inandığı dini benimsemek zorunda değildir. Oysa Mekke döneminde müşrikler kendi dinlerini terk edip İslam'a sarılanlara türlü işkencelere maruz bırakmışlardı. İslam'ın bu güzel ve insani uygulamaları nedeniyle kölelerin çoğu İslam'a sarılmıştır. Hz. Peygamberin hayatı bu tür örnek uygulamalarla doludur.⁶⁰¹

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: İslam'ın benimsediği kölelik sistemi, İslam'dan önceki diğer milletlerde yaygın olan sistem ve uygulamalardan tamamen

⁵⁹⁸ Muhammed Emîn b. Muhammed Muhtar eş-şenkîti, *Edvâu'l-beyân fi idâhi'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân*, 3/387; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 2/1464.

⁵⁹⁹ Buhârî, “*Kitâbu'l-imân*”, 30; Müslim, “*Kitâbu'l-iman*”, 1661.

⁶⁰⁰ Buhârî, “*Kitâbu'l-itik*”, 2414; Müslim, “*Kitâbu'l-elfâz*”, 6011.

⁶⁰¹ Abdullah Ulvânî, *Nizâmu'r-rıkk*, s. 31.

farklıdır. İslam'daki kölelik sisteminin diğer milletlerdeki kölelik sistemine benzetilmesi ve İslam'ı bu zaviyeden insan haklarına aykırı uygulamalara sahip olarak gösterme çabasına girilmesi büyük bir hata, İslam'a ve ilahi öğretilerine ciddi bir iftiradır. İslam, kölelik sistemini dönemin mütekabiliyet esasları nedeniyle kabul etmek zorunda kalmıştır. İslam dininin kendi ilkeleri ile çelişen kölelikten kurtulmaya dönük seçenekleri uygulamaya alması da bunun göstergesidir.

Üçüncüsü olarak ise ele geçirilen cariyelerle aile hayatının yaşanması iddia edildiği gibi kadınların ırzına ve namusuna yönelik bir saldırı ve tecavüz değildir. Bilakis İslam dini daha önceki toplumlar da sahipleri tarafından pazarlarda satılan ve fuhuşta kullanılarak sırtlarından paralar kazanılan kadınlara yönelik yaygın uygulama karşın onları korumaya almış ve aile hayatına katarak kadınları efendilerinin eşleri konumuna yükseltmiştir. Nitekim İslam harici toplumlar da cariyeler sahipleri tarafından üzerlerine düşülecek ve namus duygusu ile korunacak bir insan yerine ticaret malı olarak görülmüş ve onurlarına yakışır hiçbir muameleye tabi tutulmamışlardır. Nitekim Hz. Ömer Peygamberin “kim sahip olduğu bir köleyi döverse eyleminin kefareti onu azat etmesidir.”⁶⁰² ifadelerine dayanarak sahibi tarafından dövülen bir cariyeyi azat etmiştir.

İslam dini ise genelde köleleri özelde de cariyelerin statüsünü yükseltmiş fuhuş ve ticari mal olarak görülen cariyeleri aile ortamının bir parçasına evirmiştir. Böylece ırzı korunmayan ve herkesin hak iddia edebildiği cinsel meta olarak görülen kadın sadece efendisine ait bir kadın haline getirilmiştir. Anlaşma yoluyla özgürlüklerini kazanabilme seçeneğini de onların doğal bir hakkı olarak görmüş, Çocuk doğurması halinde de özgürlüğünü elde eden bir birey olarak görmüştür. Esir kadın İslam'da bir fahişe veya ticaret malı olarak değil bir eş, bir anne ve bir kardeş olarak konumlandırmıştır.

İslam öncesinde bir kadının cariyeye olarak alınmasının farklı yolları vardı. İslam dini ise kadının haklarını korumak ve insan onuruna yakışır şekilde yaşam şartları sunmak adına cariyelik için şartlar koymuştur. İslam'ın bu amaca dönük koyduğu şartlardan bazıları şunlardır:

⁶⁰² Müslim, “Kitâbu'l-eymân”, 4388.

1. Kadınların cariye olarak ele geçirilmesi için düşmanla Müslümanlar arasında vuku bulan savaşın meşru ve haklı olması gerekir. Eğer söz konusu savaş İslam dinince meşru olmasa ele geçirilen kadınların cariye olarak alınması caiz değildir.

2. Yöneticinin savaş esirlerini köleleştirdiğine dair emir gelmeden hiçbir Müslümanın savaş esiri kadınlara yaklaşması caiz değildir.

3. Kendi hükmü altına verilmeden ve ganimetteki payı olarak kendisine cariye olarak bağışlanmadan veya satın almadan hiçbir Müslüman askerin savaş esiri kadına yanaşması caiz değildir. Kendisine verilen kadınla da en az bir hayız süresi geçmeden ilişki kuramaz. Sahibi dışında hiç kimse bu kadına dokunamaz. Nitekim diğer toplumlarda cariyenin sahibinin yanı sıra akrabaları da ondan yararlanmaktaydı. Ancak İslam dini cariyei koruma, barındırılma gibi nerdeyse bir eşin tüm haklarına sahipti.

İslam dini cariyelik müessesesini kurnalsız ve başıboş bırakmamıştır. Cariyeleri de diğer toplumlarda olduğu gibi askerlerin kendi şehvi duygularını tatmin etme aracı olarak da görmemiştir. Ayrıca esir kadınlara bir aile ortamı sunularak fuhuşun da önüne set çekmiştir.

Yukarıda verilen açıklamalardan sonra İslam'ın köleliği icat eden veya süregelen vahşi kölelik sistemini olduğu gibi kabul eden bir din olduğunu söylemek ya da İslam'daki kölelik ve cariyeliğin insan onuru ve haklarını ayaklar altına alan bir uygulama olduğunu iddia etmek veya mümkün müdür? Aksine İslam'ın önerdiği ve getirdiği tüm yenilikler insanlar haklarına aykırı şekilde uygulanan kölelik sorununa yönelik uygulanabilir başarılı uluslararası çözümdür. İslam dini dönemin şartlarını gözeterek önce kölelik şartlarını iyileştirmiş sonra da tamamen kaldırmaya dönük adımlar atmıştır.

Van Denberg, İslam'ın kölelere karşı tutumu hakkında şunları söylüyor: İslam dini, kölelik için Hz. Muhammed'in ve takipçilerinin insani duygularını gösteren pek çok kural koyulmuştur. Bu kurallarda İslam'ın tüm güzellikleri görülmektedir. Bu

güzellikler günümüzde medeniyetin ön saflarında olduklarını iddia eden halkların yakın zamana kadar kullandıkları tüm yöntemlerden tamamen farklılık arz etmektedir.⁶⁰³

İslam'ın esirlere yönelik şefkatli yaklaşımı ile günümüzde batının karanlık hapisanelerde işkenceler altında tuttukları savaş esirlerine yönelik tutumu arasında büyük farklar vardır. Tüm milletleri din ve dil farklılıklarına rağmen tek çatı altında huzurla yaşatan şefkatli İslam devleti ile medeni olduğunu iddia eden Fransa'nın yakın geçmişte özgür Cezayir halkına yaptıkları arasında da büyük farklılık vardır.

Dördüncüsü ise Kur'ân'da içkinin, zinanın ve hırsızlığın yasaklanması gibi köleliğin yasaklanmasına dair açık ve net emir olmaması husustur. Bu durum İslam düşmanlarının genç dimağları çelmeye dönük kullandıkları en sinsi argümanı oluşturmaktadır. Nitekim İslam'ın köleliği kaldırmada samimi olması halinde bunu diğer yasaklamalarda yaptığı gibi açık ve net ifadelerle yasaklaması gerektiğini ancak ne Kur'ân ne de hadislerde köleliğin yasaklanmasına yönelik açık bir emir bulunmadığını dile getirmektedirler.

Bu iddialara karşın şunu söylemek mümkündür: İslam dini köleliği tümüyle reddetmemiştir. Ayrıca köleliğe de hırsızlık, zina ve faiz gibi haram bir olgu olarak bakmamıştır. Ancak bu konuda dönemin kölelik uygulamasını revize etmiş ve kölelere de insan onuruyla bağdaşmayacak uygulamaları yasaklamış onların statüsünü de toplumda belli bir düzeye çıkarmıştır. Ayrıca esirlerin hukuki durumları ve haklarında verilecek kararı tamamen İslam ümmetinin idarecilerine bırakmıştır. İdareciler de toplum yararına en uygun şekilde karar vermekle mükelleftirler. Bu konuda imam ister karşılıksız serbest bırakır isterse de Müslüman esirlerle takas edebilir. Dilerse de İslam askerlerine köle veya cariye olarak verebilir. Esas olan esirlerin serbest bırakılması olsa da imam Müslümanların içerisinde bulunduğu şartları ve karşı düşmanın İslam esirlerine muamelesini dikkate alarak uygun seçeneği tercih hakkına sahiptir.⁶⁰⁴

İslam devleti yöneticisi düşmanların Müslüman esirleri köle etmemesi şartıyla İslam'ın özgürlük ilkesine dayanarak köle edinimini yasaklayabilir. Ayrıca köleliği yapacağı uluslararası antlaşmalarla da karşılıklı olarak köle edinmeyi yasaklayabilir. Bu

⁶⁰³ Şevkî Ebû Halil, *el-İslamu fî kaşesi'l-ittihâm*, s. 197.

⁶⁰⁴ İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd*, s. 184; es-Serahsî, *Şerhü's-siyeri'l-kebîr*, 5/2196; Muhammed Hayr Heykel, *el-cihâdu ve'l-kitâl*, 3/1539; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru'l-harb*, s. 458.

durumda da antlaşma geçerli olduğu süre boyunca esirlerin köle edilmesi meşru olmaz.⁶⁰⁵

İslam'ın köleliği getirmediğine ve köleliği kaldırmaya teşvik ettiğine dair söylemler İslam'da köleliğin tamamen kaldırıldığı anlamı vermemektedir. Bilakis bu seçenek İslam'ın şartların gerektirmesi halinde başvurulabilecek bir hükümdür. Mütakabiliyet esasına dayanarak düşmanın Müslümanı köleleştirmesi halinde onlardan da köleleştirilecektir. Ancak her şeye rağmen kölelere yönelik muamelede İslam esasları gözetilecektir.⁶⁰⁶

Dolayısıyla hayatın akışına göre tercih edilebilecek bir uygulamanın kökten yasaklanması uygun değildir. Gelecekte dünyanın savaş esirlerinin köleleştirilmesi şartlarına geri dönme ihtimali vardır. Ayrıca bu durumlarda düşmanın eylemlerine uygun karşılığın verilebilecek seçeneklerin bulunması da önemlidir. İslam düşmanlarının esirleri öldürüp köleleştirdiği bir ortamda düşman esirlerinin serbest bırakılması savaş meydanlarında canlarını ortaya koyanlara en büyük haksızlık olur.⁶⁰⁷

Yukarıda detayı verilen kölelik ve cariyelik kadın ve çocukların hakkında geçerli olan hükümlerdir. Eli silah tutan yetişkin erkeklerin köleleştirildiğine dair ne Kur'an'da ne de hadislerde bir kanıt bulunmamaktadır. Rivayet edilen bazı ferdi olaylar ve örnekler ise sahih ve kabul edilir rivayetler değildir.⁶⁰⁸ İbn Kayyım, Hz. Peygamber döneminde yetişkin esirlerin öldürüldüğü veya serbest bırakıldığı ya da takas edildiği kadın ve çocukların köle olarak alındığına dair örnekler bulunsada yetişkin bir erkeğin köleleştirildiğine dair örneğin olmadığını belirtir.⁶⁰⁹

Alimlerin yetişkin erkeklerin de köle olarak alınabildiğine dair fetvalarında dayandıkları tek delil sahabenin icmaıdır. Nitekim İbn Rüşd hadisi açıklarken şöyle der:

⁶⁰⁵ Muhammed Hayr Heykel, *el-Cihâdu ve 'l-kitâl*, 3/1552.

⁶⁰⁶ Muhammed Ebû Zehre, *el-Alakâtü 'd-düveliyye fi 'l-İslam*, s. 38,122; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru 'l-harb*, s. 403; Yusuf el-Karadâvî, *Fikhu 'l-cihâd*, s. 955.

⁶⁰⁷ İbnü'l-Münâsıf, *el-İncâd*, s. 184; el-Karadâvî, *Fikhu 'l-cihâd*, s. 957; el-Üteybî, *Fikhu 'l-mutegayyirâti 'd-düveliyye*, s. 1010.

⁶⁰⁸ Hatib eş-Şirbînî, *Muğni 'l-muhtâc*, 4/228; es-San'ânî, *Subulu 's-selâm*, 4/55; Muhammed Hayr Heykel, *el-cihâdu ve 'l-kitâl*, 3/1549; Vehbe ez-Zühaylî, *Âsâru 'l-harb*, s. 445.

⁶⁰⁹ İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdü 'l-meâd*, 3/115

Sahabeler Hz. Peygamberden sonra ehli kitaptan yetişkin esir erkek ve kadınların da köleleştirilebileceği hususunda icma etmişlerdir.⁶¹⁰

Yetişkin erkeklerin köleleştirilebildiğine dair yegane kanıt budur. Uygulamada ise Hz. Peygamber döneminde herhangi bir örneğine veya caiz olduğuna dair söylemine rastlanmamıştır. Hulefai raşidin döneminde yetişkin erkeklerin köleleştirildiğine dair uygulama da düşmana karşı eşitlik ilkesinden hareketle yapılmıştır. Ancak başta da işaret ettiğimiz üzere İslam dininde esirlere dönük uygulamada esas olan serbest bırakılmalarıdır. Bunun dışındaki uygulamalar zorunluluk veya istisnai durumlarda kullanılan seçeneklerdir.

Seyyid Sabık konu hakkında şöyle der: Hulefai raşidin yetişkin erkekleri mütekabiliyet esasıyla köleleştirmişlerdir. Onların bu uygulamaları köleleştirmenin tüm şekilleriyle mubah olduğunu göstermez. Onlar köleleştirmeyi İslam'ın haklı ve açıkça düşmana ilan edilmiş savaşa özgü kılmışlardır. Diğer köle edinme yollarını ise gayr-ı meşru görmüşlerdir. İslam dini köleleştirmeyi daraltırken diğer yandan da kölelere yönelik muamelede iyiliği emretmiş ve özgürlüklerini kazanacakları yollar bırakmıştır.⁶¹¹

Bunun ötesinde Hasan Basri, Atâ ve Said b. Cubeyr gibi bazı alimlerin “*Savaşta inkar edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun; sonunda onlara üstün geldiğinizde onları esir alın; savaş sona erince onları ya karşılıksız, ya da fidye ile salıverin*”⁶¹² ayetine dayanarak esirlerin köleleştirilmesini hiçbir surette caiz görmeyen alimler de vardır.⁶¹³ İmam Ebû Hanife ise esirin öldürülmesi dışında bir seçeneği kabul etmemektedir.⁶¹⁴ Ancak sahih olan cumhurun görüşüdür.

Sonuç olarak köleleştirme uygulamasının tümünden iptali söz konusu değildir. Esirin köleleştirilmesi hususu şerî bir uygulamadır. Maslahatın gerektirmesi ve

⁶¹⁰ İbn Rüşd el-Kurtûbî, *Bidâyetü'l-müctehid*, 6/15.

⁶¹¹ es-Seyyid Sabık, *Fikhu's-sünne*, 2/688

⁶¹² Muhammed, 47/4.

⁶¹³ el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 5/269; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 4/1689; el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, 16/227; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerîm*, 4/173; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/400.

⁶¹⁴ el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 5/269; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, 4/1689; el-Kurtubî, *el-câmi li ahkâmi'l-Kur'an*, 16/227; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Kerîm*, 4/173; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 10/400.

antlaşmalara aykırılık teşkil etmemesi halinde başvurulacak bir seçenek olarak sonsuza dek meşru olarak kalacaktır.

2.3. Yanlış Anlaşılmanın Olumsuz Etkileri

Esirler hakkındaki hadislerin yanlış yorumlanmasının en büyük olumsuz etkisi şüphesiz İslam dinin kendi dışındakilere hayat hakkı tanımayan şiddet ve ölüm yanlısı din, müntesiplerinin ise kana susayan bir toplum olduğunu olduğu, İslam'da esirlerin öldürülmesinin farz olduğu şüphesinin doğması ve İslam'ın kendisi ile barış antlaşması yapılmış olsa dahi pençelerini açmış insanlığa saldırmaya hazır bir vahşi yırtıcı gibi tasvir edilmesidir. Bu düşünce İslam'ın galip gelmesi halinde kendisi dışındaki din ve toplumların kökünü kazıyacağı algısına neden olmaktadır.

Esirlerden elde edilen köle ve cariyeler hakkındaki hadislerin yanlış yorumlanmasının olumsuz etkileri ise İslam'ın insan özgürlüğünü hiçe sayan ve köleliği yasallaştırarak insanı aşağılayan bir din olarak tanımlanmasına yol açmasıdır. Cariyelere yönelik uygulamanın ise kadın haklarına ve iffetine yönelik bir saldırı ve tecavüz girişimi olarak tasvirine ve İslam'ın insan ticaretini teşvik etme, tecavüz ve fuhuşu yaygınlaştırmakla itham edilmesine neden olmaktadır.

Bu başlıkta düşman karşısında zafere erişen Müslümanların elde ettikleri mal ve esir ettikleri insanlara yönelik uygulamalarının hukuki boyutu ele alınmıştı. Aşağıdaki başlıkta ise gerek zaferle gerekse de hezimetle sonuçlanan bir savaşın ardında cihadın sürdürülebilirliği ve geçerliliği ele alınacaktır. Aynı zamanda günümüzde olduğu gibi Müslümanların zayıf, bölünmüş, ekonomik, askeri ve dinî olarak geri kalmışlığı durumunda uygun bir zemin bulunmaması gerekçesi ile cihat rafa mı kaldırılacak yoksa her türlü imkânsızlığa ve çaresizliğe rağmen cihat sürdürülecek mi? Sürdürülse de takip edilecek yöntem nasıl olacak gibi sorularının cevabı verilecektir.

3. Cihadın Kıyamete Dek Sürecek Olması

İslam dini cihadı güçlü ya da güçsüz iken veya zafer elde edilmiş ya da hezimete uğratılmış durumlarda başvurulacak bir olgu olarak görmemiştir. Aksine cihad, toplumun aktif olması, sürekli daha iyiye ve güzele erişme arzusunun canlılığını korumanın bir yolu görülmüştür. Bu nedenle de cihat kıyamete kadar var olacak, batıla karşı hem

İslam'ı korumak hem de tüm insanlığın kurtuluşuna vesile olmak adına sürecek bir ibadettir.

Cihat savunma ve saldırı olmak üzere iki kısma ayrılır. Cihadın bu iki kısmı da Müslümanların güçlü veya zayıf olduklarına bakılmaksızın tüm durumlarda süreklilik arz eder. Bunun sebebi de yüce Allah'ın yeryüzünde inananlar ile inkarcıları (hak ile bâtılın) ömür boyu sürecek bir mücadele halinde yaratmış olmasıdır.⁶¹⁵ Zira dünyada müminler ve kâfirler var oldukça tabiatlarındaki farklılıklar nedeniyle aralarındaki mücadele de kaçınılmaz olur. Nitekim İslam, insanları Allah'tan başkasına kul olmaktan kurtarıp aydınlığa çıkarmak için çaba sarf ederken kâfirler ise insanlığın karanlıklarda kalmasını arzulamakta, onları Allah dışındaki farklı tanrılara kul etmeye çalışmaktadırlar. Zira kâfirler Allah'ın dinini kabul etmemekle birlikte başkalarını da kendi karanlıklarına çekmeye çalışmaktadırlar. *“Dinlerine uymadıkça Yahudiler ve Hristiyanlar senden razı olmazlar.”⁶¹⁶ “Kâfirler kendilerine gönderilen elçilere şöyle dediler: Ya dinimize döneceksiniz ya da sizi topraklarımızdan süreceğiz.”⁶¹⁷* ayetleri de buna işaret etmektedir. Peygamberlerine karşı olan bu düşünceleri Hz. Nuh'tan Hz. Muhammed'e kadar süren ve kâfirlerin doğasında var olan bir durumdur. Kıyamete kadar da süreceğe benzemekte, bu nedenle de cihat sonsuza dek geçerli hale gelmektedir.

Eğer kâfirler, Cenâb-ı Hakk'a davet edenlerin, Allah'ın üzerlerine farz kıldığı görevleri gereği Allah'ın dinini her yerde insanlara tebliğ etmelerine ve insanların kendi iradeleri ile tercihte bulunmalarına müsaade etselerdi, cihadın ebedî olduğunu söylemeye mecbur kalınmazdı. Hatta cihadın farz oluşuna dahi gerek kalmazdı. Ancak durum bunun aksini göstermektedir. Gerçekte olan ise kâfirlerin ısrarla insanları Allah'ın yolundan alıkoymaya çalışmaları ve inananlara karşı kalleslikleri, ahde vefasızlıkları ve antlaşmalara ihanetleridir. Bundan da ancak saldırı gücünden yoksun kılınacak şekilde sindirilmeleri ile vazgeçmeleri beklenir. *“Güç yetirmeleri halinde sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşaduracaklardır”⁶¹⁸* ayeti de kâfirlerin bu fitratına işaret etmekte ve kâfirlerin inananlara yönelik kötü emellerinden asla

⁶¹⁵ Bk., el-Bakara, 2/251; el-Hacc, 22/40.

⁶¹⁶ el-Bakara, 2/120

⁶¹⁷ İbrâhîm, 14/13.

⁶¹⁸ el-Bakara, 2/217.

vazgeçmeyeceklerini ve elleri tetikte saldırı için fırsat kollayacaklarını, bu nedenle de Müslümanların cihada sürekli hazır olmaları gerektiğini haber vermektedir.⁶¹⁹

Yahudi, Hıristiyan ve diğer tüm kâfirler kendi aralarında bazen farklılık gösterip çelişmeler de İslam'ı yok etmek, Müslümanları ortadan kaldırmak ve İslam'la savaşmak hepsinin ortak emeli olagelmıştır. İslam aleyhinde cereyan eden her türlü saldırıda yardımlaşırılar. Bu realiteden hareketle bu düşmanlara karşı İslam'da cihadın sürekliliğinin zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.⁶²⁰

Müslümanların düşmana karşı savaş gücüne sahip olduğu durumlarda cihat, silah ile olurken Müslümanların savaş gücünden yoksun olduğunda ya da düşman ile aralarında orantısız bir güç farkının olması halinde silahla cihat farz değildir. Bu durumda cihat farklı bir kisveye bürünerek düşmanın eziyetine karşı sabır ve duanın yanı sıra kalp, dil, mal, ilim ve hakikati gösteren delillerle olur. Zira kalp, dil, mal ve davet yöntemleriyle yapılan mücadele de cihat kavramının sözlük anlamı kapsamında cihadın farklı bir şeklini oluşturmaktadır.⁶²¹ Ancak bu süreçte de sürekli güçlenmek, toparlanmak ve düşman karşısında gücünü kaybetmeyip hazırlıklı olmak zorunludur. Her ne kadar fiili olarak bir savaş söz konusu değilse de bu durumu cihat olarak nitelemek mümkündür.

Düşmana karşı duracak maddi bir kuvvetin olmaması halinde cihadın ilga edildiği veya iptal edildiği iddia edilemez. Zira cihat Müslümanların askeri şartlarına göre biçim ve yöntem değiştirse de hiçbir zaman ortadan kalkmaz ve ilga olmaz.⁶²² Zira cihat farz kılınmış bir ibadettir. Kur'ân ve sünnet ile sabit olan farzların süresiz olduğu ve hiçbir şekilde iptal veya ilgasının mümkün olmadığı, İslam alimlerinin ittifaken kabul ettiği bir durumdur.

3.1. Konuya Dair Hadislerden Örnekler

Cihadın namaz ve oruç gibi sonsuza dek geçerli bir ibadet olduğunu gösteren birçok kanıt vardır. Bunlara örnek olarak şu hadisleri göstermek mümkündür:

⁶¹⁹ et-Taberî, *Tefsîru't-taberî*, 4/315.

⁶²⁰ Abdullah el-Kâdirî, *el-cihâdu fî sebîli'l-lâh*, 107-116; el-Karadâvî, *Fikhu'l-cihâd*, 1/541-551.

⁶²¹ İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdu'l-meâd*, 3/62; es-Selâbiyyu, *es-siretü'n-nebeviyye*, 1/212.

⁶²² İbn Kayyım el-Cevzî, *Zâdu'l-meâd*, 3/1-10.

1. Seleme b. Nüfeyl el-Kindî'den yapılan rivayete göre şöyle demiştir: Hz. Peygamber'in yanında oturuyordum. O sırada bir adam şöyle dedi: Ya Rasulellah, insanlar atlarını ihmal etti, silahlarını da bıraktı ve artık cihat yok, zira savaş ağırlığını kaybetti diyorlar. Bunun üzerine Hz. Peygamber adama yüzünü çevirip şöyle dedi: "Yalan söylemişler. Şu an savaş emri geldi. Ümmetimden bir grup hak üzere hep savaşacaktır. Allah bazı toplumların kalplerini onlara meylettirecek kıyamete kadar onlarla rızıklandıracaktır. At bağlıdır. Kıyamete kadar perçeminde hayır vardır."⁶²³

Hadisin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi İslam toplumu güçlenip, küfrün elebaşları öldürülüp Arabistan yarım adası fethedilince bazı sahabeler artık cihada gerek kalmadığı ve savaşın bitmesi nedeniyle cihadın da artık bittiğini, bu nedenle de savaşa hazırlığa gerek kalmadığını zannettiler. Ancak Hz. Peygamber inananların karşısında kâfirlerin sürekli olacağından, bu zanlarını reddetmiş ve cihadın süresiz olduğu ve kıyamete kadar da baki olduğunu ilan etmiştir. Müslümanlar güçlü ve kuvvetli olsa bile düşmanın tabiatı gereği İslam'a ve Müslümanlara karşı her an saldırı ihtimali bulunduğu, bu nedenle de tedbir amaçlı cihada hazırlığın zorunlu olduğunu açıklamıştır.⁶²⁴

Hadisin ilk ifadelerinde cihadın ebedi olduğunu vurgulayan Hz. Peygamber'in hemen ardından da ümmeti birbirinin boynunu vurmaması yönündeki emrinde kapalı bir şekilde cihadın terk edilmesi halinde ümmetin kendi içinde iç savaş yaşayacağına dair ikaz vardır. Tarihi realite de bunun doğruluğunu desteklemektedir. Nitekim Müslümanlar cihadı ve bu yöndeki hazırlığı her terk ettiklerinde kendi içerisinde sorun yaşamış ve iç kargaşaya düşmüş, neticede de düşmanları tarafından kolay bir muhatap haline gelmişlerdir. Günümüzde İslam toplumunun yaşadığı da tam olarak budur.

2. Muaviye b. Ebî Süfyân'ın rivayet ettiği üzere Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Ümmetimden bir grup hak için kıyamete kadar savaşacak ve kendilerine karşı gelenlere galip olacaklardır."⁶²⁵ Câbir b. Semüre'den rivayet edildiği üzere Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Bu din ilelebet ayakta kalacaktır. Onun uğrunda kıyamete

⁶²³ en-Nessâî, "Kitâbu'l-hayl", 3561; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 16965; İbn Esîr, *Câmiu'l-usûl*, 1-12, thk., Abdülkadir el-Arnâut, Dimaşk: Mektebetü'l-hülvânî, Mektebetu dâri'l-beyân, 1972, 2/569, 1048.

⁶²⁴ Muhammed b. Abdülhâdi es-Senedî, *Hâşiyetü's-senedî alâ süneni'n-Nessâî*, 2. BS., 1-8, Haleb: Mektebü'l-matbûâtî'l-İslâmî, 1986, 6/214.

⁶²⁵ Buhârî, "Kitâbu'l-ilm", 71; Müslim, "Kitâbu'l-imâre", 1923.

kadar savaşacak bir fırka bulunacaktır.”⁶²⁶ Ukbe b. Amir⁶²⁷ ve İmran b. Hüseyin’den⁶²⁸ de aynı anlamda farklı hadisler rivayet edilmiştir.

Bu ve benzer hadisler⁶²⁹ açıkça gösteriyor ki cihat her zaman ve mekânda kendisine muhalif olanlara ve yadırgayanlara rağmen hak yolda olan grubun küfürle mücadelesi kıyamete dek sürecektir. Hadislerde geçen mücahitlerden kasıt, cihadın tüm şekillerini uygulayan gruptur. Yeri geldiğinde silahla yeri geldiğinde de infak ve irşatla bu faaliyet yürütölür. Bu konuda İbn Teymiyye şöyle der:

Müslümanlardan her kim zayıf olduğu bir yerde olsa ve karşı koyacak bir güce sahip değılse, sabrı emreden ayetlerle amel etsin. Güç ve kuvvet sahibi Müslümanlar ise alçakça cizye verene kadar kâfirlerle savaşmayı emreden ayetlerle amel etmelidir.⁶³⁰

Cihat tüm şekilleri ile geçerlidir. Müslümanlar bir şeklini icra etme imkânından mahrum kalsa diğeri şeklini yapmakla mükelleftir. Kılıçla mücadelenin mümkün olmadığı zeminde kalem ve dil ile mücadele etmelidirler.

3.2. Yanlış Anlaşılan Hadisler ve Bunların Tahlili

Cabir b. Abdullah’tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: *Hz. Peygamber’in yanına cihattan dönen bir grup geldi. Hz. Peygamber onlara: Küçük cihattan büyük cihada hoş geldiniz. Deyince, “Büyük cihat nedir ya Rasulallah?” dediler. Hz. Peygamber de: “Kulun nefsiyle mücadelesidir” buyurdu.*

Bu hadis, Beyhakî tarafından İsa b. İbrahim yoluyla merfu şekilde *ez-Zühdü’l-kebîr* adlı eserinde nakledilmiştir. Beyhakî hadisi naklettikten sonra isnadının zayıf olduğunu söylemiştir.⁶³¹ Hadis aynı zamanda Hatib el-Bağdadî tarafından da merfu şekilde rivayet edilmiştir.⁶³² İbn Hacer Askalanî *Tesdîdü’l-kavs* adlı eserinde şöyle demiştir: “Bu hadis dillerde meşhurdur. İbrahim b. Able’nin Nesâî tarafından aktarılan

⁶²⁶ Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*”, 1922; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 20985.

⁶²⁷ Müslim, “*Kitâbu’l-imâre*”, 1924.

⁶²⁸ Ebû Dâvud, “*Kitâbu’l-cihâd*”, 2484; Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 19851.

⁶²⁹ Daha fazla bilgi için bk., Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *Neylû’l-evtâr*, 14/25-28.

⁶³⁰ İbn Teymiyye, *es-Sârimu’l-meslûl*, s. 221

⁶³¹ el-Beyhekî, *ez-Zühdü’l-kebîr*, 3. BS., thk., Amir Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü’l-kutubi’s-sikâfiyye, 1996, s. 165, 373.

⁶³² Hatib el-Bağdadî, *Târîhu bağdâd*, 15/685.

söylemidir.”⁶³³ Rivayetinde İsa b. İbrahim, Yahya b. Ya’lâ ve Leys b. Ebî Selîm yer almaktadır. Üçü de zayıftırlar.⁶³⁴ Münâvî de şöyle der: “Süyûtî bu hadisi merfu olarak bilmediğini söylemiştir. Süyûtî gibi bir alimin bunu bilmemesi ilginçtir. Nitekim ed-Deylemi, *Müsnedü’l-firdevs* adlı eserinde, Hatip Bağdâdî de bu hadisi Cabir’in lafzıyla “*Küçük cihattan büyük cihada döndünüz. Nefis ve arzularla mücadele cihadı*” şeklinde merfu olarak nakletmiştir.”⁶³⁵

İbn Teymiyye gibi bazı alimler de hadisi aslı olmayan bir söylem olarak nitelemişlerdir. İbn Teymiyye konu hakkında şöyle demiştir:

Bazı kişilerce Hz. Peygamberin Tebuk seferi dönüşünde söylediği iddia edilen “Küçük cihattan büyük cihada döndük” hadisinin aslı yoktur ve hadis alanında uzman kişilerce rivayet edilmemiştir. Kâfirlerle cihat ibadetlerin en yücesidir. İnsanı Allah’a yaklaştıran en büyük ibadettir.⁶³⁶

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Söz konusu hadis güvenilir hadis kaynaklarında bulunmamakta, İslam toplumunda kabul gören Sahihayn, dört Sünen ve el-Muvatta gibi muteber eserlerde yer almamaktadır. Güvenilir hadis otoritelerinden hiçbiri tarafından hasen veya sahih olarak nakledilmemiştir. Aksine tüm alimler hadisin zayıf olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Senesinde özellikle Yahya b. Ya’la gibi zayıf bir ravinin yer alması nedeniyle zayıflık bulunmaktadır. Yahya b. Ya’lâ’nın biyografisine bakıldığında hakkında nakledilenler terk etmeyi gerektirecek şekildedir. Nitekim İbn Hacer onun hadis uydurmakla itham edildiğini,⁶³⁷ ez-Zehebî ve Ebû Hâtim “kavi olmadığını”, Darekutni “metruk olduğu”nu, Ahmed b. Hanbel ise “hadis uyduran bir yalancı” olduğunu ifade etmiştir.⁶³⁸ İbn Adîy de hadislerinin uydurma olduğunu söylemiştir.⁶³⁹

Hatip Bağdâdî’nin rivayet ettiği senette de Halef b. Muhammed b. İsmail el-Hıyâm yer almaktadır. el-Hakim bu ravinin hadislerde eksiltme yaptığını, Ebû Ya’lâ el-

⁶³³ İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu’l-hafâ ve muzilü’l-ilbâs*, 1-2, thk., Abdülhamîd b. Ahmed b. Yûsuf b. Hendâvî, Beyrut: el-Mektebetü’l-asriyye, 2000, 1486, 1362; Molla Ali el-Kârî, *el-Esrâru’l-merfûa fi’l-ahbârî’l-mevdûa*, thk., Muhammed es-Sebbâğ, Beyrut: Dâru’l-emâne, 1/6, 211.

⁶³⁴ el-Munâvî, *el-Fethu’s-semâvî bi tahrîci ehâdîsi’l-Kâdî Beyzâvî*, 1-3, thk., Ahmed Muctebâ, Riyâd: Dâru’l-âsime, ts., 2/851, 728.

⁶³⁵ el-Munâvî, *el-Fethu’s-semâvî*, 2/514, 393.

⁶³⁶ İbn Teymiyye, *el-Furkân beyne evliyâi’r-rahmân ve evliyâi’ş-şeytân*, thk., Abdülkâdir el-Arnâut, Dimaşk: dâru’l-beyân, 1985: s.44-45.

⁶³⁷ el-Askalânî, *Takrîbu’t-tehzîb*, 1/595.

⁶³⁸ ez-Zehebî, *Mizânü’l-i’tidâl*, 4/397.

⁶³⁹ el-Askalânî, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 11/261.

Halilî galat ile müttehem olduğunu ve ciddi düzeyde zayıf olduğunu ve bilinmeyen metinler rivayet ettiğini söylemiştir. el-Hâkim ve İbn Ebî Zür'a da şöyle demiştir: “Ondan çokça yazdık ancak ondan teberri ederiz.”⁶⁴⁰ İbrahim b. Able hakkında Darekutni şöyle demiştir: “Kendisi sikadır ancak ona giden yollar berrak değildir.”⁶⁴¹

Senedinde yer alan raviler hakkında cerh ve tadil alimlerinin bu tespitleri nedeniyle söz konusu hadisi dikkate almamak gerekir. Bu hadis ancak hadisin metruk olduğunu belirtmek ve aslı olmadığından dolayı kendisi ile amel edilemeyeceğine dikkatleri çekmek için rivayet edilebilir. Bu konuda söz konusu hadis hüccet teşkil edemez. Kur’ân nasları ve sahih hadisler bu konuda kafidir. Cihat gibi önemli konularda hükümler sadece sahih ve merfu hadislerden elde edilmelidir.

Hadisin senedindeki zayıflığın ötesinde ifadelerinin barındırdığı anlam da tehlikelidir. Zira bu ifadelerde düşmanla savaşmayı küçümseme ve basit görme gibi bir ima vardır. Hâlbuki Kur’ân ve sahih sünnet bunun aksini ifade etmekte ve Allah yolunda kâfirlere karşı cihadın kulluğun zirvesi olduğunu şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıkça ilan etmektedir.

Ebû Zer Gıfari’den rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: *Hiz. Peygambere hangi amelin Allah katında üstün olduğunu sordum o da şöyle dedi: Allah’a iman etmek ve onun yolunda savaşmak.*⁶⁴² İbn Hacer bu hadisi şerh ederken şöyle demiştir: “*Bu hadisten de anlaşıldığı üzere imandan sonra en üstün amel cihattır.*”⁶⁴³ Hiz. Peygamber başka bir meşhur hadisinde de şöyle demiştir: “*İslam dininin başı iman, sütunları namaz, zirvesi ise Allah yolunda cihattır.*”⁶⁴⁴

Hiz. Peygamber bu hadisinde cihadın amellerin zirvesi olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni de İslam’daki ibadetlerin cihada bağlı olmasıdır. Zira cihadın olmaması halinde diğer ibadetlerin kâfirlerce engellenmesi ve ortadan kalkması mümkündür. “*Eğer Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, şüphesiz o zaman içlerinde Allah’ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler çoktan*

⁶⁴⁰ ez-Zehebî, *Mizânu’l-i’tidâl*, 1/662.

⁶⁴¹ ez-Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 6/325.

⁶⁴² Buhârî, “*Kitâbu’l-itk*”, 2518.

⁶⁴³ el-Askalânî, *Fethü’l-bârî*, 5/149.

⁶⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 22016; et-Tirmizî, “*Kitâbu ebvâbi’l-imân*”, 2616. Tirmizî hadisin hasen ve sahih olduğunu belirtmiştir.

yıkılıp gitmiş olurdu.⁶⁴⁵” ayetinde Yüce Allah bize İslam’ın savunulmaması durumunda kötülerin dini yok edeceğini ve Allah adının anıldığı mekanların yok edileceğini bildirmiştir.

Ayrıca hiçbir şeyin cihadın dengi olmayacağını ifade eden ve cihadın İslam’daki konumunu gösteren şu ifadeler de sahih rivayetlerle nakledilmiştir: Ebû Hüreyre şöyle demiştir: “Allah yolunda cihada denk gelen amel nedir?” ya Rasulellah diye sorulunca şöyle demiştir: “Ona denk bir şeye güç yetiremezsiniz.” Soru iki defa tekrarlanmasına rağmen her seferinde aynı cevabı vermiştir. Üçüncü defa sorulduğunda da şöyle demiştir: “Allah yolunda cihat eden mücahidin savaştan eve dönene kadarki durumu hiçbir namaz ve orucu kaçırmayan gündüz oruç tutan gece namaz kılan ve Allah’ın ayetlerini okuyan kişinin durumu gibidir. Buna hanginiz güç yetirebilir ki?”⁶⁴⁶

Yine Ebû Hüreyre’den rivayet edildiği üzere şöyle demiştir: Hz. Peygamber’in ahabından bir adam dağ yolundan geçerken tatlı suya sahip bir pınar görür. Çok beğenir ve içinden şöyle der: Acaba insanlardan uzaklaşıp buraya yerleşsem nasıl olur. Ancak Hz. Peygamber’den izin almadan bunu yapamam der. Sonra gelip bunu Hz. Peygamber’e anlatır. Hz. Peygamber ona şöyle der: “Yapma. Sizden birinizin Allah yolunda savaşması evinde kılacağı yetmiş yıllık namazdan daha hayırlıdır. Allah’ın sizi affetmesini ve cennete koymasını istemez misiniz? Allah yolunda savaşın. Kim Allah yolunda bir deve hıçkırığı süresi kadar savaşırsa cennet ona farz olur.”⁶⁴⁷

Bu hadis, bazılarının nefisle mücadeleyle “büyük cihat” düşmanla savaşmayı da “küçük cihat” olarak isimlendirme iddialarını ortadan kaldırmakta ve İslam’da cihadın nefisle mücadeleden üstün olduğunu göstermektedir. Zira insanlardan inzivaya çekilip nefis mücadelesi yapmak için izin isteyen adama Hz. Peygamber tarafından izin verilmemiştir.

Ayrıca nefisle mücadele hadisi sahih olsa bile nefisle mücadelenin kâfirlerin saldırılarına ve İslam onurunun korunmasına engel olmadığı gibi, nefisle mücadele ederken cihadın terk edilmesi gerektiği gibi hatalı bir anlayışın hadisten çıkarılamayacağını belirtmek gerekir. Nefisle mücadeleden kasıt nefsin bütün

⁶⁴⁵ el-Hacc, 22/40.

⁶⁴⁶ Müslim, “Kitâbu’l-cihâd”, 1878.

⁶⁴⁷ et-Tirmizî, “Kitâbu’l-cihâd”, 1650.

eylemlerinde Allah rızasına uygun hale getirilmesidir. Bu eylemlerinden biri de cihattır. Zira cihat insanı ölüme diğer amellerden daha çok yakınlaştırır. İnsan fıtratı gereği genel olarak güvende olmayı ve yaşamayı sever, ölümden ise korkar. Bu nedenle de cihadı benimseyen mümin, özellikle de etrafta insanı cihattan alıkoyan birçok etken varken nefsiyle mücadele etmelidir. Silahlı mücadele kolay bir iş değildir. Bu nedenle de nefisle güçlü bir mücadele gerektirir.

Aynı şekilde Cabir'den rivayet edilen “büyük cihad” hadisi sahih olarak kabul edilse dahi sünnetullahı uygun olarak tedricen küçük cihattan başlanıp büyük cihada gidilmelidir. Hadisin ifadesiyle Allah yolunda cihat eğer küçük ise Müslüman olarak önce onunla başlamalıyız. Bu doğrultuda cihadın geciktirilmemesi anlaşılmaktadır. Nitekim iddia edilen hadiste de Hz. Peygamber'in savaştan döndükten sonra nefisle mücadeleyi emrettiği rivayet edilmiştir.

Bu gerçeğe işaret eden bir diğer hadis de şöyledir: *Amr b. Abese'den rivayet edildiği üzere bir adam Hz. Peygamberin yanına gelip “Amellerin en hayırlısı hangisidir?” diye sordu. Hz. Peygamber de “Hicrettir” buyurdu. Adam “Peki hicret nedir?” ya Resulellah diye sorunca, Hz. Peygamber: “Kötülüğü terk etmendir” buyurdu. Bunun üzerine adam “Hicretin en üstünü nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber de “cihattır” buyurdu. Adam bu sefer de “cihat nedir?” ya Resulellah diye sordu. Hz. Peygamber de “kâfirlerle karşılaştığın zaman onlarla savaşmaktır” dedi. Adam da “Peki cihadın en üstünü nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber de “Atı öldürülen ve kanı akıtılan kişinin cihadıdır” buyurdu.*⁶⁴⁸

Bu ve benzeri hadisler de göstermektedir ki İslam'da amellerin en üstünü kişinin kâfirlerle malı ve canı ile savaşması şeklindeki cihattır. Küçük cihattan büyük cihada döndük” hadisini delil gösterip cihadı küçümsemek veya önemsizleştirmek bazı Müslümanlar tarafından da körü körüne taklit edilmiş tehlikeli bir fikirdir. Bu fikir sonuç olarak cihadın ilgası ve iptali düşüncesine dönüşme ihtimalini taşımaktadır. Bu tür düşüncelerin yaygınlaşması İslam'a düşman kesimler tarafından arzulanan ve hedeflenen bir durumdur. Maalesef bu iddia zühd, takva ve tasavvufu benimsediklerini iddia eden bazı Müslümanların da dillendirdiği bir durumdur. Nitekim sohbet ve zikir

⁶⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 17027.

halkalarında bu hadis çokça zikredilmektedir. Ancak hakiki tasavvuf ve tarikat ehli kimseler bu şekilde Müslümanı âtil düşürecek düşüncelerden beridirler. İlk dönem zâhidlerinin çoğunun aynı zamanda mücahid kimseler oldukları da bu hususta akıldan çıkarılmamalıdır.

Şüphesiz nefisle mücadele farzdır. Ancak bu farz düşmana karşı cihadın önüne çıkarılamaz. Kâfirlerle savaşın küçük cihat olarak isimlendirilmesi ve nefisle mücadelenin büyük cihat olarak adlandırılması bir yanılgıdır. Öte yandan Cabir'in hadisi dışında nefisle mücadeleyi önceleyen ve nefisle mücadele edeni mücahit olarak niteleyen bazı hadislerin varlığı nefisle mücadelenin öncelikli olduğuna kanıt olarak gösterilmiştir. Fudale b. Ubeyd'in rivayet ettiği hadis şöyledir: Hz. Peygamberin şöyle dediğini duydum: "Mücahit kişi Allah yolunda nefsi ile mücadele edendir."⁶⁴⁹

Bu hadiste her ne kadar nefis mücadelesi övülmüş ve önemsenmiş olsa da bu nefis mücadelesinin kâfirlerle savaş anlamındaki cihattan üstün olduğunu göstermez. Bilakis bu tür hadisler bize genel anlamda cihadın kapsamına giren amellerin önemini açıklamaktadır. Nefisle mücadelenin cihadın bir kademesi olduğu söyleminde herhangi bir sorun söz konusu değildir. Ancak nefisle mücadelenin cihadın bir merhalesi olup silahlı mücadeleden üstün olduğu iddiası sorun teşkil eder. Zira böyle bir iddia inkarcılarla mücadelenin iptali gibi bir sonuca götürmektedir.

3.3. Hadislerin Yanlış Anlaşılmasının Olumsuz Etkileri

Cihadın kıyamete dek geçerli olduğuna karşı delil olarak getirilen nasların bu şekilde yorumlanmasının en büyük zararı, insanların zihinlerinde cihadın çok önemli ve lüzumlu olmadığı gibi bir yanlış algıya sebep olmasının yanı sıra cihadın farklı nedenlerle ilga edilebildiği ve hükmünün ortadan kalktığı düşüncesini oluşturmaktır. Gerek güçsüzlük ve maddi imkânsızlıklardan gerekse düşmanın tamamen mağlup edilmiş olmasından gerekse de zayıf olduğu ispatlanan Cabir rivayetine dayandıklarından dolayı cihadın ilga edildiği düşüncesi, Müslümanlarda bilimsel, teknolojik ve askeri anlamda gerilemeye ve ataletle sebep olmaktadır. Bunun neticesinde İslam beldeleri, işgal ve istila için kolay bir hedef haline gelir. Özellikle de savaş meydanlarının boş kaldığı ve Müslümanların büyük cihat olarak niteledikleri nefis

⁶⁴⁹ et-Tirmizî, "*Kitâbu'l-cihâd*", 1621; en-Nessâî, "*Kitâbu'r-rekâik*", 11794, Ahmed b. Hanbel, *Müsnedu Ahmed*, 23965.

mücadelesiyle meşgul olup düşmana karşı hazırlık yapmadıkları zaman daha da zor durumla karşı karşıya kalınacaktır.

Müslümanlar tarihin hangi döneminde ve hangi coğrafyada silahlı mücadeleyi terk etmiş ve ona hazırlık yapmayıp dünya zevkine dalmışlarsa düşmanları için açık hedef haline gelmişlerdir. Günümüzde görüldüğü üzere aynı zamanda düşmanın çekinmemesi ve Müslümanlara musallat olmasının da sebebi bu gevşekliktir. Şüphesiz tüm bunların arka planında cihat ile ilgili hadislerin doğru anlaşılması ve yanlış yorumlanmasında yatmaktadır.

SONUÇ

Cihat hadislerinin ele alındığı bu çalışmada, bu hususta radikal sayılan bazı Müslüman gruplar tarafından yanlış yorumlanan ve suistimal edilen rivayetler ele alınmıştır. Bu grupların ilmi bir yaklaşımdan ve bütüncül değerlendirmelerden uzak bir şekilde kullandıkları hadisler, bugün Müslümanlar için savunulması zor durumlar ortaya çıkardığı gibi İslam’a da olumsuz yaklaşımların temelini oluşturmaktadır. Çalışmada ayet ve hadislerden hareketle cihat konusunda İslam’ın evrensel mesajına uygun olacak genel ilkeler belirlenmeye gayret edilmiştir. Böylece Müslümanların kendileriyle ve diğer toplumlarla ilişkilerinde önemli bir yer işgal eden cihat olgusu günümüz siyasi, ekonomik ve askeri şartları da gözetilerek doğru bir şekilde yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu amaç çerçevesinde yürütülen çalışmada elde edilen bulguları şu şekilde özetlemek mümkündür:

İslam dininin temel prensibi barıştır. Kâfirlere karşı silahlı mücadeleyi emreden hadislerin muhatabı sadece harbî (hasmâne ilişki içerisinde olan), İslam’a ve Müslümanlara karşı saldırgan tavır sergileyen kâfirlerdir. Kendi halinde yaşayan, dine ve dindarlara herhangi bir saldırıda bulunmayan kâfirlere karşı yapılan silahlı mücadele, İslam’ın temel tezi ve evrensel mesajı ile bağdaşmamaktadır. Mevcut yanlışlıkların temel nedeni, cihadı emreden hadislerin yanlış yorumlanması sonucu, kâfirlerle mücadelenin nedeni olarak saldırgan/harbî olmalarının değil “kâfir” olmalarının görülmesidir. Konuya dair hadisler incelendiğinde, bunun yanlış bir yaklaşım olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim kâfirlerle savaşmayı emreden hadislerin saldırgan ve İslam mesajının insanlığa erişimine engel olan kâfirleri hedeflediği, barışı ve antlaşmayı emreden hadislerden anlaşılmaktadır. Bu hatalı düşüncenin ortaya çıkmasındaki temel sebep bize göre, savaş emreden naslar ile barışı öneren ve diyalogu temel prensip olarak gösteren nasların bütüncül olarak ele alınmamasıdır. Esasında gayrimüslimleri gruplara ayırarak, saldırgan ve İslam mesajına engel teşkil edenlerle, İslam’a girmemekle beraber Müslümanlara herhangi bir düşmanlık beslemeyen ve İslam mesajının insanlığa ulaşmasına engel olmayan barışçıl olan kimseleri ayrıştırmak gerekmektedir. Silahlı mücadeleyi emreden hadislerin muhatabının düşmanca tavır sergileyen kâfirler olduğu, diğerlerinin ise savaşılacak kesime dâhil olmadığı, onlarla

ilişkilerde esas olanın irşat, güzel söz ve hikmet olduğu bu konudaki hadislerden anlaşılmaktadır.

İslam'ın sert tavrı, her zaman kendilerini toplumda tanrı konumunda görüp insanların din özgürlüğüne engel olan inkârcılara karşı olagelmıştır. Kur'an'da peygamberlerin başından geçen kıssalarda da bu hassasiyet net bir şekilde gözükmemektedir. Bununla hedeflenen, insanların din özgürlüğünün ve yaratıcılarının mesajının kendilerine doğru şekilde erişmesinin sağlanmasıdır. Böyle bir ihtimal bulunmadığı durumlarda, Müslüman yöneticilerden beklenen tavır, gayrimüslimlere karşı savaşarak değil, anlaşarak ilişkileri devam ettirmeleridir.

Konuya dair hadislerde vurgulandığı üzere, İslam'da silahlı mücadele olan cihadın meşru kılınmasındaki yegâne amaç, i'lây-ı kelimetullah'tır. Cenneti kazanmak, ganimet elde etmek, kafirin kalbine korku salıp göz dağı vermek vb. uhrevi ve dünyevi ecirler ise esas hedefler olmayıp cihada yönelik bazı teşviklerdir. Cihatta ölmeyi istemek ve bunu da cennete erişmenin bir yolu olarak görmek, hadisleri ve cihadı yanlış anlamamanın bir sonucudur. Cihadın hedefi ölmek veya öldürmek değil, ahiret saadeti için yaşamaya ve yaşatmaya çalışmak, İslam hidayetinin insanlığa ulaşmasına gayret edip, bunun önündeki engelleri ortadan kaldırmaktır.

Cihadın i'lâ-yi kelimetullah için meşru kılınması, diğer dinlerin savaş ve silah zoruyla yeryüzünden kaldırılmasını ve müntesiplerinin İslam'a zorla dâhil edilmesini ifade etmemektedir. İslam dini her ne kadar tüm insanlığın kendi şemsiyesi altında toplanmasını istese de bunu savaş ve kaba kuvvet ile elde etmeyi istememektedir. Savaş, İslam dinine davette sadece istisnai ve zorunlu hallerde başvurulacak son seçenek olarak görülmelidir.

Cihatta niyetler de belirleyici role sahiptir. Müslümanların yapacağı savaşların cihat olarak nitelendirilebilmesi için niyetin i'lây-ı kelimetullah olması önem arz eder. Bunun dışında mal, mülk vb. dünyevi çıkarların öncelendiği bir savaşın cihat olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde vatan savunmasında da amaç İslam şiarlarının korunması, İslam'ın ve Müslümanların izzetinin düşmana karşı savunulması olmalıdır. Hedef bunlar olduğunda, bu yolda yapılacak her türlü çaba ve gayret cihat adını alır. Yeni yurtlar edinmek, toprak kazanmak, ticaret merkezlerini veya yeraltı

zenginliklerini ele geçirmek, zayıf ülkeleri ele geçirip toprağına katmak, belli bir şahsı veya toplumu hedeflemek, siyasi üstünlük kurmak, mezhebi veya ulusal (ırkî) nedenlerle yapılan savaşlar cihat olarak nitelendirilemez. Günümüzde özellikle de Arap toplumlarında süren çatışmaların bu yönlerden değerlendirildiğinde cihat olgusuyla alakası yoktur. Zira bu çatışmalar genel olarak ya dış mihrakların kendi emelleri doğrultusunda planladığı projelerin uygulanması veya iktisadi veya siyasi hedefler uğruna yapılan çatışmalardır.

Kulluğun zirvesi olan cihatta asıl hedef i'lâ-yi kelimetullah olduğundan gayrimüslimlerin cihada katılımı, onlardan düşmana karşı yardım istenilmesi ve onlarla işbirliği içerisinde hareket edilmesi Müslüman ilim adamları tarafından çok uygun görülmemiştir. Gayrimüslimlerin kendi isteğı ile savaşa katılması, onlardan yardım talebi veya teknoloji, felsefe, ziraat gibi diğer alanlarda savaşa dair onlardan yararlanmak bundan istisna edilmiştir. Hz. Peygamber döneminde savaşa girenler, kendi istek ve talepleri ile savaşa katılan kişilerdir. Bu nedenle de savaşa Müslüman olmayanlardan yardım istemek veya onlarla stratejik ortaklık kurmak, mecbur kalınmadıkça müracaat edilmemesi gereken bir durumdur. Konuya dair hadislerde de Hz. Peygamber'in bu tutumu ön plana çıkmaktadır.

Keyfi uygulamaların önüne geçilmesi amacıyla cihat, istisnai durumlar haricinde, İslam toplumun geneli tarafından kabul gören, devletin meşru yöneticisi olan kişinin iznine tabidir. Devlet başkanının varlığı halinde ondan izin alınmaksızın çıkılan savaşlar cihat sayılamaz. Ancak yöneticinin olmaması veya tutsak olması gibi durumlarda cihadın meşruiyeti onun iznine tabi değildir. Günümüzde bazı fırkalar, konu hakkındaki bazı hadisleri hatalı yorumlayarak devlet başkanının izni konusunda yanılığa düşmüşlerdir. Bu hataları neticesinde imamın varlığı ve yokluğu arasında bir fark görmeden cihat konusunda görüş sahibi olmuşlardır.

Cihadın icrası sürecinde, içerisinde bulunulan siyasi ekonomik ve askeri koşulları gözetmek ve İslam toplumuna yararlı olacak ve zafere erişme ihtimali bulunan durumlarda savaş ilan etmek, devlet başkanının riayet etmesi gereken önemli bir husustur. Çağın şartlarını, düşmanın ve İslam ordusunun iktisadi, ekonomik ve siyasi gerçeklerini göz ardı edip Müslümanları kazananamayacakları baştan belli olan bir savaşa sürüklemek uygun değildir. Müslümanların şahsî husumetlere feda edilmemesi,

İslam'ın ve Müslümanların izzetinin gayrimüslimlere çiğnetilmemesi için, bu husus gözden uzak tutulmamalıdır.

Hadislerde dönemin şartları çerçevesinde savaşlarda gösterdiği yarara binaen atın hadiste övülmüş olması, günümüzde askeri teknolojinin eriştiği seviyeye bakılmadan çağımızda da kullanılması gerekli bir savaş aracı olarak görülmesi, hadisleri böyle yanlış okumanın bir sonucudur. Bu yanlış İslam'ın ilk dönemlerinin şartları çerçevesinde inen nasları günümüze olduğu gibi uygulamaya çalışan taklitçi fırkaların sık düştüğü bir yanılgıdır. Bu ve benzeri yanılgılar sonuç olarak vahim hatalara neden olmaktadır.

Cihadın meşruiyeti kıyamete kadar sürecektir. İddia edildiği gibi Müslümanların zayıf olduğu dönemde cihat meşruiyetini ve farziyetini kaybetmez. Ancak İslam toplumunun gücü ve imkânları ile sadece şekil ve yöntem değiştirir. Müslümanların savaş gücünün olmadığı dönemlerde cihat, irşat, hikmet, ezaya katlanma ve dua ile de yapılır. Hz. Peygamberin Mekke dönemi bunun örneğini oluşturur.

Her ne amaçla olursa olsun Müslümanın Müslümana karşı yaptığı çatışmalar hiçbir şekilde cihat olarak adlandırılmaz. Zira cihat kâfirlere karşı i'lây-ı kelimetullah amacıyla yapılan silahlı mücadeleyi ifade eder. Cihat olarak isimlendirilmemesi, gerekli hallerde bunun meşru olmadığı anlamına da gelmez. Zira eşkıya (terörist), isyancı vb. kesimlere karşı savaşmak, İslam hukuku açısından gerekli hallerde izin verilen savaşlardır. Bu çatışmalar cihat olarak isimlendirilmese de meşrudur.

Günümüzde sivillerin öldürülmesi, şehirlerin yıkılması, bedenlerin parçalanması gibi aşırılık yanlısı gruplarca cihat adı altında icra edilen eylemler, sahiplerini ilgilendiren, İslam'a mal edilmemesi gereken ve cihadla uzaktan yakından ilgisi olmayan faaliyetlerdir. Bu tür eylemler, konu hakkındaki nasların yanlış yorumlanması ve savaş meydanlarındaki durum ile savaş sonrası durum arasındaki farkın ayırt edilememesi neticesinde düşülen hatalardır. Şehirleri yıkmak, ağaçları kesmek gibi savaşın doğasında var olan ve savaş sürecinde de ancak zorunlu hallerde meşru olan bazı eylemler, savaş sonrasında kesinlikle meşru değildir. Hadislerin savaş sürecinde ve zorunlu hallerde meşru gördüğü durumları savaş sonrasında yapmak da hadislerin anlaşılmamasından veya yanlış anlaşılmasından kaynaklanan hatalardır.

Günümüzde harbî olmayan antlaşmalı gayrimüslimlere (zimmîlere) karşı yapılan suikastlar ve saldırılar da bazı hadisler delil getirilerek meşru gösterilmeye çalışılmaktadır. Bunlar hangi isim altında olursa olsun tasvip edilmeyecek tavrılardır. Zimmîlerle İslam'a düşmanlık besleyen ve her an saldırı için fırsat kollayan azılı kâfirler arasında fark gözetilmeksizin savunulan bu tavır, Hz. Peygamber'in meşru gördüğü harp hilesi ile antlaşmalara ihanet edenleri cezalandırma arasındaki ince çizginin ayrıştırılamamasından kaynaklı sünnetten sapma olarak kabul edilebilir. Zira Hz. Peygamber döneminde gerçekleşen suikastlar, her an saldırı için fırsat kollayan ve herhangi bir antlaşma kapsamına dâhil olmayan veya yapılan antlaşmaya ihanet eden azılı İslam düşmanlarına yönelik olarak bireysel bir inisiyatiften ziyade dönemin devlet başkanının emri ile gerçekleşmiş eylemlerdir. bunu göz ardı ederek mutlak anlamda bu tür aşırı uygulamalara izin vermek, sünnet adı altında savunulacak bir görüş kesinlikle olamaz.

İslam dini diğer toplumlarla yapılan antlaşmalara bağlılığı her türlü menfaatten uzak şekilde emretmiş, antlaşmalara aykırı her türlü girişimi de ihanet olarak görüp yasaklamıştır. Antlaşmalar menfaatin bittiği yerde biten veya menfaate uygun olduğunda riayet edilen bir olgu olarak görülmemiştir. Harbi kâfirlerle dahi yapılan antlaşmaya bağlılık Allah'ın emri olarak görülmüştür. Hudeybiye antlaşması sonucunda Hz. Peygamber'in Kureyşli müşriklere karşı gösterdiği tutumu ve antlaşmayı bozmamak için gösterdiği hassasiyet bunun en güzel örneğini oluşturur.

Dinin, nefsin, malın, ırzın ve canın saldırılardan korunması kuralı, cihadı zorunlu hale getirmiştir. Cihat kişinin din, can ve mal gibi doğuştan sahip olduğu haklarını koruması için meşru kılınmıştır. Bu gayenin gerçekleşmesi cihadın temel hedefidir. Cihadın kendisi ise hiçbir zaman İslam'da asıl amaç ve hedef olmamıştır. Dolayısıyla din, can vb. kutsalın korunması için yapılan savaşlar ile maddi kaygılarla ve hedeflere dönük çatışmaları birbirinden ayırmak gerekir.

Düşman malını ele geçirmek amacıyla sefere çıkmak caiz olsa da cihat olarak adlandırılmaz. Aynı zamanda bunun caiz olması da cihadın maddi kazanımlar için meşru kılındığını göstermez. Eğer düşman malını haklı bir gerekçe ile ele geçirmek üzere yola çıkılsa ve İslam ordusu bir saldırıya maruz kalsa, çıkan çatışma o zaman belki cihat olarak adlandırılabilir. Dünya malı için çıkılan sefer cihadın ortaya

ıkmasına neden olmuř olur. Bu ince ayırım bazı kiřilerin cihadın hedefi ve amacı hakkında yanlışya dūřmesine sebep olmuřtur. Cihadın ana hedefi olmamakla birlikte doęal bir sonucu olan ganimetler İslam askerine meřru kılınmıřtır. Bunun sebebi de dūřmanın saldırı gūcūnū ve ekonomik desteęini yok etmenin yanı sıra İslam ordusunun kuvvetlendirilmesi ve cihada kendi mallarından harcama yapan mūcahitlerin yaptıkları harcamanın bir nebze telafi edilmesidir.

Kölelięi kabul eden İslam dini indiği toplumun ve dönemin realitesine uygun davranarak köleliği mūtekabiliyet esası gereği meşru görmekle beraber ortadan kaldırmak için de tedricilik metodu uygulayarak sonlandırılmasına dönük çaba sarf etmiştir. Kölelięin ve cariyeliğin mucidi İslam dini olmadığı gibi kölelik ve cariyelik kurumu İslam'ın temel ilkeleri ile esasında bağdaşmamaktadır. Ancak İslam'ın meşru gördüğü kölelik diğer toplumların vicdanları yaralayan ve insanlık onuru ile bağdaşmayan uygulamalarından tamamen farklıdır. İslam dini köleyi sahibiyle bazı hallerde aynı yere konumlandırmış; giydiklerinden kölelerine giydirmeyi yediklerinden de onlara yedirmeyi emretmiştir. Bu nedenle İslam'ı köleliği meşrulaştırmakla itham etmek tamamen mesnetsiz bir iftiradır. İslam dini savaş esirlerinin öldürölmesini ve onlara yönelik her türlü eziyet ve işkenceyi yasaklamıştır. Esirler hakkında İslam'ın önerdiği iki seçenek vardır: Ya karşılıksız veya bir bedel karşılığında serbest bırakılmalarıdır. Ancak savaş öncesinde öldürölmeyi gerektiren bir suça bulaşan kişiler bundan istisna edilebilir. Savař esirleri ile savaş öncesi suç işleyen azılı suçluları aynı statüde görmek de konu hakkındaki hadislerin yanlış anlaşılmasının bir tezahürüdür.

KAYNAKÇA

- ÂBÂDÎ, Muhammed Eşref b. Emir b. Ali b. Haydar el-Azîm, *Avnu'l-mabûd şerhu süneni Ebî Dâvud*, C., XIV, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts.
- ABDÜLGANÎ, Abdülhâlık, *Hücciyetü's-sünne*, Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1986.
- ABDÜLKADİR b. Abdülaziz, *el-Umde fî i'dâi'l-udde li'l-cihâdi fî sebîli'l-lâh*, ts. yy.
- ABDÜLVÂHÎD ES-SÎVÂSÎ, Kemâlüddîn Muhammed b. *Fethü'l-kadîr*, C. X, 2. bs., Beyrut: Dâru'l-fikr, 1979.
- ACLÛNÎ, Ismail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve muzîlü'l-ilbâs*, C., II, thk., Abdülhamîd b. Ahmed b. Yûsuf b. Hendâvî, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2000.
- AHMED CELÎ, Ahmed Muhammed, *Dirase ani'l-firaki ve târihi'l-muslimîn*, 2. bs., Suudi Arabistan: Melik Faysal Araştırma Merkezi,
- AKL, Abd b. Ferîh, *Muavvikâtü'l-cihâdi fî'l-asri'l-hâdir*, C. II, Riyâd: Mektebetü'r-rüşd, 2002.
- ALÎ EL-KÂRÎ, *Mirkâtü'l-mefâtiḥ şerhu mişkâti'l-mesâbih*, C., X, thk., Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr, Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994.
- ALÎ EL-KÂRÎ, *el-Esrâru'l-merfûa fî'l-ahbâri'l-mevdûa*, thk., Muhammed es-Sebbâğ, Beyrut: Dâru'l-emâne, ts.
- ALÎ RIZA, Muhammed Reşid b. Ali, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Tefsîru'l-menâr, 1-12, Mısır: el-Heyetü'l-misriyye el-âmme, 1990.
- ÂLU MAHMÛD, Abdullah b. Zeyd, *el-Cihâdü'l-meşrû' fî'l-İslam*, ts., yy.
- ÂLU MAHMÛD, Abdullah b. Zeyd, *el-Cihâdü'l-meşrû' fî'l-İslam*, ts., yy.
- ÂLÛSÎ, Şihâbuddîn Mahmud, *Rûhu'l-meânî*, C. XXX, thk., Mahmud Şükrî el-Âlusî, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâs, 1993.
- ARCÛN, Muhammed Sadık, *Muhammed Resulullah*, Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1995.
- AVCI, Casim, "Hilâfet", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), TDV Yayınları, 1998, XVII, ss. 539-546.

- AYNÎ, Bedrüddin Mahmud b. Ahmed b. Musâ *Umdetü'l-kârî şerhu sahîhi'l-Buhârî*, C., XXV, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabiyyi, 1996.
- AYNÎ, Bedrüddin Mahmud b. Ahmed b. Musâ, *el-Binâye şerhu'l-hidâye*, C. XIII, 2. bs., thk., Eymen Salih Şabân, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 2012.
- BEHVETÎ, Mansur b. Yûnus b. Salâhüddîn, *Keşşâfü'l-kinâ' min metni'l-iknâ'*, C., VI, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1997.
- BERZENCÎ, Abdüllatif Abdullah, Azîz *et-Te'ârudu ve't-tercîh beyne'l-edilleti's-şer'iyye*, Matbaatü'l-ânî, Irak, 1977.
- BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Musa el-Horasânî, *Marifetü's-süneni ve'l-âsâr*, C., XV, thk., Abdulmuti Emîn Kal'acî, Halep: Dâru'l-va'y, 1991;
- BEYHAKÎ, *s-Sünenü'l-kübrâ*, C. XII, thk., Muhammed Abdülkadir Ata, Mekke: Mektebetü'l-bâzî, 1414. *ez-Zühdü'l-kebîr*, 3. bs., thk., Amir Ahmed Haydar, Beyrut: Müessesetü'l-kutubi's-sikâfiyye, 1996.
- BUTÎ, Muhammed Said Ramazan, *el-Cihâdu fî'l-İslam*, Daru'l-fikr, Dımaşk, 1993.
- BÛTÎ, Muhammed Said Ramazan, *Fikhu's-sîre*, 10. bs., Suriye: Dâru'l-fikr, 1991.
- BUSS, Corc, *Muhammed Müessisu dini'l-İslam ve imparatoriyye'l-Müslimîn*, 2. bs., trc. Abdurrahman eş-Şeyh, Suudi Arabistan: Dâru'l-murîğ, 2004.
- CESSÂS, Ahmed b. Ali Ebûbekr er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, C., III, thk., Abdüsselam Muhammed Ali Şahin, Dârü'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1994.
- CEVZİYYE, Muhammed b. Ebubekir b. Eyyüb İbn Kayyım, *Ahkâmu ehli'z-zimme*, C. III, thk. Yusuf b. Ahmed el-Bekrî, Şâkir el-Arûrî, Ramâdî li'n-neşr, Suudi Arabistan, 1997;
- CEVZİYYE, *Zâdü'l-meâd fî hüdâ hayri'l-ibâd*, 3. bs., C. XV, thk., Şuayb, Abdülkadir el-Arnâut, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1998;
- CEVZİYYE, *el-Furûsiyye*, thk., Meşhur b. Hasan b. Mahmud b. Selman, Dârü'l-Endülüs, Suudi Arabistan, 1993;
- CEVZİYYE, *Hidâyetü'l-hayârâ fî ecvibeti'l-Yehudî ve'n-nasârâ*, thk., Muhammed Ahmed el-Hâc, Dâru kalem ve Dâru's-şâmiyye, Suudi Arabistan, 1996.

- CÜHENÎ, Mâni', *el-Mevsua el-muyessera fi'l-edyân, ve'l-mezâhib ve'l-ahzâb el-muâsira*, 5. bs., Riyâd: Dâru'n-nedve el-âlemiyye, 1424.
- CÜVEYNÎ, Abdülmelik b. Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, *Giyâsü'l-ümem fi iştiyâsi'z-zulem*, 2. bs., thk., Abdülazim ed-Dîb, Mekke: Mektebetu imâmi'l-haremeyn, 1401.
- DÂREKUTNÎ, Ali b. Ömer, *Sünenü Dârekutnî*, C., VI, thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2004.
- DENNETT, Daniel, *el-Cizyetu ve'l-İslam*, Beyrut: Müessesetü Frenglîn, 1960.
- EBÛ DÂVUD, *el-Merâsil*, thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1408.
- EBÛ HAYFE, Ali Sâdık, *el-Kânunu'd-düveli el-âmm*, 3. bs., Mısır: Matbaatu menşei'l-maârif ed-düveliyye, 1951.
- EBÛ YÛSUF, Yakub b. İbrâhim, b. Habib, *Kitâbü'l-Harâc*, thk., Abdür-rauf Sa'd, Sa'd Hasan Muhammed, Mısır: el-Mektebetü'l-ezheriyye, ts.
- EBÛ ZEHV, Muhammed, *el-Hadîs ve'l-muheddîsun*, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabiyyi, 1984.
- EBÛ ZEHRE, Muhammed, *el-'Alâkâtü'd-düveliyye fi'l-İslam*, Mısır: Dâru'l-fikri'l-Arabiyyi, 1995.
- ELBÂNÎ, Muhammed Nasiruddîn, *Sahîhu'l-câmi es-sağîr ve ziyâdâtühü*, C. II, el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut: ts.
- KARADÂVÎ, Yûsuf, *Keyfe neteâmelu maa's-sünneti'n-nebeviyye*, 2. bs., Kahire: Dâru's-şurûk, 2002.
- KARÂFÎ, *el-İhkâm fi temyîzi'l-fetâvâ ani'l-ahkâm*, 2. bs., thk., Abdülfettah Ebû Gudde, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslamiyye, 1995.
- EMÎR, Abdülaziz, *İftirââtün ale'l-İslam ve'l-muslimîn*, Kahire: y.y., 2002.
- FEREC, Muhammed Abdüsselam, *el-Cihâd el-ferîde el-ğâibe*, ts. y.y.
- GAZÂLÎ, Muhammed, *Fikhu's-sîre*, 4. bs., Dimaşk: Dâru'l-kalem, 1989.
- GAZÂLÎ, Muhammed, *İlelun ve edviyetun*, Dâru ihyâi't-turâs, Katar, 1984.

- GÖRMEZ, Mehmet, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, TDV Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2000.
- HALEBÎ, Nureddin Ali b. İbrahim b. Ahmed, *es-Siretü'l-halebiyye*, C. III, 2. bs., Halep: Dârü'l-kutubi'l-halebiyye, 1427.
- HAMD, İbn İbrahim Osman, *el-Cihâdı envâuhu ve ahkâmuhu ve'l-haddü'l-fasilu beynehu ve beyne'l-favdâ*, Ürdün: ed-Dâru'l-eseriyye, 2007.
- HÂŞİMÎ, Muhammed b. Sad b. Munî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, C., VIII, thk., Muhammed Abdülkâdir Atâ, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1990.
- HATİB el-BAĞDÂDÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Târîhu Bağdâd*, 1-16, thk., Beşşâr Avvâd Maruf, Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslami, 2000.
- HEYKEL, Muhammed Hayr, *el-Cihâd ve'l-kitâlu fi's-siyaseti's-şeriyye*, C. III, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1996.
- HEYKEL, Muhammed Hayr, *el-Kitâlu ve'l-cihâdu fi's-siyâsti's-şer'iyye*, C., III, 2. bs., Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1996.
- HEYSEMÎ, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, b. Süleyman, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, C., X, thk., Hüsamuddin el-Kudsî, Kahire: 1994.
- IRVİNG, Washington *Muhammed ve hulefâuhu*, Beyrut: el-Merkezü's-sikâfiyyu, 1999.
- İTR, Nureddin, *İ'lâmü'l-enâm şerhu Bulûği'l-merâm min ehâdisi'l-ahkâm*, C. IV, Dimaşk: Dâru'l-minhâci'l-kavîm, 2019.
- İTR, Nureddin, *Menhecü'n-nakdi fi ulûmi'l-hedîs*, 3. bs., Dimaşk: Dâru'l-fikr, 1997.
- İZ B. ABDÜSSELAM, *Kavâidu'l-ahkâm fi mesâlihi'l-enâm*, 1-2, thk., Taha Abdürrauf Sa'd, Kahire: Mektebetü'külliyâti'l-ezheriyye, 1991.
- İBN ARABÎ, Muhammed b. Abdullah Ebûbekir, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, C., IV, thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, Beyrut: Darü'l-kutubi'l-ilmîyye, 2003.
- İBN ATİYYE, Abdülhak b. Gâlib b. Abdürrahman el-Endelusî, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-vecîz*, 1-10 thk., Abdüsselam Abdüşşâfi, Beyrut: Dârü'l-kutubi'l-ilmîyye, 1422.

- İBNÜ'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, thk., Abdurrezzak Mehdî, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabiyyi, 1422.
- İBN CEZZÎ, Muhammed b. Ahmed el-Gırnâtî, *Kavânînü'l-ahkâmi's-şer'iyye*, Beyrut: Dâru'l-ilm li'l-melâyin, 1985.
- İBN EBÎ'L-İZZ, Sadreddîn, Muhammed b. Alâuddîn b. Muhammed, *Şerhu'l-akîdeti't-Tahâneviyye*, 10. bs., thk., Şuayb Arnâut, Abdullah b. Muhsin et-Türkî, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1997.
- İBNÜ'L-ESÎR el-Cezerî, *el-Kâmil fî't-târih*, C., X, thk., Ömer Abdüsselam Tedemmuri, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabiyyi, 1997.
- İBNÜ'L-ESÎR, *Câmiu'l-usûl*, C.XII, thk., Abdülkadir el-Arnâut, Dımaşk: Mektebetü'l-hülvânî, Mektebetu dâri'l-beyân, 1972.
- İBNÜ'L-ESÎR, el-Mübârek b. Muhammed, *en-Nihâye fî garîbi'l-hadîs ve'l-eser*, thk. Mahmut et-Tenâcî, Tahir ez-Zâvî, Matbaatu Isa el-Halebî, Kahire 1383.
- İBN HACER, Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî Şerhu sahîhi'l-Buhârî*, C, XIII, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Muhibbuddin el-Hatip, Dârü'l-marife, Beyrut, 1379.
- İBN HACER, *Takrîbu't-tehzîb*, thk., Mustafa Abdülkadir, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1993.
- İBN HACER, *Tehzîbu't-tehzîb*, C.XII, Hind: Matbaatu daireti'l-maarifi'n-nizâmiyye, 1326.
- İBN HACER, *et-Talhîsu'l-habîr*, C.IV, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1989.
- İBN HANBEL, Ahmed, *Müsnedu Ahmed*, C. XXXXV, thk., Şuayb el-Arnâut, Adil Murşid, vd., Beyrut: Müessesetü'r-risâle 1995.
- İBN HAZM, el-Endelüsî, *Cevâmiu's-siyeri'n-nebeviyye*, 2. Bs., thk. Nayif Abbâs, Daru İbn Kesir, Dımaşk, 1986.
- İBN HAZM, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, 1-12, Kahire: Dâru'l-ittihâdi'l-Arabi, 1968.
- İBN HİBBÂN, *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Balbân*, 1-18, 2. bs., thk., Şuayb el-Arnâut, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1996.

- İBN HİŞAM, Abdülmelik b. Eyyüb el-Himyeri el-Basrî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 3. bs., C. IV, thk. Mustafa es-Sekâ - İbrahim el-Ebyârî, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabi, 1971.
- İBN KESÎR, İsmail b. Ömer, *el-Bâ'isu'l-hasîs, şerhu ihtisâri ulumi'l-hadîs*, thk., Bediu's-seyyid, el-Lihâm, Dımaşk: Dâru'l-feyhâ, 2016.
- İBN KESÎR, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk., Ali Şîrî, Beyrut: Dâru ihyâi't-turâs, 1988.
- İBN KESÎR, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azim*, 2. bs., C. VIII, thk, Sâmi b. Muhammed Selame, Lübnan: Dâru't-taybe, 1999.
- İBN KEYKELDÎ, Salahaddîn Halil, *Câmiu't-tahsîl*, 2. bs., thk., Hamdî es-Selefî, Beyrut: Âlemu'l-kutub, 1986
- İBN KUDÂME el-Makdisi, *el-Kâfi*, C. VI, thk., Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Merkezü'l-buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye, Dârü'l-hicre, 1997.
- İBN KUDÂME, *el-Muğnî*, 3. bs., C. XV, Thk., Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, Riyad: Dâru âlemi'l-kitâp, 1997.
- İBN MANZÛR, Cemâlüddin Muhammed b. Mukrim, *Lisânü'l-Arap*, C. XV., Beyrut: Dâru sâdır, 1990.
- İBN MUNÂSIF, Muhammed b. İsâ b. Muhammed, *el-İncâd fî ebvâbi'l-cihâd*, thk. Abdullah b. Abdülhamîd el-Eserî, İstanbul: Dâru'l-ğurebâ, 2017.
- İBN NÜCEYM, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed el-Mısırî, *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, C. VIII, 2. bs., Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-İslamî, ts.
- İBN RECEB, Zeyneddîn Abdürrahman b. Ahmed el-Hanbelî, *Câmiu'l-ulum ve'l-hikem fî şerhi hamsine hadisen min cevâmi'l-kelim*, 1-2, 7. bs., thk, Şuayb Arnâut, İbrahim Bâcis, Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- İBN RECEB, *Şerhu ileli't-Tirmizî*, C.II, thk., Nureddin Itr, Dımaşk: Dâru'l-minhâci'l-kevîm, 2019.
- İBN RECEB, *Mecmû'u'r-resâil İbn Receb el-Hanbeli*, C. IV. thk, Ebû Mus'ab Tal'a b. Fuad el-Hilvânî, Mısır: Dâru'l-fâruk el-Hadîse, 2004.
- İBN RÜŞD, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed, *el-Mukaddimât el-mumehhidât*, C. III, thk., Muhammed Hacı, Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslamî, 1988.

- İBN RÜŞD, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, C. IV., Kahire: Dâru'l-hadis, 2004.
- İBN SA'D, Muhammed el-Munî', *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Beyrut: Dâru sâdır, 1968.
- İBN SEYYİDÎ'N-NÂS, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Ya'murî, *Uyûnü'l-eser fî funûni'l-meğâzî ve's-şemâili ve's-siyer*, C. II, thk., İbrahim Muhammed Ramazan, Beyrut: Dâru'l-kalem, 1993
- İBN TEYMİYYE, Ahmed b. Abdülhalim b. Abdüsselam *el-Cevâbü's-sahîh limen beddele dine'l-mesih*, C. VI, 2. bs., thk., Ali b. Hasen, Abdülaziz b. İbrahim, Suudi Arabistan: Dâru'l-asime, 1999;
- İBN TEYMİYYE, *İktidâu's-sirâti'l-mustekîm li muhâlefeti ashâbi'l-cehîm*, 1-2, thk., Beyrut: Nâsır Abdülkerim Akl, dâru alemlî-kutub, 1999;
- İBN TEYMİYYE, *Minhâcü's-sünne*, C.IX, thk., Muhammed Reşad Salim, Camiatu Muhammed b. Suud, 1986;
- İBN TEYMİYYE, *el-Furkân beyne evliyâi'r-rahmân ve evliyâi's-şeytân*, thk., Abdülkâdir el-Arnâut, Dimaşk: dâru'l-beyân, 1985;
- İBN TEYMİYYE, *en-Nübüvvât*, 1-2 thk., Abdülaziz et-Tuyân, Dâru edvâi's-selef, Riyâd, 2000;
- İBN TEYMİYYE, *Mecmû'ü'l-fetâvâ*, C. XXXV, thk., Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım, Mecmeu'l-melik fehd li tibâati'l-mushafi's-şerîf, Medine, 1995.
- İBN USEYMÎN, Muhammed b. Sâlih b. Muhammed, *eş-Şerhu'l-mumti'*, Riyâd: Dâru İbnü'l-Cevzî, 1428.
- İBNÜ'N-NEHHÂS, Ahmed b. İbrahim b. Muhammed, *Meşâri'ü'l-eşvâk ilâ mesâdiri'l-uşşâk*, C. II, thk., İdris Muhammed Ali, Muhammed Halit İstanbûlî, Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslamiyye, 2002.
- İBRAHİMOĞLU, Abdulbaset, "Cihat Hususunda Devlet Başkanının İzni Meselesi", *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, 6, sayı: 11, (2019) sayfa, 41-88.
- KARADÂVÎ, Yûsuf, *Fikhu'l-cihâd, (Dirâse mukârane, li ahkâmihi ve felsefetihi, fî dav'i'l-Kur'ânî ve's-sünne)*, C. II, 3. bs., Mektebetu Vehbe, Kahire, 2009.

- KÂSÂNÎ, *Bedâiu's-sanâi'*, C., XI, 2. bs., thk., Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, 2003.
- KÂSİMÎ, Muhammed Cemal, *Mehâsinü't-te'vîl*, C., IX, thk., Muhammed Basıl, *Uyûnü's-sûd*, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1418.
- KÂSİMÎ, Zâfir, *el-Cihâd ve'l-hukûkü'düveliyye fi'l-İslam*, Beyrut: Dârü'l-ilm li'l-melâyin, 1982.
- KÂSİMÎ, Zafır, *Nizâmü'l-hukmi fi's-şeria ve't-târihi'l-İslamî*, C., II, 6. bs., Beyrut: Dâru'n-nefâis, 1990.
- KELEŞ, Ahmet, "Cihad, Kılıç, Tebliğ Bağlamında İslam'ın Yayılışı", *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, Fecr Yayınları, Ankara 2007, ss. 249-280.
- KRAMER, Von, *el-Hadâretü'l-İslamiyye ve müdâ teessürihâ bi'l-muessirâti'l-ecnebiyye*, Beyrut: Dâru'l-fikri'l-Arabiyyi, ts.
- KÖSE, Saffet, "Cihad Şiddete Referans Olabilir mi?", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy.9, Konya 2007, ss. 37-70.
- KURTÛBÎ, Ahmed b. Ömer b. İbrahîm, *el-Mufhim li mâ eşkele min telhisi kitâbi'l-Müslim*, C., VII, thk., Muhyiddîn Dîb Müstevi, Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1996; *el-Câmi'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, C. XX, 2. bs., thk., Ahmed el-Berdûnî İbrahim Etfîş, Dâru'l-kütubi'l-Mısriyye, Kahire, 1964.
- KUTUB, Muhammed, *Şubuhâtun havle'l-İslam*, 23. bs., Kahire: Dâru's-şurûk, 2001.
- KUTUB, Seyyid, *Fî zilâli'l-Kur'ân*, Kâhire: Dârü's-şurûk, 1997.
- LÜHEYDÂNÎ, Salih, *el-Cihâdu fi'l-İslam beyne't-talebi ve'd-difâ'*, 4. bs., Mektebetü'l-haremeyn, Riyâd, 1408.
- MAKDİSÎ, Ebû Muhammed, *Milletu Ibrahim*, ts. yy.
- MAKRÎZÎ, Ahmed b. Ali b. Abdülkadir, *İmtâu'l-esmâ bi mâ li'n-nebiyyi mine'l-ahvâli ve'l-embâli ve'l-emtâ*, C. XV, thk., Muhammed Abdülhamîd en-Nemîsî, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, 1999.
- MAVERDÎ, Ali b. Muhammed *el-Hâvi'l-kebîr*, C. IXX, thk., Ali Muhammed Muavvid, Adil Ahmed Abdülmevcud, Dârü'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1999.

- MEVDÛDÎ, Ebu'l-Alâ, *el-İslamu fî muvâceheti 't-tehaddi 'l-muâsıra*, 4. bs., trc., Halil Ahmed el-Hâmîdî, Kuveyt: Dâru'l-kalem, 1980.
- MEYDÂNÎ, Abdurrahman Hebennek, *Ecnihatü'l-mekri's-selâse ve havâfihâ*, 4. bs., Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1985.
- MUHÂCİR, Ebû Abdullah, *Mesâilu min fikhi 'l-cihâd*, 2. bs., Mektebetü'l-himme, 1436.
- MUNÂVÎ, *el-Fethu's-semâvî bi tahrîci ehâdisi 'l-Kâdî Beyzâvî*, C. III, thk., Ahmed Muctebâ, Riyâd: Dâru'l-âsime, ts.
- MUTAYRÎ, Abdürrahman b. Nâfi' *Fehmü'n-nusûsi 'ş-şer'iyye ve siletuhu bi'l-irhâb*, (Basılmamış yüksek lisans tezi), Nayif el-Arabi Üniversitesi, Suudi Arabistan, 1428.
- MİZZÎ, Cemaleddin Ebu'l-Haccâc Yûsuf, *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, C. XXXV, çev. Abdürrahman b. Sabit, thk., Beşşâr Avvâde Maruf, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1983.
- NEBHÂNÎ, Muhammed Fârûk, *Nizâmü'l-hükmi fî'l-İslam*, 2. bs., Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1988.
- NEHHÂS, Ahmed b. Muhammed b. İsmail Ebû Cafer, *en-Nâsihu ve'l-mensûh*, thk., Muhammed Abdüsselam Muhammed, Kuveyt: Mektebetü'l-felâh, 1408.
- NEVEVÎ, *el-Minhâc şerhu Sahîhi Müslim*, 2. bs., C. XVIII., Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabiyyi, 1392.
- NEVEVÎ, *Ravdatü't-tâlibîn*, C. XI, thk., Adil Ahmed Abdülmevcud, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts.
- ÖMERÎ, Ekrem Ziya, *es-Siretü'n-nebeviyye es-sahîha*, 6. bs., Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1994.
- ÖMERÎ, Muhammed Berîk, *es-Serâyâ ve'l-bu'ûsü'n-nebeviyye havle Mekke ve'l-Medine*, Riyâd: Dâru İbn Cevzî, 1996.
- RAFET OSMAN, Muhammed, *Riyaseti'd-devleti fî'l-fikhi'l-İslamî*, Kahire: Dâru'l-kitâbi'l-câmiî, 1976.
- RAFET, Said Muhammed, *Esbâbu vurûdi'l-hadîs tahlîl ve te'sîs*, Katar: Vizâretü'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslamiyye, 1414.

- RÂĞİB el-İsfehânî, *el-Müfredât fî garîbî'l-Kur'ân*, thk., Safvan Adnan ed-Dâvudî, Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1412.
- RAHÎLÎ, Abdullah b. Dayfullah *Menheciyyetu fikhi's-sünneti'n-nebeviyye*, y.y., Riyâd, 2009.
- RÂZÎ, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin Fahreddîn, *et-Tefsîru'l-kebîr*, C. XXXII, Kahire: el-Matbaatü'l-behiyye, 1938.
- SA'DÎ, Abdurrahman b. Nasır, *Fethu'r-rahîm'l-meliki'l-allâm fî ilmi'l-akâidi ve't-tevhîd*, thk., Abdürrezzak el-Bedr, Suudi Arabistan: Dâru İbn Cevzî, 1421.
- SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefâsir*, C.III, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2019.
- SAİD HAVVÂ, *el-Esâsu fî's-sünne ve fikhihâ*, 1-4, Dârü's-selâm, 1989.
- SALLÂBÎ, Ali Muhammed *es-Siretü'n-nebeviyye, arzu'l-vekâik, ve tahlîlü'l-ahdâs*, C., II, Darü'r-ravda, İstanbul, 2017.
- SALLÂBÎ, Ali Muhammed, *Fikhu'n-nasri ve't-temkîn fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 5. bs., Beyrut: Dâru'l-marife, 2009.
- SALLÂBÎ, *Salâhaddîn el-Eyyûbi ve Cuhûduhu fî'l-kadâi ala'd-devleti'l-fâtımiyye*, Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye, 2016.
- SALLÂBÎ, *Hakikatü'l-hilâfi beyne's-sahâbeti fî mareketeyi'l-cemeli ve's-sıffîn*, İstanbul: Daru'r-ravda, 2017.
- SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmâil el-Emîr, *Subulu's-selâm şerhu Bulûği'l-merâm min cem'i edilleti'l-ahkâm*, 8. bs., thk., Halil Me'mûn Şeyhâ, Beyrut: Dârü'l-marife, 2007.
- SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdurrahman, *Fet'hü'l-Muğîs bi şerhi elfiyyeti'l-hadîs, li'l-irâkî*, C.IV, thk., Ali Hüseyin Ali, Mısır: Mektebetü's-sünne, 2003.
- SENEDÎ, Muhammed b. Abdülhâdi, *Hâşiyetü's-senedî alâ süneni'n-nessâi*, C. VIII, 2. bs., Haleb: Mektebü'l-matbûâtî'l-İslâmî, 1986.
- SEYYÎD, Abdülhalîm Muhammed Hüseyin, *el-İstişrâku ve'l-cihâdu'l-İslâmî*, Mısır: Dâru't-tibâe ve'n-neşri'l-İslâmî, 2004.

- SİBÂÎ, Mustafa, *es-Sünnetu ve mekânetuha fi't-teşrî'l-İslamî*, 4. bs., Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamî, 1985.
- SÜHEYLÎ, Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed *er-Ravdu'l-enf fî şerhi es-siretü'n-nebeviyye*, C., VII, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabiyyi, Beyrut, 1412
- SUYÛTÎ, Celaleddin, *Tedribu'r-râvî*, C. II, thk., Bediu's-seyyid el-lihâm, Dimaşk: Dâru'l-kelimu't-tayyib, 2005.
- SUYÛTÎ, *ed-Durru'l-mensûr fî't-tefsîri bi'l-mensûr*, C. VIII, Beyrut: Dâru'l-fikr. ts.
- ŞA'RÂVÎ, Muhammed Mütevellî, *el-Cihâdu fi'l-İslam*, Kahire: Mektebetü't-turâsi'l-İslamî, 1998.
- ŞÂFÎÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *er-Risâle*, 2. bs., thk., Ahmed Şâkir, Kahire: 1979.
- ŞALTUT, Mahmud, *el-Kur'ân ve'l-kitâl*, Kahire: Dâru'l-kitâbi'l-Arabiyyi, 1951.
- ŞÂTIBÎ, İbrahim b. Musa el-Lahmî el-Gırnâtî, *el-Muvâfekât fî usuli's-şeria*, C. VII, Meşhur b. Hasen Alu Selman, Riyâd: Dâru İbn Affân, 1997.
- ŞEHREZURÎ, Osman b. Abdurrahman İbn Salah, *Ulûmu'l-hadîs*, C., XIII, 21. bs., thk., Muhammed Necîb el-Mutî', Cidde: Mektebetü'l-irşâd.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Abdullah *Neylû'l-evtâr şerhu munteka'l-ahyâr*, C., XXVI, 2. bs., thk., Muhammed Subhî b. Hasen Hallâk, Suudi Arabistan: Dâru İbn Cevzî, 1434.
- ŞEVKÂNÎ, *es-Seylû'l-cerrâr el-mutedeffik alâ hadâiki'l-ezhâr*, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1997; *Fethü'l-kadîr*, C. VI, Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 1414.
- ŞEVKÎ, Ebû Halil, *el-İslamu fî kafesi'l-ittihâm*, 6. bs., Beyrut: Dâru'l-fikr el-muâsıra, 2004.
- ŞEYH NEZZÂR, Mahmud Kâsım, *en-Nebiyyu min hilâli'l-gazavâti ve's-serâyâ*, Riyad: Dârü evdiye, 2017.
- ŞİRBÎNÎ, Hatib, *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti elfâzi'l-Minhâc*, C. V, Kahire: Mektebetü'l-bâbî el-halebî, 1377.

- TABERÂNÎ, *el-Mucemu'l-avsat*, C. X, thk., Târık b. İvedullah b. Muhammed, Abdülmuhsin b. İbrahim el-Hüseyni, Kahire: Dâru'l-harameyn, , ts.
- TABERÎ, *Câmiu'l-beyân an te'vîli ayyi'l-Kur'ân*, C. XXIV, thk., Ahmed Muhammed Şakir, Lübnan: Müessesetü'r-risâle, 2000.
- TEHÂNEVÎ, *Kavâidu fî ulûmi'l-hadîs*, 3. bs., Beyrut: Dâru'l-kalem, 1392.
- TEZCAN, Tuğrul, “Kur'ân'da Şûra Kavramı ve Çağdaş Yorumları”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2010.
- TÜRCAN, Talip, “Şûra”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, XXXIX, ss. 230-235.
- TÜRCAN, Talip, “Ülû'l-emr”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, XXXXII, ss. 295-297.
- ULVÂNÎ, Abdullah Nasîh, *Nizâmu'r-rikki fî'l-İslam*, Suudi Arabistan: Dâru's-selâm, ts.
- UTEYBÎ, Sa'd b. Matar, *Fikhu'l-mutegayyirâti'd-düveliyye fî alâkati'd-devleti'l-İslamiyye bi gayri'l-muslimîn*, C. II, Mısır: Dâru'l-fadile - Suudi Arabistan: Dâru'l-hüdâ, , 2009.
- ÜLYÂNÎ, Ali b. Nafi, *Ehemmiyyetü'l-cihâdi fî neşri'd-daveti'l-İslamiyye ve'r-raddi alâ tavâifi'd-dâlle*, Riyad: Dârü't-taybe, 1997.
- VÂHİDÎ, Ali b. Ahmed, *Esbâbu nuzûli'l-Kur'ân*, thk., Kemal Besyûni Zağlul, Beyrut: Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1991.
- VÂKIDÎ, Muhammed b. Ömer b. Vakid es-Sehmî *el-Meğâzî*, C. III, 3. bs., thk., Marsiden Cones, Beyrut: Dâru'l-a'lemî, 1989.
- YAHSUBÎ, İyâd b. Musa b. İyâd, *İkmâlu'l-mu'lim bi fevâidi'l-Müslim*, C. IX, thk., Yahya İsmail, Mısır: Dâru'l-vefâ, 1998.
- YÜCEL, Ahmet, “Sünnette Cihad”, *İslam Kaynaklarında, Geleneğinde ve Günümüzde Cihad*, KURAMER Yayınları, İstanbul 2016, ss.217-277.
- ZEYLAÎ, Cemâlüddîn Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed, *Nasbu'r-râye li ehâdisi'l-hidâye*, C., IV, thk., Muhammed Avvâe, Beyrut: Müessesetü'r-reyyân, 1997.

ZEHEBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mîzânü'l-itidâl fî nakdi'r-ricâl*, C. VI, thk., Muhammed Ali el-Becâvî, Beyrut: Dâru'l-marife 1963;

Târihu'l-İslam ve Vefeyâtu'l-meşâhir, C., LII, 2. bs., thk., Ömer Abdüsselam et-Tedemmüri, Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-Arabiyyi, 1993;

Siyeru a'lâmi'n-nübelâ, C., XXIII, thk., Şuayb el-Arnâut, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1981.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fikhü'l-İslami ve edilletuhu*, C. VIII, Dımaşk: Darü'l-fikr, 1985.

ZUHAYLÎ Vehbe, *Âsârü'l-harbi fî'l-fikhi'l-İslamî*, 3. bs., Dımaşk: Dârü'l-fikr, 1998;
et-Tefsîrû'l-munîr, C. XXX, Dârü'l-fikr, Dımaşk, 1991.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı- Soyadı	Abdulbaset İBRAHİMOĞLU		
Doğum Yeri ve Yıl			
Bildiği Yabancı Diller	Arapça Türkçe ve İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama- Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1997	1998	İmam hatip
Lisans	1998	2003	Şam Üniversitesi- İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2008	2010	Şam Üniversitesi- İlahiyat Fakültesi
Doktora		Devam ediyor	Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı kurum lar	Başlama- Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
Üye olduğu Bilimsel ve Meslekî kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	1-2 Mayıs 2020 tarihlerinde Bursa'da düzenlenen 7. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi.		
Yayınlar:	1- Cihat Hususunda Devlet başkanının izni meselesi 2- Senette Kopukluk ve Hadisin Kabulüne Etkisi Teorik ve Uygulamalı Bir Araştırma		
Diğer:	Kur'an Ve Sünnet Işığında Vasiyetname (Kitapçık)		
İletişim (e-posta)			
Tarih	14-07-2022		
İmza			
Adı- Soyadı	Abdulbaset İBRAHİMOĞLU		